

Universitätsbibliothek Wuppertal

Thukydides

für den Schulgebrauch erklärt

Buch III & IV

Thucydides

Leipzig, 1885

Buch IV

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-5088](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-5088)

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ Δ.

Τοῦ δ' ἐπιγιννομένου θέρους περὶ σίτον ἐκβολὴν Συρακο-
σίων δέκα νῆες πλεύσασαι καὶ Λοκρίδες ἶσαι Μεσσήνην τὴν ἐν
Σικελίᾳ κατέλαβον, αὐτῶν ἐπαγαγομένων, καὶ ἀπέστη Μεσσήνη
2 Ἀθηναίων. ἔπραξαν δὲ τοῦτο μάλιστα οἱ μὲν Συρακόσιοι ὄρων-
τες προσβολὴν ἔχον τὸ χωρίον τῆς Σικελίας καὶ φοβούμενοι τοὺς
Ἀθηναίους μὴ ἐξ αὐτοῦ ὀρμώμενοί ποτε σφίσι μείζονι παρα-
σκευῇ ἐπέλθωσιν, οἱ δὲ Λοκροὶ κατὰ ἔχθος τὸ Ῥηγίνων, βου-
3 λόμενοι ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς καταπολεμεῖν. καὶ ἐσεβεβλήκεισαν
ἅμα ἐς τὴν Ῥηγίνων οἱ Λοκροὶ πανστρατιᾷ, ἵνα μὴ ἐπιβοηθῶσι
τοῖς Μεσσηνίοις, ἅμα δὲ καὶ ξυνεπαρόντων Ῥηγίνων φυγᾶδων,
οἳ ἦσαν παρ' αὐτοῖς· τὸ γὰρ Ῥήγιον ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐστα-
σίαζε καὶ ἀδύνατα ἦν ἐν τῷ παρόντι τοὺς Λοκροὺς ἀμύνεσθαι,
4 ἥ καὶ μᾶλλον ἐπετίθεντο. δηώσαντες δὲ οἱ μὲν Λοκροὶ τῷ πεζῷ
ἀπεχώρησαν, αἱ δὲ νῆες Μεσσήνην ἐφρούρου· καὶ ἄλλαι αἱ
πληρούμεναι ἔμελλον αὐτόσε ἐγκαθορμισάμεναι τὸν πόλεμον ἐν-
τεῦθεν ποιήσεσθαι.

2. Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τοῦ ἥρος, πρὶν τὸν σίτον
ἐν ἀκμῇ εἶναι, Πελοποννήσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐσέβαλον ἐς τὴν
Ἀττικὴν (ἡγεῖτο δὲ Ἄρις ὁ Ἀρχιδάμου, Λακεδαιμονίων βασι-
2 λεύς), καὶ ἐγκαθεζόμενοι ἐδήκον τὴν γῆν. Ἀθηναῖοι δὲ τὰς τε

1. 1. 425. c. April. περὶ σίτον
ἐκβ., um die Zeit, wo das Ge-
treide in Halme schiefst. —
αὐτῶν, aus Μεσσήνῃ zu entnehmen
τῶν Μεσσηνίων, doch, wie aus §. 3
hervorgeht, nur die eine Partei
unter ihnen. Vgl. 3, 90, 4.

2. προσβολὴν verb. mit τῆς Σικ.,
Landung in, Angriff auf S. —
ὀρμώμενοι. zu 1, 64, 2. — ἀμφοτέρω-
θεν, von der Land- und von der
Seeseite.

3. ἐπιβοηθῶσι, vox media. 3, 26,
1. — ἀδύνατα ἦν. zu 1, 72, 1.

4. ἐφρούρου. 3, 17, 3. — ἄλλαι
αἱ πλ. noch andere, welche
erst bemannt wurden. Die φρου-
ροῦσαι waren schon bemannt. Ob
αἱ zu streichen, ist fraglich; vgl.
4, 68, 5.

2. 1. Ἄρις 3, 89, 1. Über Archi-
damos 1, 79 ff. 2, 10; 47; 71. 3,
1; 2.

τεσσαράκοντα ναῦς ἐς Σικελίαν ἀπέστειλαν, ὥσπερ παρεσκευάζοντο, καὶ στρατηγούς τοὺς ὑπολοίπους Εὐρυμέδοντα καὶ Σοφοκλέα· Πυθόδωρος γὰρ ὁ τρίτος αὐτῶν ἤδη προαφίκτο ἐς Σικελίαν. εἶπον δὲ τούτοις καὶ Κερκυραῖον ἕνα παραπλέοντας 3 τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιμεληθῆναι, οἷ ἐληστεύοντο ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ὄρει φυγάδων· καὶ Πελοποννησίων αὐτόσε νῆες ἐξήκοντα παρεπεπλεύκεσαν τοῖς ἐν τῷ ὄρει τιμωροὶ καὶ λιμοῦ ὄντος μεγάλου ἐν τῇ πόλει νομίζοντες κατασχέσειν θαδίως τὰ πράγματα. Δημοσθένει δὲ ὄντι ἰδιώτῃ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τὴν ἐξ Ἀκαρνανίας αὐτῷ δεηθέντι εἶπον χρῆσθαι ταῖς ναυσὶ ταύταις, ἣν βούληται, περὶ τὴν Πελοπόννησον.

3. Καὶ ὥς ἐγένοντο πλείοντες κατὰ τὴν Λακωνικὴν καὶ ἐπυνθάνοντο ὅτι αἱ νῆες ἐν Κερκύρα ἤδη εἰσὶ τῶν Πελοποννησίων, ὁ μὲν Εὐρυμέδων καὶ Σοφοκλῆς ἠπείγοντο ἐς τὴν Κερκυραν, ὁ δὲ Δημοσθένης ἐς τὴν Πύλον πρῶτον ἐκέλευε σχόντας αὐτοὺς καὶ πράξαντας ἃ δεῖ τὸν πλοῦν ποιεῖσθαι· ἀντιλεγόντων δὲ κατὰ τύχην χειμῶν ἐπιγενομένου κατήνεγκε τὰς ναῦς ἐς τὴν Πύλον. καὶ ὁ Δημοσθένης εὐθὺς ἡξίον τευχίσεσθαι 2 τὸ χωρίον (ἐπὶ τοῦτο γὰρ ξυνέπλευσε), καὶ ἀπέφαινε πολλὴν εὐπορίαν ξύλων τε καὶ λίθων καὶ φύσει καρτερόν ὄν καὶ ἐρήμον αὐτό τε καὶ ἐπὶ πολὺ τῆς χώρας· ἀπέχει γὰρ σταδίους μάλιστα ἢ Πύλος τῆς Σπάρτης τετρακοσίου καὶ ἔστιν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ ποτὲ οὖσῃ γῇ, καλοῦσι δὲ αὐτὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι Κορυφάσιον. οἱ δὲ πολλὰς ἔφασαν εἶναι ἄκρας ἐρήμους τῆς Πελοποννήσου, 3 ἣν βούληται καταλαμβάνων τὴν πόλιν δαπανᾶν. τῷ δὲ διάφορόν τι ἐδόκει εἶναι τοῦτο τὸ χωρίον ἐτέρου μᾶλλον, λιμένος

2. παρεσκευάζοντο. 3, 115.

3. εἶπον = ἐκέλευσαν wie ἔφραζον 3, 15, 1. u. a. — παραπλέοντας nach τούτοις wie z. B. 1, 53, 1. — τῶν ἐν τῇ πόλει die Demokraten, τῶν ἐν τῷ ὄρει die Aristokraten. — ἐληστεύοντο. 3, 85. — παρεπεπλεύκεσαν. Cl.: προεπεπλεύκεσαν wegen 3, 1 ohne zwingenden Grund.

4. τὰ πράγματα κατασχ. rerum potiri. vgl. 3, 11, 2. 30, 3. — ταῖς ναυσὶ τ. die 40 in §. 2.

3. 1. Πύλον, das messenische Pylos, ein Vorgebirge gegenüber Sphakteria, speciell dessen Vorsprung gegen die Küste.

2. ἐπὶ τοῦτο, dazu 1, 59, 2. 3, 42, 6. 3, 111, 1. 5, 87), die meisten der guten Codd. statt der Vulg. ἐπὶ τούτῳ, die an sich nicht schlechter ist. — ξυνέπλευσε hdschrftl. weit besser verbürgt als ξυνεπλεύσαι. — ἐπὶ πολὺ vertritt den Akk. eines Nomen, = πολὺ μέρος. zu 1, 50, 2. — αὐτὴν, näml. Pylos.

3. καταλαμβάνων, sc. αὐτάς. — δαπανᾶν, durch Aufwand schwächen, in Kosten stürzen. Antiph. de caed. Herod. p. 719 R. ἀνὴρ, ὃν ἐδαπάνησαν. Öfter so bei Spätern. — διάφορόν τι — ἐτέρου μᾶλλον, dieselbe Abundanz wie 1, 138,

τε προσόντος καὶ τοὺς Μεσσηνίους οἰκείους ὄντας αὐτῷ τὸ ἀρχαῖον καὶ ὁμοφώνους τοῖς Λακεδαιμονίοις πλεῖστ' ἂν βλέπταιν ἐξ αὐτοῦ ὁρωμένους καὶ βεβαίους ἅμα τοῦ χωρίου φύλακας ἔσεσθαι.

4. Ὡς δὲ οὐκ ἐπειθεν οὔτε τοὺς στρατηγούς οὔτε τοὺς στρατιώτας, ὕστερον καὶ τοῖς ταξιάρχοις κοινώσας, ἡσύχαζεν ὑπὸ ἀπλοίας, μέχρι αὐτοῖς τοῖς στρατιώταις σχολάζουσιν ὁρμὴ ἐν-
 2 ἐπέσε περιστάσιν ἐκτειλίσαι τὸ χωρίον. καὶ ἐργηρήσαντες εἰργάζοντο, σιδηρία μὲν λιθουργὰ οὐκ ἔχοντες, λογάδην δὲ φέροντες λίθους, καὶ ξυνετίθεσαν ὥς ἑκαστόν τι ξυμβαίνει· καὶ τὸν πηλόν, εἶπον δεοὶ χρῆσθαι, ἀγγείων ἀπορία ἐπὶ τοῦ νώτου ἔφερον ἐγκεκυφότες τε, ὥς μάλιστα μέλλοι ἐπιμένειν, καὶ τὸ χεῖρε
 3 ἐς τοὐπίσω ξυμπλέκοντες, ὅπως μὴ ἀποπίπτοι. παντὶ τε τρόπῳ ἡπείγοντο φθῆναι τοὺς Λακεδαιμονίους τὰ ἐπιμαχάτατα ἐξεργάσασθαι πρὶν ἐπιβοηθῆσαι· τὸ γὰρ πλεόν τοῦ χωρίου αὐτὸ καρτερόν ὑπῆρχε καὶ οὐδὲν ἔδει τείχεος.

5. Οἱ δὲ ἐορτὴν τινα ἔτυχον ἄγοντες, καὶ ἅμα πυνθανό-

3 in διαφερόντως τι ἐς αὐτὸ μᾶλλον ἑτέρον ἄξιον θανύσασθαι. — καὶ τοὺς — βλέπειν, anakoluthische Fortsetzung des Satzes statt der regelmässigen: καὶ τῶν Μεσσηνίων — ἂν βλέπόντων. zu 3, 94, 3. — οἰκείους αὐτῷ, i. e. τῷ χωρίῳ, weil eben Pylos in dem alten Messenien lag. Die Berechnung des Demosth. traf ein: 41, 2. vgl. auch 3, 112, 4.

4. 1. οὐκ ἐπειθεν. zu 3, 3, 1. — ὕστερον — κοινώσας gehört noch zum Vordersatze: eben durch die Taxiarchen (die Oberoffiziere) denen er seinen Plan mitgeteilt, suchte er die Soldaten dafür zu gewinnen. — ἡσύχαζεν ὑπὸ ἀπλ., lag er unthätig wegen Windstille. s. 2, 85, 6 ὑπὸ ἀπλοίας ἐνδιέτριψεν. 3, 99 μείνας ὑπὸ ἀπλοίας. Zwar nicht officiell, aber faktisch war Demosth. Oberbefehlshaber, weil ihm gestattet worden war, das Geschwader zu Unternehmungen an den pelop. Küsten beliebig zu verwenden: K. 2, 4. Es bedarf also wohl der Änderung ἡσύχαζον nicht. Andere erklären ἡσύχαζεν: er gab seine Bemühungen auf, und ziehen ὑπὸ

ἀπλοίας zum Folg. — μέχρι zu 3, 10, 4. — ἐνέπεσε, da weder ἐπέπεσε noch ἐπέπεσε der Hdd. paßt dem Sinne nach. — περιστάσιν sich herumstellend, um Hand ans Werk zu legen. Fast alle Codd. falsch περὶ στάσιν oder περίστασιν.

2. λογάδην gehört weniger zu φέροντες als zu λίθους, fast = ausgewählte Steine. s. 4, 31, 2, 6, 66, 2. Über die Verbindung von Adv. und Subst. zu 1, 30, 4. — ἑκαστόν τι, das Neutr., weil der allgemeine Begriff „Stück, Masse“ vorschwebt, vgl. zu 2, 47, 3, 76, 1. — ξυμβαίνει, sich fügen, passen mochte. Opt. iterat. — Cobet streicht ως — ἐπιμένειν u. ὅπως μὴ ἀποπ. mit Unrecht, gerade der erste Satz hat echt thukydidisches Gepräge; μάλιστα ebenso gebraucht z. B. 6, 93, 2. ὅπη μάλιστα καὶ τάχιστα ὠφέλεια ἦξει. Über den Superlativ in solchen Sätzen s. Widm. de fin. en. usu Thuc. S. 89 f.

3. τοὺς Λακ. ist durch Anticipation zu φθῆναι gezogen, anstatt nach πρὶν zu stehen. — ἐπιβοηθῆσαι wie Kap. 1, 3. — αὐτὸ an sich, wie 3, 2 φύσει καρτερόν.

μενοι ἐν ὀλιγωρίᾳ ἐποιοῦντο, ὥς, ὅταν ἐξέλθωσιν, ἢ οὐχ ὑπο-
 μενούστας σφᾶς ἢ ῥαδίως ληψόμενοι βιά· καὶ τι καὶ αὐτοὺς ὁ
 στρατὸς ἔτι ἐν ταῖς Ἀθήναις ὦν ἐπέσχε. τειχίσαντες δὲ οἱ Ἀθη- 2
 ναῖοι τοῦ χωρίου τὰ πρὸς ἡπειρον καὶ ἃ μάλιστα ἔδει ἐν ἡμέραις
 ἕξ, τὸν μὲν Δημοσθένη μετὰ νεῶν πέντε αὐτοῦ φύλακα κατα-
 λείπουσι, ταῖς δὲ πλείοσι ναυσὶ τὸν ἐς τὴν Κέρκυραν πλοῦν καὶ
 Σικελίαν ἡπείγοντο.

6. Οἱ δ' ἐν τῇ Ἀττικῇ ὄντες Πελοποννήσιοι ὥς ἐπύθοντο
 τῆς Πύλου κατελιγμένης, ἀνεχώρουν κατὰ τάχος ἐπ' οἴκον,
 νομίζοντες μὲν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἄγρις ὁ βασιλεὺς οἰκεῖον
 σφίσι τὸ περὶ τὴν Πύλον· ἅμα δὲ πρῶ ἐσβαλόντες καὶ τοῦ σίτου
 ἔτι χλωροῦ ὄντος ἐσπάνιζον τροφῆς τοῖς πολλοῖς, χειμῶν τε ἐπι-
 γενόμενος μεῖζον παρὰ τὴν καθεστηκυῖαν ὥραν ἐπέσεε τὸ στρα- 2
 τευμα. ὥστε πολλαχόθεν ξυνέβη ἀναχωρῆσαι τε θάσσον αὐτοὺς
 καὶ βραχυτάτην γενέσθαι τὴν ἐσβολὴν ταύτην· ἡμέρας γὰρ πεν-
 τεκαίδεκα ἔμειναν ἐν τῇ Ἀττικῇ.

7. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον Σιμωνίδης Ἀθηναίων στρα-
 τηγὸς Ἡρόνα τὴν ἐπὶ Θοράκης Μενδαίων ἀποικίαν, πολεμίαν δὲ
 οὔσαν, ξυλλέξας Ἀθηναίους τε ὀλίγους ἐκ τῶν φρουρίων καὶ
 τῶν ἐκείνη ξυμμάχων πλῆθος προδιδομένην κατέλαβε. καὶ πα-
 ραχορῆμα ἐπιβοηθησάντων Χαλκιδέων καὶ Βοττιαίων ἐξεκρού-
 σθη τε καὶ ἀπέβαλε πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν.)

8. Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν ἐκ τῆς Ἀττικῆς Πελοποννησίων
 οἱ Σπαρτιάται αὐτοὶ μὲν καὶ οἱ ἐγγύτατα τῶν περιοίκων εὐθὺς
 ἐβοήθουν ἐπὶ τὴν Πύλον, τῶν δὲ ἄλλων Λακεδαιμονίων βραδυ-
 τέρα ἐγίνετο ἢ ἐφοδος, ἄρτι ἀφικνέμενων ἀφ' ἐτέρας στρατείας.
 περὶ ἡγγέλλον δὲ καὶ κατὰ τὴν Πελοπόννησον βοηθεῖν ὅτι τά- 2

5. 1. ἐν ὀλιγωρίᾳ ἐπ., sie mifs-
 achteten es, ohne Obj., wie 7, 3,
 2. — ὥς — οὐχ ὑπομενούστας sc.
 αὐτούς, i. e. τοὺς Ἀθηναίους, Acc.
 absol. zum Ausdruck eines sub-
 jektiven Urteils. zu 1, 134, 4. —
 σφᾶς, τοὺς Λακεδ. — ἐν ταῖς Ἀθή-
 ναις für ἐν τῇ Ἀττικῇ. zu 3, 91, 5.
 ἡπείγοντο trans. wie 3, 2, 3. 6,
 100, 1. 8, 9, 1. dagegen im vor.
 Kap. §. 3. intr.

6. 1. τῆς Πύλου κατελ. muls,
 da Thuk. sonst nie den Genet. mit
 πυνθ. verbindet, als Gen. abs. auf-

οἰκεῖον ἴδω ἡγεμονία ἡγεμονία
 ἡγεμονία ἡγεμονία ἡγεμονία

gefaßt werden. Vgl. damit οἶδα ὅτε
 neben ὅτι. — νομίζοντες κτέ. Über
 den Nom. zu 1, 49, 4. Diesem νο-
 μίζοντες μὲν entspr. ἅμα δὲ —
 ἐσπάνιζον. zu 2, 47, 3. — παρὰ, im
 Vergleich zu.

2. πολλαχόθεν aus vielen Grün-
 den. Wie viele waren es indes nur?

7. Weder von Σιμωνίδης ist uns
 etwas bekannt, noch wo Ἡρόν ge-
 legen war. Das am Strymon ge-
 legene war es sicher nicht.

8. περὶ ἡγγέλλον wie Kap. 2, 3 d.
 bloße εἶπον. Ebenso schon 1, 116,

- χιστα ἐπὶ Πύλον καὶ ἐπὶ τὰς ἐν τῇ Κερκύρα ναῦς σφῶν τὰς ἐξήκοντα ἐπεμψαν, αἱ ὑπερενεχθεῖσαι τὸν Λευκαδίων ἰσθμὸν καὶ λαθοῦσαι τὰς ἐν Ζακύνθῳ Ἀττικὰς ναῦς ἀφικνοῦνται ἐπὶ
- 3 Πύλον· παρῆν δὲ ἤδη καὶ ὁ πεζὸς στρατός. Δημοσθένης δὲ προσπλέοντων ἔτι τῶν Πελοποννησίων ὑπεκπέμπει φθάσας δύο ναῦς ἀγγεῖλαι Εὐρυμέδοντι καὶ τοῖς ἐν ταῖς ναυσὶν ἐν Ζακύνθῳ
- 4 Ἀθηναίοις παρεῖναι ὥς τοῦ χωρίου κινδυνεύοντος. καὶ αἱ μὲν νῆες κατὰ τάχος ἔπλεον κατὰ τὰ ἐπεσταλμένα ὑπὸ Δημοσθένους· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι παρεσκευάζοντο ὥς τῷ τειχίσματι προσβαλοῦντες κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἐλπίζοντες ῥαδίως αἰρήσειν οἰκοδόμημα διὰ ταχέων εἰργασμένον καὶ ἀν-
- 5 θρώπων ὀλίγων ἐνόντων. προσδεχόμενοι δὲ καὶ τὴν ἀπὸ Ζακύνθου τῶν Ἀττικῶν νεῶν βοήθειαν ἐν νῶ εἶχον, ἣν ἄρα μὴ πρότερον ἔλωσι, καὶ τοὺς ἔσπλους τοῦ λιμένος ἐμφράξαι, ὅπως μὴ
- 6 ἢ τοῖς Ἀθηναίοις ἐφορμίσασθαι ἐς αὐτόν. ἡ γὰρ νῆσος ἡ Σφακτηρία καλουμένη τὸν τε λιμένα, παρατείνουσα καὶ ἐγγὺς ἐπικειμένη, ἔχυρὸν ποιεῖ καὶ τοὺς ἔσπλους στενοῦς, τῇ μὲν δυοῖν νεοῖν διάπλουν κατὰ τὸ τείχισμα τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν Πύλον, τῇ δὲ πρὸς τὴν ἄλλην ἡπειρον ὁκτῶ ἢ ἐννέα· ὑλώδης τε καὶ ἀτριβῆς πᾶσα ὑπ' ἐρημίας ἦν καὶ μέγεθος περὶ πεντε-
- 7 καίδεκα σταδίους μάλιστα. τοὺς μὲν οὖν ἔσπλους ταῖς ναυσὶν ἀντιπρόφροις βύζην κλήσειν ἔμελλον· τὴν δὲ νῆσον ταύτην φοβούμενοι μὴ ἐξ αὐτῆς τὸν πόλεμον σφίσι ποιῶνται, ὁπλίτας διεβίβασαν ἐς αὐτὴν καὶ παρὰ τὴν ἡπειρον ἄλλους ἔταξαν· οὕτω

1. 2, 10, 1. u. öfter. — τὰς ἐξήκοντα K. 2, 3. — ὑπερενεχθεῖσαι τὸν A. ἰσθμὸν. zu 3, 15, 1 u. 81, 1. — Ἀττικὰς ναῦς, das Geschwader des Eurymedon und Sophokles; §. 3. 13, 2.

5. καὶ τοὺς ἔσπλους. Nicht blofs die Befestigung zu berennen, sondern, falls sie dieselbe nicht früher nähmen, auch die Einfahrten des Hafens zu sperren beabsichtigten sie.

6. παρατείνουσα, sich erstreckend. Dies paßt gut auf die vor dem jetzigen Hafen von Navarino liegende lange und schmale Insel, welche sonst bei den Alten, wie jetzt noch, Σφαγία heisst. — τῇ μὲν κτέ. Nach Leake (auch auf

den Karten Arnolds und Göllers) ist der bei weitem grössere Eingang der südliche. Wenn also nicht eine Verwechselung von seiten des Thuk. anzunehmen ist, so lag Pylos an dem nördlichen Eingang, etwa wo jetzt Palaeocastro, und war nicht, wie man gewöhnlich meint, das jetzt Navarino. — μέγεθος, an Länge, nicht an Umfang. Diese Bezeichnung erscheint bei der Schmalheit der Insel sehr natürlich. Doch haben Neuere auch die Länge erhebl. größer gefunden. *3. ζηνδύη (Länge)*

7. κλήσειν, wofür v. Herw. *ἐνγ-γασθῆναι* κλήσειν wieder aufgenommen hat. *ἀντιπρόφροι* Doch scheint das Kompositum eher Korrektur, obwohl es Thuk. auch anwendet.

γὰρ τοῖς Ἀθηναίοις τὴν τε νῆσον πολεμίαν ἔσεσθαι τὴν τε ἡπειρον, ἀπόβασιν οὐκ ἔχουσιν· τὰ γὰρ αὐτῆς τῆς Πύλου ἕξω τοῦ ἔσπλου πρὸς τὸ πέλαγος ἀλίμενα ὄντα οὐχ ἔξιν ὅθεν ὁρμώμενοι ὠφελήσουσι τοὺς αὐτῶν, σφεῖς δὲ ἄνευ τε ναυμαχίας καὶ κινδύνου ἐκπολιορκήσιν τὸ χωρίον κατὰ τὸ εἶκος, σίτου τε οὐκ ἐνόντος καὶ δι' ὀλίγης παρασκευῆς κατειλημμένον. ὥς 9 δ' ἐδόκει αὐτοῖς ταῦτα, καὶ διεβίβαζον ἐς τὴν νῆσον τοὺς ὀπλίτας ἀποκληρώσαντες ἀπὸ πάντων τῶν λόγων. καὶ διέβησαν μὲν καὶ ἄλλοι πρότερον κατὰ διαδοχὴν, οἱ δὲ τελευταῖοι καὶ ἐγκαταληφθέντες εἰκοσι καὶ τετρακόσιοι ἦσαν καὶ Εἰλωτες οἱ περὶ αὐτούς· ἦρχε δ' αὐτῶν Ἐπιτάδας ὁ Μολόβρον.†

9. Δημοσθένης δὲ ὁρῶν τοὺς Λακεδαιμονίους μέλλοντας προσβάλλειν ναυσὶ τε ἅμα καὶ πεζῷ, παρεσκευάζετο καὶ αὐτός, καὶ τὰς τριήρεις αἱ περιῆσαν αὐτῷ ἀπὸ τῶν καταλειφθεισῶν ἀνασπάσας ὑπὸ τὸ τεῖχοςμα προσεσταύρωσε, καὶ τοὺς ναύτας ἐξ αὐτῶν ὥπλισεν ἀσπίσι τε φάυλαις καὶ οἰσυνύαις ταῖς πολλαῖς· οὐ γὰρ ἦν ὅπλα ἐν χωρίῳ ἐρήμῳ πορίσασθαι, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἐκ ληστρικῆς Μεσσηνίων τριακοντόρου καὶ κέλητος ἔλαβον, οἱ ἔτυχον παραγενόμενοι. ὀπλιταὶ τε τῶν Μεσσηνίων τούτων ὥς τεσσαράκοντα ἐγένοντο, οἷς ἐχρήτο μετὰ τῶν ἄλλων. τοὺς μὲν 2 οὖν πολλοὺς τῶν τε ἀόπλων καὶ ὥπλισμένων ἐπὶ τὰ τετειχισμένα μάλιστα καὶ ἐχυρὰ τοῦ χωρίου πρὸς τὴν ἡπειρον ἔταξε, προειπὼν ἀμύνασθαι τὸν πεζόν, ἣν προσβάλλῃ· αὐτὸς δὲ ἀπολεξάμενος ἐκ πάντων ἐξήκοντα ὀπλίτας καὶ τοξότας ὀλίγους ἐχώρει

τὰ Τόλοι 8. ἔσεσθαι u. die übr. Inf. Fut. hängen ab von dem in φοβούμενοι zugleich liegenden Begriff des Glaubens, Hoffens. — τὰ γὰρ die Nordseite. — κατειλημμένον korr. Dobree aus κατειλημμένον (sc. αὐτοῦ, näml. τοῦ χωρίου).

9. καὶ διέβ., wie sie es gut fanden, so führten sie es auch aus. — λόγων. Nach 5, 68, 3 ohne die Skriten 7. — Εἰλωτες, als Diener. 16, 1.

9. 1. καὶ αὐτός ebenfalls. — τὰς τριήρεις, noch drei: K. 5, 2. 8, 3. — αἱ περιῆσαν, von Cl. hübsch verbessert aus αἵπερ ἦσαν. Rauchenstein (Philol. 40. S. 341) em.: αἱ παρήσαν = die ihm noch zur Hand waren. — προσεσταύρωσε, verband

sie damit (mit der Befestigung) durch Palissaden. Das Wort kommt sonst nicht vor. — ἐξ αὐτῶν mit τοὺς ναύτας zu verbinden wäre gegen die Grammatik. Es gehört zu ὥπλισεν, welches prägnant zu fassen ist: er nahm sie aus den Schiffen und bewaffnete sie. s. 8, 17, 1 ἐκ τῶν ἐκ Πελ. νεῶν τοὺς ναύτας ὥπλισας. — ἀσπίσι τε. Ähnl. Hyperbaton von τέ 115, 1 ἡμῶν αὐτὸ τε ἐκ φάυλου τεῖχοςματος καὶ ἀπ' οἰκιῶν ἐπάλξεις ἐχόντων. Andere wie St. schliessen aus dem τὸ auf eine Lücke, in der etwa καὶ ἀκοντίοις od. δόρασι gestanden haben könnte. — ὅπλα Rüstungen. — καὶ κέλητος scheidet v. Herw. aus. 2. προσβάλλῃ nach Cl. mit der Vulg. gegen die meisten Hdschr.

ἔξω τοῦ τείχους ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ἣ μάλιστα ἐκείνους προσ-
 ἐδέχτο πειράσκειν ἀποβαίνειν ἐς χωρία μὲν χαλεπὰ καὶ πετρώδη
 πρὸς τὸ πέλαγος τετραμμένα, σφίσι δὲ τοῦ τείχους ταύτῃ ἀσθενε-
 3 στάτου ὄντος ἐπισπάσσεσθαι αὐτοὺς ἡγεῖτο [προθυμῆσσεσθαι].
 οὔτε γὰρ αὐτοὶ ἐλπίζοντες ποτε ναυσὶ κρατηθῆσεσθαι οὐκ ἰσχυ-
 ρὸν ἐτείχιζον, ἐκείνοις τε βιαζομένοις τὴν ἀπόβασιν ἀλώσιμον
 4 τὸ χωρίον γίνεσθαι. κατὰ τοῦτο οὖν πρὸς αὐτὴν τὴν θάλασσαν
 χωρήσας ἔταξε τοὺς ὀπλίτας ὡς εἶρξεν, ἣν δύνηται, καὶ παρ-
 εκελεύσατο τοιάδε.

10. „Ἄνδρες οἱ ξυναράμενοι τοῦδε τοῦ κινδύνου, μηδεὶς
 ὑμῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀνάγκῃ ξυνετὸς βουλεύσθω δοκεῖν εἶναι, ἐκ-
 λογιζόμενος ἅπαν τὸ περιεστὸς ἡμᾶς δεινόν, μᾶλλον δὲ ἀπερι-
 σκέπτως εὐέλπιδες ὁμῶς χωρῆσαι τοῖς ἐναντίοις, καὶ ἐκ τούτων ἂν
 περιγενόμενος. ὅσα γὰρ ἐς ἀνάγκην ἀφίεται ὥσπερ τάδε, λογι-
 σμὸν ἡκίστα ἐνδεχόμενα κινδύνου τοῦ ταχίστου προσδεῖται.
 2 ἐγὼ δὲ καὶ τὰ πλείω ὁρῶ πρὸς ἡμῶν ὄντα, ἣν ἐθέλωμέν τε
 μεῖναι καὶ μὴ τῷ πλήθει αὐτῶν καταπλαγέντες τὰ ὑπάρχοντα.
 3 ἡμῖν κρείσσω καταπροδοῦναι. τοῦ τε γὰρ χωρίου τὸ δυσέμβα-
 τον ἡμέτερον νομίζω (μενόντων ἡμῶν ξύμμαχον γίνεσθαι, ὑπο-
 χωρήσασιν δὲ καίπερ χαλεπὸν ὃν εὐπορον ἔσται μηδενὸς κωλύ-

wegen ἀμύνασθαι. — προσεδέχτο κτέ. Üb. die Satzformation zu 1, 16. Die Antithese zu μὲν war eigentl. mit ὄντος schon beendigt, hat sich aber zu einem eigenen Satze erweitert. v. Herw. hält die folg. Worte ἐπισπ. bis προθυμ. für Rest eines Scholions. Die beiden Inf. zusammen lassen sich nicht erklären; der eine ist sicher falsch. St. hat mit Recht nach Dobrees Vorgang προθυμ. für Glossem zu dem ersten erklärt u. ἐπισπάσσεσθαι in den Inf. Fut. verändert, der in passivem Sinn steht: wohin sie aber — wie er glaubte — da die dort am schwächsten war, sich locken lassen würden.

3. Konstr. οὐκ ἰσχυρὸν ἐτείχιζον, οὔτε αὐτοὶ ποτε ναυσὶ κρατηθῆσεσθαι ἐλπίζοντες, ἐκείνοις τε — γίνεσθαι. ἐλπίζειν ist vox med., erwarten, glauben oft in dies. Bedtg. b. Thuk. — ἀλώσιμον, doch einnehmbar, wenn auch noch so stark befestigt.

4. κατὰ τοῦτο, an diesem Punkte; andere: deshalb.

10. 1. ξυναράμενοι mit dem Genet. auch 5, 28, 2, wegen des Begriffes der Teilnahme. — μᾶλλον δέ, sc. πᾶς τις βουλεύσθω. Andere ziehen μᾶλλον ἢ vor. — v. Herw. u. Stahl schieben nach ἐναντίοις ὡς ein, doch scheint es entbehrlich. — καὶ — περιγ., da er auch aus dieser Gefahr wohl davonkommen dürfte.

2. πρὸς ἡμῶν, auf unsrer Seite, uns günstig. Beachte in §. 1 u. hier den Unterschied zwischen βούλεσθαι u. ἐθέλειν! Ersteres = sich entschließen, letzteres = gewillt sein. — τὰ — κρείσσω, i. e. τὰ κρείσσω, ἃ ἡμῖν ὑπάρχει.

3. μενόντων κτέ. schließt sich als exegetische Parenthese an, und es bedarf nicht des ὃ, welches fast alle Ausgg. gegen die Codd. einschieben. zu 3, 37, 2. St. u. v. Herw.: ὃ μενόντων μὲν ἡμῶν etc. — ὑποχωρήσασιν. Der Dativ, den

οντος καὶ τὸν πολέμιον δεινότερον ἔξομεν μὴ ῥαδίως αὐτῷ
 πάλιν οὔσης τῆς ἀναχωρήσεως, ἣν καὶ ὑφ' ἡμῶν βιάζεται· ἐπὶ
 γὰρ ταῖς ναυσὶ ῥᾶστοι εἰσιν ἀμύνεσθαι, ἀποβάντες δὲ ἐν τῷ 4
 ἴσῳ ἤδη) τό τε πλήθος αὐτῶν οὐκ ἄγαν δεῖ φοβεῖσθαι· κατ'
 ὀλίγον γὰρ μαχεῖται, καίπερ πολὺ ὄν, ἀπορία τῆς προσορμίσσεως,
 καὶ οὐκ ἐν γῇ στρατός ἐστιν ἐκ τοῦ ὁμοίου μείζων, ἀλλ' ἀπὸ
 νεῶν, αἷς πολλὰ τὰ καίρια δεῖ ἐν τῇ θαλάσῃ ξυμβῆναι. ὥστε 5
 τὰς τούτων ἀπορίας ἀντιπάλους ἡγοῦμαι τῷ ἡμετέρῳ πλήθει,
 καὶ ἅμα ἀξιῶ ὑμᾶς Ἀθηναίους ὄντας καὶ ἐπισταμένους ἐμπειρίᾳ
 τὴν ναυτικὴν ἐπ' ἄλλους ἀπόβασιν ὅτι, εἴ τις ὑπομένοι καὶ μὴ
 φόβῳ ῥοθίου καὶ νεῶν δεινότητος κατάπλου ὑποχωροίη, οὐκ
 ἂν ποτε βιάζοιτο, καὶ αὐτοὺς νῦν μείναι τε καὶ ἀμυνομένους
 παρ' αὐτὴν τὴν ῥαχίαν σφάζειν ἡμᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὸ χωρίον.“

11. Τοσαῦτα τοῦ Δημοσθένους παρακελευσαμένου οἱ Ἀθη-
 ναῖοι ἐθάροσησάν τε μᾶλλον καὶ ἐπικαταβάντες ἐτάξαντο παρ'
 αὐτὴν τὴν θάλασσαν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἄραντες τῷ τε κατὰ 2
 γῆν στρατῷ προσέβαλλον τῷ τειχίσματι καὶ ταῖς ναυσὶν ἅμα,
 οὔσαις τεσσαράκοντα καὶ τρισί· ναύαρχος δὲ αὐτῶν ἐπέπλει
 Θρασυμηλίδας ὁ Κρατησικλέους, Σπαρτιάτης. προσέβαλλε δὲ
 ἥπερ ὁ Δημοσθένης προσεδέχετο. καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἀμ- 3
 φότερώθεν, ἔκ τε γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης, ἡμύνοντο· οἱ δὲ κατ'

schon Dionys. v. Halik. vorfand und tadelte, bleibt auch nach Classens umsichtiger Verteidigung sehr auffallend, da bei εὑπορον, d. i. εὐεπίβατον zu denken ist τοῖς Λακεδ. Er ist nur aus der starken Vorliebe des Thuk. für Varietät des Ausdrucks zu erklären. v. Herw. hält die Stelle für unheilbar. Rauchenstein liest ἐπιχωρήσασιν. — ἦν — βιάζεται, wenn er obenein — gedrängt wird. Der Erklärung anderer: sollte er auch geworfen werden, widerstrebt der Zusammenhang. — ἐπὶ γὰρ κτέ. ist die Begründung von δεινότερον ἔξομεν. — ἤδη, sc. εἰσὶ.

4. κατ' ὀλίγον, „distributive, immer nur in geringer Zahl. vgl. 5, 9, 2, 6, 34, 4.“ P. — στρατός μείζων Prädikat zu dem zu denkenden τὸ πλήθος. v. Herw. hält die Worte für zugesetzt. — ἐκ τοῦ ὁμ., unter gleichen Umständen. —

δεῖ ξυμβῆναι, näml. wenn ihnen eine Unternehmung gelingen soll.

5. πλήθει hier die geringe Anzahl wie später 5, 6, 3, 6, 104, 3. — νεῶν κτέ. Konstr. δεινότητος κατάπλου νεῶν. — ἀνβιάζοιτο passiv: erzwungen werden möchte. Subj. ist ἡ ἀπόβασις. — καὶ αὐτούς, auch ihr selbst, sowie ich.

11. 1. ἐπικαταβάντες. ἐπι- bezeichnet die feindliche Absicht. Das Wort findet sich ebenso noch viermal, immer im Partic. Dieselbe Bedeutung hat ἐπι- in ἐπεσβαίνοντες 2, 90, 6, 4, 14, 2.

2. τεσσαράκοντα καὶ τρισί. K. 2, 2, 8, 2 bestand diese Flotte aus 60 Segeln; warum es jetzt 17 weniger sind, erfährt man nicht. Doch deshalb die Zahl zu ändern, wäre übereilt. — Θρασυμ. kommt nur hier vor.

3. ἀμφοτέρωθεν, ἐκ — θαλάσσης, sowohl nach der Land- als

ὀλίγας ναῦς διελόμενοι, διότι οὐκ ἦν πλείοσι προσσχεῖν, καὶ ἀναπαύοντες ἐν τῷ μέρει τοὺς ἐπίπλους ἐποιοῦντο, προθυμίᾳ τε πάσῃ χρώμενοι καὶ παρακελευσµῶ, εἰ πως ὡσάµενοι ἔλοιεν
 4 τὸ τείχισµα. πάντων δὲ φανερώτατος Βρασίδας ἐγένετο. τριηραρχῶν γὰρ καὶ ὄρων τοῦ χωρίου χαλεποῦ ὄντος τοὺς τριηράρχους καὶ κυβερνήτας, εἴ πῃ καὶ δοκοίη δυνατόν εἶναι σχεῖν, ἀποκνοῦντας καὶ φυλασσομένους τῶν νεῶν μὴ ξυντρίψωσιν, ἐβόα λέγων ὡς οὐκ εἰκὸς εἶη ξύλων φειδομένους τοὺς πολεμίους ἐν τῇ χώρᾳ περιδεῖν τεῖχος πεπονημένους, ἀλλὰ τὰς τε σφετέρας ναῦς βιαζομένους τὴν ἀπόβασιν καταγνύναι ἐκέλευε, καὶ τοὺς ξυµμάχους μὴ ἀποκνῆσαι ἀντὶ μεγάλων εὐεργεσιῶν τὰς ναῦς τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐν τῷ παρόντι ἐπιδοῦναι, ὀκείλαντας δὲ καὶ παντὶ τρόπῳ ἀποβάντας τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τοῦ χωρίου κρατῆσαι.

12. Καὶ ὁ μὲν τοὺς τε ἄλλους τοιαῦτα ἐπέσπερχε καὶ τὸν ἑαυτοῦ κυβερνήτην ἀναγκάσας ὀκείλαι τὴν ναὺν ἐχώρει ἐπὶ τὴν ἀποβάθραν· καὶ πειρώμενος ἀποβαίνειν ἀνεκόπη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, καὶ τραυματισθεὶς πολλὰ ἐλιποψύχησέ τε καὶ πεσόντος αὐτοῦ ἐς τὴν παρεξιρεσίαν ἢ ἄσπις περιεσφύη ἐς τὴν θάλασσαν, καὶ ἔξενεχθείσας αὐτῆς ἐς τὴν γῆν οἱ Ἀθηναῖοι ἀνελόμενοι ὕστερον πρὸς τὸ τροπαῖον ἐχρήσαντο ὃ ἔσθησαν τῆς προσβολῆς ταύτης.
 2 οἱ δ' ἄλλοι προθυμοῦντο μὲν, ἀδύνατοι δ' ἦσαν ἀποβῆναι τῶν τε χωρίων χαλεπότητι καὶ τῶν Ἀθηναίων μενόντων καὶ οὐδὲν ὑποχωρούντων. ἐς τοῦτό τε περιέστη ἡ τύχη ὥστε Ἀθηναίους μὲν ἐκ γῆς τε καὶ ταύτης Λακωνικῆς ἀμύνεσθαι ἐκείνους

nach der Seeseite hin. Sonst erklärt Thuk. den Ausdruck nie; mir kommen die Worte stets als Glossem vor.

4. *σχεῖν*, zu landen. — τῶν νεῶν als gen. part. gefasst und von *ξυντρίψωσιν* abhäng. gemacht, giebt einen kaum angemessenen Sinn. Nicht: einige der Schiffe, sondern: ihre Schiffe müßte gesagt sein. Es wird daher wohl zu *φυλασσομένους* gehören. Zwar fehlt es an Beispielen dieser Konstr.; doch Thuk. hat so vieles Eigenartige in der Grammatik, daß es nicht auffallen kann, wenn er *φυλάσσεσθαι* nach der Analogie der verwandten Begriffe *ἐπιμελεῖσθαι*, *φροντίζειν*, *φρίδεσθαι* mit dem Gen.

verbunden hat. — καὶ τοὺς ξυμ. setzt eigentlich ein vorausgegangen-
 2 αὐτοῦς τε (τοὺς Λακεδ.) voraus, was in τὰς τε σφετέρας ναῦς nur implicite enthalten ist. — ὀκείλαντας sc. τὰς ναῦς, wie gleich im folg. Kap.

12. 1. ἐπέσπερχε. feuerte an, poet. Wort. — *παρεξιρεσία* ist der Raum im Schiffe, wo keine Ruder mehr sind, also der vordere und hintere Teil, hier natürlich der vordere. — ὁ — τῆς προσβολῆς ταύτης 2, 48, 3. Im Deutschen gebr. eine Präpos. anstatt des Genet.

3. ἐς τοῦτό τε κτέ. Ein solcher Umschwung der Verhältnisse also war eingetreten. — *περιέστη*, schlug um. s. 1, 32, 4. — γῆς τε. Cl.

ἐπιπλέοντας, Λακεδαιμονίους δὲ ἐκ νεῶν τε καὶ ἐς τὴν ἐαυτῶν πολεμίαν οὔσαν ἐπ' Ἀθηναίους ἀποβαίνειν· ἐπὶ πολὺ γὰρ ἐποίει τῆς δόξης ἐν τῷ τότε τοῖς μὲν ἡπειρώταις μάλιστα εἶναι καὶ τὰ περὶ κρατίστοις, τοῖς δὲ θαλασσίους τε καὶ ταῖς ναυσὶ πλεῖστον προέχειν.

13. Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν καὶ τῆς ὕστεραίας μέρος τι προσβολὰς ποιησάμενοι ἐπέπαυντο· καὶ τῇ τρίτῃ ἐπὶ ξύλα ἐς μηχανὰς παρέπεμψαν τῶν νεῶν τινὰς ἐς Ἀσίνην, ἐλπίζοντες τὸ κατὰ τὸν λιμένα τεῖχος ὕψος μὲν ἔχειν, ἀποβάσεως δὲ μάλιστα οὔσης ἐλεῖν (ἀν) μηχαναῖς. ἐν τούτῳ δὲ αἱ ἐκ τῆς Ζακύνθου 2 νῆες τῶν Ἀθηναίων παραγίνονται πεντήκοντα· προσεβοήθησαν γὰρ τῶν τε φρουρίδων τινὲς αὐτοῖς τῶν ἐκ Ναυπάκτου καὶ Χίαι τέσσαρες. ὥς δὲ εἶδον τὴν τε ἡπειρον ὀπλιτῶν περίπλεων 3 τὴν τε νῆσον, ἐν τε τῷ λιμένι οὔσας τὰς ναῦς καὶ οὐκ ἐκπλεούσας, ἀπορήσαντες ὅπῃ καθορμίσονται, τότε μὲν ἐς Πρωτὴν τὴν νῆ-

streicht τε. Doch ist nicht eigentlich Steigerung, sondern die Nebeneinanderstellung der beiden merkwürdigen Veränderungen beabsichtigt. Sonst wehrten die Laked. vom Lande aus die zu Schiffe angreifenden Athener ab, sie verteidigten sonst Lakonien; jetzt müssen sie zu Schiffe gegen Lakonien ziehen und eine Landung versuchen, die sonst zur Kriegführung der Athener gehörte. — ἀποβαίνειν de conatu. — Von ἐπὶ πολὺ hängt τῆς δόξης ab: einen großen Teil ihres Ruhmes, zu 1, 50, 2. — ἐποίει κτέ., wörtl.: bewirkte den einen, daß sie — seien, d. h. ein großer Teil ihres Ruhmes bestand für die einen darin — zu sein. Anders Kr. u. Cl. Rauchenstein (Phil. 40): „weit im Rufe that oder wirkte“, ἐπὶ πολὺ Adverb, nicht substantivisch, das Subj. in den Inf. ἡπειρώταις εἶναι u. προέχειν. — Θαλασσίους τε, sc. εἶναι.

13. 1. Ἀσίνη in Messenien. — τὸ τεῖχος. Bis jetzt hatten sie an der nach dem offenen Meere zugekehrten Seite der Feste die Landung versucht, wo die Mauer zwar schwach, das Ufer aber unzugänglich war (9, 2. 11, 2). Hier im Hafen

war es nun umgekehrt. — ἔχειν. Nicht übel vermutet Ullrich Beitr. z. K. d. Th. 1, S. 26 ἔχον, weil dies eine den Lak. bekannte Thatsache sei, also nicht von ἐλπίζοντες abhängig gemacht werden könne, selbst wenn man daraus νομίζοντες entnehmen wolle. Cl. u. St. sind ihm gefolgt. Indes nicht selten werden im Griechischen Sätze, die nach strenger Logik subordiniert sein sollten, durch μὲν — δέ koordiniert (zu 1, 28, 4); sodafs ὕψος μὲν ἔχειν gleichsam διὰ μέσον eingeschoben ist, und zu ἐλπίζοντες eigentl. nur ἐλεῖν gehört. s. 8, 9, 1 ἐτοῖμος ἦν ἐκείνους μὲν μὴ λυεῖν δὴ τὰς Ἰσθμιάδας σπονδὰς, ἐαυτοῦ δὲ τὸν στόλον ἰδίον ποιήσασθαι. Der Inf. Präs. nach ἐλπίζω, steht auch 9, 3. 24, 4. — ἐκεῖν ἂν mit Recht v. Stahl zugesetzt.

2. πεντήκοντα. „50, nicht 40 (wie alle Handschr. außer zweien lesen) muß die Zahl der Schiffe sein, da es K. 23, 2. als noch 20 hinzugekommen, 70 sind, auch schon zu Zakynthos allein sich 37 befanden (s. K. 2, 2. 8, 3), welche, verstärkt durch einige aus Naupaktos und durch 4 chiische, über 40 steigen mußten“. E. — Πρωτὴν jetzt Pródano.

σον, ἢ οὐ πολὺν ἀπέχει ἐρῆμος οὖσα, ἔπλευσαν καὶ ἠῴλισαντο, τῇ δ' ὕστεραίᾳ παρασκευασάμενοι ὥς ἐπὶ ναυμαχίαν ἀνήγοντο, ἦν μὲν ἀντεκπλεῖν ἐθέλωσι σφίσιν ἐς τὴν εὐρυχωρίαν, εἰ δὲ 4 μὴ, ὥς αὐτοὶ ἐπεσπλευσούμενοι. καὶ οἱ μὲν οὐτε ἀντανήγοντο οὔτε ἃ διενόηθησαν, φράξαι τοὺς ἔσπλους, ἔτυχον ποιήσαντες, ἡσυχάζοντες δ' ἐν τῇ γῇ τὰς τε ναῦς ἐπλήρουν καὶ παρεσκευάζοντο, ἦν ἐσπλήν τις, ὥς ἐν τῷ λιμένι ὄντι οὐ σμικρῷ ναυμαχίοντες.

14. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι γνόντες καθ' ἑκάτερον τὸν ἔσπλουν ὥρμησαν ἐπ' αὐτούς, καὶ τὰς μὲν πλείους καὶ μετεώρους ἤδη τῶν νεῶν καὶ ἀντιπρώρους προσπεσόντες ἐς φυγὴν κατέστησαν, καὶ ἐπιδιώκοντες ὥς διὰ βραχέος ἔτρωσαν μὲν πολλὰς, πέντε δ' ἔλαβον καὶ μίαν τούτων αὐτοῖς ἀνδράσι, ταῖς δὲ λοιπαῖς ἐν τῇ γῇ καταπεφευγνῆαις ἐνέβαλλον· αἱ δὲ καὶ πληρούμεναι ἔτι πρὶν ἀνάγεσθαι ἐκόπτοντο· καὶ τινες καὶ ἀναδούμενοι κενὰς εἴλκον 2 τῶν ἀνδρῶν ἐς φυγὴν ὥρμημένων. ἃ ὄρωντες οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ περιαλοῦντες τῷ πάθει, ὅτιπερ αὐτῶν οἱ ἄνδρες ἀπελαμβάνοντο ἐν τῇ νήσῳ, παρεβοήθουν, καὶ ἐπεσβαίνοντες ἐς τὴν θάλασσαν ξὺν τοῖς ὅπλοις ἀνθεῖλκον ἐπιλαμβανόμενοι τῶν νεῶν· μὴ τι ἠϊλάν· καὶ ἐν τούτῳ κενωλῦσθαι ἐδόκει ἕκαστος ᾧ μὴ τινι καὶ αὐτὸς 3 ἔργῳ παρῇν. ἐγένετό τε ὁ θόρυβος μέγας, καὶ ἀντηλλαγμένου

3. ἦν — εὐρυχωρίαν. Der leicht zu ergänzende Nachsatz wird öfter ausgelassen, wenn εἰ δὲ μὴ folgt. zu 3, 3, 3. Der Meinung Classens, daß gar kein Nachsatz zu ergänzen sei, sondern ὥς ἐπὶ ναυμ. in enger Beziehung zu ἦν μὲν κτέ. stehe, widerstrebt meines Erachtens die Gliederung mit μὲν — δέ.
4. ἃ „für 6. Spr. 44, 4, 3 vgl. 57, 10, 7. vgl. 3, 68, 1.“ Kr. Cl. jedoch schreibt 6, wohl richtig. B. — οὐ σμικρῷ. In Wahrheit ist der Hafen von Pylos einer der größten in Europa. Also Litotes. Die Form σμικρός haben fast alle Codd. hier u. 7, 75, 5, und der beste Cod. auch 8, 81, 2. An allen drei Stellen ist es mit οὐ verbunden und bildet eine Litotes; dies war auch gewiß der Grund, die vollere Form zu wählen.

14. 1. γνόντες, d. Objekt ist leicht zu ergänzen; so wird es mehrmals

gebraucht, z. B. 1, 91, 2. — ἐς φυγὴν κατ. 3, 108, 1. — ὥς διὰ βραχέος verb. mit dem Folg.: wie zu erwarten in einer so kurzen Entfernung. Häufig δι' ὀλίγον. — αὐτοῖς ἀνδράσι, welche Regel? — ἐν τῇ γῇ καταπ. zu 1, 87, 6.

2. ἐπεσβαίνοντες κτέ. Dieselbe Scene 2, 90, 6. — ἐν τούτῳ, an demjenigen Punkte. — κενωλῦσθαι = κενωλῦσθαι τὰ πράγματα 2, 8, 4: sei die Sache ins Stocken geraten. So παρεσκευάστο neben παρεσκευάστο πάντα u. A. zu 1, 7. — ᾧ = ἐν ᾧ. zu 1, 28, 2. — τινὶ ἔργῳ verb. mit παρῇν. Poppo vermutet τις für τινί wegen 2, 8, 4, wo fast derselbe Satz steht, und verbindet dann ὁ ἔργῳ. Unzulässig scheint diej. Erklärung der Vulg., welche φ μὴ τινι für ὅτινι μὴ nimmt.

3. ἀντηλλαγμένου mit Cl., da sich περὶ τὰς ναῦς mit demselben besser

τοῦ ἐκατέρων τρόπου περὶ τὰς ναῦς· οἳ τε γὰρ Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ προθυμίας καὶ ἐκπλήξεως, ὥς εἰπεῖν, ἄλλο οὐδὲν ἢ ἐκ γῆς ἐνανυμάχουν, οἳ τε Ἀθηναῖοι κρατοῦντες καὶ βουλόμενοι τῇ παρούσῃ τύχῃ ὥς ἐπὶ πλεῖστον ἐπεξελθεῖν ἀπὸ νεῶν ἐπεξομάχουν. πολὺν τε πόνον παρασχόντες ἀλλήλοις καὶ τραυματίσαν- 4 τες διεκρίθησαν, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι τὰς κενὰς ναῦς πλὴν τῶν τὸ πρῶτον ληφθεῖσων διέσωσαν. καταστάντες δὲ ἑκάτεροι 5 ἐς τὸ στρατόπεδον οἱ μὲν τροπαῖόν τε ἔστησαν καὶ νεκροὺς ἀπέδοσαν καὶ ναυαγίων ἐκράτησαν, καὶ τὴν νῆσον εὐθὺς περιέπλεον καὶ ἐν φυλακῇ εἶχον, ὥς τῶν ἀνδρῶν ἀπειλημμένων· οἱ δ' ἐν τῇ ἡπείρῳ Πελοποννήσιοι καὶ ἀπὸ πάντων ἤδη βεβοηθηκότες ἔμμενον κατὰ χώραν ἐπὶ τῇ Πύλῳ.

15. Ἐς δὲ τὴν Σπάρτην ὥς ἡγγέλθη τὰ γεγενημένα περὶ Πύλον, ἔδοξεν αὐτοῖς ὥς ἐπὶ ξυμφορᾷ μεγάλῃ τὰ τέλη καταβάντας ἐς τὸ στρατόπεδον βουλευεῖν παραχοῆμα ὄρωντας ὃ τι 2 ἂν δοκῇ. καὶ ὥς εἶδον ἀδύνατον ὃν τιμωρεῖν τοῖς ἀνδράσι καὶ κινδυνεύειν οὐκ ἐβούλοντο ἢ ὑπὸ λιμοῦ τι παθεῖν αὐτοὺς ἢ ὑπὸ πλήθους βιασθέντας ἢ κρατηθῆναι, ἔδοξεν αὐτοῖς πρὸς τοὺς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων, ἣν ἐθέλωσι, σπονδὰς ποιησαμένους τὰ περὶ Πύλον, ἀποστεῖλαι ἐς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις

verbindet. Es bringt der Gen. abs. — wie Cl. richtig hervorhebt — den neuen Grund hinzu, daß auch im Verhalten zu den Schiffen, im Kampfe um die Schiffe die Art beider ausgetauscht war. — ὥς εἰπεῖν beschränkt das ἄλλο οὐδὲν κτέ. Üb. letzteres zu 3, 85, 4. — τῇ — ἐπεξελθεῖν, das gegenwärtige Glück soweit als mögl. verfolgen, ausbeuten. Stahl vergl. Pseudo-Platon Kleitoph. 408 D ἐπεξελθεῖν δὲ οὐκ ἐν τῷ πράγματι καὶ λαβεῖν αὐτὸ τέλος. Cl. faßt das Verb ἐπεξελθ. lieber absolut u. den Dativ als Motiv des verbundenen βουλ. ἐπ. „in dem gegenwärt. Glück d. h. im Vertrauen darauf.“

5. νεκροὺς in solchen Verbindungen gewöhnl. ohne Art.: 1, 54, 1. 5, 10, 12 u. a., doch mit demselben dann, wenn noch eine nähere Bestimmung, wie ὑποσπόνδους hinzutritt: 1, 63, 3. 2, 82. 3, 7, 6. —

— καὶ ἀπὸ πάντων, mit Beziehung auf K. 8, 1. 2.

15. 1. τὰ τέλη καταβάντας. Woher die Verschiedenheit des Genus? —

2. ἢ κρατηθῆναι die besten Codd.: gefangen zu werden. βιασθέντας gehört noch zu τι παθεῖν (Euphem. statt ἀποθανεῖν). Ziemi. viele, aber fast nur schlechtere Codd. bloß κρατηθῆναι, was sehr bequem, aber schwerl. echt ist. Die Vulg. unpasend ἢ κρατηθέντας. — τὰ περὶ Πύλον ist wohl Objektsakk., ausdrückend, daß die Angelegenheiten bei Pylos den Gegenstand des Vertrages ausmachen. s. 8, 41, 2 τὴν χώραν καταδρομαῖς λείαν ἐποίητο. 62, 2 σκενὴ καὶ ἀνδράποδα ἀρπαγὴν ποιησάμενος. Der bei ποιεῖσθαι bereits stehende Akk. verschmilzt mit dem Verb. so sehr in einen Begriff (σπένδεσθαι, λήξεσθαι, ἀρπάζειν), daß ein neuer Objektsakk. hinzutreten kann. vgl.

περὶ ξυμβάσεως καὶ τοὺς ἄνδρας ὡς τάχιστα πειρᾶσθαι κομίσασθαι.

16. Δεξαμένων δὲ τῶν στρατηγῶν τὸν λόγον ἐρίγγοντο σπονδαὶ τοιαίδε, Λακεδαιμονίους μὲν τὰς ναῦς ἐν αἷς ἐνανμάχῃσαν καὶ τὰς ἐν τῇ Λακωνικῇ πάσας, ὅσαι ἦσαν μακραί, παραδοῦναι κομίσαντας ἐς Πύλον Ἀθηναίοις, καὶ ὅπλα μὴ ἐπιφέρειν τῷ τειχίσματι μήτε κατὰ γῆν μήτε κατὰ θάλασσαν, Ἀθηναίους δὲ τοῖς ἐν τῇ νήσῳ ἀνδράσι σῖτον ἕαν τοὺς ἐν τῇ ἡπείρῳ Λακεδαιμονίους ἐκπέμπειν τακτὸν καὶ μεμαγμένον, δύο χοίνικας ἐκάστῳ Ἀττικῶς ἀλφίτων καὶ δύο κοτύλας οἶνον καὶ κρέας, θεράποντι δὲ τούτων ἡμίσεια· ταῦτα δὲ ὀρώντων τῶν Ἀθηναίων ἐσπέμπειν καὶ πλοῖον μηδὲν ἐσπλεῖν λάθρα· φυλάσσειν δὲ καὶ τὴν νῆσον Ἀθηναίους μηδὲν ἥσσον, ὅσα μὴ ἀποβαίνοντας, καὶ ὅπλα μὴ ἐπιφέρειν τῷ Πελοποννησίων στρατῷ
- 2 μήτε κατὰ γῆν μήτε κατὰ θάλασσαν. ὅ τι δ' ἂν τούτων παραβαίνωσιν ἐκάτεροι καὶ ὀτιοῦν, τότε λελύσθαι τὰς σπονδὰς. ἐσπεῖσθαι δὲ αὐτὰς μέχρι οὗ ἐπανέλθωσιν οἱ ἐκ τῶν Ἀθηναίων Λακεδαιμονίων πρόεσβεις· ἀποστεῖλαι δὲ αὐτοὺς τριήρει Ἀθηναίους καὶ πάλιν κομίσαι. ἐλθόντων δὲ τὰς τε σπονδὰς λελύσθαι ταύτας καὶ τὰς ναῦς ἀποδοῦναι Ἀθηναίους ὁμοίας οἷας
- 3 περ ἂν παραλάβωσιν. αἱ μὲν σπονδαὶ ἐπὶ τούτοις ἐγένοντο, καὶ αἱ νῆες παρεδόθησαν οὕσαι περὶ ἐξήκοντα, καὶ οἱ πρόεσβεις ἀπεστάλησαν. ἀφικόμενοι δὲ ἐς τὰς Ἀθήνας ἔλεξαν τοιαύδε.

17. „Ἐπεμψαν ἡμᾶς Λακεδαιμόνιοι, ὧ Ἀθηναῖοι, περὶ τῶν

δορυφορεῖν τινα, μισθοδοτεῖν τινα. Ausführl. hierüber Rumpel Kasuslehre S. 144 ff.

16. 1. ἐκπέμπειν; die Verbesserung ἐσπέμπειν (Dobr.) liegt da, weil dasselbe gleich nachher u. 26, 9. 30, 3 gebraucht ist, ferner ἐσπλεῖν, ἐσάγειν öfter in dieser Beschreibung. Cl. meint, daß hier zunächst die ungehinderte Ausfahrt in Betracht komme. — ἐν τῇ ἡπείρῳ wegen des Gegensatzes zu ἐν τῇ νήσῳ; man erwartet ἐν τῇς ἡπ. — δύο κτε. — 1 Medimnos = 52,53 L., 1 Choinix = 1,094 L., 1 Kotyle = 0,274 L., also 2 Choin. = etwa 2,2 L., 2 Kot. = etwas über 1/2 L. — also sehr reichliche Portionen für den Tag. — κρέας ein Stück Fleisch, eine Ration für einen

Mann. — θεράποντι. K. 8, 9. — ὅσα μὴ, nur daß nicht, so viel sie könnten ohne — zu 1, 111, 1.

2. ὅ τι δ' ἂν. Wegen καὶ ὀτιοῦν und τότε könnte man hier ὅταν δέ wünschen, doch häufig steht ὅστις scheinbar für εἰ τις. zu 2, 44, 1. — ὁποῦν jedes was es auch sei, das Geringste. — ἐσπεῖσθαι, geschlossen solle er sein, d. h. gültig bleiben solle er. — ἐπανέλθωσιν. Üb. den bloßen Konj. zu 3, 10, 4 u. 1, 137, 2. — οἱ ἐκ. Die Attraktion ist hier um so auffälliger, da diese Gesandten noch gar nicht einmal nach Athen abgegangen waren. vgl. zu 1, 8, 2.

17. Der Redner hebt mit Nachdruck alle Friedensmotive hervor: die Unbeständigkeit des Kriegs-

ἐν τῇ νήσῳ ἀνδρῶν πρᾶξοντας ὅ τι ἂν ὑμῖν τε ὠφέλιμον ὦν
 τὸ αὐτὸ πείθωμεν καὶ ἡμῖν ἐς τὴν ξυμφορὰν ὥς ἐκ τῶν παρ-
 όντων κόσμον μάλιστα μέλλῃ οἶσιν. τοὺς δὲ λόγους μακροτέ- 2
 ρους οὐ παρὰ τὸ εἰωθὸς μηχανοῦμεν, ἀλλ' ἐπιχώριον ὦν ἡμῖν
 οὐ μὲν βραχεῖς ἀρκῶσι μὴ πολλοῖς χρῆσθαι, πλείοσι δὲ ἐν ᾧ
 ὦν καιρὸς ἢ διδάσκοντάς τι τῶν προύργου λόγοις τὸ δέον
 πρᾶσσειν. λάβετε δὲ αὐτοὺς μὴ πολεμῶς μῆδ' ὥς ἀξύνετοι 3
 διδασκόμενοι, ὑπόμνησιν δὲ τοῦ καλῶς βουλευσάσθαι πρὸς εἰδό-
 τας ἡγησάμενοι. ὑμῖν γὰρ εὐτυχίαν τὴν παροῦσαν ἔξεστι κα- 4
 λῶς θῆσθαι, ἔχουσι μὲν ὧν κρατεῖτε, προσλαβοῦσι δὲ τιμὴν
 καὶ δόξαν, καὶ μὴ παθεῖν ὅπερ οἱ ἀήθως τι ἀγαθὸν λαμβά-
 νοντες τῶν ἀνθρώπων· αἰεὶ γὰρ τοῦ πλέονος ἐλπίδι ὀρέγονται
 διὰ τὸ καὶ τὰ παρόντα ἀδοκίμως εὐτυχῆσαι. οἷς δὲ πλείστοι 5
 μεταβολαὶ ἐπ' ἀμφοτέρα ξυμβεβήκασιν, δίκαιοι εἰσι καὶ ἀπιστό-
 τατοι εἶναι ταῖς εὐπραγίαις. ὃ τῇ τε ὑμετέρᾳ πόλει δι' ἐμπει-
 ρίαν καὶ ἡμῖν μάλιστ' ἂν ἐκ τοῦ εἰκότος προσέλῃ.

18. „Γνῶτε δὲ καὶ ἐς τὰς ἡμετέρας νῦν ξυμφορὰς ἀπιδόν-
 τεσ, οὔτινες ἀξίωμα μέγιστον τῶν Ἑλλήνων ἔχοντες ἥκομεν παρ’

glücks und die Notwendigkeit, das-
 selbe nur malsvoll und besonnen
 zu benutzen, den Wert der Freund-
 schaft Spartas für Athen, die Stel-
 lung beider Großmächte zu den
 übrigen Staaten.

1. τὸ αὐτό, idem, zugleich,
 ebenso eingeschoben 3, 47, 5. 6,
 87, 3. — μέλλῃ οἶσιν. Der erste
 Teil dieses Relativsatzes schien
 einen zweiten Participialsatz anzu-
 kündigen; doch weil der zweite
 Teil dem Gedanken nach nicht
 mehr geeignet war von πείθωμεν
 abzuhängen, so mußte er entw. ein
 besonderes Verb. erhalten (κρίνωμεν,
 γινώσκωμεν) oder selbst ins Verb.
 fin. treten. — ὥς ist limitativ.

2. μακροτέρους hält v. Herw. für
 Glossem. — οὐ gehört nur zu παρὰ
 τὸ εἰωθός. Sinn: Wenn wir jetzt
 eine längere Rede halten, so wer-
 den wir damit nicht unsrer Ge-
 wohnheit untreu, sondern wir thun
 es, weil es bei uns landesübl. ist,
 das Maß der Rede nach dem Be-
 dürfnis zu regeln. Es soll einer
 falschen Auffassung der spartani-
 schen Brachylogie entgegengetreten

werden. — ἐπιχώριον ὦν. zu 1, 74, 1.
 — οὐ wo; dann wann. ohne ἂν
 zu 1, 137, 2. Cl. sieht den in den
 Worten οὐ — χρῆσθαι liegenden
 Rhythmus eines jamb. Trimeters
 (Peipers quaestt. critt. de Platon.
 legg. p. 57) als Beweis dafür an,
 daß ἂν nicht einzuschieben ist, wie
 v. Herw. will. — λόγοις verb. mit
 πρᾶσσειν. „eine Art Oxymoron.“
 Cl. Die Spartaner sind Männer der
 That, sie wollen das Angemessene
 thun, sei es durch Handlung, sei
 es durch Worte. Man kann damit
 vergleichen den Gegensatz 1, 22,
 1 u. 2: τὰ ἔργα τῶν λεγόντων u.
 τὰ ἔργα τῶν πραγθέντων, Thaten
 der Rede und Thaten der Hand-
 lung.

3. ἡγησάμενοι, sc. τοὺς λόγους.

4. ἔχουσι κτέ., indem ihr be-
 haltet, was ihr besitzt. — τοῦ
 πλέονος verb. mit ὀρέγονται. — τὰ
 παρόντα Akk. der Beziehung zu
 εὐτυχῆσαι.

5. ἐπ' ἀμφοτέρα. 1, 83, 3; nach
 der guten wie nach der schlimmen
 Seite hin.

18. 1. γνῶτε δέ, sc. ὅτι δεῖ ἀπι-

- ὑμᾶς, πρότερον αὐτοὶ κυριώτεροι νομίζοντες εἶναι δοῦναι ἐφ'
 2 ἂ νῦν ἀφιγμένοι ὑμᾶς αἰτούμεθα. καίτοι οὔτε δυνάμεως ἐν-
 δεία ἐπάθομεν αὐτὸ οὔτε μείζονος προσγενομένης ὑβρίσαντες,
 ἀπὸ δὲ τῶν αἰεὶ ὑπαρχόντων γνώμη σφαλέντες, ἐν ᾧ πᾶσι τὸ
 3 αὐτὸ ὁμοίως ὑπάρχει. ὥστε οὐκ εἰκὸς ὑμᾶς διὰ τὴν παροῦσαν
 νῦν ῥώμην πόλεώς τε καὶ τῶν προσγεγενημένων καὶ τὸ τῆς τύ-
 4 χης οἰεσθαι αἰεὶ μεθ' ὑμῶν ἔσεσθαι. σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν, οἵ-
 τινες τάγαθὰ ἐς ἀμφίβολον ἀσφαλῶς ἔθεντο (καὶ ταῖς ξυμφοραῖς
 οἱ αὐτοὶ εὐξυνετώτερον ἢν προσφέρουσιν), τὸν τε πόλεμον νο-
 μίσωσι μὴ καθ' ὅσον ἂν τις αὐτοῦ μέρος βούληται μεταχειρί-
 ζειν, τούτῳ ξυνεῖναι, ἀλλ' ὥς ἂν αἱ τύχαι αὐτῶν ἡγήσωνται
 καὶ ἐλάχιστ' ἂν οἱ τοιοῦτοι πταίνοντες διὰ τὸ μὴ τῷ ὀρθομένῳ
 αὐτοῦ πιστεύοντες ἐπαίρεσθαι, ἐν τῷ εὐτυχεῖν ἂν μάλιστα κατα-

νομίσει
Schmuck

στεῖν ταῖς εὐπραγίαις. — ἐφ' ᾧ, das wozu, weswegen.

2. οὔτε — ὑβρίσαντες, noch weil wir — uns überhoben hätten, und also mit Recht diese Demütigung erführen. Das Partic. steht dem ἐνδεία parallel. zu 1, 80, 1. — ἀπὸ — ὑπαρχ., im Besitz (wörtl. von — aus) dessen was wir immer hatten. Dieser Sinn allein ist mit dem Vorherg. vereinbar. — ἐν ᾧ, in welchem Falle. — ὑπάρχει, vorliegt, bevorsteht, daß sie näml. als Bitende erscheinen müssen. Cl. versteht: „in welcher Sache (der Möglichkeit einer Fehlrechnung) alle sich in gleicher Lage befinden“. Ich glaube, dies müßte etwa durch ὁ πάντες ἂν ὁμοίως πάθοιεν ausgedrückt sein.

3. ῥώμην κτέ. wohl: die Kraft, Stärke, welche eine Hauptstadt, ein eigener Staat, und das Dazugekommene, die Mittel zahlreicher Bundesgenossen, euch gewähren. Als gewöhl. possess. scheinen mir die Genet. nicht verstanden werden zu können, da dann ῥώμην beim zweiten eine andere Bedeutung hätte als beim ersten. — τὸ τῆς τύχης die Gunst des Glücks.

4. σωφρόνων ἀνδρῶν οἵτινες. zu 2, 44, 1. — ἐς ἀμφίβολον ἔθεντο muß wohl verbunden werden: in

Zweifel stellen, als ungewiß ansehen. ἐς ἀμφίβολον für sich zu nehmen und zu erklären: auf ungewisse Fälle, oder mit Rücksicht auf die Ungewißheit, ist grammatisch nicht zulässig. — ἀσφαλῶς, auf eine sichernde, gefahrlose Weise, oder geradezu: behutsam, vorsichtig, wie ἀσφαλεῖς, 1, 69, 5. ἀσφαλεία 3, 82, 4. Die zusammengedrückten Begriffe ἐς ἀμφίβολον und ἀσφαλῶς bilden eine Art Oxymoron. — νομίσωσι noch abhäng. von οἵτινες. zu 1, 137, 2. Ebenso ist Ind. und Konj. verbunden im Relativsatze Demosth. geg. Timokr. p. 720, 19 ὁπόσοι — ἢ νῦν εἰσιν ἐν τῷ δεσποτηρίῳ ἢ τὸ λοιπὸν κατατεθῶσι. Was man sonst verglichen hat, ist verschieden. — μεταχειρίζειν. Üb. das Aktiv zu 1, 112, 3. — τούτῳ ξυνεῖναι, ihn begleite, näml. den, der sich gerade nur in einer bestimmten Ausdehnung mit einem Teile desselben befassen, also ihm Maß und Gang nach Gutdünken vorschreiben will. Der Ausdr. beruht auf einer (poetischen) Personifikation des Krieges, s. 1, 122, 1 ὁ μὲν εὐοργήτως αὐτῷ προσομιλήσας. 6, 70, 1. Die ganze Stelle ist schwierig und die Auffassung des Einzelnen streitig. v. Herw. korr. jetzt οὕτως ἔξεῖναι. — αὐτῶν ἡγ., sie beherrschen. — τῷ ὀρθομένῳ ist Neutr. zu 1, 36, 1.

λύνοντο. ὁ νῦν ὑμῖν, ὦ Ἀθηναῖοι, καλῶς ἔχει πρὸς ἡμᾶς πρᾶ- 5
 ξαι, καὶ μήποτε ὕστερον, ἣν ἄρα μὴ πειθόμενοι σφαλῆτε, ἃ
 πολλὰ ἐνδέχεται, νομισθῆναι τύχῃ καὶ τὰ νῦν προχωρήσαντα
 κρατῆσαι, ἐξὸν ἀκινδυνον δόκησιν ἰσχύος καὶ ξυνέσεως ἐς τὸ
 ἔπειτα καταλιπεῖν.

19. „Λακεδαιμόνιοι δὲ ὑμᾶς προκαλοῦνται ἐς σπονδὰς καὶ
 διάλυσιν πολέμου, διδόντες μὲν εἰρήνην καὶ ξυμμαχίαν καὶ
 ἄλλην φιλίαν πολλήν καὶ οἰκειότητα ἐς ἀλλήλους ὑπάρχειν,
 ἀνταιτοῦντες δὲ τοὺς ἐκ τῆς νήσου ἄνδρας, καὶ ἄμεινον ἡγού-
 μενοι ἀμφοτέροις μὴ διακινδυνεύεσθαι, εἴτε βία διαφύγοιεν
 παρατυχούσης τινὸς σωτηρίας εἴτε καὶ ἐκπολιορκηθέντες μάλ- 2
 λον ἂν χειρωθεῖεν. νομίζομέν τε τὰς μεγάλας ἐχθρας μάλιστ' ἂν
 διαλύεσθαι βεβαίως, οὐκ ἦν ἀνταμυνόμενός τις καὶ ἐπικρα-
 τήσας τὰ πλέω τοῦ πολεμίου κατ' ἀνάγκην ὄρκοις ἐγκαταλα-
 βάνων μὴ ἀπὸ τοῦ ἴσου ξυμβῆ, ἀλλ' ἦν, παρὸν τὸ αὐτὸ δρᾶσαι
 πρὸς τὸ ἐπιεικές, καὶ ἀρετῇ αὐτὸν νικήσας παρὰ ἃ προσεδέχετο
 μετρίως ξυναλλαγῇ. ὀφείλων γὰρ ἤδη ὁ ἐναντίος μὴ ἀνταμύ- 3
 νεσθαι ὡς βιασθεῖς, ἀλλ' ἀνταποδοῦναι ἀρετῇν, ἐτοιμότερός
 ἐστὶν αἰσχρῇ ἐμμένειν οἷς ξυνέθετο. καὶ μᾶλλον πρὸς τοὺς

5. κρατῆσαι, erlangt habt. —
 ἐξόν. zu 1, 74, 1.

19. 1. διάλυσιν πολ. auch Dexipp.
 fragm. hist. gr. III, 685, und
 bei Polyb., Luc., Plut. — τοὺς
 ἐκ. Die Wahl der Präp. ist durch
 ἀνταιτοῦντες bestimmt. Dagegen
 17, 1 περὶ τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἀνδρῶν
 πρᾶξοντα. zu 1, 8, 4. — ἀμφο-
 τέροις, für uns und für euch. —
 διακινδυνεύεσθαι unpersönl. Passiv,
 wie d. Simplex 1, 73, 2; „daß man
 es nicht darauf ankommen lasse.“
 — Bei χειρωθεῖεν steht ἂν, weil
 dieser Teil des Satzes hypothe-
 tisch ist = εἴτε καὶ ἐκπολιορκη-
 θεῖεν, ὃ εἰ γένοιτο, μᾶλλον ἂν χει-
 ρωθεῖεν. — μᾶλλον noch mehr
 als jetzt schon.

2. διαλύεσθαι, wie bei πόλεμον
 3, 114, 4. 8, 46, 1; beachte die aus
 der Grundbedeutung auflösen sich
 ergebende Verschiedenheit d. griech.
 Vorstellung von der deutschen bei-
 legen u. dem lat. componere. —
 τοῦ πολεμίου hat Stahl korr. aus

πολέμου der Hdd. u. dadurch ein
 Objekt zu ἐπικρατ. geschafft. Auch
 die Lesart αὐτὸν νικ. st. αὐτό ist
 dadurch gerechtfertigt; zu ἐγκατα-
 λαβάνων ist leicht das Obj. πολέ-
 μιον zu ergänzen. — κατ' ἀνάγκην
 zwangsweise, dem πρὸς τὸ ἐπι-
 εικές der Milde gemäß, mit
 Milde entspricht. — μὴ ἀπὸ τοῦ
 ἴσου, unter unbilligen Bedin-
 gungen. — παρὸν κτῆ. indem er
 dasselbe thun kann, nämlich
 Vertrag schließen. — καὶ ἀρετῇ
 αὐτὸν ν. auch durch Edelmut
 ihn, den Gegner, besiegend, nicht
 bloß durch das Schwert (in Bezug
 auf das vorherige ἐπικρατήσας. An-
 dere Ausgg. setzten das Komma
 nach δρᾶσαι, so daß παρὸν konzessiv
 ist: obwohl er dasselbe
 thun könnte, nämlich μὴ ἀπὸ
 τοῦ ἴσου ξυμβῆναι; dann würde
 aber wohl αὐτό oder τοῦτο statt
 τὸ αὐτό zu lesen sein. — παρὰ ἃ
 προσεδέχετο, entgegen dem, was
 er erwartete.

3. ὀφείλων sich verpflichtet

μειζόνως ἐχθροὺς τοῦτο δρῶσιν οἱ ἄνθρωποι ἢ πρὸς τοὺς τὰ μέτρια διενεχθέντας, πεφύκασί τε τοῖς μὲν ἐκονσίως ἐνδοῦσιν ἀνθησᾶσθαι μεθ' ἡδονῆς, πρὸς δὲ τὰ ὑπερανχοῦντα καὶ παρὰ γνώμην διακινδυνεύειν.

20. „Ἡμῖν δὲ καλῶς, εἴπερ ποτέ, ἔχει ἀμφοτέροις ἡ ξυναλλαγὴ, πρὶν τι ἀνῆκστον διὰ μέσου γενόμενον ἡμᾶς καταλαβεῖν, ἐν ᾧ ἀνάγκη αἰδίων ὑμῖν ἐχθραν πρὸς τῇ κοινῇ καὶ ἰδίαν ἔχειν, 2 ὑμᾶς δὲ στερηθῆναι ὧν νῦν προκαλούμεθα. ἔτι δ' ὄντων ἀκρίτων καὶ ὑμῖν μὲν δόξης καὶ ἡμετέρας φιλίας προσγιγνομένης, ἡμῖν δὲ πρὸ αἰσχροῦ τινος <τῆς> ξυμφορᾶς μετρίως κατατιθεμένης διαλλαγῶμεν, καὶ αὐτοὶ τε ἀντὶ πολέμου εἰρήνην ἐλώμεθα καὶ τοῖς ἄλλοις Ἑλλήσιν ἀνάπανσιν κακῶν ποιήσωμεν· οἱ καὶ ἐν τούτῳ ὑμᾶς αἰτιωτέρους ἡγῶνται. πολεμοῦνται μὲν γὰρ ἀσαφῶς ὁποτέρων ἀρξάντων· καταλύσεως δὲ γιγνομένης, 3 ἥς νῦν ὑμεῖς τὸ πλεον κύριοι ἐστέ, τὴν χάριν ὑμῖν προσθήσουσιν. ἦν τε γνῶτε, Λακεδαιμονίοις ἔξεστιν ὑμῖν φίλους γενέσθαι βεβαίως, αὐτῶν τε προκαλεσαμένων, χαρισαμένοις τε

führend. — μειζόνως. zu 1, 130, 1. — τοῦτο, τὸ ἐμμένειν ταῖς ξυνθήκαις. — ἀνθησᾶσθαι, auch ihrerseits nachzugeben. — παρὰ γνώμην, gegen bessere Einsicht.

20. 1. Cl. liest mit Haase αἰδίων ἡμῖν, St. lieber ἡμᾶς δὲ στερηθῆναι. Ich halte beide Änderungen für nicht nötig. ὑμᾶς δὲ στ. ist durch 19, 1 ὑμᾶς προκαλ. gesichert. Das ὑμῖν ist Objekt zu ἐχθραν ἔχειν. Die Laked. sagen, für beide Teile sei die Versöhnung ehrenvoll, denn wenn sie nicht eintritt, hat man (d. i. objektiver als haben wir, die Laked.) ewige Privatfeindschaft gegen euch, ihr aber gehet dessen verlustig, wozu wir euch auffordern. Der §. 1 weist also nach, daß im Falle der Unversöhnlichkeit seitens der Athener diese allein auch der Schaden trifft. Der §. 2 beweist erst das Ehrenvolle der Versöhnung für beide Teile, bevor die Entscheidung eingetreten ist, u. den Nutzen für ganz Hellas. — ἐν ᾧ, in welchem Falle. — ἰδίαν, wegen des Verlustes der Angehörigen.

2. ὄντων ἀκρίτων. zu 1, 7. —

αἰσχροῦ τινος von αἰσχρόν τι, wie die Gefangennehmung derer auf Sphakteria sein würde. — <τῆς> vor ξυμφορᾶς hat St. mit Recht aus der Bemerkung des Schol. wieder eingefügt. — καὶ ἐν τούτῳ, auch in diesem Falle. Die früheren Ausl. erklärten, als wenn τούτων stünde. καὶ enthält die Andeutung: sowie sie damals, als der Krieg ausbrach, euch für die Schuldigern hielten u. euch für die Schuldigern halten werden, wenn kein Frieden zustande kommt, so werden sie euch das größere Verdienst bei der Schließung des Friedens beimessen. — πολεμοῦνται v. πολεμῶ. — ἀσαφῶς ὁποτέρων ἀρξάντων, sc. πολεμοῦνται. Ebenso Lat. incertum utris auctoribus. ἀσαφῶς fast = ἄδηλον ὄν. Ähnl. 125, 1.

3. γνῶτε, sc. τοῦτο. übers. etwa: falls ihr also Einsehen habt. — Λακεδ. gehört zu φίλους, ὑμῖν zu ἔξεστιν, χαρισαμένοις und βίαις. zu ὑμῖν. Diese Partic. Ao. vertreten das Fut. exact. zu 3, 67, 5. — φίλους κτλ. vgl. 2, 7, 3. — Beachte den Gen. abs. αὐτῶν προκαλ. trotz vorausgehenden Λακ.!

μᾶλλον ἢ βιασαμένοις. καὶ ἐν τούτῳ τὰ ἐνόντα ἀγαθὰ σκοπεῖτε 4
ὅσα εἰκὸς εἶναι· ἡμῶν γὰρ καὶ ὑμῶν ταῦτα λεγόντων τό γε
ἄλλο Ἑλληνικὸν ἴστε ὅτι ὑποδεέστερον ὢν τὰ μέγιστα τιμῆσει.“

21. Οἱ μὲν οὖν Λακεδαιμόνιοι τοσαῦτα εἶπον, νομίζοντες
τοὺς Ἀθηναίους ἐν τῷ πρὶν χρόνῳ σπονδῶν μὲν ἐπιθυμεῖν,
σφῶν δὲ ἐναντιουμένων κωλύεσθαι, διδομένης δὲ εἰρήνης ἀσμέ-
νους δέξεσθαι τε καὶ τοὺς ἄνδρας ἀποδώσειν. οἱ δὲ τὰς μὲν 2
σπονδὰς, ἔχοντες τοὺς ἄνδρας ἐν τῇ νήσῳ, ἤδη σφίσι ἐνόμι-
ζον ἐτοίμους εἶναι, ὁπότεν βούλωνται ποιεῖσθαι πρὸς αὐτοὺς,
τοῦ δὲ πλέονος ὠρέγοντο. μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἐνῆγε Κλέων ὁ 3
Κλεινέτου, ἀνὴρ δημαγωγὸς κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ὢν καὶ
τῷ πλήθει πιθανώτατος· καὶ ἔπεισεν ἀποκρίνασθαι ὡς χρὴ τὰ
μὲν ὅπλα καὶ σφᾶς αὐτοὺς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ παραδόντας πρῶ-
τον κομισθῆναι Ἀθήναζε, ἐλθόντων δὲ ἀποδόντας Λακεδαιμο-
νίους Νίσαιαν καὶ Πηγὰς καὶ Τροιζῆνα καὶ Ἀχαΐαν, ἃ οὐ πο-
λέμῳ ἔλαβον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προτέρας ξυμβάσεως Ἀθηναίων
ξυγχωρησάντων κατὰ ξυμφορὰς καὶ ἐν τῷ τότε δεομένων τι
μᾶλλον σπονδῶν, κομίσασθαι τοὺς ἄνδρας καὶ σπονδὰς ποιή-
σασθαι ὁπόσον ἂν δοκῇ χρόνον ἀμφοτέροις.

22. Οἱ δὲ πρὸς μὲν τὴν ἀπόκρισιν οὐδὲν ἀντεῖπον, ξυνέ-
δρους δὲ σφίσι ἐκέλευον ἐλέσθαι οὔτινες λέγοντες καὶ ἀκούον-
τες περὶ ἐκάστου ξυμβήσονται κατὰ ἡσυχίαν ὅ τι ἂν πείθωσιν
ἁλλήλους. Κλέων δὲ ἐνταῦθα δὴ πολὺς ἐνέκειτο, λέγων γινώ- 2
σκειν μὲν καὶ πρότερον οὐδὲν ἐν νῷ ἔχοντας δίκαιον αὐτοὺς,

4. τὰ μέγιστα, aufs höchste. —
τιμῆσει, sc. ἡμᾶς ἀμφοτέροις.
Beachte den prächtigen Schluss:
Unsre Einigkeit ist unsre Macht!

21. 1. ἀσμένους viele, auch gute
Codd., besser als die Vulg. ἀσμέ-
νως. Thuk. gebraucht überall nur
das Adj.

2. ἐτοίμους hier Femin. So flek-
tieren hin und wieder auch an-
dere gute Schriftsteller (Herodot.
5, 31, 5. Demosth. de Cherson.
§. 15 und viell. §. 46, die Poppo-
citirt), Spätere öfter. — τοῦ πλέο-
νος ὠρέγοντο offenbar absichtl. der
Ausdr. von 17, 11 gewählt.

3. δημαγωγὸς ohne die schlimme
Nebenbedeutung, die wir damit
verbinden, ist v. Thuk. nur hier

gebraucht. Die folgenden Worte
sind mir immer verdächtig vorge-
kommen. Grote, Steup u. v. Herw.
beseitigen sie auch. — Πηγὰς der
Hafen v. Megara am Golf v. Korinth,
vgl. 1, 103, 4. — Ἀχαΐαν. zu 1, 115,
1. — τῆς προτέρας ξυμβ. der 30j.
Frieden; s. 1, 115, 1. — τι μᾶλλον
verbunden wie πολὺ μᾶλλον. —
ὁπόσον χρόνον, auf wie lange.
Akk. wie 3, 114, 3 u. 5, 47, 1.

22. 1. ξυμβήσονται, d. Futur nach
welcher Regel im Relativsatz? Als
Objekt ergänze aus σφίσι — αὐτοῖς.

2. πολὺς ἐνέκειτο, auch Her. 7,
158 u. Demosth. 18, §. 199. ein ad-
verb. Gebrauch von πολὺς wie in
πολὺς σεῖ, μέγας σεῖ u. ä. Vgl.
das lat. multus instabat. Sall. Jug. 84.

σαφές δ' εἶναι καὶ νῦν, οὔτινες τῷ μὲν πλήθει οὐδὲν ἐθέλου-
 σιν εἰπεῖν, ὀλίγοις δὲ ἀνδράσι ξύνεδροι βούλονται γίνεσθαι.
 3 ἀλλὰ εἴ τι ὑγίης διανοοῦνται, λέγειν ἐκέλευσεν ἅπασιν. ὁρῶν-
 τες δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι οὔτε σφίσιν οἶόν τε ὃν ἐν πλήθει
 εἰπεῖν, εἴ τι καὶ ὑπὸ τῆς ξυμπορᾶς ἐδόκει αὐτοῖς ξυγχαρεῖν,
 μὴ ἐς τοὺς ξυμμάχους διαβληθῶσιν εἰπόντες καὶ οὐ τυχόντες,
 οὔτε τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ μετρίοις ποιήσοντας ἢ προνοαλοῦντο,
 ἀνεχώρησαν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἄπρακτοι.

23. Ἀφικομένων δὲ αὐτῶν διελύοντο εὐθὺς αἱ σπονδαὶ
 αἱ περὶ Πύλον, καὶ τὰς ναῦς οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπῆτουν, καθάπερ
 ξυνέκειτο· οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἐγκλήματα ἔχοντες ἐπιδρομὴν τε τῷ
 τειχίσματι παράσπονδον καὶ ἄλλα οὐκ ἀξιόλογα δοκοῦντα εἶναι
 οὐκ ἀπεδίδοσαν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι δὴ εἰρητο, ἐὰν καὶ οἰοῦν
 παραβῇ, λελύσθαι τὰς σπονδὰς. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἀντέ-
 λεγόν τε καὶ ἀδίκημα ἐπικαλέσαντες τὸ τῶν νεῶν ἀπελθόντες
 2 ἐς πόλεμον καθίσταντο. καὶ τὰ περὶ Πύλον ὑπ' ἀμφοτέρων
 κατὰ κράτος ἐπολεμεῖτο, Ἀθηναῖοι μὲν δυοῖν ἐναντίαν αἰετὴν
 νῆσον περιπλέοντες τῆς ἡμέρας (τῆς δὲ νυκτὸς καὶ ἅπασαι περι-
 ὥρουν, πλὴν τὰ πρὸς τὸ πέλαγος, ὁπότε ἄνεμος εἴη· καὶ ἐκ
 τῶν Ἀθηνῶν αὐτοῖς εἴκοσι νῆες ἀφίκοντο ἐς τὴν φυλακὴν,
 ὥστε αἱ πᾶσαι ἑβδομήκοντα ἐγένοντο), Πελοποννήσιοι δὲ ἐν
 τῇ ἡπείρῳ στρατοπεδεύομενοι καὶ προσβολὰς ποιούμενοι τῷ

3. εἴ τι ist Emendation von Poppeo für εἴ τε. — ἐς — διαβληθῶσιν. So διαβάλλειν ἐς bei Thuk. noch 3, 109, 2, einigemal mit dem Dativ. — οὐ τυχόντες. zu 3, 42, 5, u. 82, 5.

23. 1. ἀφικομένων. Die Hin- und Herreise hatte ungef. 20 Tage gedauert: 39, 2. — διελύοντο, gemäß der Bestimmung 16, 2. Cobet verlangt διελέυντο, weil mit der Ankunft sofort der Vertrag aufgehoben war, u. St. hat es aufgenommen. Doch ist das Imperf. erträglich. — τῷ τειχίσματι. Üb. d. Dat. zu 1, 73, 1. — τὸ τῶν νεῶν, das Verfahren mit den Schiffen.

2. τὰ περὶ Πύλον halte ich für den Nom. zu 3, 6, 2. — Ἀθηναῖοι μὲν — περιπλέοντες, anakoluth. Nom. nach ἐπολεμεῖτο. zu 2, 53,

4. — δυοῖν ἐναντίαν, mit zwei sich entgegenfahrenden, sc. νεοῖν, was Cl. u. St. aus der Vulg. aufnehmen. Doch wie mannigfaltig der Gebrauch der Ellipsen im Griechischen ist, zeigt die reiche Sammlung bei Be. 183 ff. Und hier ergibt sich das Subst. aus dem Verb. von selbst, ganz wie ὁφθαλμῷ bei Aristoph. Wesp. 615 παραβλέπουσα θάτερον. — ἐναντίαν wie ἅμαξαι ἐναντίαν 1, 93, 5. — περιῶρουν ist wohl hier und 26, 7 intrans. zu nehmen; so wenigstens in den beiden Stellen, aus denen man es noch kennt (s. Steph. Thes.). Dann heisst τὰ πρὸς τὸ πέλαγος: an der Seite nach dem Meere zu. vgl. τὰ πρὸς βορρᾶν, τὰ πρὸς Παύονας u. a. An dieser Seite also lagen sie nicht, wenn Wind war. s. 26, 7. — ἑβδομήκοντα. 13,

τείχει, σκοποῦντες καιρὸν εἴ τις παραπέσοι ὥστε τοὺς ἄνδρας σῶσαι.

24. Ἐν τούτῳ δὲ οἱ [ἐν τῇ Σικελίᾳ] Συρακούσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι πρὸς ταῖς ἐν Μεσσήνῃ φρουρούσαις ναυσὶ τὸ ἄλλο ναυτικὸν ὃ παρεσκευάζοντο προσκομίσαντες τὸν πόλεμον ἐποι-
οῦντο ἐκ τῆς Μεσσήνης (καὶ μάλιστα ἐνήγον οἱ Λοκροὶ τῶν 2
Ῥηγίνων κατὰ ἔχθραν, καὶ αὐτοὶ δὲ ἐσεβεβλήμεσαν πανδημεὶ
ἐς τὴν γῆν αὐτῶν), καὶ ναυμαχίας ἀποπειραῖσθαι ἐβούλοντο, 3
ὁρῶντες τοῖς Ἀθηναίοις τὰς μὲν παρούσας ὀλίγας ναῦς, ταῖς
δὲ πλείοσι καὶ μελλούσαις ἥξειν πυνθανόμενοι τὴν νῆσον πο-
λιορκεῖσθαι. εἰ γὰρ κρατήσκειαν τῷ ναυτικῷ, τὸ Ῥήγιον ἡλιπίζον 4
πεξῆ τε καὶ ναυσὶν ἐφορμοῦντες ῥαδίως χειρώσεσθαι, καὶ ἥδη
σφῶν ἰσχυρὰ τὰ πράγματα γίνεσθαι· ξύνεργως γὰρ κειμένου
τοῦ τε Ῥηγίου ἀκρωτηρίου τῆς Ἰταλίας τῆς τε Μεσσήνης τῆς
Σικελίας, τοῖς Ἀθηναίοις οὐκ ἂν εἶναι ἐφορμεῖν καὶ τοῦ πορ-
θμοῦ κρατεῖν. ἔστι δὲ ὁ πορθμὸς ἡ μεταξὺ Ῥηγίου θάλασσα 5
καὶ Μεσσήνης, ἥπερ βραχύτατον Σικελία τῆς ἡπείρου ἀπέχει·
καὶ ἔστιν ἡ Χάρυβδις κληθεῖσα τοῦτο, ἥ Ὀδυσσεὺς λέγεται δια-
πλεῦσαι. διὰ στενότητα δὲ καὶ ἐκ μεγάλων πελαγῶν, τοῦ τε
Τυρρηνικοῦ καὶ τοῦ Σικελικοῦ, ἐσπίπτονσα ἡ θάλασσα ἐς αὐτὸ
καὶ ῥοώδης οὕσα εἰκότως χαλεπὴ ἐνομίσθη.

2. — καιρὸν — ὥστε c. Inf. wie im Lat. occasio c. ger.; vgl. es mit ἱκανός c. ὥστε u. dem Inf. z. B. 1, 90, 3.

24. 1. οἱ ἐν τῇ Σικελίᾳ Συρ. die attrib. Stellung einer solchen Ortsangabe ist sonst nur gebräuchlich, wenn die dadurch bestimmten Leute von anderen gleichen Namens oder von einer an einem anderen Orte befindl. Abteilung derselben Leute unterschieden werden. So stets z. B. im vorigen Buche οἱ ἐν τῇ Σικ. Ἀθηναῖοι u. ä. Entw. ist es an falsche Stelle geraten — v. Herw. u. St. stellen es vor of — oder, was mir wahrscheinlicher dünkt, es ist aus einer Randbemerkung in den Text geraten. Auch ἀκρωτ. τῆς Ἰτ. u. τῆς Σικελ. in §. 4 machen mir denselben Eindruck. — πρὸς — ναυσί. 3, 115, 3. 4, 1, 1 u. 4.

2. τῶν Ῥηγίνων Gen. obj. zu

ἐχθραν. Kap. 1, 2. — καὶ — δέ. zu 1, 132, 4.

3. ἐβούλοντο, οἱ Συρακ. καὶ οἱ ξύμμαχοι. — ὁρῶντες κτέ. Über die Satzform zu 1, 16. — ὀλίγας Prädikat sc. οὕσας. — ταῖς — ἥξειν, unter Eurymedon und Sophokles. — τὴν νῆσον, Sphakteria.

4. χειρώσεσθαι. st. des Aor. (St.) Bh. setzt ἂν zu γίνεσθαι; doch ohne zwingenden Grund; γίν. kann futur. Sinn haben. S. Stahl zu 3, 92, 4. Nach Ἀθηναίοις haben fast alle Codd. noch τε, was Cl. mit Zustimmung von Stahl und Meineke gestrichen hat. — εἶναι = ἔξιναι.

5. πελαγῶν v. θάλασσα unterschieden. Vgl. etwa „das Meer“, ein bestimmtes, u. allg. „die See.“ — Ὀδυσσεὺς κτέ. s. Od. μ 235 ff. — ἐσπίπτονσα steht dem διὰ στενότητα parallel: wegen der Enge und weil das Meer etc. zu 1, 80, 1.

25. Ἐν τούτῳ οὖν τῷ μεταξὺ οἱ Συρακόσιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ναυσὶν ὀλίγῃ πλείοσιν ἢ τριάκοντα ἡναγκάσθησαν ὀψὲ τῆς ἡμέρας ναυμαχῆσαι περὶ πλοίου διαπλέοντος, ἀντεπαναγόμενοι πρὸς τε Ἀθηναίων ναὺς ἑκατάδεκα καὶ Ῥηγίνας ὀκτώ. καὶ νικηθέντες ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ τάχους ἀπέπλευσαν ὥς ἕκαστοι ἔτυχον ἐς τὰ οἰκεία στρατόπεδα, τό τε ἐν τῇ Μεσσήνῃ καὶ ἐν τῷ Ῥηγίῳ, μίαν ναὺν ἀπολέσαντες· καὶ νῦν ἐπεγένετο τῷ ἔργῳ. μετὰ δὲ τοῦτο οἱ μὲν Λοκοὶ ἀπῆλθον ἐκ τῆς Ῥηγίνων, ἐπὶ δὲ τὴν Πελωρίδα τῆς Μεσσήνης ξυλλεγεῖσθαι αἱ τῶν Συρακοσίων καὶ ξυμμάχων νῆες ὥρμουσι καὶ ὁ περὶ αὐτοῖς παρῆν. προσπλεύσαντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ Ῥηγῖνοι, ὁρῶντες τὰς ναὺς κενὰς ἐνέβαλον, καὶ χειρὶ σιδηρᾷ ἐπιβληθείσῃ μίαν ναὺν αὐτοὶ ἀπώλεσαν τῶν ἀνδρῶν ἀποκολυμβησάντων. καὶ μετὰ τοῦτο τῶν Συρακοσίων ἐσβάντων ἐς τὰς ναὺς καὶ παραπλεόντων ἀπὸ κάλῳ ἐς τὴν Μεσσήνην, αὐθις προσβαλόντες οἱ Ἀθηναῖοι, ἀποσιμωσάντων ἐκείνων καὶ προεμβalόντων, ἔτεραν ναὺν ἀπολλύνουσι. καὶ ἐν τῷ παράπλῳ καὶ τῇ ναυμαχίᾳ τοιοντοτρόπῳ γενομένη οὐκ ἔλασσαν ἔχοντες οἱ Συρακόσιοι παρεκομίσθησαν ἐς τὸν ἐν τῇ Μεσσήνῃ λιμένα. καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, Καμαρίνης ἀγγελθείσης προδίδοσθαι Συρακοσίοις ὑπ' Ἀρχίου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, ἔπλευσαν ἐκεῖσε· Μεσσήνιοι δ' ἐν τούτῳ πανδημεὶ κατὰ

25. 1. ἀντεπαναγόμενοι, v. Herw. hat den Aorist korr.

2. τό τε ist Emend. v. Reiske statt τότε. Der Wiederholung des Art. nach καὶ bedarf es nicht; s. 1, 7. αἳ τε ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν ταῖς ἡπείροις. s. 45, 2. 85, 5. 7, 7, 1. Die Worte von τό τε bis Ῥηγίῳ sind aber — wie St. u. v. Herw. vermuten — wahrscheinlich nur ungeschicktes Glossem, denn Rhegion war Standort der athen. Flotte, Messene der der Syrakosier.

3. Πελωρίδα, bekanntes Vorgebirge, jetzt capo di Faro.

4. ὁρῶντες τὰς ν. κενὰς wie 24, 3. — αὐτοὶ ἀπώλεσαν, sie selbst verloren. — αὐτοὶ im Gegensatz dazu, daß sie in der Hoffnung, ein feindliches Schiff zu erbeuten, den Angriff gemacht hatten. Eine Lücke anzunehmen, sehe ich keinen Grund. Die best.

Codd. αὐτοῖς. Dann hiesse es: sie verdarben ihnen, was aber dem Zusammenhange nicht angemessen ist.

5. ἀπὸ κάλῳ am Seile. Die Schiffe wurden also von Leuten od. Pferden längs des Strandes gezogen. Vgl. uns. Leinpfad. — ἀποσιμωσάντων erklärt der Schol.: ὑπαναχωρησάντων καὶ μετεωρισάντων τὰς ναὺς, ἵνα ἐκ πολλοῦ διαστήματος δυνηθῶσι μετὰ μείζονος ὀρμῆς ἐμβάλλειν τοῖς Ἀθηναίοις. Durch μετεωρίσαι τὰς ναὺς umschreiben es auch alte Lexikographen. Weiteres bei Cl. — ἀπολλύνουσι. Diese Flexion für — αἱ findet sich auch bei andern Attikern, zieml. oft bei Isokr., zuweilen bei Xenoph., bei Thuk. noch sicher 7, 51, 2. vgl. ὦμνον 5, 19, 1. 23, 4. 24, 1. Nach P. — Καμαρίνης, Hafenstadt im Südwesten. Zur Geschichte des Ortes s. 6, 5. — Ἀρχίου, sonst

γῆν καὶ ταῖς ναυσὶν ἅμα ἐστράτευσαν ἐπὶ Νάξον τὴν Χαλκιδι-
κὴν ὁμορον οὖσαν. καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τειχῆρεις ποιήσαντες 8
τοὺς Ναξίους ἐδήουν τὴν γῆν, τῇ δ' ὕστερα αἱ ταῖς μὲν ναυσὶ
περιπλεύσαντες κατὰ τὸν Ἀκασίνην ποταμὸν τὴν γῆν ἐδήουν,
τῷ δὲ πεζῷ πρὸς τὴν πόλιν ἐσέβαλλον. ἐν τούτῳ δὲ οἱ Σικελοὶ 9
ὑπὲρ τῶν ἄκρων πολλοὶ κατέβαινον βοηθοῦντες ἐπὶ τοὺς Μεσ-
σηνίους. καὶ οἱ Νάξιοι ὡς εἶδον, θαρσύναντες καὶ παρακελευό-
μενοι ἐν ἑαυτοῖς ὡς οἱ Λεοντῖνοι σφίσι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ξύμ-
μαχοι ἐς τιμωρίαν ἐπέρχονται, ἐκδραμόντες ἄφνω ἐκ τῆς πόλεως
προσπίπτουσι τοῖς Μεσσηνίοις, καὶ τρέψαντες ἀπέκτεινάν τε
ὑπὲρ χιλίους, καὶ οἱ λοιποὶ χαλεπῶς ἀπεχώρησαν ἐπ' οἶκον· καὶ
γὰρ οἱ βάρβαροι ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐπιπεσόντες τοὺς πλείστους δι-
έφθειραν. καὶ αἱ νῆες σχοῦσαι ἐς τὴν Μεσσήνην ὕστερον ἐπ' 10
οἶκον ἕκασται διεκρίθησαν. Λεοντῖνοι δὲ εὐθὺς καὶ οἱ ξύμμα-
χοι μετὰ Ἀθηναίων ἐς τὴν Μεσσήνην ὡς κεκακωμένην ἐστρά-
τευον, καὶ προσβάλλοντες οἱ μὲν Ἀθηναῖοι κατὰ τὸν λιμένα ταῖς
ναυσὶν ἐπείρων, ὁ δὲ πεζὸς πρὸς τὴν πόλιν. ἐπεκδρομὴν δὲ 11
ποιησάμενοι οἱ Μεσσηνιοὶ καὶ Λοκροὶν τινες μετὰ τοῦ Δημο-
τέλους, οἱ μετὰ τὸ πάθος ἐγκατελείφθησαν φρουροί, ἑξαπινάως
προσπεσόντες τρέπουσι τοῦ στρατεύματος τῶν Λεοντῖνων τὸ
πολὺ καὶ ἀπέκτειναν πολλοὺς. ἰδόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἀπο-
βάντες ἀπὸ τῶν νεῶν ἐβοήθουν, καὶ κατεδίωξαν τοὺς Μεσση-
νίους πάλιν ἐς τὴν πόλιν, τεταραγμένοις ἐπιγινόμενοι· καὶ τρο-
παῖον στήσαντες ἀνεχώρησαν ἐς τὸ Ῥήγιον. μετὰ δὲ τοῦτο οἱ 12
μὲν ἐν τῇ Σικελίᾳ Ἕλληνες ἄνευ τῶν Ἀθηναίων κατὰ γῆν
ἐστράτευον ἐπ' ἀλλήλους.

nicht genannt. — Über Νάξος am
Ätna s. 6, 3, 1.

8. περιπλεύσαντες, näml. um die
Landzunge bei Naxos herum. —
Ἀκασίνην, wahrscheinlich der jetzt.
Alcantara. κατὰ τ. Ἀ. wie Kap. 3,
7, 4: auf dem. — πρὸς τὴν πόλιν
ἐσέβαλλον erklären einige: sie
machten gegen die Stadt zu
einen Einfall. Dies wäre aber
doch ein Einfall in das Gebiet
von Naxos, in dem sie sich ja schon
befanden. Vielmehr: sie machten
einen Angriff gegen d. Stadt;
auch v. 8, 86, 3 verstehe ich ἐσέ-
βαλον von dem Angriff auf d. Stadt

und 8, 31, 3 heisst es ἐσβολὴν ποιη-
σάμενος τῇ πόλει. Das Gewöhl. ist
προσβάλλειν, was P., St., Cl. u.
v. Herw. aufgenommen haben.

9. οἱ Σικελοί. zu 3, 90, 1. 115, 1.
— ὑπὲρ — κατέβαινον, zogen
zahlreich über die Berge
herab. — ἐν ἑαυτοῖς = ἐν ἀλλή-
λοις. — ἄλλοι Ἕλλ. ἔ. Sie hielten
also die Sikelier für Sikelioten. D.
Hdschr. außer zwei oder drei der
besten οἱ ἄλλοι weniger passend.

10. ἐπείρων absol.: griffen an.
s. 43, 5 ἐπὶ τὴν Σολυγείαν κόμην
πειράσειν. — Δημοτέλης nicht be-
kannt, daher der Artikel auffällig.

26. Ἐν δὲ τῇ Πύλῳ ἔτι ἐπολιορκουν τοὺς ἐν τῇ νήσῳ Λακε-
 δαιμονίους οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὸ ἐν τῇ ἡπείρῳ στρατόπεδον τῶν
 2 Πελοποννησίων κατὰ χώραν ἔμενεν. ἐπίπνονος δ' ἦν τοῖς Ἀθη-
 ναίοις ἡ φυλακὴ σίτον τε ἀπορίᾳ καὶ ὕδατος· οὐ γὰρ ἦν κοήνη
 ὅτι μὴ μία ἐν αὐτῇ τῇ ἀκροπόλει τῆς Πύλου καὶ αὕτη οὐ μεγάλη,
 ἀλλὰ διαμώμενοι τὸν κάχληκα οἱ πλείστοι ἐπὶ τῇ θαλάσῃ ἔπινον
 3 οἶον εἰκὸς ὕδαρ. στενοχωρία τε ἐν ὀλίγῳ στρατοπεδευομένοις
 ἐρίγνετο, καὶ τῶν νεῶν οὐκ ἔχουσῶν ὄρμον αἱ μὲν σῖτον ἐν
 4 τῇ γῇ ἤρουντο κατὰ μέρος, αἱ δὲ μετέωροι ὄρμον. ἀθυμίαν
 τε πλείστην ὁ χρόνος παρεῖχε παρὰ λόγον ἐπιγινώμενος, οὓς
 ᾤοντο ἡμερῶν ὀλίγων ἐκπολιορκήσειν, ἐν νήσῳ τε ἐρήμῃ καὶ
 5 ὕδατι ἀλμυρῷ χρωμένους. αἴτιον δὲ ἦν οἱ Λακεδαιμόνιοι προ-
 ειπόντες ἐς τὴν νήσον ἐσάγειν σῖτον τε τὸν βουλόμενον ἀλη-
 λεμένον καὶ οἶνον καὶ τυρὸν καὶ εἴ τι ἄλλο βρώμα, οἶον ἂν
 ἐς πολιορκίαν ξυμφέρῃ, τάξαντες ἀργυρίου πολλοῦ καὶ τῶν
 6 Εἰλωτῶν τῷ ἐσαγαγόντι ἐλευθερίαν ὑπισχνούμενοι. καὶ ἐσῆγον
 ἄλλοι τε παρακινδυνεύοντες καὶ μάλιστα οἱ Εἰλωτες, ἀπαίροντες
 ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου ὁπόθεν τύχοιεν καὶ καταπλέοντες ἔτι
 7 νυκτὸς ἐς τὰ πρὸς τὸ πέλαγος τῆς νήσου. μάλιστα δὲ ἐτήρουν
 ἀνέμῳ καταφέρεσθαι· ᾄον γὰρ τὴν φυλακὴν τῶν τριήρων ἔλαν-
 θανον, ὅποτε πνεῦμα ἐκ πόντου εἴη· ἄπορον γὰρ ἐρίγνετο
 περιορμεῖν, τοῖς δὲ ἀφειδῆς ὁ κατάπλους καθειστικήει· ἐπώκελλον
 γὰρ τὰ πλοῖα τετιμημένα χρημάτων, καὶ οἱ ὀπλῖται περὶ τὰς
 κατάρσεις τῆς νήσου ἐφύλασσον. ὅσοι δὲ γαλήνῃ κινδυνεύσειαν,
 8 ἡλίσκοντο. ἐσένεον δὲ καὶ κατὰ τὸν λιμένα κολυμβηταὶ ὕφνδροι,
 καλωδίῳ ἐν ἄσχοις ἐφέλκοντες μήκωνα μεμελιτωμένην καὶ λίνον

26. 2. ὅτι μὴ = εἰ μὴ, auch 94, 1. 7, 42, 6. Die Entstehung des Gebrauchs ist leicht zu erklären. — οἶον εἰκὸς, wie man es da erwarten kann.

3. οὐκ ἔχουσῶν ὄρμον, näml. an der Insel, weshalb sie im offenen Meere vor Anker liegen mußten (μετέωροι ὄρμον).

4. οὓς, als wenn ein Demonstr. vorangegangen wäre, fast = οὗτοι αὐτοὺς. vgl. zu 2, 44, 2.

5. αἴτιον — προειπόντες. zu 3, 36, 2. — τὸν βουλ., 3, 66, 1. — ἀληλεμένον nach Cobet die beste Form; alle Hdd. ἀληλεσμένον. — Dem Konj. ξυμφέρῃ zieht Cl. den

Opt. vor, da ἂν hier d. Problematische der Wirkung ausdrücke. — τῷ ἐσαγαγόντι jedem der eingeführt haben würde, der einführe.

6. v. Herw. klammert οἱ vor Εἰλωτες u. ἀπὸ ein. — ἔτι νυκτός. zu 1, 30, 4.

7. ἐτήρουν nur hier mit d. Infin. — περιορμεῖν. zu 23, 2. — τοῖς δὲ κτέ. = οἱ δὲ (οἱ Εἰλωτες) κατέπλεον οὐ φειδόμενοι τῶν νεῶν. Dieselbe Anknüpfung mit τοῖς δὲ 1, 102, 2 u. a. — γαλήνῃ. Kann der bloße Dativ eines allein stehenden Subst. temporale Bedeutung haben? vgl. zu 1, 44, 1. u. 3, 54, 4. Krüg. vermutet δ' ἐν γαλήνῃ.

σπέρμα κεκομμένον· ὦν τὸ πρῶτον λανθανόντων φυλακαὶ ὕστερον ἐγένοντο. παντί τε τρόπῳ ἐκάτεροι ἐτεχνῶντο, οἱ μὲν 9 ἐσπέμπειν τὰ σιτία, οἱ δὲ μὴ λανθάνειν σφᾶς.

27. Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις πυνθανόμενοι περὶ τῆς στρατιᾶς ὅτι ταλαιπωρεῖται καὶ σῖτος τοῖς ἐν τῇ νήσῳ ὅτι ἐσπλεῖ, ἡπόρουν καὶ ἐδεδοίκεσαν μὴ σφῶν χειμῶν τὴν φυλακὴν ἐπιλάβοι, ὁρῶντες τῶν τε ἐπιτηδείων τὴν περὶ τὴν Πελοπόννησον κομιδὴν ἀδύνατον ἐσομένην ἅμα ἐν χωρίῳ ἐρήμῳ καὶ οὐδ' ἐν θέρεϊ οἰοί τε ὄντες ἱκανὰ περιπέμπειν, τὸν τε ἔφορμον χωρίων ἀλιμύων ὄντων οὐκ ἐσόμενον, ἀλλ' ἢ σφῶν ἀνέντων τὴν φυλακὴν περιγενήσεσθαι τοὺς ἄνδρας ἢ τοῖς πλοίοις ἢ τὸν σῖτον αὐτοῖς ἤγε χειμῶνα τηρήσαντας ἐκπλεύσεσθαι. πάντων δὲ ἐφοβοῦντο μά- 2 λιστα τοὺς Λακεδαιμονίους, ὅτι ἐχοντάς τι ἰσχυρὸν αὐτοὺς ἐνόμιζον οὐκέτι σφίσι ἐπικηρνεύεσθαι· καὶ μετεμέλοντο τὰς σπονδὰς οὐ δεξάμενοι. Κλέων δὲ γνούς αὐτῶν τὴν ἐς αὐτὸν 3 ὑποψίαν περὶ τῆς κωλύμης τῆς ξυμβάσεως οὐ τάληθ' ἔφη λέγειν τοὺς ἐξαγγέλλοντας. παραινούντων δὲ τῶν ἀφιγμένων, εἰ μὴ σφίσι πιστεύουσι, κατασκόπους τινὰς πέμψαι, ἡρέθη κατάσκοπος αὐτοῖς μετὰ Θεαγένους ὑπὸ Ἀθηναίων. καὶ γνούς ὅτι ἀναγ- 4 κασθῆσεται ἢ ταῦτα λέγειν οἷς διέβαλλεν ἢ τὰναντία εἰπὼν ψευδὴς φανήσεσθαι, παρῆναι τοῖς Ἀθηναίοις, ὁρῶν αὐτοὺς καὶ ὠρμημένους τι τὸ πλέον τῇ γνώμῃ στρατεύειν, ὥς χρὴ κατασκόπους μὲν μὴ πέμπειν μηδὲ διαμέλλειν καιρὸν παριέντας, εἰ δὲ δοκεῖ αὐτοῖς ἀληθ' εἶναι τὰ ἀγγελλόμενα, πλεῖν ἐπὶ τοὺς

27. 1. ὅτι nachgestellt. zu 1, 77, 2. — ταλαιπωρεῖται vgl. 3, 3, 1. — ὁρῶντες κτέ. Von ὁρῶντες hängen die beiden koordinierten Satzglieder τῶν τε — ἐσομένην und τὸν τε — ἐσόμενον ab. καὶ — περιπέμπειν enthält, sowie ἐν χωρίῳ ἐρήμῳ, dem es parallel steht, den Grund von dem ersten dieser Gedanken. ἅμα hat nach meiner Meinung diese Beziehung: abgesehen von der winterl. Jahreszeit, werde die Zufuhr zugleich nach einem öden Platze stattfinden müssen. ἐν ist wohl gesetzt, nicht εἰς, weil die Zufuhr für das an jenem Platze stehende Heer bestimmt ist. Andere lassen auch καὶ οὐδ' — ὄντες von ὁρῶντες abhängen, zum Nachteil des Sinnes. — ἀλλ' ἦ. Von hier an ist

aus ὁρῶντες ein νομίζοντες zu denken.

2. τί ἰσχυρὸν, eine Sicherheit, die Männer zu retten.

3. κωλύμης. zu 1, 92. — Θεαγένους nicht weiter bekannt; vielleicht der von Arist. wiederholt verspottete. Andere ziehen Θεογ. vor. Gilbert a. a. O. S. 181 hält ihn für denselben, welcher den Frieden des Nikias u. das Bündnis mit Sparta (5, 19 u. 24) beschwor; er sei aus Acharnai gewesen u. jedenfalls als ein Anhänger Kleons in die Kommission gewählt worden.

4. οἷς ist Masc. — ὠρμημένους. 3, 92, 4. — φανήσεσθαι. Über den Inf. Fut. zu 1, 27, 2. Rachenst. korr. nicht übel φανήσεται. — τί τὸ πλέον wie τί μᾶλλον 21, 3.

5 ἄνδρας. καὶ ἐς Νικίαν τὸν Νικηράτου στρατηγὸν ὄντα ἀπεσή-
μαινεν, ἐχθρὸς ὢν καὶ ἐπιτιμῶν, ῥάδιον εἶναι παρασκευῇ, εἰ
ἄνδρες εἴεν οἱ στρατηγοί, πλεύσαντας λαβεῖν τοὺς ἐν τῇ νήσῳ,
καὶ αὐτὸς γ' ἂν, εἰ ἤρχε, ποιῆσαι τοῦτο.

28. Ὁ δὲ Νικίας τῶν τε Ἀθηναίων τι ὑποθορυβησάντων
ἐς τὸν Κλέωνα, ὃ τι οὐ καὶ νῦν πλεῖ, εἰ ῥάδιον γε αὐτῷ φαί-
νεται, καὶ ἅμα ὁρῶν αὐτὸν ἐπιτιμῶντα, ἐκέλευεν ἥν τινα βού-
2 λεται δύναμιν λαβόντα τὸ ἐπὶ σφᾶς εἶναι ἐπιχειρεῖν. ὁ δὲ τὸ
μὲν πρῶτον οἰόμενος αὐτὸν λόγῳ μόνον ἀφιέναι ἐτοῖμος ἦν,
γνούς δὲ τῷ ὄντι παραδωσείοντα ἀνεχώρει καὶ οὐκ ἔφη αὐτός,
ἀλλ' ἐκείνῳ στρατηγεῖν, δεδιὼς ἤδη καὶ οὐκ ἂν οἰόμενός οἱ
3 αὐτὸν τολμῆσαι ὑποχωρῆσαι· αὐτῷ δὲ ὁ Νικίας ἐκέλευε καὶ
ἐξίστατο τῆς ἐπὶ Πύλῳ ἀρχῆς καὶ μάρτυρας τοὺς Ἀθηναίους
ἐποιεῖτο. οἱ δέ, οἷον ὄχλος φιλεῖ ποιεῖν, ὅσῳ μᾶλλον ὁ Κλέων
ὑπέφευγε τὸν πλοῦν καὶ ἐξανεχώρει τὰ εἰρημένα, τόσῳ ἐπεκε-
λεύοντο τῷ Νικίᾳ παραδιδόναι τὴν ἀρχὴν καὶ ἐκείνῳ ἐπεβόων
4 πλεῖν. ὥστε οὐκ ἔχων ὅπως τῶν εἰρημένων ἐτι ἐξαπαλλαγῇ,
ὕφίσταται τὸν πλοῦν, καὶ παρελθὼν οὔτε φοβεῖσθαι ἔφη Λακε-
δαιμονίους πλεύσεσθαι τε λαβὼν ἐκ μὲν τῆς πόλεως οὐδένα,
Αἰγυπιοὺς δὲ καὶ Ἰμβριούς τοὺς παρόντας καὶ πελταστὰς οἱ
ἦσαν ἐκ τε Αἴνου βεβρηγμένοι καὶ ἄλλοθεν τοξότας τετρακο-
σίους· ταῦτα δὲ ἔχων ἔφη πρὸς τοῖς ἐν Πύλῳ στρατιώταις ἐν-
τὸς ἡμερῶν εἴκοσιν ἢ ἄξειν Λακεδαιμονίους ζῶντας ἢ αὐτοῦ

5. ῥάδιον εἶναι ist gesetzt, weil das Vorgehende ein λέγων in sich schließt.

28. 1. ὅ τι, warum, mit Kr. und Cl. statt ὅτι. Letzterer verweist auf Plut. Nik. 7 τί οὐχὶ καὶ νῦν αὐτὸς σὺ πλεῖς ἐπὶ τοὺς ἄνδρας; καὶ νῦν, noch jetzt. — ἐκέλευεν. zu 1, 26, 1. — τὸ ἐπὶ σφᾶς εἶναι, soviel auf sie (die Feldherren) ankäme. Üb. das sogenannte pleonastische εἶναι zu 1, 21, 1.

2. ἀφιέναι, sc. τὴν ἀρχήν. — παραδωσείοντα. Dieselbe Desiderativform in ἀπαλλαξείοντες 1, 95, 7. 3, 84, 1 (auch wohl ἀπαλλαξείειν 8, 89, 2). ναυμαχῆσειοντας 8, 79, 3. ξυμβασειοντα 8, 56, 3. πολεμῆσειοντας 1, 33, 3. — ἀνεχώρει Impf. de con. — ἂν τολμῆσαι, es über

sich gewinnen würde. vgl. *sustinere*. St. setzt nach ἤδη einen Punkt und zieht das Übrige zum Folgenden, indem er δὲ streicht. Mir scheint der Sinn ganz passend bei der alten Interpunktion, namentlich wegen des Gegensatzes: αὐ-
θις δὲ.

3. φιλεῖ ganz unser „liebt.“ — τὰ εἰρημένα. Üb. den Akk. zu 3, 34, 3. — τόσῳ, sc. μᾶλλον. τόσῳ für das üblichere τοσούτῳ auch 8, 24, 4.

4. ἐκ τῆς παλ. 3, 98, 4. — Αἰγυπιοὺς δὲ καὶ Ἰ. zu 3, 5, 1. — βεβρηγμένοι ἦσαν wie 3, 97, 3. — ἐκ τε Αἴνου müßte eigentl. vor πελταστὰς stehn. Ein Hyperbaton bei τέ ist sehr häufig. Ainos an der thrak. Küste. — St. u. v. Herw. halten ἔφη nach ἔχων für eingeschoben.

ἀποκτενεῖν. τοῖς δὲ Ἀθηναίοις ἐνέπεσε μὲν τι καὶ γέλωτος τῇ 5
 κούφοι λόγῳ αὐτοῦ, ἀσμένους δ' ὅμως ἐγίνετο τοῖς σάφροσι
 τῶν ἀνθρώπων, λογιζομένοις δυοῖν ἀγαθοῖν τοῦ ἐτέρου τεύξε-
 σθαι, ἢ Κλέωνος ἀπαλλαγῆσεσθαι, ὃ μᾶλλον ἡλπίζον, ἢ σφα-
 λεῖσι γνώμης Λακεδαιμονίους σφίσι χειρώσεσθαι.

29. Καὶ πάντα διαπραξάμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ψηφισα-
 μένων Ἀθηναίων αὐτῷ τὸν πλοῦν, τῶν τε ἐν Πύλῳ στρατηγῶν
 ἓνα προσεσέμενος, Δημοσθένει, τὴν ἀναγωγὴν διὰ τάχους ἐποι- 2
 εῖτο. τὸν δὲ Δημοσθένη προσέλαβε πυνθανόμενος τὴν ἀπό-
 βασιν αὐτὸν ἐς τὴν νῆσον διανοεῖσθαι. οἱ γὰρ στρατιῶται κα-
 κοπαθοῦντες τοῦ χωρίου τῇ ἀπορίᾳ καὶ μᾶλλον πολιορκούμενοι
 ἢ πολιορκοῦντες ὥρμητο διακινδυνεύσαι. καὶ αὐτῷ ἔτι δῶμην 3
 καὶ ἡ νῆσος ἐμπρησθεῖσα παρέσχε. πρότερον μὲν γὰρ οὔσης
 αὐτῆς ὑλῶδους ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀτριβοῦς διὰ τὴν αἰὲ ἐρημίαν
 ἐφοβεῖτο καὶ πρὸς τῶν πολεμίων τοῦτο ἐνόμιζε μᾶλλον εἶναι.
 (καὶ) πολλῷ γὰρ ἂν στρατοπέδῳ ἀποβάντι ἐξ ἀφανοῦς χωρίου προσ-
 βάλλοντας αὐτοὺς βλέπτειν. σφίσι μὲν γὰρ τὰς ἐκείνων ἀμαρ-
 τίας καὶ παρασκευὴν ὑπὸ τῆς ὕλης οὐκ ἂν ὁμοίως δῆλα εἶναι,
 τοῦ δὲ αὐτῶν στρατοπέδου καταφανῆ ἂν εἶναι πάντα τὰ ἀμαρ-
 τήματα, ὥστε προσπίπτειν ἂν αὐτοὺς ἀπροσδοκῆτως ἢ βού-
 λουντο· ἐπ' ἐκείνοις γὰρ ἂν εἶναι τὴν ἐπιχείρησιν. εἰ δ' αὖ ἐς 4
 δασὺ χωρίον βιάζοιτο ὁμόσε ἰέναι, τοὺς ἐλάσσους, ἐμπεύρους
 δὲ τῆς χώρας, κρείσσους ἐνόμιζε τῶν πλεόνων ἀπειρών· λαν-
 θάνειν τε ἂν τὸ ἐαυτῶν στρατόπεδον πολὺ ὄν διαφθειρόμενον,
 οὐκ οὔσης τῆς προσόψεως ἢ χρῆν ἀλλήλοις ἐπιβοηθεῖν.

30. Ἀπὸ δὲ τοῦ Αἰτωλικοῦ πάθους, ὃ διὰ τὴν ὕλην μέρος
 τι ἐγένετο, οὐχ ἥκιστα αὐτὸν ταῦτα ἐσῆει. τῶν δὲ στρατιωτῶν 2
 ἀναγκασθέντων διὰ τὴν στενοχωρίαν τῆς νήσου τοῖς ἐσχάτοις

5. Die schneidende Schärfe die-
 ses Berichtes erscheint nicht frei
 von Partebefangenheit, doch ist es
 sicher keine bewusste Entstellung.
 — ἀσμένους — ἐγίνετο. zu 2, 3,
 2. — γνώμης, Rechnung. zu 3,
 46, 2. — χειρώσεσθαι st. χειρώσα-
 σθαι mit St.

29. 1. ἀναγωγὴν st. ἀγωγήν der
 best. Hdd. mit Kr.

2. καὶ αὐτῷ, und ihm selbst,
 Gegensatz zu οἱ στρατιῶται. — δῶ-
 μην, Mut. Zuversicht.

3. πολλῷ κτέ. Der Dativ hängt

von προσβ. ab. — ἀπροσδοκῆτως.
 sonst stets d. Adj., welches auch
 hier leicht zu corr. wäre; nötig ist
 die Korr. indes nicht.

4. βιάζοιτο, erzwänge, mit Ge-
 walt durchsetzte. — προσόψεως. zu
 2, 89, 8. — χρῆν, wofür St. χρῆ
 verlangt, v. Standpunkt d. Schrift-
 stellers: oportebat. Cl. vergleicht
 2, 51, 2.

30. 1. τοῦ Αἰτωλικοῦ π. 3, 97 f.

2. μέρος τι zum guten Teil. —
 τῶν στρατιωτῶν sind die atheni-
 schen. — διὰ τὴν στενοχωρίαν,

προσίσχοντας ἀριστοποιεῖσθαι διὰ προφυλακῆς καὶ ἐμπρήσαντός
 τινος κατὰ μικρὸν τῆς ὕλης ἄκοντος, ἐπεὶ ἀπὸ τούτου πνεύματος
 3 ἐπιγενομένου τὸ πολὺ αὐτῆς ἔλαθε κατακαυθέν, οὕτω δὴ τοὺς
 τε Λακεδαιμονίους μᾶλλον κατιδὼν πλείους ὄντας, ὑπονοῶν
 πρότερον ἐλάσσοσι τὸν σῖτον αὐτοὺς ἐσπέμπειν, τὴν τε νῆσον
 εὐαποβατωτέραν οὔσαν, τότε ὡς ἐπ' ἀξιοχρεῶν τοὺς Ἀθηναίους
 μᾶλλον σπουδὴν ποιεῖσθαι, τὴν ἐπιχειρήσιν παρесеκευάζετο, στρα-
 4 τιάν τε μεταπέμπων ἐκ τῶν ἐγγὺς ξυμμάχων καὶ τὰ ἄλλα ἐτοι-
 μάζων. Κλέων δὲ ἐκείνῳ τε προπέμψας ἄγγελον ὡς ἦξων καὶ
 ἔχων στρατιάν ἣν ἡτήσατο, ἀφικνεῖται ἐς Πύλον. καὶ ἅμα γε-
 νόμενοι πέμπουσι πρῶτον ἐς τὸ ἐν τῇ ἡπείρῳ στρατόπεδον κή-
 ρυκα, προκαλοῦμενοι εἰ βούλοιντο ἄνευ κινδύνου τοὺς ἐν τῇ
 νήσῳ ἄνδρας σφίσι τά τε ὄπλα καὶ σφᾶς αὐτοὺς κελεύειν παρα-
 δοῦναι, ἐφ' ᾧ φυλακῇ τῇ μετρία τηρήσονται, ἕως ἂν τι περὶ
 τοῦ πλέονος συμβαθῇ.

31. Οὐ προσδεξαμένων δὲ αὐτῶν μίαν μὲν ἡμέραν ἐπέσχον,
 τῇ δ' ὕστεραίᾳ ἀνηγάροντο μὲν νυκτὸς ἐπ' ὀλίγας ναῦς τοὺς
 ὀπλίτας πάντας ἐπιβιβάσαντες, πρὸ δὲ τῆς ἑω ὀλίγον ἀπέβαινον
 τῆς νήσου ἐκατέρωθεν, ἕκ τε τοῦ πελάγους καὶ πρὸς τοῦ λιμένος,
 ὀκτακόσιοι μάλιστα ὄντες ὀπλίται, καὶ ἐχώρουν δρόμῳ ἐπὶ τὸ
 2 πρῶτον φυλακτήριον τῆς νήσου. ὧδε γὰρ διετετάχατο· ἐν ταύτῃ
 μέσοι δὲ τὸ μὲν τῇ πρώτῃ φυλακῇ ὡς τριάκοντα ἦσαν ὀπλίται, μέσον δὲ
 δμαλ. - εἶχον καὶ ὀμαλώτατόν τε καὶ περὶ τὸ ὕδωρ οἱ πλείστοι αὐτῶν καὶ
 Wilam.

wegen des engen Raumes, der ihnen auf dem Festlande zu Gebote stand s. 26, 3. Deshalb eben mußten sie zum Abkochen den Saum der Insel (τῆς νήσου τοῖς ἐσχάτοις) benutzen. Zur Bedeutung von τὰ ἐσχάτα 3, 115, 1. — διὰ προφυλακῆς, mittels, unter Aufstellung von Vorposten. — κατὰ μικρὸν vertritt die Stelle des Akk. = μικρὸν μέγος. zu 1, 50, 2. — ἐπεὶ, Korr. v. St. statt καὶ der Hdd., weil οὕτω δὴ gewöhnlich einen Nachsatz einleitet. — ἀπὸ τούτου, infolge dessen, verbinde mit ἔλαθε κατ.

3. μᾶλλον, besser, aus dem folg. πρότερον klar. — αὐτοὺς ist Konj. von Bauer für αὐτοῦ, das durchaus lästig wäre, wogegen ein Subj. zu ἐσπέμπειν sehr wünschenswert er-

scheint. — τότε — ποιεῖσθαι haben die Hdschr. vor τὴν τε — οὔσαν. Mit Recht hat Kr. die Umstellung vorgenommen. Der Satz giebt so nach Krügers Erklärung: „da rüstete er sich wie zu etwas das schon verdiente dafs die Ath. sich im höhern Grade Mühe gäben zum Angriff“ einen genügenden Sinn. ἀξιοχρεῶς mit dem Inf. auch 5, 13, 1 und Herod. 4, 126, freilich nicht in ganz gleicher Bedeutung. — μεταπέμπων. Üb. das Aktiv zu 1, 112, 3. — τηρήσονται = τηρηθήσονται.

31. 2. διετετάχατο, sc. οἱ Λακεδ. Üb. die Flexion zu 3, 13, 3. — μέσον ohne Art., wie häufig bei der Angabe der Teile einer Schlachtordnung. — περὶ τὸ ὕδωρ. 26, 4.

Ἐπιτάδας ὁ ἄρχων εἶχε, μέρος τέ τι οὐ πολὺ αὐτὸ τὸ ἔσχατον ἐφύλασσε τῆς νήσου τὸ πρὸς τὴν Πύλον, ὃ ἦν ἐκ τε θαλάσσης ἀπόκρημνον καὶ ἐκ τῆς γῆς ἤμιστα ἐπίμαχον· καὶ γάρ τι καὶ ἔρουμα αὐτόθι ἦν παλαιὸν λίθων λογάδην πεποιημένον, ὃ ἐνόμιζον σφίσιν ὠφέλιμον ἂν εἶναι, εἰ καταλαμβάνοι ἀναχώρησις βιαιοτέρα. οὕτω μὲν τεταγμένοι ἦσαν.

32. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τοὺς μὲν πρώτους φύλακας, οἷς ἐπέδραμον, εὐθὺς διαφθεῖρουνσιν ἐν τε ταῖς εὐναῖς ἐτι ἀναλαμ-^{τε del. Milam.} βάνοντας τὰ ὄπλα καὶ λαθόντες τὴν ἀπόβασιν, οἰομένων αὐτῶν ^{ἀναλαμβάνοντες ἐτι} τὰς ναῦς κατὰ τὸ ἔθος ἐς ἔφορον τῆς νυκτὸς πλεῖν. ἅμα δὲ ^{2. delam. παρ. v. 8. 9. 16, 696} ἔφω γιγνομένη καὶ ὁ ἄλλος στρατὸς ἀπέβαινον, ἐκ μὲν νεῶν ἑβδομήκοντα καὶ ὀλίγῳ πλειόνων πάντες πλὴν θαλαμίων, ὡς ἕκαστοι ἐσκευασμένοι, τοξόται δὲ ὀκτακόσιοι καὶ πελτασταὶ οὐκ ἐλάσσους τούτων, Μεσσηνίων τε οἱ βεβοηθηκότες καὶ ἄλλοι ὅσοι περὶ Πύλον κατεῖχον πάντες πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ τείχους φυλάκων. Δημοσθένους δὲ τάξαντος διέστησαν κατὰ διακοσίους 3 τε καὶ πλείους, ἔστι δ' ἡ ἐλάσσους, τῶν χωρίων τὰ μετεωρότατα λαβόντες, ὅπως ὅτι πλείστη ἀπορία ἦ τοῖς πολεμίοις πανταχόθεν κεκνωκλωμένοις καὶ μὴ ἔχωσι πρὸς ὃ τι ἀντιτάσσεται, ἀλλ' ἀμφίβολοι γίνωνται τῷ πλήθει, εἰ μὲν τοῖς πρόσθεν ἐπίοιεν, ὑπὸ τῶν κατόπιν βαλλόμενοι, εἰ δὲ τοῖς πλαγίοις, ὑπὸ τῶν ἐκατέρωθεν παρατεταγμένων. κατὰ νότου τε αἰὲ ἐμελλον 4 αὐτοῖς, ἡ χωρήσειαν, οἱ πολέμιοι ἔσεσθαι ψιλοὶ καὶ οἱ ἀπορώ-^{ψιλοὶ del. Milam.}

Es ist = τὸ περὶ τὸ ὅδωρ in dem Sinne, in welchem μέσον = τὸ μέσον. αὐτό ist Konj. von Bauer für αὐτοῦ. — λίθων λογάδην πεπ. zu K. 4, 2. — λίθων, welcher Genetiv? καταλαμβάνοι, einträte. s. 2, 18, 2. 54, 4.

32. 1. ἐν τε ταῖς εὐναῖς ἐτι (sc. ὄντας) gehört wohl als Bestimmungsstück zu διαφθεῖρουνσιν und hat sein korresp. Glied in καὶ λαθόντες τὴν ἀπ., indem dies gleichsam für καὶ οὐ προησθημένους τὴν ἀπ. steht. s. 3, 112, 3 ἐπιπίπτει τοῖς Ἀμφρακίωταις ἐτι ἐν ταῖς εὐναῖς καὶ οὐ προησθημένοις τὰ γεγενημένα. Krüg. indessen verbindet ἐν — ἐτι mit εὐθύς und καὶ λαθόντες mit ἀναλαμβάνοντας. — τὴν ἀπόβασιν. Ein solcher Akk., jedoch neutr. gen., bei λανθάνειν auch 8, 17, 3 λα-

θόντες τὸ πλείστον τοῦ πλοῦ. Eurip. Iph. A. 516 λάθοιμι τοῦτ' ἂν· ἄλλ' ἐκεῖν' οὐ λήσομεν. — ἐς ἔφορον τῆς ν., zu einer Blokade während der N.

2. ὁ ἄλλος στρατὸς mit Bezug auf 31, 1. — θαλαμίων. Dies waren die Ruderer der untersten Bank. Die der mittleren hießen ζευγῖται, die der obersten θρανῖται. St. schreibt mit Herodian θαλαμίων. — ὡς ἐκ. ἐσκ., eigentl.: bewaffnet, wie jegliche eben bewaffnet waren. zu 1, 3, 4. — τοξόται δὲ st. τε der Hdd. korr. von Kr. Die Leichtbewaffneten werden den bereits gelandeten Schwerbewaffneten entgegengestellt. — κατεῖχον, standen. vgl. zu 6, 95, 2. — ἀμφίβολοι = ἐν ἀμφιβόλῳ 2, 76, 3.

4. οἱ πολέμιοι. Gegen Cl., wel-

τατοι, τοξεύμασι καὶ ἀκοντίοις καὶ λίθοις καὶ σφενδόναις ἐκ πολλοῦ ἔχοντες ἀλκὴν· οἷς μὴδὲ ἐπελθεῖν οἶόν τε ἦν. φεύγοντες τε γὰρ ἐκράτουν καὶ ἀναχωροῦσιν ἐπέκειντο. τοιαύτῃ μὲν γνώμῃ ὁ Δημοσθένης τό τε πρῶτον τὴν ἀπόβασιν ἐπενοίει καὶ ἐν τῷ ἔργῳ ἔταξεν.

33. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐπιτάδαν καὶ ὅπερ ἦν πλείστον τῶν ἐν τῇ νήσῳ, ὥς εἶδον τό τε πρῶτον φυλακτήριον διεσφαρμένον καὶ στρατὸν σφίσιν ἐπιόντα, ξυνετάξαντο καὶ τοῖς ὀπλίταις τῶν Ἀθηναίων ἐπῆσαν, βουλούμενοι ἐς χεῖρας ἐλθεῖν· ἐξ ἐναντίας γὰρ οὗτοι καθειστήκεισαν, ἐκ πλαγίου δὲ οἱ ψιλοὶ καὶ 2 κατὰ νάτου· τοῖς μὲν οὖν ὀπλίταις οὐκ ἐδυνήθησαν προσμῆλαι οὐδὲ τῇ σφετέρᾳ ἐμπειρίᾳ χρῆσασθαι. οἱ γὰρ ψιλοὶ ἐκατέρωθεν βάλλοντες εἶργον, καὶ ἅμα ἐκείνοι οὐκ ἀντεπῆσαν, ἀλλ' ἡσύχαζον· τοὺς δὲ ψιλοὺς, ἧ μάλιστα αὐτοῖς προσθέοντες προσκείμεντο, ἔτρεπον, καὶ οἱ ὑποστρέφοντες ἡμύνοντο, ἄνθρωποι κούφως τε καὶ δελεῖ ἐσκενασμένοι καὶ προλαμβάνοντες ῥαδίως τῆς φυγῆς χωρίων τε καὶ χαλεπότητι καὶ ὑπὸ τῆς πολὺ ἐρημίας τραχέων ὄντων, ἐν οἷς Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἐδύναντο διώκειν ὅπλα ἔχοντες.

34. Χρόνον μὲν οὖν τινα ὀλίγον οὕτω πρὸς ἀλλήλους

cher mit veränderter Interp. χωρή-
σειαν οἱ πολ. verbindet (und da-
durch genötigt ist das nächste καὶ
zu tilgen) spricht durchaus das vor-
angehende αὐτοῖς. Den von Cl.
gegen die Zulässigkeit von οἱ πολ.
ψιλοὶ „die feindlichen Leichtbe-
waffneten“ angeführten Grund, „daß
Thuk. πολ. nur bei sachlichen Be-
griffen als Adj. gebrauche“, den
Stahl „durchschlagend“ nennt und
deshalb ψιλοὶ streicht, finde ich in
keiner Weise überzeugend, 1) weil
die Thatsache dieses Usus mir nicht
vorzuziehen scheint, da Thuk. in
τῶν πολ. νεκρῶν 5, 74, 2 die νεκροὶ
schwerlich als Sachen gedacht
hat, und 2) weil an sich gar kein
vernünftiger Grund denkbar ist, ein
Adj. wie πολέμιος von der Verbin-
dung mit einem persönl. Begriff
auszuschließen. Rauchenst. streicht
ψιλοὶ u. οἱ vor ἀπορ. — καὶ οἱ
ἀπορώτατοι. Wir lieber: und dies
waren die —. Eben so 33, 1 καὶ
ὅπερ ἦν πλείστον. 3, 108, 1 τὸ κατ'
Εὐρύλοχον καὶ ὁ κρᾶτιστον ἦν.

ἀπορος in seltnerer Bedeutung:
einer, dem man nicht bei-
kommen kann. vgl. Plat. Apol.
p. 18 D οὗτοι πάντες ἀπορώτατοι
εἰσιν. Ähnlich der Gebrauch von
ἀμύχανος. — ἔχοντες ἀλκὴν, den
Kampf führend.

33. 2. Zu προσθέοντες προσκεί-
μεντο vgl. Stahl 2, 79, 6 προσιπτεύ-
οντες ἢ δοκοὶ προσέβαλλον. — καὶ
οἱ, und diese, passender als καὶ
οἱ. — τῆς φυγῆς, auf der Flucht.
s. 60, 2 τῆς ἀρχῆς προκοπτόντων.
47, 3 ἐπετάχνον τῆς ὁδοῦ. Wohl
eigentl. gen. part. St. korr. τῇ
φυγῇ. — Dem κούφως τε ἐστ. entspr.
καὶ πολ., indem, wie öfter, zwei
Gedanken, die logisch im Kausal-
nexus stehn, koordiniert sind. zu
3, 15, 2. Zweifelhaft aber ist, ob
auch die folg. τε und καὶ sich auf
einander beziehen, wo dann eine
leichte Varietät des Ausdrucks an-
zunehmen ist (χαλεπότητι parallel
dem τραχέων ὄντων), od. ob τε und,
καὶ auch bedeutet.

ἡκροβολίσαντο· τῶν δὲ Λακεδαιμονίων οὐκέτι ὀξέως ἐπεκθεῖν
 ἢ προσπίπτειεν δυναμένων, γνόντες αὐτοὺς οἱ ψилоὶ βραδυ-
 τέρους ἦδη ὄντας τῷ ἀμύνεσθαι, καὶ αὐτοὶ τῇ τε ὄψει τοῦ
 θαρσεῖν τὸ πλεῖστον ελληφότες πολλαπλάσιοι φαινόμενοι καὶ
 ξυνειθισμένοι μᾶλλον μηκέτι δεινούς αὐτοὺς ὁμοίως σφίσι φαί-
 νεσθαι, ὅτι οὐκ εὐθύς ἄξια τῆς προσδοκίας ἐπεπόνθεσαν, ὥσπερ
 ὅτε πρῶτον ἀπέβαινον τῇ γνώμῃ δεδουλωμένοι ὡς ἐπὶ Λακε-
 δαιμονίους, καταφρονήσαντες καὶ ἐμβοήσαντες ἀθρόοι ὥρμησαν
 ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔβαλλον λίθοις τε καὶ τοξεύμασι καὶ ἀκοντίοις,
 ὡς ἕκαστός τι πρόχειρον εἶχε. γενομένης δὲ τῆς βοῆς ἅμα τῇ ²
 ἐπιδρομῇ ἐκπληξίς τε ἐνέπεσεν ἀνθρώποις ἀήτεσι τοιαύτης
 μάχης καὶ ὁ κονιορτὸς τῆς ὕλης νεωστὶ κεκαυμένης ἐχώρει πολὺς
 ἄνω, ἄπορόν τε ἦν ἰδεῖν τὸ πρὸ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν τοξευμάτων
 καὶ λίθων ἀπὸ πολλῶν ἀνθρώπων μετὰ τοῦ κονιορτοῦ ἅμα
 φερομένων. τό τε ἔργον ἐνταῦθα χαλεπὸν τοῖς Λακεδαιμονίοις ³
 καθίστατο. οὔτε γὰρ οἱ πῖλοι ἔστεγον τὰ τοξεύματα, δοράτιά
 τε ἐναπεκέκλαστο βαλλομένων, εἰχὼν τε οὐδὲν σφίσι αὐτοῖς
 χρησασθαι, ἀποκεκλημένοι μὲν τῇ ὄψει τοῦ προορᾶν, ὑπὸ δὲ
 τῆς μείζονος βοῆς τῶν πολεμίων τὰ ἐν αὐτοῖς παραγγελλόμενα
 οὐκ ἑσ ακοῦντες, κινδύνου τε πανταχόθεν περιεστῶτος καὶ οὐκ
 ἔχοντες ἐλπίδα καθ' ὃ τι χρὴ ἀμυνομένους σωθῆναι.

35. Τέλος δὲ τραυματιζομένων ἤδη πολλῶν διὰ τὸ ἀεὶ
 ἐν τῷ αὐτῷ ἀναστρέφεσθαι, ξυγκλήσαντες ἐχώρησαν ἐς τὸ

34. 1. ἐπεκθεῖν, ausfallen. — προσπίπτειεν, sc. οἱ ψιλοί. — τῷ ἀμύνεσθαι, mit, in der Verteidigung. s. 7, 43, 5 ὅπως τῇ παρουσίᾳ ὁρμῇ τοῦ περαινέσθαι ὧν ἔνεκα ἡλθον μὴ βραδεῖς γένωνται. — τῇ ὄψει, durch den Anblick, näml. ihrer eignen Menge. — τοῦ θαρσεῖν τὸ πλεῖστον, den höchsten Grad des Mutes. — ξυνειθισμένοι hat den Acc. c. Inf. nach sich, indem das, woran sie sich gewöhnt haben, durch eine passive Wendung ausgedrückt wird. — ὥσπερ bez. auf ὁμοίως. — ὡς ἐπὶ, ut, quippe contra L. zu 3, 113, 6. 2. μάχης, 3, 95, 3. — ἐχώρει πολὺς 1, 22, 2. — ἀπὸ b. Passiv, bez. der Ausgangspunkt in der Thätigkeit von her.

3. πῖλοι sind wahrscheinl. Filz-

panzer. — ἐναπεκέκλαστο, sc. τοῖς πῖλοις. — βαλλομένων, sc. τῶν Λακ. — τῇ ὄψει, s. 34, 1 hier wohl im objekt. Sinne, durch das, was sich ihren Augen darbot, näml. die Staub-, Pfeil- u. Steinwolke. So entspricht es dem ὑπὸ τῆς μείζονος βοῆς. Dafs ὄψις diese objekt. Bedeutung von „spectaculum, Erscheinung“ hat, zeigen 4, 125, 5, 6, 45, 3, 7, 44, 2. Auch hier jedoch, wie 3, 112, 4, erklären mehrere τῇ ὄψει als durch das folg. ἑσ ακοῦντες veranlafsten pleonast. Zusatz: „fürs Gesicht, für die Augen“, für welchen Sinn Kr. τὴν ὄψιν wünscht. — τοῦ προορᾶν hängt ab von ἀποκνῆ. — ἐν αὐτοῖς wie 25, 9 st. αὐτοῖς d. Hdd.

35. 1. ἐν τῷ αὐτῷ auf ein u. derselben Stelle. — ξυγκλήσαντες in-

ἔσχατον ἔρυμα τῆς νήσου, ὃ οὐ πολὺ ἀπέειχε, καὶ τοὺς ἐαυτῶν
 2 φύλακας. ὥς δὲ ἐνέδοσαν, ἐνταῦθα ἤδη πολλῶ ἔτι πλέονι βοῇ
 τεθαρρηκότες οἱ ψιλοὶ ἐπέκειντο, καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ὅσοι
 μὲν ὑποχωροῦντες ἐγκατελαμβάνοντο, ἀπέθνησκον, οἱ δὲ πολλοὶ
 3 παρὰ πᾶν ὥς ἀμυνόμενοι ἤπερ ἦν ἐπίμαχον. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι
 ἐπισπόμενοι περίοδον μὲν αὐτῶν καὶ κύκλωσιν χωρίου ἰσχύι
 4 οὐκ εἶχον, προσιόντες δὲ ἐξ ἐναντίας ὥσασθαι ἐπειρώδωντο, καὶ
 χρόνον μὲν πολὺν καὶ τῆς ἡμέρας τὸ πλείστον ταλαιπωροῦμενοι
 ἀμφοτέροι ὑπὸ τε τῆς μάχης καὶ δίψης καὶ ἡλίου ἀντείχον,
 πειωμένοι οἱ μὲν ἐξελάσασθαι ἐκ τοῦ μετεώρου, οἱ δὲ μὴ ἐν-
 δοῦναι· ὅῃ δ' οἱ Λακεδαιμόνιοι ἡμύναντο ἢ ἐν τῷ πρίν, οὐκ
 οὔσης σφῶν τῆς κυκλώσεως ἐς τὰ πλάγια.

36. Ἐπειδὴ δὲ ἀπέραντον ἦν, προσελθὼν ὁ τῶν Μεσση-
 νίων στρατηγὸς Κλέων καὶ Δημοσθένης ἄλλως ἔφη ποιεῖν
 σφᾶς· εἰ δὲ βούλονται ἑαυτῷ δοῦναι τῶν τοξοτῶν μέρος τι καὶ
 τῶν ψιλῶν περιεῖναι κατὰ νότον αὐτοῖς ὁδῶ ἢ ἂν αὐτὸς εὔρη,
 2 δοκεῖν βιάσασθαι τὴν ἔφοδον. λαβὼν δὲ ἃ ἤτησατο, ἐκ τοῦ
 ἀφανοῦς ὁρμήσας, ὥστε μὴ ἰδεῖν ἐκείνους, κατὰ τὸ αἰὲ παρει-
 κον τοῦ κρημνώδους τῆς νήσου προβαίνων, καὶ ἢ οἱ Λακεδαι-
 μόνιοι χωρίου ἰσχύι πιστεύσαντες οὐκ ἐφύλασσον, χαλεπῶς τε
 καὶ μόλις περιελθὼν ἔλαθε, καὶ ἐπὶ τοῦ μετεώρου ἐξαπίνης
 ἀναφανείς κατὰ νότον αὐτῶν τοὺς μὲν τῷ ἀδοκίῳ ἐξέπληξε,
 3 τοὺς δὲ ἃ προσεδέχοντο ἰδόντας πολλῶ μᾶλλον ἐπέρρωσε. καὶ
 οἱ Λακεδαιμόνιοι βαλλόμενοι τε ἀμφοτέρωθεν ἤδη καὶ γιγνώ-
 μενοι ἐν τῷ αὐτῷ ξυμπτώματι, ὥς μικρὸν μεγάλῳ εἰκάσαι, τῷ

trans. sich (enger) zusammen-
 schließen. — τὸ ἔσχατον ἔρ. 31, 2.

2. παρὰ πᾶν, längs des gan-
 zen Werkes, beschränkt durch
 ἤπερ ἦν ἐπίμαχον.

3. οὐκ εἶχον = ποιεῖσθαι οὐκ
 ἐδύναντο. — ὥσασθαι, sc. αὐτούς.

4. δίψης, die meist. Hdd. haben
 hier u. 7, 87, 2 die Form nach d.
 3. Deklin. Doch haben Cl. u. St.
 mit Recht die ältere Form nach d.
 ersten Dekl. hergestellt.

36. 1. ἄλλως vergeblich. — τῶν
 ψιλῶν, unterschieden von τῶν τοξο-
 τῶν, sind hier die Peltasten: 32,
 2. — περιεῖναι Inf. des Zweckes.

— βιάσασθαι scheinbar für d. Fut.
 zu 1, 81, 6.

2. ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, sc. τοῖς πο-
 λεμίοις, erläutert durch ὥστε —
 ἐκείνους. — κατὰ — νήσου, wo
 die klippenreiche Natur der
 Insel es jedesmal gestattete.
 — προβαίνων, obgleich nur in we-
 nigen Codd., verdient den Vorzug
 vor προσβαίνων; nicht um das
 Heranrücken handelt es sich, son-
 dern um das Vorrücken behufs der
 Umzingelung.

3. ὥς — εἰκάσαι vgl. ὥς εἰπεῖν.
 M. 545. Kr. Gr. § 55, 1, Anm. 3.
 Auch bei Herodot 9, 34. u. eben-

ἐν Θερμοπύλαις (ἐκεῖνοί τε γὰρ τῇ ἀτραπῷ περιελθόντων τῶν Περσῶν διεφθάρησαν, οὗτοί τε), ἀμφίβολοι ἤδη ὄντες οὐκ ἐτι ἀντείχον, ἀλλὰ πολλοῖς τε ὀλλοί μοι μαχόμενοι καὶ ἀσθενεῖα σώματων διὰ τὴν σιτοδείαν ὑπεχώρουν· καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκράτουν ἤδη τῶν ἐφόδων.

37. Γνοὺς δὲ ὁ Κλέων καὶ ὁ Δημοσθένης ὅτι, εἰ καὶ ὁποσονοῦν μᾶλλον ἐνδῶσουσι, διαφθαρησομένους αὐτοὺς ὑπὸ τῆς σφετέρας στρατιᾶς, ἔπαυσαν τὴν μάχην καὶ τοὺς ἐαυτῶν ἀπεῖρξαν, βουλόμενοι ἀγαγεῖν αὐτοὺς Ἀθηναίοις ζῶντας, εἴ πως τοῦ κηρύγματος ἀκούσαντες ἐπικλασθεῖεν τῇ γνώμῃ [τὰ ὅπλα παραδοῦναι] καὶ ἡσσηθεῖεν τοῦ παρόντος δεινοῦ. ἐκὴν-2 ρυξάν τε εἰ βούλονται τὰ ὅπλα παραδοῦναι καὶ σφᾶς αὐτοὺς Ἀθηναίοις ὥστε βουλευῖναι ὅ τι ἂν ἐκείνοις δοκῇ.

38. Οἱ δὲ ἀκούσαντες παρήκαν τὰς ἀσπίδας οἱ πλείστοι καὶ τὰς χεῖρας ἀνέσεισαν δηλοῦντες προσέειπαι τὰ κεκρυγμένα. μετὰ δὲ ταῦτα γενομένης τῆς ἀνοκωχῆς ξυνήλθον ἐς λόγους ὅ τε Κλέων καὶ ὁ Δημοσθένης καὶ ἐκείνων Στύφων ὁ Φάρακος, τῶν πρότερον ἀρχόντων τοῦ μὲν πρώτου τεθνηκότος,

dort 4, 99: ὡς εἶναι ταῦτα σμικρὰ μεγάλοις συμβαλεῖν. — τῷ ἐν Θερμ., wie das bei Therm. Wovon hängt also der Dat. ab? — οὗτοί τε, sc. περιελθόντων τῶν Ἀθ. Das Prädik. διεφθάρησαν kann ganz füglich auch von diesen Laked. verstanden werden, wenn gleich die Mehrzahl nur in Gefangenschaft geriet. Dieselbe Satzform Eurip. Iph. T. 1333 κείνοι τε γὰρ σίδηρον οὐκ εἶχον χερσὶν, ἡμεῖς τε (von Krüg. citiert). Zieht man mit and. οὗτοί τε zum Folg., so ist ein Anakoluth anzunehmen. — St. hält τῶν Περσῶν für Glossen, da es nur zu dem ersten Teil paßt; aber wir glauben, dafs, wenn ein Glossator das II. verbrochen hätte, derselbe auch περ. τ. Ἀθην. zugesetzt haben würde. — ἀμφίβολοι ἤδη ὄντες (32, 3) nimmt das obige βαλλόμενοι ἀμφοτέρωθεν wieder auf. — διὰ τὴν σιτοδείαν gehört nicht zum Verb., sondern zu ἀσθενεῖα σώματων, wie auch wir unmittelbar zusammenstellen können: aus Körperschwäche wegen Nahrungsmangels.

THUCYDIDES I. 2.

37. 1. Statt γνοὺς erwartet man γνόντες. — ὅτι — διαφθαρησομένους αὐτοὺς. Anakoluth; die beiden möglichen Konstruktionen, ὅτι c. Ind. oder das Particip sind vermischt. Ähnl. Plat. Gorg. p. 481 D αἰσθάνομαι οὖν σου ἐκίστοτε, καίπερ ὄντος δεινοῦ, ὅτι, ὅπως ἂν φῇ σου τὰ παιδικὰ καὶ ὅπως ἂν φῇ εἶναι, οὐ δυναμένον ἀντιλέγειν. Apol. p. 37 B ἔλωμαι ὦν εὖ οἶδα ὅτι κακῶν ὄντων. v. Herw. streicht ὅτι; doch wie sollte dies in d. Text geschlichen sein? — [τὰ ὅπλα παραδοῦναι] Kr. beseitigt es als aus den folg. zugesetzt.

2. εἰ βούλονται. zu 3, 52, 2. — βουλευῖναι κτέ. Kap. 15, 1.

38. 1. παρήκαν, senkten. St. verlangt dafür die Form παρεῖσαν, wie sie auch sonst v. Thuk. gebraucht ist; doch ist der Gebrauch sonst schwankend. — προσέειπαι. Der Inf. statt des regelm. Partic. nach δηλοῦντες. Desgleichen nach δηλοῖ ὄντες 47, 2. Ohne Zweifel sollte an beiden Stellen die Härte zweier Partic. gemieden werden.

- del Wilam.* Ἐπιτάδου, τοῦ δὲ μετ' αὐτὸν Ἰππαργέτου ἐφηρημένου ἐν τοῖς νεκροῖς ἔτι ζῶντος κειμένου ὡς τεθνεῶτος, αὐτὸς τρίτος ἐφη-
- 2 ρημένος ἄρχειν κατὰ νόμον, εἴ τι ἐκείνοι πάσχοιεν. ἔλεγε δὲ ὁ Στύφων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὅτι βούλονται διακηρυκεύσασθαι πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἡπείρῳ Λακεδαιμονίους ὅ τι χρὴ σφᾶς ποιεῖν.
- 3 καὶ ἐκείνων μὲν οὐδένα ἀφέντων, αὐτῶν δὲ τῶν Ἀθηναίων καλούντων ἐκ τῆς ἡπείρου κήρυκας καὶ γενομένων ἐπερωτήσεων δις ἢ τρίς, ὁ τελευταῖος διαπλεύσας αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς ἡπείρου Λακεδαιμονίων ἀνὴρ ἀπήγγειλεν ὅτι „οἱ Λακεδαιμόνιοι κελεύουσιν ὑμᾶς αὐτοὺς περὶ ὑμῶν αὐτῶν βουλευέσθαι, μηδὲν αἰσχρὸν ποιοῦντας.“ οἱ δὲ καθ' ἑαυτοὺς βουλευσάμενοι τὰ
- 4 ὅπλα παρέδοσαν καὶ σφᾶς αὐτούς. καὶ ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ἐπιούσαν νύκτα ἐν φυλακῇ εἶχον αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι· τῇ δ' ὕστεραίᾳ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τροπαῖον στήσαντες ἐν τῇ νήσῳ τὰ ἄλλα διεσκενάζοντο ὡς ἐς πλοῦν καὶ τοὺς ἄνδρας τοῖς τριηράρχοις διεδίδοσαν ἐς φυλακὴν, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι κήρυκα
- 5 πέμψαντες τοὺς νεκροὺς διεκομίσαντο. ἀπέθανον δ' ἐν τῇ νήσῳ καὶ ζῶντες ἐλήφθησαν τοσοῖδε· εἴκοσι μὲν ὀπλίται διεβῆσαν καὶ τετρακόσιοι οἱ πάντες· τούτων ζῶντες ἐκομίσθησαν ὀκτώ ἀποδέοντες τριακόσιοι, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπέθανον. καὶ Σπαρτιῶται τούτων ἦσαν τῶν ζώντων περὶ εἴκοσι καὶ ἑκατόν. Ἀθηναίων δὲ οὐ πολλοὶ διεφθάρησαν· ἡ γὰρ μάχη οὐ σταδία ἦν.
39. Χρόνος δὲ ὁ ξύμπας ἐγένετο ὅσον οἱ ἄνδρες οἱ ἐν τῇ νήσῳ ἐπολιορκήθησαν, ἀπὸ τῆς ναυμαχίας μέχρι τῆς ἐν τῇ
- 2 νήσῳ μάχης, ἑβδομήκοντα ἡμέραι καὶ δύο. τούτων περὶ εἴκο-

wie 3, 82, 7. — ἐφηρημένου — κατὰ νόμον, also schon zu Sparta, zu 3, 109, 1. — Ἰππαργέτας, hier Eigenname, sonst Amtstitel für die drei Vorgesetzten der sogen. spartan. Hippeis.

3. ἐκείνων ist gen. part. zu οὐδένα. Subj. auch von ἀφέντων ist τῶν Ἀθηναίων. Kr. hält Ἀθην. für eingeschoben. — ὁ gehört nicht zu τελευταῖος, das prädikativ steht: als der letzte. — ὅτι. zu 1, 137, 4. Der erteilte Rat ist ebenso zweideutig, als die an die Plataier gerichtete Frage 3, 52. Der Sinn ist: „ihr wisset, was schön für den Spartaner ist, handelt darnach“. Vgl. „Σπάρτα δ' οὐ τὸ θανεῖν, ἀλλὰ

φυγεῖν θάνατος“ (Simonides) u. das bekannte Distichon desselben auf die bei Thermopylai gefallenen Spart. Xenoph. *Λακ. πολ.* 9: Ἄξιον δὲ τοῦ Ἀνιοῦργον καὶ τόδε ἀγασθῆναι, τὸ κατεργάσασθαι ἐν τῇ πόλει αἰρετώτερον εἶναι τὸν καλὸν θάνατον ἀντὶ τοῦ αἰσχευέμενον βίου. Vgl. übrigens Kap. 40.

4. διεσκενάζοντο, von Thuk. sonst nie gebraucht, scheint, wie auch Cl. verm., aus παρυσκενάζοντο verfälscht zu sein. v. Herw. nimmt dies auf.

5. ὀκτώ ist der Genet. s. 2, 13, 3 τριακοσίων ἀποδέοντα μύρια.

39. 1. ναυμαχίας K. 14. — πρέσβεις. K. 15—22.

σιν ἡμέρας, ἐν αἷς οἱ πρόεσβεις περὶ τῶν σπονδῶν ἀπῆσαν, ἐσιτοδοτοῦντο, τὰς δὲ ἄλλας τοῖς ἐσπλέονσι λάθρα διετρέφοντο· καὶ ἦν σίτος ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἄλλα βρώματα ἐγκατελήφθη· ὁ γὰρ ἄρχων Ἐπιτάδας ἐνδεεστέρας ἐκάστω παρεῖχεν ἢ πρὸς τὴν ἐξουσίαν. οἱ μὲν δὴ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀνεχώρησαν τῷ στρατῷ ἐκ τῆς Πύλου ἐκάτεροι ἐπ' οἶκον, καὶ τοῦ Κλέωνος καίπερ μανιώδης οὔσα ἡ ὑπόσχεσις ἀπέβη· ἐντὸς γὰρ εἴκοσιν ἡμερῶν ἤγαγε τοὺς ἄνδρας, ὥσπερ ὑπέστη.

40. Παρὰ γνώμην τε δὴ μάλιστα τῶν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτο τοῖς Ἕλλησιν ἐγένετο· τοὺς γὰρ Λακεδαιμονίους οὔτε λιμῷ οὔτ' ἀνάγκῃ οὐδεμιᾷ ἤξιουν τὰ ὅπλα παραδοῦναι, ἀλλὰ ἔχοντας καὶ μαχομένους ὡς ἐδύναντο ἀποθνήσκειν. ἀπιστοῦν-² τές τε μὴ εἶναι τοὺς παραδόντας τοῖς τεθνεῶσιν ὁμοίους, καί-
τινος ἐρομένου ποτὲ ὕστερον τῶν Ἀθηναίων ξυμμάχων δι' ἀχθηδόνα ἓνα τῶν ἐκ τῆς νήσου αἰχμαλώτων εἰ οἱ τεθνεῶτες αὐτῶν καλοὶ ἀγαθοί, ἀπεκρίνατο αὐτῷ πολλοῦ ἂν ἄξιον εἶναι τὸν ἄτρακτον, λέγων τὸν οἰστόν, εἰ τοὺς ἀγαθοὺς διεργίνωσκε, δῆλωσιν ποιούμενος ὅτι ὁ ἐντυγχάνων τοῖς τε λίθοις καὶ τοξεύμασι διεφθείρετο.

41. Κομισθέντων δὲ τῶν ἀνδρῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἐβούλευσαν δεσμοῖς μὲν αὐτοὺς φυλάσσειν μέχρι οὗ τι ξυμβῶσιν· ἦν δ' οἱ Πελοποννήσιοι πρὸ τούτου ἐς τὴν γῆν ἐσβάλλωσιν, ἐξαγα-

2. ἀπῆσαν. Die Codd. ἀπῆσαν. Jenes fordert Cobet var. lectt. p. 33 u. nov. lectt. p. 346, unter Bestimmung von Herbst S. 11, der vergleicht 8, 87, 1 ὥστε τροφήν ἐν ὅσῳ ἂν αὐτὸς ἀπὴρ διδόναι. Derselbe Fall K. 42, 3. — ἐσιτοδοτοῦντο = σίτος αὐτοῖς ἐδίδοτο. So auch μισθοδοτεῖν, οἰνοδοτεῖν τινα. — τοῖς ἐσπλέονσι ist Neutr. — ἦν, welches Kr. u. v. Herw. streichen, möchte ich nicht entbehren, denn sonst würde die Stellung von ἐν τῇ νήσῳ auffallen; prägnant: es fand sich vor. — ἐνδεεστέρας πρὸς 2, 35, 2. Der Komparativ mit πρὸς sonst bei Thuk. ohne ἦ. Es entspricht πρὸς ἡ ganz dem lat. quam pro.

40. 1 ἔχοντας, sc. τὰ ὅπλα.

2. ἀπιστοῦντές τε. Absol. Nom. infolge einer Anakoluthie. Statt des Prädik. (etwa: wurden sie eines

andern belehrt) tritt gleich die Erzählung des Vorfalles selbst ein, und darum wird der Satz auch grammatisch anders gewendet. Am ähnlichsten 8, 80, 3. Die ganz verschiedene Interpunktion und Erklärung der ganzen Periode, welche Cl. giebt und Stahl billigt, leuchtet mir um so weniger ein, da an die Stelle des gewöhnl. angenommenen Anakoluths nur ein anderes träte. Auch ist es ein Irrtum, dafs τέ (zu Anfang s. §. 1) wegen δὲ nicht den Satz mit dem vorigen verbinden könne; s. 62, 2 τὸ ξύμπαν τε δὴ γινώμεν. Madvig korr. ohne Grund ἡπίστον τε. — μὴ zu 3, 75, 4. — δι' ἀχθηδόνα um ihn zu kränken urspr. d. Motiv, dann d. Ziel bezeichnend. Wir könnten frei sagen: aus Schadenfreude. zu 2, 89, 4.

41. 1. ξυμβῶσιν. Der bloße Konj. wie Kap. 16, 2 u. 6.

- 2 γόντες ἀποκτεῖναι. τῆς δὲ Πύλου φυλακὴν κατεστήσαντο, καὶ οἱ ἐκ τῆς Ναυπάκτου Μεσσηνιοὶ ὥς ἐς πατρίδα ταύτην (ἔστι γὰρ ἡ Πύλος τῆς Μεσσηνίδος ποτὲ οὔσης γῆς) πέμψαντες σφῶν αὐτῶν τοὺς ἐπιτηδειοτάτους ἐλήξοντο τὴν Λακωνικὴν καὶ πλεῖ-
3 στα ἔβλαπτον ὁμόφωνοι ὄντες. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἀμαθεῖς ὄντες ἐν τῷ πρὶν χρόνῳ ληστείας καὶ τοιούτου πολέμου, τῶν τε Εἰλώτων αὐτομολούντων καὶ φοβούμενοι μὴ καὶ ἐπὶ μακρότερον σφίσι τι νεωτερισθῇ τῶν κατὰ τὴν χώραν, οὐ θάδῳς ἔφερον, ἀλλὰ, καίπερ οὐ βουλόμενοι ἐνδηλοὶ εἶναι τοῖς Ἀθηναίοις, ἐπρεσβεύοντο παρ' αὐτοὺς καὶ ἐπειρῶντο τὴν τε Πύλον
4 καὶ τοὺς ἄνδρας κομίζεσθαι. οἱ δὲ μειζόνων τε ὠρέγοντο καὶ πολλάκις φοιτῶντων αὐτοὺς ἀπράκτους ἀπέπεμπον. ταῦτα μὲν τὰ περὶ Πύλον γενόμενα.

42. Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους μετὰ ταῦτα εὐθύς Ἀθηναῖοι ἐς τὴν Κορινθίαν ἐστράτευσαν ναυσὶν ὀγδοήκοντα καὶ δισχιλίους ὀπλίταις ἐαυτῶν καὶ ἐν ἱππαγωγοῖς ναυσὶ διακοσίοις ἱππεύσιν· ἡκολούθουν δὲ καὶ τῶν ξυμμάχων Μιλήσιοι καὶ Ἄνδριοι καὶ Καρύστιοι, ἐστρατήγει δὲ Νικίας ὁ Νικηράτου τρίτος ἀν-
2 τός. πλείοντες δὲ ἅμα ἔφ' ἔσχον μεταξὺ Χερσονήσου τε καὶ Ῥεῖτου ἐς τὸν αἰγιαλὸν τοῦ χωρίου ὑπὲρ οὗ ὁ Σολύγειος λόφος ἐστίν, ἐφ' ὃν Δωριῆς τὸ πάλαι ἰδρυθέντες τοῖς ἐν τῇ πόλει Κορινθίοις ἐπολέμουν, οὓσιν Αἰολεῦσι· καὶ κώμη νῦν ἐπ' αὐτοῦ Σολύγεια καλουμένη ἐστίν. ἀπὸ δὲ τοῦ αἰγιαλοῦ τούτου ἐνθα αἱ νῆες κατέσχον ἡ μὲν κώμη αὕτη δώδεκα σταδίους ἀπέχει,
3 ἡ δὲ Κορινθίων πόλις ἐξήκοντα, ὁ δὲ ἰσθμὸς εἴκοσι. Κορινθιοὶ δὲ προπυθόμενοι ἐξ Ἀργεῶν ὅτι ἡ στρατιὰ ἤξει τῶν Ἀθηναίων, ἐκ πλείονος ἐβοήθησαν ἐς ἰσθμὸν πάντες πλὴν τῶν ἔξω ἰσθμοῦ·

2. ὥς — ταύτην = ἐς ταύτην ὥς ἐς πατρίδα. zu 1, 84, 4. — γῆς hält St. für Zusatz. Aber auch Kap. 3, 2 steht es ja. — ἐλήξοντο wie 3, 85, 2. st. ἐλήξον τε. — ὁμόφωνοι. zu 3, 112, 4.

3. ἐπὶ μακρότερον, in weiterer Ausdehnung. — ἐνδηλοὶ εἶναι, sc. οὐ θάδῳς φέροντες.

4. φοιτῶντων, sc. αὐτῶν, neben αὐτοῖς, wie oft. — μειζόνων ὠρέγοντο vgl. Kap. 21, 2.

42. 1. Κάροντος Stadt an der Südküste v. Euböia, z. B. 1, 98, 3.

2. ἅμα ἔφ' ἔσχον, landeten mit Tagesanbruch, nachdem sie schon in der Nacht angelangt waren (§. 4). — Χερσονήσος der ins Meer vorspringende Ausläufer des Oneiongebirges an der korinthischen Küste. — Ῥεῖτος halten einige wegen des Namens für einen Bach; doch deutet das μεταξὺ mehr auf einen zweiten Vorsprung der Küste.

3. ἐκ πλείονος, seit längerer Zeit, mit ἐβοήθησαν zu verbinden, rät die Stellung entschieden; auch setzt ja das folgende ἐπετίθουν ein

καὶ ἐν Ἀμπρακίᾳ καὶ ἐν Λευκαδίᾳ ἀπῆσαν αὐτῶν πεντακόσιοι φρουροί· οἱ δ' ἄλλοι πανδημεὶ ἐπετήρουν τοὺς Ἀθηναίους οἱ κατασχήσουσιν. ὥς δὲ αὐτοὺς ἔλαθον νυκτὸς καταπλεύσαντες 4 καὶ τὰ σημεῖα αὐτοῖς ἤρθη, καταλιπόντες τοὺς ἡμίσεις αὐτῶν ἐν Κερχρεῖᾳ, ἣν ἔρα οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τὸν Κρομμυῶνα ἴωσιν, ἐβोधῆθουν κατὰ τάχος.

43. Καὶ Βάττος μὲν ὁ ἕτερος τῶν στρατηγῶν (δύο γὰρ ἦσαν ἐν τῇ μάχῃ οἱ παρόντες) λαβὼν λόχον ἦλθεν ἐπὶ τὴν Σολύγειαν κόμην φυλάξων ἀτελίστον οὖσαν, Λυκόφρων δὲ τοῖς ἄλλοις ξυνέβαλλεν. καὶ πρῶτον μὲν τῷ δεξιῷ κέρα τῶν Ἀθη- 2 ναίων εὐθὺς ἀποβεβηκότε πρὸ τῆς Χερσονήσου οἱ Κορινθιοὶ ἐπέκειντο, ἔπειτα δὲ καὶ τῷ ἄλλῳ στρατεύματι. καὶ ἦν ἡ μάχη καρτερὰ καὶ ἐν χερσὶ πᾶσα. καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῶν Ἀθη- 3 ναίων καὶ Καρύστιων (οὗτοι γὰρ παρατεταγμένοι ἦσαν ἐσχατοὶ) ἐδέξαντό τε τοὺς Κορινθίους καὶ ἑώσαντο μόλις· οἱ δὲ ὑποχωρήσαντες πρὸς αἰμασίην (ἣν γὰρ τὸ χωρίον πρόσαντες πᾶν) βάλλοντες τοῖς λίθοις καθύπερθεν ὄντες καὶ παιανίσαντες ἐπῆσαν αὐτοῖς, δεξαμένων δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐν χερσὶν ἦν 4 πάλιν ἡ μάχη. λόχος δέ τις τῶν Κορινθίων ἐπιβοηθήσας τῷ εὐωνύμῳ κέρα ἑαυτῶν ἔτρεψε τῶν Ἀθηναίων τὸ δεξιὸν κέρας καὶ ἐπεδίωξεν ἐς τὴν θάλασσαν· πάλιν δὲ ἀπὸ τῶν νεῶν ἀνέστρεψαν οἱ τε Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Καρύστιοι. τὸ δὲ ἄλλο στρατό- 5 πεδον ἀμφοτέρωθεν ἐμάχετο ξυνεχῶς, μάλιστα δὲ τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Κορινθίων, ἐφ' ᾧ ὁ Λυκόφρων ὦν κατὰ τὸ εὐώνυ-

längeres Dortbleiben voraus. — ἐν Ἀμπρακίᾳ. 3, 114, 4. — ἀπῆσαν. Die Codd. ἀπήσαν, wie 39, 2.

4. τὰ σημεῖα, die Feuersignale, hier φωνοὶ πολέμιοι. zu 3, 22, 7. — Κερχρεῖᾳ, sonst auch als Plural gebr. wie 8, 10, 1. 20. 23. Es lag nördl. des Oneiongeb. an der Küste. — Κρομμυῶν Hauptort an der Küste östl.

43. 1. ἐν — παρόντες = οἱ ἐν τῇ μάχῃ παρόντες s. 6, 64, 3 ταῦτα τοὺς ξυνδράσκοντας u. a. zu 1, 18, 1. — τοῖς ἄλλοις ist dat. instrum.

2. εὐθὺς verbindet sich eng mit dem Partic.: simul atque exiit. Häufig so μεταξὺ. B. §. 150 unt. dies. W. — ἔπειτα δὲ κτέ. Polyain. Strateg. 1, 39, 1. berichtet wenig

glaublich von einem durch Nikias gelegten Hinterhalt. — ἦν — ἐν χερσὶ, fand statt, bestand in Handgemenge. Ebenso §. 3 γενομένης ἐν χερσὶ τῆς μάχης 6, 70, 1.

3. καὶ Καρύστιων eigentüml. an τῶν Ἀθ. angeschlossen. Es ist der rechte Flügel der Athener, bestehend aus Athenern u. Karystiern. — ἦν γὰρ κτέ. Die Parenthese ist, wie häufig, dem zu Erklärenden, hier καθύπερθεν ὄντες, vorausgeschickt.

4. ἀνέστρεψαν, die einz. Stelle, wo Thuk d. Akt. intrans. gebraucht.

5. τὸ δὲ ἄλλο στρ. Hier wendet sich die Erzählung der andern Seite des Kampfes zu, daher habe ich mit Stahl einen Punkt nach Καρύστιοι

μον τῶν Ἀθηναίων ἡμύνετο· ἤλπιζον γὰρ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν Σολύγειαν κόμην πειράσειν.

44. Χρόνον μὲν οὖν πολλὸν ἀντεῖχον οὐκ ἐνδιδόντες ἀλλήλοις· ἔπειτα (ἦσαν γὰρ τοῖς Ἀθηναίοις οἱ ἱππῆς ὠφέλιμοι ξυμμαχόμενοι, τῶν ἐτέρων οὐκ ἐχόντων ἵππους) ἐτράποντο οἱ Κορινθιοὶ καὶ ὑπεχώρησαν πρὸς τὸν λόφον καὶ ἔθεντο τὰ ὅπλα
 2 καὶ οὐκέτι κατέβαινον, ἀλλ' ἡσύχαζον. ἐν δὲ τῇ τροπῇ ταύτῃ κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας οἱ πλείστοί τε αὐτῶν ἀπέθανον καὶ Ἀνκόφρων ὁ στρατηγός. ἡ δὲ ἄλλη στρατιὰ τοῦτῳ τῷ τρόπῳ, οὐ κατὰ δίωξιν πολλὴν οὐδὲ ταχείας φυγῆς γενομένης, ἐπεὶ ἐβιάσθη,
 3 ἐπαναχωρήσασα πρὸς τὰ μετέωρα ἰδρύθη. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ὥς οὐκέτι αὐτοῖς ἐπῆσαν ἐς μάχην, τοὺς τε νεκροὺς ἐσκύλευον καὶ
 4 τοὺς ἐαυτῶν ἀνηροῦντο, τροπαῖόν τε εὐθέως ἔστησαν. τοῖς δ' ἡμίσεσι τῶν Κορινθίων, οἱ ἐν τῇ Κερκρεῖᾳ ἐκάθηντο φύλακες, μὴ ἐπὶ τὸν Κρομυῶνα πλεύσωσι, τοῦτοις οὐ κατάδηλος ἡ μάχη ἦν ὑπὸ τοῦ ὕρου τοῦ Ὀνείου· κοινορτὸν δὲ ὥς εἶδον καὶ ὥς ἔγνωσαν, ἐβοήθουν εὐθύς. ἐβοήθησαν δὲ καὶ οἱ ἐκ τῆς πόλεως
 5 πρεσβύτεροι τῶν Κορινθίων, αἰσθόμενοι τὸ γεγεννημένον. ἰδόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ξύμπαντας αὐτοὺς ἐπιόντας καὶ νομίσαντες τῶν ἐγγὺς ἀστυγεϊτόνων Πελοποννησίων βοήθειαν ἐπιέναι, ἀνεχώρουν κατὰ τάχος ἐπὶ τὰς ναῦς, ἔχοντες τὰ σκυλεύματα καὶ

gesetzt. — ἤλπιζον, s. glaubten, fürchteten. — πειράσειν absolut: einen Versuch, Angriff machen s. 25, 10. Heilmann: πειράσειν, was nur poet. ist.

44. 1. οἱ Κορινθιοί, nämlich ihr Centrum und rechter Flügel; mit ἡ δὲ ἄλλη στρατιὰ (§. 2) kehrt dann d. Erzählung zu dem linken korinth. Flügel zurück (Stahl). So wird auch in Kap. 43, 2 das Heer geschieden. — οἱ ἱππῆς. Auf diese entscheidende Mitwirkung der Reiter spielt Aristoph. eq. 595 ff. an.

2. τροπή sonst „das in die Flucht schlagen“ entspr. dem trans. Med.), hier „die Flucht, der Rückzug“ (entspr. dem intrans. ἐτράποντο). — οἱ πλείστοι, die meisten der überhaupt Gefallenen. — τοῦτῳ τῷ τρόπῳ. Auf welche Weise, wird erst in den folgenden Worten gesagt. Cl. klammert die Worte als Glossem ein. Ebenso Rauchenstein.

St. τῷ αὐτῷ τρόπῳ bessert die Stelle nicht. — οὐδὲ — γεν., „und indem keine übereilte Flucht entstand“ adverb. Bestimmung, wie οὐ κατὰ δ. π., zu ἐπαναχωρήσασα.

4. τοῖς δ' ἡμίσεσι. 42, 4. Durch das epanalept. τοῦτοις erhält τοῖς δ' ἡμίσεσι fast selbständ. Stellung: was anbetrifft. — πλεύσωσι, natürlich wer? — φύλακες μὴ wie φυλάσσω 3, 105, 2. — ὥς ἔγνωσαν, als sie die Sachlage erkannten. St. korr. ὥς εἶδον, καὶ ὥς ἔγνωσαν ἐβοήθουν τε „obwohl der Berg es verhinderte, erkannten sie die Sachlage doch“. — οἱ — πρεσβύτεροι. Diese also waren in πανδημί 42, 3 nicht mit einbegriffen.

5. ἐγγὺς ist nicht Glossem, sondern der Genauigkeit halber zugesetzt, wie wir auch sagen „nächster Nachbar“. 1, 80 sind die ἀστυγεῖτονες τῶν Π. von den übr. Πελοπ. geschieden.

τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς πλὴν δυοῖν, οὓς ἐγκατέλιπον οὐ δυνάμενοι εὐρεῖν. καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰς ναῦς ἐπεραιώθησαν ἐς τὰς ἐπι- 6
κειμένας νήσους, ἐκ δ' αὐτῶν ἐπικηρυκευσάμενοι τοὺς νεκροὺς
οὓς ἐγκατέλιπον ὑποσπόνδους ἀνείλουντο. ἀπέθανον δὲ Κοριν-
θίων μὲν ἐν τῇ μάχῃ δώδεκα καὶ διακόσιοι, Ἀθηναίων δὲ
ὀλίγῳ ἐλάσσους πεντήκοντα.

45. Ἀραντες δὲ ἐκ τῶν νήσων οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλευσαν
αὐθημερὸν ἐς Κρομμυῶνα τῆς Κορινθίας· ἀπέχει δὲ τῆς πό-
λεως εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίους. καὶ καθορμισάμενοι τὴν τε 2
γῆν ἐδήλωσαν καὶ τὴν νύκτα ἡύλίσαντο. τῇ δ' ὕστεραία παρα-
πλεύσαντες ἐς τὴν Ἐπιδαυρίαν πρῶτον καὶ ἀπόβασίν τινα ποιη-
σάμενοι ἀφίκοντο ἐς Μεθώνην τὴν μετὰ τὴν Ἐπιδάουρον καὶ
Τροιζῆνος, καὶ ἀπολαβόντες τὸν τῆς Χερσονήσου ἰσθμὸν ἐτεί-
χισαν, [ἐν ᾧ ἡ Μεθώνη ἐστί,] καὶ φρούριον καταστησάμενοι
ἐλήστευον τὸν ἔπειτα χρόνον τὴν τε Τροιζηνίαν γῆν καὶ Ἀλιεῖδα
καὶ Ἐπιδαυρίαν. ταῖς δὲ ναυσίν, ἐπειδὴ ἐξετείχισαν τὸ χωρίον,
ἀπέπλευσαν ἐπ' οἶκον.

46. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον ταῦτα ἐγίνετο, καὶ Εὐ-
ρυμέδων καὶ Σοφοκλῆς, ἐπειδὴ ἐκ τῆς Πύλου ἀπῆραν ἐς τὴν
Σικελίαν ναυσὶν Ἀθηναίων, ἀφικόμενοι ἐς Κέρκυραν ἐστρά-
τευσαν μετὰ τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τοὺς ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἰστώ-
νης Κερκυραίων καθιδρυμένους, οἳ τότε μετὰ τὴν στάσιν δια-

6. ὑποσπόνδους. Warum diesmal gegen die sonstige Gewohnheit (zu 1, 63, 3) der Sieger um Waffenruhe bitten mußte, geht aus den erzählten Umständen hervor. Es ist hieraus die Religiosität des Nikias zu erkennen. Plutarch erkennt dies besonders an.

45. 2. καθορμισάμενοι ἐς erkl. Herbst (Philol. 42, S. 706 „im Angesicht, gegenüber von Kr.“ Vgl. 3, 32, 2. u. 3. — Μεθώνη, die dor. Form Μεθάνα, sowohl die Halbinsel als die Stadt bezeichnend. Bereits zu Strabons Zeit hatten einzelne Codd. des Thuk. die jon. Form. Möglich ist, daß Thuk. die dorische Form geschrieben hat. Da Μεθ. nicht auf dem Isthmos, sondern an der Westküste der Halbinsel lag, ist ἐν ᾧ ἡ Μεθώνη ἐστὶ für einen Zusatz zu halten. Cl. korr. ἐν ᾧ. —

— τὴν τε — καὶ Ἀλ. ohne Wiederholung des Art. zu 25, 2.

46. 1. χρόνον ταῦτα. So die besten Codd.; wenige schlechtere χρόνον δν, was Poppo aufnahm (auch B. in d. früh. Aufl.) wegen 3, 17, 1. 18, 1. 94, 1. Doch ist gerade die paratakt. Verbindung schön. — Vor ναυσὶν will Cl. eine Zahl, etwa μ' = τεσσαράκοντα einschreiben, da die Bemerkung sonst entbehrlich sei. — ἐς Κέρκυραν. s. K. 2, 3. 5, 2. 8, 3. 4. — τῆς Ἰστώνης ungewönl. statt τῇ Ἰστώνη, wie Dobree lesen will, doch einigermalsen geschützt durch Polyain. 6, 20, der von derselben Sache redend τὸ τῆς Ἰστώνης ὄρος sagt. — Κερκυραίων ist gen. part. Über die Stellung desselben zu 3, 36, 5. — τότε. 3, 85, 2.

- 2 βάντες ἐκράτουν τε τῆς γῆς καὶ πολλὰ ἐβλαπτον. προσβαλόντες δὲ τὸ μὲν τείχισμα εἶλον, οἱ δὲ ἄνδρες κατὰπεφηνότες ἀθροοὶ πρὸς μετέωρόν τι ξυνέβησαν ὥστε τοὺς μὲν ἐπικούρους παραδοῦναι, περὶ δὲ σφῶν τὰ ὅπλα παραδόντων τὸν Ἀθηναίων
- 3 δῆμον διαγνῶναι. καὶ αὐτοὺς ἐς τὴν νῆσον οἱ στρατηγοὶ τὴν Πτυχίαν ἐς φυλακὴν διεκόμισαν ὑποσπόνδους, μέχρι οὗ Ἀθηναῖς πεμφθῶσιν, ὥστ' ἐάν τις ἄλῃ ἀποδιδράσκων, ἅπανσι λελεύσθαι
- 4 τὰς σπονδὰς. [οἱ δὲ τοῦ δήμου προστάται τῶν Κερκυραίων, δεδιότες μὴ οἱ Ἀθηναῖοι αὐτοὺς ἐλθόντας οὐκ ἀποκτείνωσι, μηχαν
- 5 νῶνται τοιόνδε τι· τῶν ἐν τῇ νήσῳ πείθουσιν τινὰς ὀλίγους, ὑποπέμφαντες φίλους καὶ διδάξαντες ὡς κατ' εὐνοίαν δὴ λέγειν ὅτι κράτιστον αὐτοῖς εἴη ὡς τάχιστα ἀποδρᾶναι, πλοῖον δέ τι αὐτοὶ ἐτοιμάσειν· μέλλειν γὰρ δὴ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων παραδῶσειν αὐτοὺς τῷ δήμῳ τῶν Κερκυραίων.

47. Ὡς δὲ ἐπεισαν καὶ μηχανησαμένων τὸ πλοῖον ἐκπέ-
 2 οντες ἐλήφθησαν, ἐλέλυντό τε αἱ σπονδαὶ καὶ τοῖς Κερκυραίοις
 2 παρεδέδοντο οἱ πάντες. ξυνελάβοντο δὲ τοῦ τοιούτου οὐχ ἥμιστα, ὥστε ἀκριβῆ τὴν πρόφασιν γενέσθαι καὶ τοὺς τεχνισάμενους ἀδεέστερον ἐργεῖσθαι, οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων, κατάδηλοι ὄντες τοὺς ἄνδρας μὴ ἂν βούλεσθαι ὑπ' ἄλλων κομισθέντας, διότι αὐτοὶ ἐς Σικελίαν ἐπλεον, τὴν τιμὴν τοῖς ἄγρῳσι προσ-
 3 ποιῆσαι. παραλαβόντες δὲ αὐτοὺς οἱ Κερκυραῖοι ἐς οἴκημα μέγα

3. πεμφθῶσιν. Bl. Konj. zu 1, 137, 2. — v. Herw. hält die Worte ὥστ' ἐάν — σπονδὰς für interpoliert aus d. folg. Kap. — αὐτοὺς ἐλθόντας. n. P. Vermutung, die Hdd. haben τοὺς st. αὐτοὺς, doch ist ein solcher dem Deutschen entsprechender Gebrauch des Artik. beim Ptcp. dem Griechischen fremd. Auch 5, 5, 2 ist jetzt korrigiert.

5. φίλους, sc. τοῖς ἐν τῇ νήσῳ. Diese „Freunde“ waren also selbst dūpiert. — διδάξαντες, sc. τοὺς φίλους. — δῆ = δῆθεν, angeblich. — αὐτοὶ — ἐτοιμάσειν gesetzt, als wenn ἔλεγον voranginge; denn daß es sich auf das grammatische Subj. des ganzen Satzes nicht bezieht, lehrt der Zusammenhang.

47. 1. ἐπεισαν, sc. οἱ φίλοι. Diese

sind auch das Subj. von μηχανησαμένων, das von ἐλήφθησαν natürl. οἱ πεισθέντες. — παρεδέδοντο, wurden sofort übergeben. Die eigentl. Beziehung des Plsqpf. ist: wie der Vertrag gelöst war, so waren sie auch (ohne weiteres) überliefert.

2. τοιούτου. Über den Genet. zu 10, 1. — ἀκριβῆ, genau, hier = wahrscheinlich. — μὴ ἂν βούλεσθαι. Über den Inf. zu 38, 1. ἂν ist gesetzt, weil auch in direkter Rede der Gedanke lauten würde: οὐκ ἂν βουλοίμεθα. Von βούλεσθαι hängt der Acc. c. Inf. τοὺς ἄνδρας — προσποιῆσαι ab, mit welchem ἂν nichts mehr zu thun hat, wie Cl. irrig meint; denn man kann nur sagen οὐκ ἂν βουλοίμην τοῦτο γενέσθαι, aber nicht οὐκ ἂν β. τοῦτο ἂν γενέσθαι.

κατεῖρξαν, καὶ ὕστερον ἐξάγοντες κατὰ εἰκοσὶν ἄνδρας διήγον διὰ
δυοῖν στοίχῳ ὀπλιτῶν ἐκατέρωθεν παρατεταγμένων, δεδεμένους
τε πρὸς ἀλλήλους καὶ παιομένους καὶ κεντουμένους ὑπὸ τῶν παρα-
τεταγμένων, εἰ ποὺ τίς τινα ἴδοι ἐχθρὸν ἑαυτοῦ· μαστιγοφόροι
τε παριόντες ἐπετάχνον τῆς ὁδοῦ τοὺς σχολαίτερον προσιόντας.

48. Καὶ ἐς μὲν ἄνδρας ἐξήκοντα ἔλαθον τοὺς ἐν τῷ οἰκή-
ματι τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐξαγαγόντες καὶ διαφθείραντες (ῥοντο
γὰρ αὐτοὺς μεταστήσοντας ποι ἄλλοσε ἔγειν)· ὥς δὲ ἤσθοντο
καὶ τις αὐτοῖς ἐδήλωσε, τοὺς τε Ἀθηναίους ἐπεκαλοῦντο καὶ
ἐκέλευον σφᾶς, εἰ βούλονται, αὐτοὺς διαφθεῖρειν, ἔκ τε τοῦ
οἰκήματος οὐκέτι ἤθελον ἐξιέναι, οὐδ' ἐσιέναι ἔφασαν κατὰ
δύναμιν περιόψεσθαι οὐδένα. οἱ δὲ Κερκυραῖοι κατὰ μὲν τὰς 2
θύρας οὐδ' αὐτοὶ διανοοῦντο βιάζεσθαι, ἀναβάντες δὲ ἐπὶ τὸ
τέγος τοῦ οἰκήματος καὶ διελόντες τὴν ὄροφὴν ἔβαλλον τῷ
κεράμῳ καὶ ἐτόξευον κάτω. οἱ δὲ ἐφυλάσσοντό τε ὥς ἐδύναντο 3
καὶ ἅμα οἱ πολλοὶ σφᾶς αὐτοὺς διέφθειρον, οἷστούς τε οὖς
ἀφίεσαν ἐκεῖνοι ἐς τὰς σφαγὰς καθιέντες καὶ ἐκ κλινῶν τινων,
αἱ ἔτυχον αὐτοῖς ἐνοῦσαι, τοῖς σπάρτοις καὶ ἐκ τῶν ῥατίων
παραιρήματα ποιοῦντες ἀπαγχόμενοι, παντὶ τε τρόπῳ τὸ πολὺ

3. κατὰ εἰκοσὶν ἄνδρας, je zwan-
zig Mann. — τῆς ὁδοῦ. zu 33, 2.
— προσιόντας, näml. von der Thür
des Gefängnisses bis zu der Doppel-
reihe von Hopliten. Duker: προόν-
τας palst besser.

48. 1. μεταστήσοντας ist Emend.
von Schäfer für μεταστήσαντας, das
sich jeder passenden Erklärung ent-
zieht. — αὐτούς vor διαφθ. geht
als Subjektsakk. auf die Ath: sie
selbst. — ἐσιέναι hängt von πε-
ριόψ. ab.

2. τὴν ὄροφὴν wie 3, 68, 3; da-
gegen 1, 134, 2 τὸν ὄροφον. — τῷ
κεράμῳ. Ebenso 3, 74, 1.

3. διέφθειρον, οἷστούς τε κτέ.
Ich habe jetzt die gewöhnl. Interp.
hergestellt und nachhernach Poppo
Konj. mit Cl. τε hinter παντὶ ein-
geschoben. So scheint der Sinn
am angemessensten. Es beginnt
nun mit παντὶ τε der zusammen-
fassende Abschlufs des Ganzen (und
so). — τὰς σφαγὰς, die Kehlen.
— ἐκ κλινῶν mit ἀπαγχόμενοι zu
verbinden hindert sowohl der Sinn

(denn wer könnte sich an seiner
Bettstelle erhängen? oder es
müßte ein Himmelbett sein!), als
das entsprechende ἐκ τῶν ῥατίων.
Es ist also entweder ἐκ κλινῶν
τινῶν τοῖς σπάρτοις zusammenzu-
nehmen: mit den Gurten aus
einigen Bettstellen, und die
Stellung zu vergleichen mit κατὰ
τὴν ἄλλην πορείαν ἢ σχολαιότης 2,
18, 3. καθ' ἡμέραν ἢ τέρεψις 2, 38,
1; oder, da die Gleichartigkeit die-
ser Stelle wegen des allerdings
nicht in eine Kategorie mit scho-
λαιότης und τέρεψις gehörenden τὰ
σπάρτα bestritten werden kann, so
dürfte das ganze als prägnanter
Ausdr. zu fassen sein: aus einigen
Bettstellen die Gurte neh-
mend und daran sich erhän-
gend. vgl. ἐκ τῶν — νεῶν τοὺς
ναύτας ὥπλισε 8, 17, 1. zu K. 9, 1.
Suid. unter παραιρήσεται hat ἀπὸ
κλινῶν u. schützt damit ἐκ, welches
einige tilgen wollen. — παραιρήματα
ποιοῦντες steht dem Dativ τοῖς
σπάρτοις parallel: zu 1, 80, 1; doch

τῆς νυκτὸς (ἐπεγένετο γὰρ νύξ τῷ παθήματι) ἀναλοῦντες σφᾶς
 4 αὐτοὺς καὶ βαλλόμενοι ὑπὸ τῶν ἄνω διεφθάρησαν. καὶ αὐτοὺς
 οἱ Κερκυραῖοι, ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, φορητὸν ἐπὶ ἀμάξας
 ἐπιβαλόντες ἀπήγαγον ἔξω τῆς πόλεως. τὰς δὲ γυναικας, ὅσαι
 5 ἐν τῷ τειχίσματι ἐάλωσαν, ἠνδραπόδισαν. τοιοῦτῳ μὲν τρόπῳ
 οἱ ἐκ τοῦ ὕρου Κερκυραῖοι ὑπὸ τοῦ δήμου διεφθάρησαν, καὶ
 ἡ στάσις πολλὴ γενομένη ἐτελεύτησεν ἐς τοῦτο, ὅσα γε κατὰ
 τὸν πόλεμον τόνδε· οὐ γὰρ ἔτι ἦν ὑπόλοιπον τῶν ἐτέρων ὃ τι
 6 καὶ ἀξιόλογον. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐς τὴν Σικελίαν, ὥστε τὸ
 πρῶτον ὥρμητο, ἀποπλεύσαντες μετὰ τῶν ἐκεῖ ξυμμάχων ἐπο-
 λέμουν.

49. Καὶ οἱ ἐν τῇ Ναυπάκτῳ Ἀθηναῖοι καὶ Ἀκαρνᾶνες ἅμα
 τελευτῶντος τοῦ θέρους στρατευσάμενοι Ἀνακτόριον Κορινθίων
 πόλιν, ἣ κεῖται ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου, ἔλαβον
 προδοσίαν· καὶ ἐκπέμψαντες Κορινθίους αὐτοὶ Ἀκαρνᾶνες οἰκή-
 τορες ἀπὸ πάντων ἔσχον τὸ χωρίον. καὶ τὸ θῆρος ἐτελεύτα.

50. Τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος Ἀριστείδης ὁ Ἀρχίππου,
 εἷς τῶν ἀργυρολόγων νεῶν Ἀθηναίων στρατηγός, αὐτὸν ἐξεπέμ-
 φθησαν πρὸς τοὺς ξυμμάχους, Ἀρταφέρνη, ἄνδρα Πέρσην, παρὰ

konnte nicht schlechthin (τοῖς) παραιρήμασι gesagt werden, weil diese Streifen eben erst gemacht werden mußten. H. Blümner (Fleckeis. Jahrb. 109. 1874. S. 35) verbessert: παραιρήματα παραιροῦντες u. erklärt: „Die Gefangenen rissen sich die Salkanten (oder Salbanden) von den Gewändern ab, weil diese aus stärkeren Kettenfäden gewebt waren, daher nicht so leicht zer-rissen u. sich zum Erdrosseln besser eigneten als der gewöhl. Kleiderstoff.“ Würde dann nicht τὰ παρ. stehen? — ἀναλοῦντες ist Emend. von Heilmann für ἀναδοῦντες. s. 3, 81, 3. 8, 65, 2. — διεφθάρησαν. Das schließliche Resultat der ganzen Gräuelszene wird passend durch den Ao. ausgedrückt, während die einzelnen Momente derselben in ihrem Verlaufe durch das Impf. und die diesem gleichgeltenden Partic. Präs. dargestellt waren.

4. φορητὸν. vgl. 2, 75, 2. Der Schol. macht die passende Bemerkg., daß sich in dieser Roheit gegen

die Toten der Haß der Kerkyr. recht kundgiebt. — ἠνδραπόδισαν nach Meineke. Die Codd. ἠνδραποδίσαντο. Thuk. hat nur das Aktiv (zehnmal).

5. ὅσα γε κτέ. Die hiemit ange-deuteten neuen Parteikämpfe zu Kerkyra versetzt man gewöhl. in die Zeit nach 404. Ullich dagegen (Beitr. z. E. d. Th. S. 95 ff.), der auch hier nur den ersten, zehn-jährigen Krieg versteht (s. die Einl.), deutet die neuen Unruhen auf die von Diod. 13, 48 unter d. Jahre 410 erwähnten. Vgl. auch Cwiklinski in Hermes XII, 1. S. 23 ff. u. 80. — τῶν ἐτέρων, von den Oligarchen.

49. Okt. 425. — Ἀνακτόριον κτέ. fast gleichlautend die Bemerkung 1, 55, 1. — ἐκπέμψαντες geht noch auf beide Subj. Dieselbe Satz-formation 5, 81, 2. zu 1, 40, 4. — ἀπὸ πάντων, aus jeder Stadt Akar-naniens.

50. 1. Ἀριστείδης kommt noch Kap. 75, 1 vor. — ἀργυρολόγων νεῶν. 3, 19, 1.

βασιλέως πορευόμενον ἐς Λακεδαίμονα ξυλλαμβάνει ἐν Ἱδίῳ
τῇ ἐπὶ Στρυμόνι. καὶ αὐτοῦ κοιμισθέντος οἱ Ἀθηναῖοι τὰς μὲν 2
ἐπιστολὰς μεταγραφάμενοι ἐκ τῶν Ἀσσυρίων γραμμάτων ἀνέ-
γνωσαν, ἐν αἷς πολλῶν ἄλλων γεγραμμένων κεφάλαιον ἦν πρὸς
Λακεδαιμονίους, οὐ γινώσκειν ὃ τι βούλονται· πολλῶν γὰρ ἐλ-
θόντων πρέσβειων οὐδένα ταῦτα λέγειν· εἰ οὖν βούλονται σαφὲς
λέγειν, πέμψαι μετὰ τοῦ Πέρσου ἄνδρας ὡς αὐτόν. τὸν δὲ Ἄρ- 3
ταφέρνη ὕστερον οἱ Ἀθηναῖοι ἀποστέλλουσι τριήρει ἐς Ἐφεσον
καὶ πρέσβεις ἅμα· οἱ πυθόμενοι αὐτόθι βασιλέα Ἀρταξέρξην τὸν
Ξέρξου νεωστὶ τεθυηκότα (κατὰ γὰρ τοῦτον τὸν χρόνον ἐτελεύ-
τησεν) ἐπ' οἴκου ἀνεχώρησαν.

51. Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος καὶ Χίοι τὸ τεῖχος περιείλον
τὸ καινὸν κελυσάντων Ἀθηναίων καὶ ὑποπτεισάντων ἐς αὐ-
τούς τι νεωτεριεῖν, ποιησάμενοι μέντοι πρὸς Ἀθηναίους πίστει
καὶ βεβαιότητι ἐκ τῶν δυνατῶν μηδὲν περὶ σφᾶς νεώτερον
βουλεύσειν. καὶ ὁ χειμὼν ἐτελεύτα, καὶ ἑβδομον ἔτος τῷ πο-
λέμῳ ἐτελεύτα τῷδε ὃν Θουκυδίδης ξυνέγραψεν.

52. Τοῦ δ' ἐπιγιννομένου θέρους εὐθὺς τοῦ τε ἡλίου ἐκ-
λιπὲς τι ἐγένετο περὶ νουμηνίαν καὶ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Ἰσταμένου
ἔσεισε. καὶ οἱ Μυτιληναίων φρυγάδες καὶ τῶν ἄλλων Λεσβίων, 2

2. τὰς ἐπιστολὰς wie 1, 132, 5
und 8, 39, 2 nur von einem Briefe.
— μεταγραφάμενοι, sich über-
setzen lassen; denn γράμματα
scheint nicht bloß das Alphabet,
(die Keilschrift, welche hier von
der pers. nicht unterschieden wird)
sondern auch die Sprache zu be-
zeichnen, auch bei Herod. 4, 87, 2.
— οὐ γινώσκειν, er (βασιλεὺς) ver-
stehe nicht. Der bloße Inf. setzt
eigentlich ein ἔγραψεν voraus. Campe
streicht πρὸς vor Λακ., St. beides.
— Für das bloße σαφὲς erwartet
man σαφὲς τι, was van Herw. setzt.
Es läßt sich gerade hier sehr gut
entbehren. Vgl. übrigens 6, 21, 1.
ἄξιον δρᾶν. — πέμψαι, sie sollten
schicken.

51. καὶ ὑποπτ. zu 1, 1, 1. — ἐς
αὐτούς verb. mit ὑποπτ.: weil sie
Argwohn gegen dieselben ge-
faßt hatten. ὑποπτέειν ἐς auch
6, 92, 2, jedoch in etwas anderer
Bedeutung. ὑπόπτῃς ἐς 6, 60, 1.

And. lesen ἐς αὐτούς, es mit νεωτ.
verbindend. — ποιησάμενοι, nach-
dem sie sich verschafft hat-
ten. — ἐκ τῶν δυνατῶν verb. mit
dem Vorherg. — βουλεύσειν, Subj.
sind die Ath. Die Chier waren den
Ath. treu bis nach der sicilischen
Expedition. Daher bei Eupolis 209.
Χίος, καλὴ πόλις· πέμπει γὰρ ἡμῖν
ναὺς μακρὰς ἄνδρας θ', ὅταν δεῖσῃ,
καὶ τὰλλα πειθαρχεῖ καλῶς,
ἄπληκτος ὥσπερ ἵππος. Vgl. auch
Arist. Av. 879 ff. u. den Schol. dazu.

52. 1. 424. τοῦ τε ἡλίου κτέ. Man
weiß jetzt, daß diese Sonnenfinster-
nis auf den 21. März fiel. Es war
der Monat Elaphebolion. Hofmann,
Schulprogr. v. Triest 1884, berech-
net sie dagegen auf d. Jahr 423 u.
bezeichnet sie als „centralring-
förmig.“ — Ἰσταμένου, im ersten
Drittel. zu 5, 19, 1. — ἔσεισε es
bebte, wie εἶ u. a. impers.

2. Von Mytilene war zuletzt er-
zählt 3, 50. — μισθωσάμενοι κτέ.

ὁρμώμενοι οἱ πολλοὶ ἐκ τῆς ἡπείρου καὶ μισθωσάμενοι ἐκ τε Πελοποννησίου ἐπικουρικὸν καὶ αὐτόθεν ξυναγείραντες, αἰρουσὶ *Ῥοίτειον* καὶ λαβόντες δισχιλίους στατήρας Φωκαῖτας ἀπέδοσαν πάλιν, οὐδὲν ἀδικήσαντες· καὶ μετὰ τοῦτο ἐπὶ Ἀντανδρὸν στρατεύσαντες προδοσίας γενομένης λαμβάνουσι τὴν πόλιν. καὶ ἦν αὐτῶν ἡ διάνοια τὰς τε ἄλλας πόλεις τὰς Ἀκταίας καλουμένας, ἃς πρότερον Μυτιληναίων νεμομένων Ἀθηναῖοι εἶχον, ἐλευθεροῦν, καὶ πάντων μάλιστα τὴν Ἀντανδρὸν, καὶ κρατυνόμενοι αὐτὴν (ναῦς τε γὰρ εὐπορία ἦν ποιεῖσθαι αὐτόθεν, ξύλων ὑπαρχόντων καὶ τῆς Ἰδης ἐπικειμένης, καὶ τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ) ῥαδίως ἀπ' αὐτῆς ὁρμώμενοι τὴν τε Λέσβον ἐγγὺς οὖσαν κακώ-
 4 σειν καὶ τὰ ἐν τῇ ἡπείρῳ Αἰολικὰ πολίσματα χειρώσεσθαι. καὶ οἱ μὲν ταῦτα παρασκευάζεσθαι ἔμελλον.

53. Ἀθηναῖοι δὲ ἐν τῷ αὐτῷ θέρει ἐξήκοντα ναυσὶ καὶ δισχιλίοις ὀπλίταις ἱππεῦσί τε ὀλίγοις καὶ τῶν ξυμμάχων Μιλησίους καὶ ἄλλους τινὰς ἀγαρόντες ἐστράτευσαν ἐπὶ Κύθηρα· ἐστρατῆγαι δὲ αὐτῶν Νικίας ὁ Νικηράτου καὶ Νικόστρατος ὁ
 2 Διοτρέφους καὶ Αὐτοκλῆς ὁ Τολμαίου. τὰ δὲ Κύθηρα νῆσός ἐστιν, ἐπικείται δὲ τῇ Λακωνικῇ κατὰ Μαλέαν· Λακεδαιμόνιοι δ' εἰσὶ τῶν περιοίκων, καὶ Κυθηροδίκης ἀρχὴ ἐκ τῆς Σπάρτης διεβαίνειν αὐτόσε κατὰ ἔτος, ὀπλιτῶν τε φρουρὰν διέπεμπον

Üb. die Stellung zu 1, 16. — *Ῥοίτειον*, 8, 101, 3 genauer angegeben als am Hellespont liegend. — *στατήρας Φωκ.*, eine Goldmünze. Der goldene Stater betrug 28 att. Drachmen. 1 Dr. = etwa 80 Pf.

3. Ἀντανδρὸς südl. v. Idagebirge in Mysien. — τὰς Ἀκταίας, dieselben, welche 3, 50, 3 τὰ ἐν τῇ ἡπείρῳ πολίσματα heißen und damals den Ath. unterthänig wurden. — *κρατυνόμενοι* der Nom., als wenn vorher statt *ἦν αὐτῶν διάνοια* gesagt wäre *διενοοῦντο* oder *ἠλπίζον*. zu 2, 53, 4. — *ναῦς τε κτέ.* Die Parenthese ist dem zu Erklärenden voraufgeschickt, wie oft. — *τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ* ist wohl verfälscht, da es keine genügende Erklärung zulässt. Die best. Codd. haben *τῇ ἄλλῃ σκευῇ*. Es läßt sich τ. ἄ. π. nur mit *εὐπορία* verbinden, es war gute Gelegenheit sowohl zum Bau der Schiffe als für die übrige Ausrüstung (der Schiffe);

oder für das übr. Kriegsmaterial. — Die Worte *τῆς Ἰδης ἐπικ.* sind paratakt. mit *ξύλ. ὑπ.* verbunden. Auch dies ist auffällig. Die Korr. *Stahls ἐκ τῆς Ἰδ.* trifft schwerlich das Richtige. Am ansprechendsten erscheint *Poppos* Konj. *τὴν ἄλλην παρασκευὴν*. Andere vermuten: *τῆς ἄλλης παρασκευῆς*. Viell. aber steckt der Fehler in *ναῦς τε γάρ*. Wenn man dafür *ναυσὶ τε ἃς* läse und *ναυσὶ τε* — καὶ τῇ ἄ. π. mit ὁρμώμενοι verbände, so wäre alles in Ordnung (*παρασκευῇ πλεόσαντας* 27, 5). — *χειρώσεσθαι* v. St. korr. aus dem Aor.

53. 1. Νικόστρατος 3, 75 ff. — Αὐτοκλῆς mit den beiden anderen Bürgen des Waffenstillstands Kap. 119, 2.

2. Λακεδαιμόνιοι ist Prädikat zum Subj. *Κυθηρίοι* in *εἰσὶ*. — ἀρχή, als Behörde. s. 1, 96, 2. Cobet streicht d. Wort.

ἀεὶ καὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἐποιοῦντο. ἦν γὰρ αὐτοῖς τῶν τε 3
ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Λιβύης ὀλκάδων προσβολή, καὶ λησταὶ ἅμα
τὴν Λακωνικὴν ἥσσον ἐλύπουν ἐκ θαλάσσης, ἥπερ μόνον οἶόν
τ' ἦν κακουργεῖσθαι· πᾶσα γὰρ ἀνέχει πρὸς τὸ Σικελικὸν καὶ
Κρητικὸν πέλαγος.

54. Κατασχόντες οὖν οἱ Ἀθηναῖοι τῷ στρατῷ δέκα μὲν
ναυσὶ καὶ δισχιλίους Μιλησίων ὀπλίταις τὴν ἐπὶ θαλάσῃ πόλιν
Σκάνδειαν καλουμένην αἰροῦσι, τῷ δὲ ἄλλῳ στρατεύματι ἀπο-
βάντες τῆς νήσου ἐς τὰ πρὸς Μαλέαν τετραμμένα ἐχώρουν ἐπὶ
τὴν [ἐπὶ θαλάσῃ] πόλιν τῶν Κυθηρίων, καὶ ἡῶρον εὐθύς αὐ-
τοὺς ἐστρατοπεδευμένους ἅπαντας. καὶ μάχης γενομένης ὀλίγον 2
μὲν τινα χρόνον ὑπέστησαν οἱ Κυθηριοὶ, ἔπειτα τραπόμενοι
κατέφυγον ἐς τὴν ἄνω πόλιν, καὶ ὕστερον ξυνέβησαν πρὸς
Νικίαν καὶ τοὺς ξυνάρχοντας Ἀθηναίους ἐπιτρέψαι περὶ σφῶν
αὐτῶν πλὴν θανάτου. ἦσαν δὲ τινες καὶ γενόμενοι τῷ Νικίᾳ 3
λόγοι πρότερον πρὸς τινὰς τῶν Κυθηρίων, διὸ καὶ θαῖσσαν καὶ
ἐπιτηδειώτερον τὸ τε παραντίκα καὶ τὸ ἔπειτα τῆς ὁμολογίας

3. τῶν — ὀλκάδων. Getreide-
schiffe, auch 8, 35, 2 erwähnt. Vgl.
3, 86, 4. — πᾶσα κτέ. wird passen-
der auf Kythera als auf Lakonika
bezogen. Dadurch daß die Insel
nach zwei Meeren hinausragt (ἀν-
έχει), gewährt sie Lakonika Schutz
gegen Seeräuber. — Κρητικὸν πελ.
im S. u. SO.

54. 1. δισχιλίους eine unglaubl.
hohe Zahl, da so viel Hopliten weder
von den Milesiern aufgebracht wer-
den konnten, welche 8, 25, 2 im
eignen Lande dem Feinde nur 800
entgegenzustellen vermochten, noch
auf 10 Schiffen als Epibaten Ver-
wendung fanden; denn sonst finden
wir als durchschnittl. Besatzung
nur 10 Epibaten auf jedem Schiffe:
zu 3, 95, 2. Entweder ist die Zahl
von einem gedankenlosen Leser an
den Rand geschrieben aus d. vor.
Kap. u. es stand urspr. nur τοῖς
oder sie ist verwechselt. Da ist
der Vermutung nun Thür u. Thor
geöffnet. Stahl verm. πεντακοσίους
(φ' statt β) v. Herw. 400 v' für
u = β, Cl. 200, σ' für θ. Ebenso
gut könnte man wegen der häuf. Ver-
wechslg. der Buchstaben auf κ' = 20,

μ' = 40, π' = 80, ο' = 800 u. a.
raten. — τὴν [ἐπὶ θαλ.] τῶν Κυθ.
Die Lesart der Hdd. kann nicht rich-
tig sein. Σκάνδεια ist die Stadt am
Hafen (§. 4); die zweite näml. Κύθηρα
kann von dieser nicht als ἡ ἐπὶ θαλ.
πόλ. unterschieden werden. Daher
korr. St. τὴν ἀπὸ θαλ. π. τῶν Κυθ.
Bursian streicht ἐπὶ θαλ. wohl mit
Recht, es ist durch Verschreibung
aus dem Vorherg. entstanden. Σκανδ.
wird durch ein Detachement ge-
nommen. Gegen die Stadt Κύθηρα,
ἡ ἄνω πόλις (§. 2) macht sich das
Gros der Armee auf den Weg; stößt
aber bald auf das Lager der vom
Anzug der Athener jedenfalls be-
nachrichtigten Kytherier, die besiegt
sich in ihre Stadt zurückziehen.
Die eroberte Stadt als die wich-
tigere Σκανδ. bleibt zufolge Ver-
trags im Besitz der Athener, die
mehr im Inneren gelegene Stadt
erhält nur Besatzung.

2. ἐπιτρέψαι ohne Obj., die Ent-
scheidung überlassen, wie 1,
28, 2. 4, 83, 3. 7, 18, 3.

3. τὸ τε παραντίκα καὶ τὸ ἔπειτα
τῆς ὁμ. scheint mir ganz fühl. be-
deuten zu können: der gegen-

ἐπράχθη αὐτοῖς· ἀνέστησαν γὰρ ἂν οἱ Ἀθηναῖοι Κυθηρίους, Λακεδαιμονίους τε ὄντας καὶ ἐπὶ τῇ Λακωνικῇ τῆς νήσου οὐ-
 4 τως ἐπικειμένης. μετὰ δὲ τὴν ξύμβασιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν τε Σκάνδειαν τὸ ἐπὶ τῷ λιμένι πόλισμα παραλαβόντες καὶ τῶν Κυθήρων φυλακὴν ποιησάμενοι ἐπλευσαν ἐς τε Ἀσίνην καὶ Ἔλος καὶ τὰ πλεῖστα τῶν περὶ θάλασσαν, καὶ ἀποβάσεις ποιούμενοι καὶ ἐναυλιζόμενοι τῶν χωρίων οὗ καιρὸς εἴη ἐδήουν τὴν γῆν ἡμέρας μάλιστα ἐπτά.

55. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἰδόντες μὲν τοὺς Ἀθηναίους τὰ Κύθηρα ἔχοντας, προσδεχόμενοι δὲ καὶ ἐς τὴν γῆν σφῶν ἀποβάσεις τοιαύτας ποιήσεσθαι, ἀθρόα μὲν οὐδαμοῦ τῇ δυνάμει ἐντετάξαντο, κατὰ δὲ τὴν χώραν φρουρὰς διέπεμψαν, ὀπλιτῶν πλῆθος, ὥς ἐκασταχόσε εἶδει, καὶ τὰ ἄλλα ἐν φυλακῇ πολλῇ ἦσαν, φοβούμενοι μὴ σφίσι νεώτερόν τι γένηται τῶν περὶ τὴν κατάστασιν, γεγεννημένου μὲν τοῦ ἐπὶ τῇ νήσῳ πάθους ἀνελπίστου καὶ μεγάλου, Πύλου δὲ ἐχομένης καὶ Κυθήρων καὶ πανταχόθεν
 2 σφᾶς περιεστῶτος πολέμου ταχέος καὶ ἀπροφυλάκτου· ὥστε παρὰ τὸ εἰωθὸς ἱππέας τετρακοσίους κατεστήσαντο καὶ τοξότας, ἐς τε τὰ πολεμικά, εἴπερ ποτέ, μάλιστα δὴ ὀκνηρότεροι ἐγένοντο, ξυνεστῶτες παρὰ τὴν ὑπάρχουσαν σφῶν ἰδέαν τῆς παρασκευῆς ναυτικῷ ἄγωνι, καὶ τούτῳ πρὸς Ἀθηναίους, οἷς τὸ μὴ
 3 ἐπιχειροῦμενον αἰεὶ ἐλλίπες ἦν τῆς δοκίσεώς τι πράξειν. καὶ ἅμα τὰ τῆς τύχης πολλὰ καὶ ἐν ὀλίγῳ ξυμβάντα παρὰ λόγον αὐτοῖς ἐκπληξιν μεγίστην παρεῖχε, καὶ ἐδέδισαν μήποτε αὐθις ξυμφορὰ τις αὐτοῖς περιτύχῃ οἷα καὶ ἐν τῇ νήσῳ. ἀτολμότεροι

wärtige Abschlufs und die nachherige Ausführung der Übereinkunft, weshalb ich, wie in meiner kleinen Ausg., τὰ vor τῆς ὁμ. mit den weitaus meisten Codd. getilgt habe. B. — γὰρ ἂν, denn sonst. ἂν ist nach Heilmanns Emendat. zugefügt.

4. Ἀσίνη u. Ἔλος in Lakonien. — τῶν χωρίων, der Genet. hängt von οὐ ab.

55. 1. προσδεχόμενοι, nämlich schon vor den wirkl. geschehenen Landungen (54, 4). — τῶν περὶ τὴν „., in ihren Verfassungszuständen. Gemeint sind namentl. die Verhältnisse der Heloten; vgl. 41, 3.

2. ὀκνηρότεροι. Man würde wegen μάλιστα δὴ nur ὀκνηροί erwarten, doch im Komp. sollte zugleich ausgedrückt werden: noch unlustiger als sonst schon. — οἷς κτέ. Wörtl.: denen das nicht Versuchte immer ein Zurückbleiben war hinter der Erwartung, daß sie etwas ausführen würden; d. h. denen jeder unterlassene Versuch ein Zurückbleiben schien hinter dem, was sie ausführen zu können hofften. s. 63, 1 τὸ ἐλλίπες τῆς γνώμης ὧν ἕκαστός τι φήθημεν πράξειν. Wegen des Gedankens s. 1, 70, 7.

3. τὰ τῆς τύχης, die Schläge des Schicksals.

δὲ δι' αὐτὸ ἐς τὰς μάχας ἦσαν καὶ πᾶν ὃ τι κινήσειαν ᾤοντο ἀμαρτήσεσθαι διὰ τὸ τὴν γνώμην ἀνεχέγγνον γεγενησθαι ἐκ τῆς πρὶν ἀηθείας τοῦ κακοπραγεῖν.

56. Τοῖς δ' Ἀθηναίοις τότε τὴν παραθαλάσσιον δημοῦσι τὰ μὲν πολλὰ ἡσύχασαν, ὥς καθ' ἐκάστην φρουρὰν γίγνοιτο τις ἀπόβασις, πλήθει τε ἐλάσσους ἕκαστοι ἡγούμενοι εἶναι καὶ ἐν τῷ τοιούτῳ· μία δὲ φρουρά, ἥπερ καὶ ἡμύνατο περὶ Κοτύρταν καὶ Ἀφροδιτίαν, τὸν μὲν ὄχλον τῶν ψιλῶν ἐσκεδασμένον ἐφόβησεν ἐπιδρομῇ, τῶν δὲ ὀπλιτῶν δεξαμένων ὑπεχώρησε πάλιν, καὶ ἄνδρες τέ τινες ἀπέθανον αὐτῶν ὀλίγοι καὶ ὄπλα ἐλήφθη, τροπαῖόν τε στήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέπλευσαν ἐς Κύθηρα. ἐκ 2 δὲ αὐτῶν περιέπλευσαν ἐς Ἐπίδαυρον τὴν Λιμηράν, καὶ δηλώσαντες μέρος τι τῆς γῆς ἀφικνοῦνται ἐπὶ Θυρέαν, ἣ ἔστι μὲν τῆς Κυνοσουρίας γῆς καλουμένης, μεθορία δὲ τῆς Ἀργείας καὶ Λακωνικῆς. νεμόμενοι δὲ αὐτὴν ἔδοσαν Λακεδαιμόνιοι Αἰγινήταις ἐκπεσοῦσιν ἐνοικεῖν διὰ τε τὰς ὑπὸ τὸν σεισμὸν σφίσι γενομένας καὶ τῶν Εἰλώτων τὴν ἐπανάστασιν εὐεργεσίας καὶ ὅτι Ἀθηναίων ὑπακούοντες ὅμως πρὸς τὴν ἐκείνων γνώμην αἰεὶ ἔστασαν.

57. Προσπλέοντων οὖν ἔτι τῶν Ἀθηναίων οἱ Αἰγινήται τὸ μὲν ἐπὶ τῇ θαλάσῃ ὃ ἔτυχον οἰκοδομοῦντες τεῖχος ἐκλείπουσιν, ἐς δὲ τὴν ἄνω πόλιν, ἐν ἣ ᾤκουν, ἀπεχώρησαν, ἀπέχουσιν σταδίους μάλιστα δέκα τῆς θαλάσσης. καὶ αὐτοῖς τῶν Λακε- 2 δαιμονίων φρουρά μία τῶν περὶ τὴν χώραν, ἥπερ καὶ ξυντείχιζε, ξυνεσελθεῖν μὲν ἐς τὸ τεῖχος οὐκ ἠθέλησαν δεομένων τῶν Αἰγινήτων, ἀλλ' αὐτοῖς κίνδυνος ἐφαίνετο ἐς τὸ τεῖχος κατακλῆσεσθαι· ἀναχωρήσαντες δὲ ἐπὶ τὰ μετέωρα ὥς οὐκ ἐνόμιζον ἀξιόμαχοι εἶναι, ἡσύχαζον. ἐν τούτῳ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι 3

4. ἀνεχέγγνον, keine Bürgschaft gewährend für den glücklichen Erfolg. Der Sinn des Ganzen: weil ihr Geist die den Erfolg verbürgende Sicherheit verloren hatte wegen der Ungewohntheit des Unglücks. Cobet: ἦσαν. v. Herw. ἀνεχέγγνοι.

56. 1. τοῖς Ἀθ. für d. Ath. d. h. den Ath. gegenüber. — τὰ πολλὰ adv. — ἐν τῷ τοιούτῳ, sc. ὄντες, in solcher Lage. vgl. 3, 69, 1.

82, 1. — Über Kot. u. Ἀφροδ. ist nichts Genaueres bekannt. — ὄχλος, weil die ψилоι keine geschlossene Reihe formieren.

2. περιέπλευσαν um Malea herum. — Ἐπίδ. τὴν Λιμηράν soll von der Bucht den Beinamen haben. — Θυρέα, 2, 27, 2. — Κυνοσουρίας, wofür St. die von anderen Schriftstellern bezugte Form Κυνοουρίας setzt. — ἔδοσαν. 2, 27, 2. — σεισμὸν κτέ. 1, 101, 2. — ὑπακούοντες, dafür Cobet Mnem. ὀπήκοοι ὄντες.

κατασχόντες καὶ χωρήσαντες εὐθὺς πάσῃ τῇ στρατιᾷ αἰρουσί
τὴν Θυρέαν. καὶ τὴν τε πόλιν κατέκλυσαν καὶ τὰ ἐνόντα ἐξε-
πόρθησαν, τοὺς τε Αἰγινήτας, ὅσοι μὴ ἐν χειρὶ διεφθάρησαν,
ἄγοντες ἀφίκοντο ἐς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν ἄρχοντα ὃς παρ'
αὐτοῖς ἦν τῶν Λακεδαιμονίων, Τάνταλον τὸν Πατροκλέους.
4 ἐξωγρήθη γὰρ τετρωμένος. ἦγον δέ τινας καὶ ἐκ τῶν Κυθήρων
ἄνδρας ὀλίγους, οὓς ἐδόκει ἀσφαλείας ἕνεκα μεταστῆσαι. καὶ
τούτους μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐβουλεύσαντο καταθέσθαι ἐς τὰς
νῆσους, καὶ τοὺς ἄλλους Κυθηρίους οἰκοῦντας τὴν ἐαυτῶν φόρον
τέσσαρα τάλαντα φέρειν, Αἰγινήτας δὲ ἀποκτεῖναι πάντας ὅσοι
ἐάλωσαν διὰ τὴν προτέραν αἰὲ ποτε ἔχθραν, Τάνταλον δὲ παρὰ
τοὺς ἄλλους [τοὺς ἐν τῇ νήσῳ] Λακεδαιμονίους καταδῆσαι.

58. Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους ἐν Σικελίᾳ Καμαριναίοις καὶ
Γελώοις ἐκεχειρία γίνεται πρῶτον πρὸς ἀλλήλους· εἶτα καὶ
οἱ ἄλλοι Σικελιώται ξυνελθόντες ἐς Γέλαν, ἀπὸ πασῶν τῶν
πόλεων πρέσβεις, ἐς λόγους κατέστησαν ἀλλήλοις, εἴ πως ξυν-
αλλαγεῖεν. καὶ ἄλλαι τε πολλαὶ γινώμαι ἐλέγοντο ἐπ' ἀμφοτέρω,
διαφερομένων καὶ ἀξιούντων, ὥς ἕκαστοί τι ἐλασσοῦσθαι ἐνό-
μιζον, καὶ Ἑρμοκράτης ὁ Ἑρμωνος Συρακόσιος, ὅσπερ καὶ
ἐπεισε μάλιστα αὐτούς, ἐς τὸ κοινὸν τοιοῦτους δὴ λόγους εἶπεν.

59. „Οὔτε πόλεως ὦν ἐλαχίστης, ὧ Σικελιώται, τοὺς λό-
γους ποιήσομαι οὔτε πονουμένης μάλιστα τῷ πολέμῳ, ἐς κοινὸν
δὲ τὴν δοκοῦσάν μοι βελτίστην γνώμην εἶναι ἀποφαινόμενος

57. 3. ἐν χειρὶ vgl. 43, 2. Ders.
Ausdr. wieder 113, 2. — τῶν Λακ.
verb. mit τὸν ἄρχοντα. Der Be-
fehlshaber muß sich von seinem
Korps getrennt und in die Stadt
begeben haben.

4. ἐς τὰς νῆσους. 3, 72, 1. 5, 84, 1
genauer ἐς τὰς ἐγγὺς νῆσους ὧν
ἦρχον. — παρὰ τοὺς — καταδῆσαι
= καταδῆσαντες ἀγαγεῖν παρὰ τοὺς
κτέ. vgl. zu 2, 4, 3. 4, 9, 1. 48, 3.
— τοὺς ἐν τῇ νήσῳ ist kaum durch
ein aus der Umgebung zu ergänzen-
des ἀλόντας oder δεθέντας zu recht-
fertigen; daher Lindaus Konj. τοὺς
ἐκ τῆς νήσου; mir scheint es Zusatz.

58. Fortsetzung der zu Ende des
vor. Buchs abgebrochenen Erzäh-
lung der sicilischen Angelegenhei-
ten. — Καμαριναίοις, 3, 86, 2. —

Γελώοις, ihre Nachbarn. — ξυνελ-
θόντες — πρέσβεις. Nom. ebenso
4, 6, 1. Cobet Mnem. will πρέσβεις
streichen. — ἐς τὸ κοινόν, im In-
teresse der Gesamtheit. —
Hermokrates, der bedeutendste
syrak. Staatsmann u. Feldherr der
Zeit, Aristokrat.

59. Auch diese Rede muß dien-
en, die unterdrückungssüchtige
Politik Athens, diesmal in Bezug
auf Sicilien, zu beleuchten. Gegen
sie könne man sich nur retten
durch Eintracht und einen groß-
herzigen Vaterlandssinn, der alle
inneren Zwistigkeiten und Antipa-
thien vergesse.

1. οὔτε — ἐλαχίστης, sondern aus
der grössten, wie er auch selbst

τῇ Σικελίᾳ πάσῃ. καὶ περὶ μὲν τοῦ πολεμεῖν ὥς χαλεπὸν τί 2
 ἂν τις πᾶν τὸ ἐνὸν ἐκλέγων ἐν εἰδόσι μακρογοροίῃ; οὐδεὶς
 γὰρ οὔτε ἀμαθίᾳ ἀναγκάζεται αὐτὸ δοῦν, οὔτε φόβῳ, ἣν οἴη-
 ταί τι πλέον σήσειν, ἀποτρέπεται, ξυμβαίνει δὲ τοῖς μὲν τὰ
 κέρδη μείζω φαίνεσθαι τῶν δεινῶν, οἱ δὲ τοὺς κινδύνους ἐθέ-
 λουσιν ὑφίστασθαι πρὸ τοῦ αὐτίκα τι ἐλασσοῦσθαι· αὐτὰ δὲ 3
 ταῦτα εἰ μὴ ἐν καιρῷ τύχοιεν ἐκάτεροι πράσσοντες, αἱ παραι-
 νέσεις τῶν ξυναλλαγῶν ὠφέλιμοι. ὃ καὶ ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι 4
 πειθομένοις πλείστον ἂν ἄξιον γένοιτο· τὰ γὰρ ἴδια ἕκαστοι
 εὖ βουλευόμενοι δὴ θέσθαι τό τε πρῶτον ἐπολεμήσαμεν, καὶ
 νῦν πρὸς ἀλλήλους δι' ἀντιλογιῶν πειρώμεθα καταλλαγῆναι,
 καὶ ἦν ἄρα μὴ προχωρήσῃ ἴσον ἐκάστῳ ἔχοντι ἀπελθεῖν, πάλιν
 πολεμήσομεν.

60. „Καίτοι γινῶναι χρὴ ὅτι οὐ περὶ τῶν ἰδίων μόνον, εἰ
 σωφρονοῦμεν, ἡ ξύννοδος ἔσται, ἀλλ' εἰ ἐπιβουλευομένην τὴν
 πᾶσαν Σικελίαν, ὥς ἐγὼ κρίνω, ὑπ' Ἀθηναίων δυνησόμεθα ἔτι
 διασῶσαι· καὶ διαλλακτὰς πολὺ τῶν ἐμῶν λόγων ἀναγκαιότερους
 περὶ τῶνδε Ἀθηναίους νομίσαι, οἱ δύναμιν ἔχοντες μερίστην
 τῶν Ἑλλήνων τὰς τε ἀμαρτίας ἡμῶν τηροῦσιν, ὀλίγαις ναυσὶ
 παρόντες, καὶ ὀνόματι ἐννόμῳ ξυμμαχίας τὸ φύσει πολέμιον
 εὐπρεπῶς ἐς τὸ ξυμφέρον καθίστανται. πόλεμον γὰρ αἰρομένων 2
 ἡμῶν καὶ ἐπαγομένων αὐτούς, ἄνδρας οἱ καὶ τοὺς μὴ ἐπικα-

sagt 64, 1. Also Litotes. — τῇ Σικελίᾳ π. gehört zu βελτίστην.

2. πᾶν τὸ ἐνὸν ἐκλ., allen darin, in diesem Thema, liegenden Stoff auskramend. s. 2, 43, 1. — ἐν εἰδόσι μακρογ. s. Kap. 17, 3. 2, 36, 4. — αὐτὸ δοῦν = πολεμεῖν.

3. μὴ ἐν καιρῷ, zur Unzeit. Ohne ἐν, das hier nur sehr wenige Codd. haben, scheint καιρῷ in diesem Sinne nicht statthaft zu sein.

4. ὃ, i. e. τὰς παρανέσεις τῶν ξυναλλαγῶν ὠφέλιμος εἶναι, ist Obj. von πειθομένοις. — εὖ verb. mit θέσθαι. — δῆ, scilicet, ironisch. — πειρώμεθα ist Konjunkt. — ἀπελθεῖν, aus dieser Beratung.

60. 1. διαλλακτὰς — ἀναγκ., viel dringendere Versöhner. Über die Substantivbildung zu 1, 70, 3. — ἀναγκαῖος hier also aktiv. — ὀλίγαις ναυσὶ παρ. hält Cobet für

Zusatz aus Kap. 24, was es bestimmt nicht ist. Jebb, Die Reden d. Thuk., bezeichnet diese Stelle als eine von denen, welche Kenntniss der späteren Ereignisse voraussetzen; Thuk. habe die große Flotte vor Augen gehabt (6, 31); sonst hätte er dem H. diese Worte nicht in den Mund gelegt. — τὸ φύσει κτέ., wörtl.: das von Natur Feindselige gestalten sie beschönigend zum Vorteilhaften, d. h. die natürliche, auf der Stammverschiedenheit beruhende Feindseligkeit der teils dorischen teils ionischen Sicilier wissen sie unter dem Deckmantel rechtmäßiger Bundesgenossenschaft zu ihrem Vorteil zu gestalten. Diese Erklärung Stahls, der auf 61, 2. 3. 64, 3. 3, 86, 2 verweist, scheint mir die richtige zu sein.

2. καὶ τοὺς μὴ ἐπικ. Sinn: Auch

λουμένους αὐτοὶ ἐπιστρατεύουσι, καθὼς τε ἡμᾶς αὐτοὺς ποι-
ούντων τέλεσι τοῖς οἰκείοις καὶ τῆς ἀρχῆς ἅμα προκοπόντων
ἐκείνοις, εἰκός, ὅταν γινώσιν ἡμᾶς τετραχωμένους, καὶ πλεονί-
ποτε στόλῳ ἐλθόντας αὐτοὺς τάδε πάντα πειράσασθαι ὑπὸ σφᾶς
ποιεῖσθαι.

61. „Καίτοι τῇ ἐαντῶν ἐκάστους, εἰ σωφρονοῦμεν, χρὴ τὰ
μὴ προσήκοντα ἐπικτωμένους μᾶλλον ἢ τὰ ἐτοῖμα βλέποντας
ξυμμάχους τε ἐπάρεσθαι καὶ τοὺς κινδύνους προσλαμβάνειν,
νομίσαι τε στάσιν μάλιστα φθείρειν τὰς πόλεις καὶ τὴν Σικελίαν,
ἧς γε οἱ ἔνοικοι ξύμπαντες μὲν ἐπιβουλενόμεθα, κατὰ πόλεις δὲ
2 διέσταμεν. ἂ χρὴ γινόντας καὶ ιδιώτην ιδιώτῃ καταλλαγῇναι καὶ
πόλιν πόλει, καὶ πειράσθαι κοινῇ σφῶν τὴν πᾶσαν Σικελίαν,
παρεστάναι δὲ μηδενὶ ὥς οἱ μὲν Δωριῆς ἡμῶν πολέμιοι τοῖς
3 Ἀθηναίοις, τὸ δὲ Χαλκιδικὸν τῇ Ἰάδι ξυγγενεῖα ἀσφαλές. οὐ
γὰρ τοῖς ἔθνεσιν ὅτι δίχα πέφυκε, τοῦ ἐτέρου ἐχθρὸν ἐπίαςιν,
ἀλλὰ τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ ἀγαθῶν ἐφιέμενοι, ἂ κοινῇ κεκτήμεθα.
ἐδήλωσαν δὲ νῦν ἐν τῇ τοῦ Χαλκιδικοῦ γένους παρακλήσει·
4 τοῖς γὰρ οὐδεπώποτε σφίσι κατὰ τὸ ξυμμαχικὸν προσβοηθή-
σασιν αὐτοὶ τὸ δίκαιον μᾶλλον τῆς ξυνθήκης προθύμως παρ-
5 ἔσχοντο. καὶ τοὺς μὲν Ἀθηναίους ταῦτα πλεονεκτεῖν τε καὶ

in die Länder, wo keine Partei sie
herbeiruft, ziehen sie aus eigenem
Antriebe. — ἐπιστρατεύουσι mit
dem Akk., wie noch 92, 5. vgl. ἐπ-
έρχεσθαι 2, 39, 2. 5, 110. — τέ-
λεσι = δαπάναις. — τῆς ἀρχῆς.
Über den Genet. zu 33, 2. — προ-
κοπόντων, vorbahnen, auch 7,
56, 3, wohl ein vom Bahnbrechen
im Waldesdickicht entlehntes Bild.
— πειράσασθαι. Über den Ao. zu
1, 81, 6.

61. 1. τῇ ἐαντῶν verb. mit ἐπι-
κτωμένους und die Part. natürl. mit
ἐκάστους. — προσλαμβάνειν auf
sich nehmen. — τὰς — Σικελίαν,
Cl. will μάλιστα nach καὶ stellen,
Rauchenst. nach τὰς einschieben τε.
Gewöhnlich erklärt man näml. cum
singulas civitates tum Siciliam uni-
versam. Es heißt aber nicht so,
sondern die Zwietracht vernichtet
unsre Städte und damit (u. also)
Sicilien, als dessen Bew. wir ja
insgesamt bedroht werden, wenn
wir auch nach Städten getrennt

sind. Vgl. mit unserer Stelle die-
jenigen, in welchen καὶ d. Ganze
mit dem Teil verbindet, z. B. 5,
112, 1. τῶν ἀνθρώπων καὶ Λακε-
δαιμονίων. u. ä.; vgl. καὶ Kap. 73, 4.
Das Folg. schließt sich chiasmisch an.

2. παρεστάναι (impers.) hängt noch
von χρὴ ab, Subj. ist der folg. Satz.
— ξυγγενεῖα, näml. mit den Ath.

3. οὐ γὰρ κτέ., denn nicht weil
es (Sicilien) den Völkerschaften
nach von Natur in zwei
Teile zerfällt.

4. παρακλήσει 3, 86, 3. — τὸ
δίκαιον, die pflichtmäßige
Hülfe. — μᾶλλον τῆς ξ., mehr
als sie nach dem Vertrage
schuldige waren, = μᾶλλον ἢ
κατὰ τὴν ξυνθήκην. s. 6, 89, 5 τῆς
ὑπαρχούσης ἀκολασίας μετρίωτεροι,
und mit etwas verschiedener Be-
ziehung des Genet. 1, 84, 3 ἀμα-
θέστερον τῶν νόμων τῆς ὑπεροφίας.
Die abweichende Auffassung Cl.
widerlegt Stahl.

προνοεῖσθαι πολλή ξυγγνώμη, καὶ οὐ τοῖς ἄρχειν βουλομένοις μέφομαι, ἀλλὰ τοῖς ὑπακούειν ἐτοιμοτέροις οὖσι· πέφνκε γὰρ τὸ ἀνθρώπειον διὰ παντὸς ἄρχειν μὲν τοῦ εἰκοντος, φυλάσσεσθαι δὲ τὸ ἐπίον. ὅσοι δὲ γινώσκοντες αὐτὰ μὴ ὀρθῶς προσκοποῦμεν, μηδὲ τοῦτό τις πρεσβύτατον ἦκει κρίνας, τὸ κοινῶς φοβερὸν ἅπαντας εὖ θέσθαι, ἀμαρτάνομεν. τάχιστα δ' ἂν ἀπ' 7 ἀλλαγῇ αὐτοῦ γένοιτο, εἰ πρὸς ἀλλήλους ξυμβαῖμεν· οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτῶν ὁρμῶνται Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν ἐπικαλεσαμένων. καὶ οὕτως οὐ πόλεμος πολέμῳ, εἰρήνῃ δὲ διαφορὰ 8 ἀπραγμόνως παύονται, οἳ τ' ἐπὶ κλητοὶ εὐπρεπῶς ἄδικοι ἐλθόντες εὐλόγως ἔπρακτοι ἀπίασι.

62. „Καὶ τὸ μὲν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους τοσοῦτον ἀγαθὸν εὖ βουλευομένοις εὐρίσκεται· τὴν δὲ ὑπὸ πάντων ὁμολογουμένην ἄριστον εἶναι εἰρήνην πῶς οὐ χρὴ καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ποιήσασθαι; ἢ δοκεῖτε, εἰ τῷ τι ἔστιν ἀγαθὸν ἢ εἰ τῷ τὰ ἐναντία, οὐχ ἡσυχίαν μᾶλλον ἢ πόλεμον τὸ μὲν παῦσαι ἂν ἐκατέρῳ, τὸ δὲ ξυνδιασῶσαι, καὶ τὰς τιμὰς καὶ λαμπρότητας ἀκινδυνότερας ἔχειν τὴν εἰρήνην, ἄλλα τε ὅσα ἐν μήκει λόγων ἂν τις διέλθοι ὥσπερ περὶ τοῦ πολεμεῖν; ἢ χρὴ σκεψαμένους μὴ τοὺς ἑμὸς λόγους ὑπεριδεῖν, τὴν δὲ αὐτοῦ τινα σωτηρίαν μᾶλλον ἀπ' αὐτῶν προῖδεῖν. καὶ εἰ τις βεβαίως τι ἢ τῷ δικαίῳ ἢ βίᾳ 3

5. ἐτοιμοτέροις, als sie zu herrschen. — πέφνκε κτέ. 3, 39, 5.

6. μηδὲ — τις sollte eigentl. dem ὅσοι (= εἰ τινες) entsprechend καὶ ὅστις μὴ heißen. — αὐτὰ prägnant. πρεσβύτατον, das Wichtigste. Der Kompar. ist häufiger. Vgl. d. lat. nihil antiquius habeo.

7. αὐτοῦ, τοῦ κοινῶς φοβεροῦ.

8. πόλεμος κτέ. Man beachte den Chiasmus und nachher in εἰπρεπῶς κτέ. die sauber ausgeführte Symmetrie der Begriffe, worin zugleich εὐπρεπῶς mit ἄδικοι und εὐλόγως mit ἔπρακτοι eine Art von Oxymoron bilden. — Für παύονται verlangt Cobet παύονται, aber der Ausspruch ist allgemein gültig.

62. 1. καὶ τὸ κτέ. „i. e. καὶ τὸ μὲν πρὸς τοὺς Ἀθ. (ἀγαθὸν) εὐρίσκεται τοσοῦτον ἀγαθὸν (ὄν)“. P.

2. Die Lesart der Hdd. δοκεῖτε — ἡσυχία — πόλεμος — παῦσαι —

διασῶσαι ist nur unter Annahme eines schwierigen Anakoluths zu erklären: „δοκεῖτε ist für den ersten Satz οὐχ — ξυνδιασῶσαι das eingeschobene: meint ihr. Demungeachtet wird nachher der Acc. c. Inf. davon abhängig gemacht (vgl. zu 1, 3, 2), und zwar so, als wenn die vor ἡσυχία stehende Negation vor δοκεῖτε, wie sonst häufig geschieht, gesetzt wäre.“ So B., der aber in der Textausgabe jetzt v. Herwerdens Korr. aufgenommen hat. Cobet schlägt vor: ἢ οὐκ ἴστε, Rauchenst. δοκεῖ. — ὥσπερ — πολεμεῖν mit Bezug auf 59, 2. — τινα ist Subj. des Acc. c. Inf. — ἀπ' αὐτῶν, infolge derselben, näml. τῶν ἑμῶν λόγων. — ὑπεριδεῖν — προῖδεῖν, Paronomasie, wie 3, 39, 2 u. öfters.

3. τῷ δικαίῳ, durch die Gerechtigkeit seiner Sache. —

πράξειν οἴεται, τῷ παρ' ἐλπίδα μὴ χαλεπῶς σφαλλέσθω, γνοὺς ὅτι πλείους ἤδη καὶ τιμωρίαις μετιόντες τοὺς ἀδικούντας καὶ ἐλπίσαντες ἕτεροι δυνάμει τινὶ πλεονεκτήσιν, οἱ μὲν οὐχ ὅσον οὐκ ἡμύναντο ἀλλ' οὐδ' ἐσώθησαν, τοῖς δ' ἀντὶ τοῦ πλέον
 4 ἔχειν προσκαταλιπεῖν τὰ αὐτῶν ξυνέβη. τιμωρία γὰρ οὐκ εὐ-
 τυχεῖ δικαίως, ὅτι καὶ ἀδικεῖται· οὐδὲ ἰσχύς βέβαιον, διότι καὶ
 εὖελπι. τὸ δὲ ἀσάδμητον τοῦ μέλλοντος ὡς ἐπὶ πλείστον κρα-
 τεῖ, πάντων τε σφαλερώτατον ὃν ὅμως καὶ χρησιμώτατον φαί-
 νεται· ἐξ ἴσου γὰρ δεδιότες προμηθία μᾶλλον ἐπ' ἀλλήλους
 ἐροχόμεθα.

63. „Καὶ νῦν τοῦ ἀφανοῦς τε τούτου διὰ τὸ ἀτέκμαρτον
 δέος καὶ διὰ τὸ ἤδη φοβεροὺς παρόντας Ἀθηναίους, κατ' ἀμφο-
 τερα ἐκπλαγέντες, καὶ τὸ ἐλλιπὲς τῆς γνώμης ὢν ἕκαστός τι φή-
 θημεν πράξειν ταῖς κωλύμασι ταύταις ἱκανῶς νομίσαντες εἰρχθῆ-
 ναι, τοὺς ἐφρεστώτας πολεμίους ἐκ τῆς χώρας ἀποπέμπωμεν, καὶ
 αὐτοὶ μάλιστα μὲν ἐς αἰδίων ξυμβῶμεν, εἰ δὲ μὴ, χρόνον ὡς
 πλείστον σπεισόμενοι τὰς ἰδίας διαφορὰς ἐς αὖθις ἀναβαλώμεθα.
 2 τὸ ξύμπαν τε δὴ γνῶμεν πειθόμενοι μὲν ἔμοι πόλιν ἔξουντες ἕκα-
 στος ἑλευθέραν, ἀφ' ἧς αὐτοκράτορες ὄντες τὸν εὖ καὶ κακῶς
 δρῶντα ἐξ ἴσου ἀρετῇ ἀμννούμεθα· ἦν δὲ ἀπιστήσαντες ἄλλοις
 ὑπακούσωμεν, οὐ περὶ τοῦ τιμωρήσασθαι τινα, ἀλλὰ καὶ ἄγαν

τῷ παρ' ἐλπίδα, durch den unerwarteten Verlauf. Ebenso 7, 66, 3. οὐχ ὅσον οὐκ für οὐ μόνον οὐκ ist aus Klassikern sonst nicht nachgewiesen, doch als einfache Weiterbildung des häufigen ὅσον οὐ (zu 125, 1) nicht auffallend.

4. δικαίως, von Rechts wegen. — ἀδινεῖται hat zum grammatischen Subj. noch τιμωρία, zum logischen aber ein daraus zu entnehmendes ὁ τιμωρούμενος.

63. 1. τοῦ ἀφανοῦς hängt von δέος ab. — διὰ τὸ — παρόντας konstruierte διὰ τὸ ἤδη φοβεροῦς (sc. εἶναι aus d. folg. Part.) παρόντας Ἀθηναίους. Andre nehmen διὰ τὸ ἤδη sc. δέος zusammen u. halten φοβ. π. Α. für Apposition dazu. Reiske korr. διὰ τοὺς. Doch vgl. 5, 7, 2 διὰ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ καθήμενος und nach den best. Codd. auch 8, 105, 2 διὰ τὸ — διώκοντες. —

τὸ ἐλλιπὲς τῆς γν., das Zurückbleiben hinter der Erwartung. s. 55, 2. — ὢν = τούτων, ὢν. — εἰρχθῆναι. Man sollte erwarten: gerechtfertigt, erklärt werde; „allein es ist eine Art von Prolepsis, εἰρχθῆναι τὸ ἐλλιπὲς τῆς γνώμης für εἰρχθῆναι τὸ τῆς γνώμης ὥστε ἐλλιπὲς εἶναι.“ Kr. Entw. ist τὸ ἐλλ. Subj. zu εἰρχθῆναι od. es ist Akk. der Beziehung u. Subj. zum Inf. ist „wir.“ — ἐφρεστώτας = instantes. — μάλιστα μὲν — εἰ δὲ μὴ. 1, 32, 1. 2, 72, 8. 3, 38, 6. — ἐς αἰδίων 2, 64, 3. vgl. auch 4, 20, 1: αἰδίων — ἰδίων. — χρόνον ὡς πλ., auf möglichst lange Zeit. Acc. temp. 21, 3 u. ö.

2. ἀρετῇ umfasst Großmut und Tapferkeit zugleich. — οὐ — τινα, sc. ὁ λόγος (ὁ ἄγων) ἔσται auch bei and. Schriftstellern. Ähnl. Aposiopese 8, 56, 5. ἐνταῦθα μὲν οὐκέτι. — καὶ ἄγαν εἰ = εἰ καὶ ἄγαν. zu

εἰ τύχοιμεν, φίλοι μὲν ἂν τοῖς ἐχθίστοις, διάφοροι δὲ οἷς οὐ
χρὴ κατ' ἀνάγκην γιγνώμεθα.

64. „Καὶ ἐγὼ μὲν, ἄπερ καὶ ἀρχόμενος εἶπον, πόλιν τε με-
ρίστην παρεχόμενος καὶ ἐπιὼν τῷ μᾶλλον ἢ ἀμυννόμενος ἀξιῶ
προειδόμενος αὐτῶν ξυγγωρεῖν, καὶ μὴ τοὺς ἐναντίους οὕτω
κακῶς δοῶν ὥστε αὐτοὺς τὰ πλείω βλάπτεσθαι, μηδὲ μωρία φι-
λονεικῶν ἡγεῖσθαι τῆς τε οἰκείας γνώμης ὁμοίως αὐτοκράτωρ
εἶναι καὶ ἥς οὐκ ἄρχω τύχης, ἀλλ' ὅσον εἰκὸς ἡσῶσθαι. καὶ 2
τοὺς ἄλλους δικαίῳ ταῦτό μοι ποιῆσαι, ὅφ' ὕμῶν αὐτῶν καὶ
μὴ ὑπὸ τῶν πολεμίων τοῦτο παθεῖν. οὐδὲν γὰρ αἰσχρὸν οἰκείου 3
οἰκείῳ ἡσῶσθαι, ἢ Δωριέα τινὰ Δωριέως ἢ Χαλκιδέα τῶν ξυγ-
γενῶν, τὸ δὲ ξύμπαν γείτονας ὄντας καὶ ξυνοίκους μιᾶς χώρας
καὶ περιγρότου καὶ ὄνομα ἐν κεκλημένους Σικελιώτας· οἱ πολε-
μήσομέν τε, οἶμαι, ὅταν ξυμβῇ, καὶ ξυγγορησόμεθα γὰρ πάλιν
καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς λόγοις κοινοῖς χρώμενοι. τοὺς δὲ ἄλλοφύλους 4
ἐπελθόντας ἀθροοὶ ἀεὶ, ἦν σωφρονῶμεν, ἀμυννόμεθα, εἴπερ καὶ
καθ' ἐκάστους βλαπτόμενοι ξύμπαντες κινδυνεύομεν, ξυμμάχους
δὲ οὐδέποτε τὸ λοιπὸν ἐπαξόμεθα οὐδὲ διαλλακτάς. τάδε γὰρ 5
ποιοῦντες ἐν τε τῷ παρόντι δυοῖν ἀγαθοῖν οὐ στερηήσομεν τὴν

1, 77, 2. — τύχοιμεν vgl. damit 3, 39, 8. 42, 3 u. ö. — μὲν ἂν, sc. γιγνώμεθα aus dem folg. γιγνώμεθα. So wird ein scharfer Gegensatz beider Glieder erreicht. Cl. u. v. Herw. wollen γιγνώμεθα korr., schwächen aber dadurch die kräftige Sprache. St. ändert vollständig. Cobet nimmt eine Lücke an: καὶ τὰλλα εὐτυχῶμεν, φίλοι ἂν τοῖς ἐχθίστοις γιγνώμεθα = etiamsi reliqua nobis prospere cedent, tamen.

64. 1. ἀρχόμενος 59, 1. im Anfang. z. B. Plat. Symp. 173 C. 1 ὅπερ ἀρχ. εἶπον. Doch braucht darum Thuk. nicht auch ὅπερ st. des überl. ἄπερ geschrieben zu haben. — παρεχόμενος darstellend. s. 85, 6. — προειδόμενος und nachher αὐτός ist Konj. von Reiske für προειδομένους—αὐτούς, was sprachlich und sachlich mit dem Folg. nicht stimmt. Die augment. Form προειδόμενος für προιδόμενος findet sich, wie Krüg. nachweist, ein paar-

mal bei Klassikern, häufig bei Spätern. Der Gen. αὐτῶν ist ungewöhnl., wohl wegen des im Vb. liegenden Begriffs der Sorge gesetzt: im besorgten Hinblick auf diese Verhältnisse zu 11, 4. 1, 77, 3. — ἐπιὼν, Rauchenst. will die potentiale Bedeutg durch eingeschobenes ἂν klarer machen. — τῆς τε κτέ., wie des eignen Entschlusses, ebenso auch des Schicksals Herr zu sein.

2. τοῦτο παθεῖν. i. e. ἡσῶσθαι, das ja auch Passiv ist.

3. τὸ δὲ ξύμπ. zu 3, 82, 5. Andere korr. τε. Überhaupt sind Änderungen in diesem §. ganz unnötig; das allg. Subj. man in ἡσῶσθαι wird durch οἱ — πολεμήσ. specialisiert: wir.

4. ἦν σωφρονῶμεν auch 1, 86, 2. mit folg. Fut. Sonst εἰ σωφρονούμεν: 3, 44. 1. 4, 60, 1. 6, 11, 7. εἰ σωφρονοῦσι 1, 40, 2. — εἴπερ καί, da ja auch.

Σικελίαν, Ἀθηναίων τε ἀπαλλαγῆναι καὶ οἰκείου πολέμου, καὶ ἐς τὸ ἔπειτα καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἐλευθέραν νεμούμεθα καὶ ὑπὸ ἄλλων ἥσσον ἐπιβουλευομένην.“

65. Τοιαῦτα τοῦ Ἑρμοκράτους εἰπόντος πειθόμενοι οἱ Σικελιώται αὐτοὶ μὲν κατὰ σφᾶς αὐτοὺς ξυνηνέχθησαν γνώμῃ ὥστε ἀπαλλάσσεσθαι τοῦ πολέμου ἔχοντες ἂ ἕκαστοι ἔχουσι, τοῖς δὲ Καμαριναίοις Μοργαντίνην εἶναι ἀργύριον τακτὸν τοῖς Συρακοσίοις ἀποδοῦσιν. οἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων ξύμμαχοι παρακαλέσαντες αὐτῶν τοὺς ἐν τέλει ὄντας εἶπον ὅτι ξυμβήσονται καὶ αἱ σπονδαὶ ἔσονται καὶ κείνοις κοιναί. ἐπαινεσάντων δὲ αὐτῶν ἐποιοῦντο τὴν ὁμολογίαν, καὶ αἱ νῆες τῶν Ἀθηναίων ἀπέπλευσαν μετὰ ταῦτα ἐκ Σικελίας. ἐλθόντας δὲ τοὺς στρατηγούς οἱ ἐν τῇ πόλει Ἀθηναῖοι τοὺς μὲν φυγῇ ἐξημίωσαν, Πυθόδωρον καὶ Σοφοκλέα, τὸν δὲ τρίτον Εὐρυμέδοντα χρήματα ἐπράξαντο, ὥς ἐξὸν αὐτοῖς τὰ ἐν Σικελίᾳ καταστρέψασθαι δάροις πεισθέντες ἀποχωρήσειαν. οὕτω τῇ παρουσίᾳ εὐτυχία χρώμενοι ἤξιον σφίσι μηδὲν ἐναντιοῦσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ δυνατὰ ἐν ἴσῳ καὶ τὰ ἀπορώτερα μεγάλη τε ὁμοίως καὶ ἐνδεεστέρα παρασκευῇ κατεργάζεσθαι. αἰτία δ' ἦν ἡ παρὰ λόγον τῶν πλειόνων εὐπραγία αὐτοῖς ὑποτιθεῖσα ἰσχὺν τῆς ἐλπίδος.

66. Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους Μεγαρήs οἱ ἐν τῇ πόλει πιεζόμενοι ὑπὸ τε Ἀθηναίων τῷ πολέμῳ, αἱ κατὰ ἔτος ἕκαστον δις ἐσβαλλόντων πανστρατιᾷ ἐς τὴν χώραν, καὶ ὑπὸ τῶν σφετέρων φυγάδων τῶν ἐκ Πηγῶν, οἱ στασιασάντων ἐκπεσόντες ὑπὸ τοῦ πλήθους χαλεποὶ ἦσαν ληστεύοντες, ἐποιοῦντο λόγους ἐν ἀλλήλοις ὥς χρὴ δεξαμένους τοὺς φεύγοντας μὴ ἀμφοτέρωθεν τὴν πόλιν φθείρειν. οἱ δὲ φίλοι τῶν ἔξω τὸν θρόον αἰσθόμενοι φανερώs μᾶλλον ἢ πρότερον καὶ αὐτοὶ ἤξιον τούτου τοῦ λόγου ἔχεσθαι. γνόντες δὲ οἱ τοῦ δήμου προστάται οὐ δυνατὸν

65. 1. πειθόμενοι. Hier wie 63, 2 will Cobet πειθόμενοι. — κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, ohne die Ath. zu den Beratungen zu ziehn. — ξυνηνέχθησαν, sie einigten sich. Sonoch 6, 13, 1. — Μοργ., zwischen Katana u. Syrakus gelegen. Daher bezweifelte man, dafs dies ein Streitobjekt zw. Syrak. u. Kamar. hätte sein können. Die Annahme einer zweiten Stadt gl. Namens hat keine Berechtigung.

2. αὐτῶν, τῶν Ἀθ.

3. ἐξόν. zu 1, 74, 1. — ἐπράξαντο sonst v. Tribut, hier v. d. Geldstrafe.

4. τῇ παρουσίᾳ. Fast alle Codd. nach τῇ noch τέ, worin Bekk. viell. richtig τότε vermutet. Benedikt: τῇ γε, so auch St. u. Cl. — αἰτία, sonst αἰτίον — ὑποτιθεῖσα wie 3, 45, 5. Der Gedanke wie 17, 1.

66. 1. πιεζόμενοι. Wie Meg. litt, schildert Arist. Ach. 761 ff. sehr drastisch. — δις ἐσβ. zu 2, 31, 3.

τὸν δῆμον ἐσόμενον ὑπὸ τῶν κακῶν μετὰ σφῶν καρτερεῖν, ποιοῦνται λόγους δεισάντες πρὸς τοὺς τῶν Ἀθηναίων στρατηγούς, Ἰποκράτη τε τὸν Ἀρίφρονος καὶ Δημοσθένη τὸν Ἀλκισθένους, βουλόμενοι ἐνδοῦναι τὴν πόλιν καὶ νομίζοντες ἐλάσσω σφίσι τὸν κίνδυνον ἢ τοὺς ἐκπεσόντας ὑπὸ σφῶν κατελθεῖν. ξυνέβησάν τε πρῶτα μὲν τὰ μακρὰ τεῖχη ἐλεῖν Ἀθηναίους 4 (ἦν δὲ σταδίῳν μάλιστα ὀκτὼ ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν Νίσαιαν τὸν λιμένα αὐτῶν), ὅπως μὴ ἐπιβοηθήσωσιν ἐκ τῆς Νισαίας οἱ Πελοποννήσιοι, ἐν ᾗ αὐτοὶ μόνοι ἐφρούρουν βεβαίωτος ἔνεκα τῶν Μεγάρων, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ἄνω πόλιν πειραῖσθαι ἐνδοῦναι· ῥᾶον δ' ἤδη ἔμελλον προσχωρήσειν τοῦτον γεγεννημένον.

67. Οἱ οὖν Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἀπὸ τε τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων παρεσκεύαστο ἀμφοτέροις, ὑπὸ νύκτα πλεύσαντες ἐς Μινῶαν τὴν Μεγαρέων νῆσον ὀπλίταις ἑξακοσίοις, ὧν Ἰποκράτης ἦρχεν, ἐν ὀρύγματι ἐκαθέζοντο, ὅθεν ἐπλίνθονον τὰ τεῖχη καὶ ἀπείχεν οὐ πολὺ· οἱ δὲ μετὰ τοῦ Δημοσθένους τοῦ ἑτέρου 2 στρατηγοῦ Πλαταιῆς τε φιλοὶ καὶ ἕτεροι περίπολοι ἐνήδρευσαν ἐς τὸν Ἐννάλιον, ὃ ἐστὶν ἔλασσον ἔποθεν. καὶ ἥσθητο οὐδεὶς

— ἐνδοῦναι τὴν πόλιν, sonst nur mit πράγματα, wie hier noch Kap. 76, 3. — καὶ νομίζοντες. Cobet streicht καὶ, weil er νομ. fälscht = ὅτι ἐνόμιζον zu βουλ., während es mit diesem den Grund zur Anknüpfung der Unterhandlungen angiebt.

4. τὰ μακρὰ τεῖχη, die ihnen von den Ath. erbaut waren (1, 103, 4), jetzt aber, ebenso wie Nisaia, von den Peloponnesiern besetzt gehalten wurden, seitdem die Stadt von Athen abgefallen war (1, 114, 1). — ἦν, sc. τὰ τεῖχη. — αὐτοὶ μόνοι, sie selbst, sie allein (die Pelop.), aus Mißtrauen gegen die Megareer. — ἔμελλον, sc. οἱ ἐν τῇ ἄνω πόλει. — τούτον, die Besetzung der langen Mauern.

67. 1. παρεσκεύαστο. zu 1, 7. — ἐν ὀρύγματι, nicht auf der Insel Minoa (seit 427 athenisch), sondern auf dem Festlande, nahe bei den langen Mauern. — ἐπλίνθονον τὰ τεῖχη, „πλίνθους λαμβάνοντες ἐτείχιζον“ (Schol.). Eine sonst schwerl. vorkommende Fügung.“ Kr. Stahl

streicht τὰ τεῖχη als Glossem zu ἀπείχε. Cl. bezieht ohne weiteres die Stelle auf d. Mauerbau v. 462 (1, 103, 4) u. setzt daher den Aorist. Ich möchte am ehesten mit unserem Ausdr. vergl. τὴν πόλιν κεραμεύειν Arist. Eccl. 252, mag er auch bildl. sein, dann z. B. Akk. des Inhalts wie γάμον μνηστεύειν, χοῶς τυμβεύειν u. ä. — καὶ ἀπείχεν. Aus ὅθεν ist ὃ zu entnehmen. s. 1, 106, 1.

2. Πλαταιῆς. 3, 24, 2. — ἕτεροι περίπολοι, andere Streiftruppen, ebenfalls Leichtbewaffnete; denn §. 5 werden οἱ Πλαταιῆς τε καὶ περίπολοι den Hoplitēn entgegengesetzt. Schon hieraus geht hervor, daß einige mit Unrecht ἕτεροι περίπολοι für ἕτεροι, περίπολοι ὄντες erklärt und an die diesen Namen führenden attischen Epheben gedacht haben, denn diese waren Hoplitēn, pflegten auch nicht außer Landes verwendet zu werden. — ἐς τὸν Ἐννάλιον s. 3, 3, 6 ἐς τὸν Μαλόνεντα

- εἰ μὴ οἱ ἄνδρες οἷς ἐπιμελὲς ἦν εἰδέναι τὴν νύκτα ταύτην.
 3 καὶ ἐπειδὴ ἕως ἔμελλε γίνεσθαι, οἱ προδιδόντες τῶν Μεγαρέων
 οὔτοι τοιόνδε ἐποίησαν. ἀκάτιον ἀμφηρικὸν ὡς λησταί, ἐκ πολλοῦ
 τεθεραπευκότες τὴν ἄνοιξιν τῶν πυλῶν, εἰώθεσαν ἐπὶ ἀμάξῃ,
 πείθοντες τὸν ἄρχοντα, διὰ τῆς τάφρου κατακομίζειν τῆς νυκτὸς
 ἐπὶ τὴν θάλασσαν καὶ ἐκπλεῖν· καὶ πρὶν ἡμέραν εἶναι πάλιν
 αὐτὸ τῇ ἀμάξῃ κομίσαντες ἐς τὸ τεῖχος κατὰ τὰς πύλας ἐσῆγον,
 ὅπως τοῖς ἐκ τῆς Μινφίας Ἀθηναίοις ἀφανῆς δὴ εἴη ἡ φυλακή,
 4 μὴ ὄντος ἐν τῷ λιμένι πλοίου φανεροῦ μηδενός. καὶ τότε πρὸς
 ταῖς πύλαις ἤδη ἦν ἡ ἄμαξα, καὶ ἀνοιχθεῖσάν κατὰ τὸ εἰωθὸς
 ὡς τῷ ἀκατίῳ οἱ Ἀθηναῖοι (ἐρίγνετο γὰρ ἀπὸ ξυνθήματος τὸ
 τοιοῦτον) ἰδόντες ἔθεον δρόμῳ ἐκ τῆς ἐνέδρας, βουλόμενοι φθά-
 σαι πρὶν ξυγκλησθῆναι πάλιν τὰς πύλας καὶ ἕως ἔτι ἡ ἄμαξα
 ἐν αὐταῖς ἦν, κώλυμα οὔσα προσθεῖναι· καὶ αὐτοῖς ἄμα καὶ οἱ
 ξυμπράσσοντες Μεγαρῆς τοὺς κατὰ τὰς πύλας φύλακας κτεί-
 5 νουσι. καὶ πρῶτον μὲν οἱ περὶ τὸν Δημοσθένη Πλαταιῆς τε
 καὶ περίπολοι ἐσέδραμον οὐ νῦν τὸ τροπαῖον ἐστὶ, καὶ εὐθὺς
 ἐντὸς τῶν πυλῶν (ἦσθοντο γὰρ οἱ ἐγγύτατα Πελοποννήσιοι)
 μαχόμενοι τοὺς προσβοηθοῦντας οἱ Πλαταιῆς ἐκράτησαν καὶ
 τοῖς τῶν Ἀθηναίων ὀπλίταις ἐπιφερομένοις βεβαίους τὰς πύλας
 παρέσχον.

68. Ἐπειτα δὲ καὶ τῶν Ἀθηναίων ἤδη ὁ αἶλ ἐντὸς γιγνώ-
 2 μενος χωρεῖ ἐπὶ τὸ τεῖχος. καὶ οἱ Πελοποννήσιοι φρουροὶ τὸ
 μὲν πρῶτον ἀντισχόντες ἡμύνοντο ὀλίγοι, καὶ ἀπέθανόν τινες

und zu 1, 137, 3. Dafs δ darauf bezogen wird, scheint sehr natürl., da eben δ Ἐρναῖος schon den Tempel, τὸ ἱερόν, bedeutet. So steht bei Städten das Adj. im Neutr.: zu 1, 138, 5. Andre schreiben nach Reiskes Konj. τὸ Ἔν. — ἔλασσαν, ἢ τὸ ὄρουμα (S. 1). — Cobet will in dies. §. u. d. vor. §. manches ändern ohne Grund.

3. τεθεραπευκότες, nachdem sie sorgfältig vorbereitet. Beachte die seltene Konstr. mit sachl. Obj. — τῶν πυλῶν, näml. der langen Mauern. — τὸν ἄρχοντα, den Befehlshaber der pelop. Besatzung. — τῆς τάφρου, der den einen Mauerarm bis zum Meere hinab begleitete. — ἀφανῆς δὴ κτέ., i. e. ὅπως

τοῖς Ἀθ. ἀφανὲς δὴ εἴη, τί χοῦ φυλάττεσθαι. Der Ausdruck klingt sehr kühn. δὴ, angeblich. Das Motiv war eben ein erdichtetes. Rauchenst. falst ἀφανῆς aktiv u. vermutet ἀνωφελὲς —. ἔθεον δρόμῳ inchoativ. κώλυμα c. inf. dag. 1, 16, 1 mit μῇ.

5. Wenn 5, 10, 6 steht τροπαῖον ἔστηκε, so ist dies kein Grund, dies für ἐστὶ hier zu korrig., wie Cobet will. — ἦσθοντο κτέ., vorausgeschickte Erklärung von τοὺς προσβοηθ. vgl. zu 1, 135, 3. — τοῖς — ὀπλίταις. §. 1.

68. 1. ἐπὶ τὸ τεῖχος, „i. e. ἐπὶ τὰς ἐπάλξεις longi muri. v. 3, 22, 5. τὸ δὲ στρατόπεδον ἐπὶ τὸ τεῖχος ὥρμησεν.“ G.

αὐτῶν, οἱ δὲ πλείους ἐς φυγὴν κατέστησαν, φοβηθέντες ἐν νυ-
κτί τε πολεμίων προσπεπτωκότων καὶ τῶν προδιδόντων Μεγα-
ρέων ἀντιμαχομένων νομίσαντες τοὺς ἅπαντας σφᾶς Μεγαρέας
προδεδωκέναι. ξυνέπεσε γὰρ καὶ τὸν τῶν Ἀθηναίων κήρυκα ἀφ' 3
ἐαυτοῦ γνώμης κηρύξαι τὸν βουλόμενον ἵνα Μεγαρέων μετὰ
Ἀθηναίων θησόμενον τὰ ὅπλα. οἱ δ' ὡς ἤκουσαν, οὐκέτι ἀν-
έμενον, ἀλλὰ τῷ ὄντι νομίσαντες κοινῇ πολεμεῖσθαι κατέφυγον
ἐς τὴν Νίσαιαν. ἅμα δὲ ἔφ' ἐαλωκότων ἤδη τῶν τειχῶν καὶ 4
τῶν ἐν τῇ πόλει Μεγαρέων θορυβουμένων οἱ πρὸς τοὺς Ἀθη-
ναίους πράξαντες καὶ ἄλλο μετ' αὐτῶν πλήθος ὃ ξυνῆδει ἔφα-
σαν χρῆναι ἀνοίγειν τὰς πύλας καὶ ἐπεξιέναι ἐς μάχην. ξυν- 5
έκειτο δὲ αὐτοῖς τῶν πυλῶν ἀνοιχθεῖσων ἐσπίπτειν τοὺς
Ἀθηναίους, αὐτοὶ δὲ διάδηλοι ἔμελλον ἔσεσθαι. λίπα γὰρ ἀλεί-
ψεσθαι, ὅπως μὴ ἀδικῶνται. ἀσφάλεια δὲ αὐτοῖς μᾶλλον ἐγί-
γνετο τῆς ἀνοξίσεως· καὶ γὰρ [οἱ] ἀπὸ τῆς Ἑλευσίνος κατὰ τὸ
ξυγκείμενον τετρακισχίλιοι ὀπλιῖται τῶν Ἀθηναίων καὶ ἑπῆς
ἑξακόσιοι, [οἱ] τὴν νύκτα πορευόμενοι παρήσαν. ἀληλιμμένων 6
δὲ αὐτῶν καὶ ὄντων ἤδη περὶ τὰς πύλας καταγορεύει τις ξυν-
ειδὼς τοῖς ἐτέροις τὸ ἐπιβούλευμα. καὶ οἱ ξυστραφέντες ἀθρόοι
ἦλθον καὶ οὐκ ἔφασαν χρῆναι οὔτε ἐπεξιέναι (οὐδὲ γὰρ πρό-
τερόν πο τοῦτο ἰσχύοντες μᾶλλον τολμῆσαι) οὔτε ἐς κίνδυνον
φανερὸν τὴν πόλιν καταγαγεῖν· εἴ τε μὴ πείσεται τις, αὐτοῦ
τὴν μάχην ἔσεσθαι. ἐδήλουν δὲ οὐδὲν ὅτι ἴσασιν τὰ πρᾶσσόμενα,
ἀλλ' ὡς τὰ βέλτιστα βουλευόντες ἰσχυρίζοντο, καὶ ἅμα περὶ
τὰς πύλας παρέμενον φυλάσσοντες, ὥστε οὐκ ἐγένετο τοῖς ἐπι-
βουλευούσι πράξαι ὃ ἔμελλον.

69. Γινόντες δὲ οἱ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοὶ ὅτι ἐναν-
τίωμά τι ἐγένετο καὶ τὴν πόλιν βίᾳ οὐχ οἷοί τε ἔσονται λαβεῖν,
τὴν Νίσαιαν εὐθὺς περιτείχισον, νομίζοντες, εἰ πρὶν ἐπιβοη-

2. καὶ — νομίσαντες enthält den zweiten Grund von φοβηθέντες, u. τῶν — ἀντιμαχομένων den von νομίσαντες selbst.

3. ἀφ' ἐαυτοῦ γν., aus eigenem Antriebe. — οἱ δ', οἱ Πελοποννήσιοι.

4. ἄλλο für ἄλλοι Konj. v. Abresch, schon von Kr. u. Cl. aufgenommen.

5. (λίπα γὰρ ἄλ.) hängt noch von ἔμελλον ab. Den Ausdr. s. 1, 6, 5. — καὶ γὰρ [οἱ] κτέ. klingt so, als

ob diese Verabredung schon oben erwähnt wäre. Da dies nicht geschehen ist, habe ich mit St. οἱ eingeklammert. — [οἱ] ist wohl fehlerhafte Wiederholung der vorang. Silbe. Indes vgl. Kap. 1, 4.

6. αὐτοῦ, dort, an Ort und Stelle, nicht vor dem Thore mit dem angebl. Feinde.

69. 1. ἐναντίωμα hat Thuk. nur hier, das Verb. z. B. Kap. 65, 4. περιτείχισον dafür Rauchenst.

- 2 θῆσαι τινὰς ἐξέλοιεν, θάσσον ἄν καὶ τὰ Μέγαρα προσχωρῆσαι (παρεγέμετο δὲ σίδηρός τε ἐκ τῶν Ἀθηναίων ταχὺ καὶ λιθουργοὶ καὶ τᾶλλα ἐπιτήδεια), ἀρξάμενοι δ' ἀπὸ τοῦ τείχους ὃ εἶχον καὶ διοικοδομήσαντες τὸ πρὸς Μεγαρέας, ἀπ' ἐκείνου ἐκατέρωθεν ἐς θάλασσαν τῆς Νισαίας, τάφρον τε καὶ τεῖχη διελομένη ἢ στρατιά, ἐκ τε τοῦ προαστείου λίθοις καὶ πλίνθοις χρώμενοι, καὶ κόπτοντες τὰ δένδρα καὶ ὕλην ἀπεσταύρουν εἴ πῃ δέοιτό τι· καὶ αἱ οἰκίαι τοῦ προαστείου ἐπάλλξεις λαμβάνουσαι αὐταὶ ὑπῆρχον ἔρυμα. καὶ ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν ὅλην εἰργάζοντο·
- 3 τῇ δ' ὕστεραίᾳ περὶ δείλῃν τὸ τεῖχος ὅσον οὐκ ἀπετετέλεστο, καὶ οἱ ἐν τῇ Νισαίᾳ δεισαντες, σίτου τε ἀπορία (ἐφ' ἡμέραν γὰρ ἐκ τῆς ἄνω πόλεως ἐχρῶντο) καὶ τοὺς Πελοποννησίους οὐ νομίζοντες ταχὺ ἐπιβοηθήσειν, τοὺς τε Μεγαρέας πολεμίους ἡγοούμενοι, ξυνέβησαν τοῖς Ἀθηναίοις ρητοῦ μὲν ἕκαστον ἀργυρίου ἀπολυθῆναι ὅπλα παραδόντας, τοῖς δὲ Λακεδαιμονίοις, τῷ τε ἄρχοντι καὶ εἴ τις ἄλλος ἐνῆν, χρῆσθαι Ἀθηναίους ὃ τι
- 4 ἂν βούλωνται. ἐπὶ τούτοις ὁμολογήσαντες ἐξῆλθον. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μακρὰ τεῖχη ἀπορρήξαντες ἀπὸ τῆς τῶν Μεγαρέων πόλεως καὶ τὴν Νισαίαν παραλαβόντες τᾶλλα παρεσκευάζοντο.

70. Βρασίδης δὲ ὁ Τέλλιδος Λακεδαιμόνιος κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἐτύγγανε περὶ Σικυῶνα καὶ Κόρινθον ὄν, ἐπὶ Θράκης στρατεῖαν παρασκευαζόμενος. καὶ ὥς ἦσθετο τῶν τειχῶν

ἀπ —; inchoativ. — τινάς. zu 3, 36, 5. — ἐξέλοιεν, eroberten, überwältigten. s. 122, 6. 3, 113, 6. u. a.

2. ἀρξάμενοι δ' und alles Folg. bis χρώμενοι schließt sich an περιετείχιζον an, indem δ' die Verbindung mit νομίζοντες herstellt. Mit καὶ κόπτοντες beginnt ein neues, selbständiges Satzglied. St. und Rauchenst. wollen vor διελομένη ἦγον (ἦγε) einschieben. Ähnlich andere. — τοῦ τείχους, die langen Mauern als ein Bau gedacht. — καὶ διοικοδ. κτέ., und zwar nachdem sie durch einen Querbau (zwischen den beiden Manerschenkeln) die Seite nach Megara hin gesperrt hatten. s. 8, 90, 5 διοικοδομήσαν στοάν. 3, 34, 2. 7, 60, 2 διατείχισμα. Wegen καὶ zu 1, 1, 1. — ἀπ' ἐκείνου, τοῦ τείχους

ὃ εἶχον. — τῆς Νισαίας verb. mit ἐκατέρωθεν. St. streicht es. — διελομένη ἢ στρ. Über d. Nom. zu 1, 49, 4. In διελομένη liegt zugleich ἐργαζομένη. — δέοιτο unpersönl., also für das sonst übl. δέοι. Doch ist dieser Gebrauch sehr streitig. Poppo erklärt deshalb: si qua pars alicubi munitione (proprie τοῦ ἀποσταυροῦσθαι) egeret. Krüg. vermutet δέοι. — λαμβάνουσαι Bedeutung wie später Kap. 115, 3. Herod. 9, 7. der gleiche Ausdr. ὑπῆρχον ἔρυμα. 2, 5, 4.

3. ὅσον οὐκ, beinahe. zu 125, 1. — οὐ νομίζοντες steht dem ἀπορία parallel. zu 1, 80, 1.

4. ἀπορρήξαντες, durch Niederreißen des an die Stadtmauer stoßenden Teiles.

70. 1. στρατεῖαν. Die Codd.

τὴν ἄλωσιν, δεισας περὶ τε τοῖς ἐν τῇ Νισαίᾳ Πελοποννησίοις καὶ μὴ τὰ Μέγαρα ληφθῆναι, πέμπει ἔς τε τοὺς Βοιωτοὺς κελεύων κατὰ τάχος στρατιᾷ ἀπαντῆσαι ἐπὶ Τριποδίσκον (ἔστι δὲ κώμη τῆς Μεγαρίδος ὄνομα τοῦτο ἔχουσα ὑπὸ τῷ ὄρει τῇ Γερανείᾳ), καὶ αὐτοὺς ἔχων ἦλθεν ἐπτακοσίους μὲν καὶ δισχιλίους Κορινθίων ὀπλίτας, Φλιασίων δὲ τετρακοσίους, Σικωνίων δὲ ἑξακοσίους καὶ τοὺς μεθ' αὐτοῦ ὅσοι ἤδη ξυνειλεγμένοι ἦσαν, οἰόμενος τὴν Νίσαιαν ἔτι καταλήψεσθαι ἀνάλωτον. ὥς δὲ ἐπύθετο² (ἔτυχε γὰρ νυκτὸς ἐπὶ τὸν Τριποδίσκον ἐξελθὼν), ἀπολέξας τριακοσίους τοῦ στρατοῦ, πρὶν ἐκπυστος γενέσθαι, προσῆλθε τῇ τῶν Μεγαρέων πόλει λαθὼν τοὺς Ἀθηναίους ὄντας περὶ τὴν θάλασσαν, βουλόμενος μὲν τῷ λόγῳ καὶ ἄμα, εἰ δύναιτο, ἐργῶ τῆς Νισαίας πειρᾶσθαι, τὸ δὲ μέγιστον, τὴν τῶν Μεγαρέων πόλιν ἐσελθὼν βεβαιώσασθαι. καὶ ἡξίου δέξασθαι σφᾶς, λέγων ἐν ἐλπίδι εἶναι ἀναλαβεῖν Νίσαιαν.

71. Αἱ δὲ τῶν Μεγαρέων στάσεις φοβούμεναι, οἱ μὲν μὴ τοὺς φεύγοντας σφίσιν ἔσαγαγὼν αὐτοὺς ἐκβάλῃ, οἱ δὲ μὴ αὐτὸ τοῦτο ὁ δῆμος δεισας ἐπιθῆται σφίσι καὶ ἡ πόλις ἐν μάχῃ καθ' αὐτὴν οὔσα ἐγγὺς ἐφεδρεούντων Ἀθηναίων ἀπόληται, οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλ' ἀμφοτέροις ἐδόκει ἡσυχάσασθαι τὸ μέλλον περιδεῖν. ἡλιπίζον γὰρ καὶ μάχην ἐκάτεροι ἔσεσθαι τῶν τε Ἀθηναίων καὶ² τῶν προσβοηθησάντων, καὶ οὕτω σφίσιν ἀσφαλεστέως ἔχειν, οἷς τις εἴη εὐνους, κρατήσασθαι προσχωρήσαι· ὁ δὲ Βρασίδης ὥς οὐκ ἐπειθεν, ἀνεχώρησε πάλιν ἔς τὸ ἄλλο στρατεύμα.

72. Ἄμα δὲ τῇ ἔφ' οἱ Βοιωτοὶ παρῆσαν, διανενοημένοι μὲν καὶ πρὶν Βρασίδαν πέμψαι βοηθεῖν ἐπὶ τὰ Μέγαρα, ὥς οὐκ ἄλλοτρίου ὄντος τοῦ κινδύνου, καὶ ἥδη ὄντες πανστρατιᾷ Πλαταιαῖσιν· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἦλθεν ὁ ἄγγελος, πολλῶ μᾶλλον ἐρρώσθησαν, καὶ ἀποστείλαντες διακοσίους καὶ δισχιλίους ὀπλίτας

στρατιάν, doch s. 74, 1. — τοὺς μεθ' — ἦσαν, näm. Söldner, die er im Pelop. bereits zu der thrakischen Expedition geworben hatte (80, 5). Es müssen ihrer damals erst hundert beisammen gewesen sein. s. 72, 1. 2, wo für δισχιλίους nicht mit einigen Codd. χιλίους zu lesen ist wegen 78, 1.

2. ἐπύθετο, sc. ἀλὼναι aus ἀνάλωτον. — ἔτυχε γὰρ κτέ. Üb. die Stellung zu 67, 5.

71. 1. αἱ στάσεις, οἱ μὲν — οἱ δὲ, der Teil als Apposition, wie 3, 105, 2. 1, 89, 3 u. öft. — αὐτοὺς, sie selbst. — περιδεῖν, beobachtend abwarten. 73, 1 und sonst bei Thuk. in diesem Sinne das Med. 2. ἀσφαλεστέως. zu 1, 130, 1. — οὐκ ἐπειθεν. zu 3, 31, 1.

72. 1. ἐρρώσθησαν. Übergang aus dem Partic. in das Verb. fin. zu 2, 29, 3. — ἀποστείλαντες. „Das Partic. enthält den Hauptgedanken: sie

- 2 καὶ ἱππέας ἑξακοσίους τοῖς πλείοσιν ἀπῆλθον πάλιν. παρόντος δὲ ἤδη ξύμπαντος τοῦ στρατεύματος, ὀπλιτῶν οὐκ ἔλασσαν ἑξακισχιλίων, καὶ τῶν Ἀθηναίων τῶν μὲν ὀπλιτῶν περὶ τὴν Νίσαιαν ὄντων καὶ τὴν θάλασσαν ἐν τάξει, τῶν δὲ ψιλῶν ἀνὰ τὸ πεδίον ἐσκαδασμένων, οἱ ἱππῆς οἱ τῶν Βοιωτῶν ἀπροσδοκίτοις ἐπιπεσόντες τοῖς ψιλοῖς ἔτρεψαν ἐπὶ τὴν θάλασσαν· (ἐν γὰρ τῷ πρὸ τοῦ οὐδεμία βοήθειά πα τοῖς Μεγαρεῦσιν οὐδαμόθεν
- 3 ἐπῆλθεν)· ἀντεπεξελάσαντες δὲ καὶ οἱ τῶν Ἀθηναίων ἐς χεῖρας ἦσαν, καὶ ἐγένετο ἱππομαχία ἐπὶ πολὺ, ἐν ᾗ ἀξιούσιν ἑκάτεροι
- 4 οὐχ ἥσσους γενέσθαι. τὸν μὲν γὰρ ἱππαρχον τῶν Βοιωτῶν καὶ ἄλλους τινὰς οὐ πολλοὺς πρὸς αὐτὴν τὴν Νίσαιαν προσελάσαντας οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἀποκτείναντες ἐσκόλευσαν καὶ τῶν νεκρῶν τούτων κρατήσαντες ὑποσπόνδους ἀπέδωκαν καὶ τροπαῖον ἔστησαν· οὐ μέντοι ἐν γε τῷ παντὶ ἔργῳ βεβαίως οὐδέτεροι τελευτήσαντες ἀπεκρίθησαν, ἀλλ' οἱ μὲν Βοιωτοὶ πρὸς τοὺς ἑαυτῶν, οἱ δὲ ἐπὶ τὴν Νίσαιαν.

73. Μετὰ δὲ τοῦτο Βρασίδας καὶ τὸ στράτευμα ἐχώρουν ἐγγυτέρω τῆς θαλάσσης καὶ τῆς τῶν Μεγαρέων πόλεως, καὶ καταλαβόντες χωρίον ἐπιτήδειον παραταξάμενοι ἡσύχαζον, οἰόμενοι σφίσιν ἐπιέναι τοὺς Ἀθηναίους, καὶ τοὺς Μεγαρέας ἐπι-
- 2 στάμενοι περιορωμένους ὁποτέρων ἡ νίκη ἔσται. καλῶς δὲ ἐνόμιζον σφίσιν ἀμφοτέρα ἔχειν, ἅμα μὲν τὸ μὴ ἐπιχειρεῖν προτέρους μὴδὲ μάχης καὶ κινδύνου ἐκόντας ἄρξαι, ἐπειδὴ γε ἐν φανερῷ ἔδειξαν ἐτοίμοι ὄντες ἀμύνεσθαι, καὶ αὐτοῖς ὥσπερ ἀκονιτὶ τὴν νίκην δικαίως ἀνατίθεσθαι, ἐν τῷ αὐτῷ δὲ καὶ πρὸς τοὺς Με-

schickten den Brasidas, während sie etc.“ Kr.

2. ἐν γὰρ κτέ. Zur Erklärung von ἀπροσδοκίτοις.

4. προσελάσαντας zu korr. aus —αντα und προσελάσαντες, welches unstatthaft ist, da ja die Ath. Nisaia inne hatten. — καὶ vor ἀποντ. korresp. dem καὶ vor τῶν. Cl. streicht es mit Schütz u. St. — βεβαίως οὐδ. τελευτ., nachdem keiner von beiden Theilen einen entschiedenen Erfolg erlangt hatte, eigentl. auf eine entscheidende Weise (den Kampf) beendet hatte. Rauchenst. νικήσαντες, Cobet τελευτῶντες. St. οὐδὲν vor οὐδέτεροι. Ich halte jede Aenderung für

unnützig. — ἀλλ' (sc. ἀπεκρίθησαν) ist gebraucht wegen der vorang. Negat.

73. 2. ἀμφοτέρα wird erklärt durch ἅμα μὲν — ἐν τῷ αὐτῷ δὲ καὶ ἔδειξαν c. nom. part. wie 5, 72, 2 ἔδειξαν περιγεγόμενοι. u. δηλοῦν s. 3, 84, 2. — ἀνατίθεσθαι, für ἀντίθεσθαι der Hdd. mit Kr., würde zugeschrieben werden, abhängig von dem hier ohne καλῶς ἔχειν zu denkenden ἐνόμιζον. Cl. will den Satz umstellen, Stahl korr. ἐδικαίωσαν, aber der Sinn paßt nicht recht. — ὁρθῶς ἐνυβαίν., es treffe sich gut, gleichsam Wiederholung von καλῶς ἔχειν.

γαρέας ὁρθῶς ξυμβαίνειν. εἰ μὲν γὰρ μὴ ὤφθησαν ἐλθόντες, 3
οὐκ ἂν ἐν τύχῃ γίνεσθαι σφίσιν, ἀλλὰ σαφῶς ἂν ὥσπερ ἡση-
θέντων στερηθῆναι εὐθὺς τῆς πόλεως· νῦν δὲ κὰν τυχεῖν αὐ-
τοὺς Ἀθηναίους μὴ βουληθέντας ἀγωνίζεσθαι, ὥστε ἀμαχεῖ ἂν
περιγενέσθαι αὐτοῖς ὦν ἕνεκα ἦλθον· ὅπερ καὶ ἐγένετο. οἱ γὰρ 4
Μεγαρῆς, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι ἐτάξαντο μὲν παρὰ τὰ μακρὰ τείχη
ἐξελθόντες, ἡσύχαζον δὲ καὶ αὐτοὶ μὴ ἐπιόντων, λογιζόμενοι
καὶ οἱ ἐκείνων στρατηγοὶ μὴ ἀντίπαλον εἶναι σφίσι τὸν κίν-
δυνον, ἐπειδὴ καὶ τὰ πλεῖα αὐτοῖς προεκεχωρήκει, ἄρξασι μά-
χης πρὸς πλείονας αὐτῶν ἢ λαβεῖν νικήσαντας Μέγαρα ἢ σφα-
λέντας τῷ βελτίστῳ τοῦ ὀπλιτικοῦ βλαφθῆναι, τοῖς δὲ ξυμπάσης
τῆς δυνάμεως καὶ τῶν παρόντων μέρος ἕκαστον κινδυνεύειν
εἰκότως ἐθέλειν τολμᾶν, χρόνον δὲ ἐπισχόντες, καὶ ὡς οὐδὲν
ἄφ' ἐκατέρων ἐπεχειρεῖτο, ἀπῆλθον πρότερον οἱ Ἀθηναῖοι ἐς
τὴν Νίσαιαν καὶ αὖθις οἱ Πελοποννήσιοι ὅθεν περ ὠρμήθησαν·
οὕτω δὴ τῷ μὲν Βρασίδῃ αὐτῷ καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν πόλεων ἄρ-
χουσιν οἱ τῶν φερόντων φίλοι Μεγαρῆς, ὡς ἐπικρατήσαντι

3. οὐκ ἂν — σφίσιν, wörtl.: so würde es (der Erfolg) für sie nicht in der Hand des Schicksals liegen, d. h. so würde für sie jetzt gar nicht die Möglichkeit eines glücklichen Erfolges sein. ἐν τύχῃ γίγνεται μοι, wie ἐν ἀσφαλεῖ μὲν ἐμοὶ — ἐγγίγνεται 1, 137, 4 u. a. zu 1, 7. — ἡσηθέντων, sc. σφῶν, gen. abs. bei gleichem Subj. zu 2, 83, 3. — αὐτοῖς, τοῖς Πελοπ., also = σφίσιν. — αὐτοὺς Ἀθην. st. αὐτοὺς τοὺς Ἀ.

4. οἱ γὰρ Μεγαρῆς. Durch den langen Zwischensatz wird die Periode anakolutisch; der Ausdruck wird aufgenommen in beschränkter Form mit οἱ τῶν φεγγ. φίλοι Μεγαρῆς. Präd. ἀνοίγουσι. Vgl. 8, 99. — λογιζόμενοι — στρατηγοί. Üb. den Nom. zu 1, 49, 4. Löse auf „indem —“. — πλείονας αὐτῶν. Die beiderseitigen Streitkräfte ergeben sich aus 67, 1. 2. 68, 5. 72, 1. 2. — ἄρξασι sc. σφίσι. — ἢ λαβεῖν κτέ. Erklärung zu κίνδυνον. — τῷ βελτίστῳ — βλαφθ., um den besten Teil beschädigt, geschwächt zu werden. — τοῖς δέ, τοῖς Πελοπ. Einige korr. τοὺς

δὲ. — καὶ vor παρόντων und damit (und also) auch, wie 61, 1. Andere wollen καὶ tilgen. Poppo schlägt für καὶ τῶν zweifelnd ὀλέγων vor, was einen klareren und mit des Schol. Erklärung stimmenden Gedanken gäbe. Cl. verändert ἕκαστον, wogegen s. Stahl, der andere Vermutungen aufstellt. Madv. οἷς δὲ — κινδυνεύει, εἰκότως. — κινδυνεύειν hängt von τολμᾶν, dieses von ἐθέλειν (bereit sein) ab. — χρόνον δὲ — ὠρμήθησαν hängt ebenfalls noch von dem obigen ὡς ab, und diesem Teile des Vorderatzes ist noch ein Satzglied mit ὡς (ὡς — ἐπεχειρεῖτο) subordiniert, welches durch καὶ mit ἐπισχόντες (= ὡς ἐπέσχον) verbunden wird. Erst οὕτω δὴ hebt den Nachsatz an. — πρότερον. Kr. mit einer Handschr. ansprechend πρότεροι. Doch vgl. auch zu 6, 3, 1. — τῷ μὲν κτέ. μὲν ist gesetzt, als wenn folgen sollte τοὺς δ' ἐν Πηγῶν κατάγουσιν, was aber erst 74, 2 und in anderer Verbindung steht. — ἀπὸ τῶν πόλεων, nämli. Κορινθίων, Φλιασίων, Σικωνίων, Βοιωτῶν (70, 1. 72, 1). — ἐπικρατή-

καὶ τῶν Ἀθηναίων οὐκέτι ἐθελησάντων μάχεσθαι, θαρσοῦντες μᾶλλον ἀνοίγουσί τε τὰς πύλας καὶ δεξάμενοι καταπεπληγμένων ἤδη τῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πραξάντων ἐς λόγους ἔρχονται.

74. Καὶ ὕστερον ὁ μὲν διαλυθέντων τῶν ξυμμάχων κατὰ πόλεις ἐπανελθὼν καὶ αὐτὸς ἐς τὴν Κόρινθον τὴν ἐπὶ Θωράκης
 2 στρατείαν παρεσκεύαζεν, ἵναπερ καὶ τὸ πρῶτον ὤρητο· οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Μεγαρήs, ἀποχωρησάντων καὶ τῶν Ἀθηναίων ἐπ' οἴκου, ὅσοι μὲν τῶν πραγμάτων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μάλιστα μετέσχον, εἰδότες ὅτι ὤφθησαν, εὐθύς ὑπεξῆλθον, οἱ δὲ ἄλλοι κοινολογησάμενοι τοῖς τῶν φευρόντων φίλοις κατάγουσι τοὺς ἐκ Πηγῶν, ὀρκώσαντες πίστεσι μεγάλαις μηδὲν μνησικακήσειν,
 3 βουλευσείν δὲ τῇ πόλει τὰ ἄριστα. οἱ δὲ ἐπειδὴ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἐγένοντο καὶ ἐξέτασιν ὅπλων ἐποίησαντο, διαστήσαντες τοὺς λόγους ἐξελέξαντο τῶν τε ἐχθρῶν καὶ οἱ ἐδόκουν μάλιστα ξυμπράξαι τὰ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἄνδρας ὡς ἑκατόν, καὶ τούτων πέρι ἀναγκάσαντες τὸν δῆμον ψῆφον φανεράν διενεργεῖν, ὡς κατεργνώσθησαν, ἔκτειναν, καὶ ἐς ὀλιγαρχίαν τὰ μάλιστα
 4 κατέστησαν τὴν πόλιν. καὶ πλεῖστον δὴ χρόνον αὕτη ὑπ' ἐλαχίστων γενομένη ἐκ στάσεως μετὰστασις ξυνέμεινεν.

75. Τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους τῆς Ἀντάνδρου ὑπὸ τῶν Μυτιληναίων, ὥσπερ διενοοῦντο, μελλούσης κατασκευάζεσθαι, οἱ τῶν ἀργυρολόγων Ἀθηναίων στρατηγοί, Δημόδοκος καὶ Ἀριστείδης, ὄντες περὶ Ἑλλήσποντον (ὁ γὰρ τρίτος αὐτῶν Λάμαχος δέκα ναυσὶν ἐς τὸν Πόντον ἐσεπεπλεύκει) ὡς ᾗσθάνοντο τὴν παρα-

σαντι. Der Führer wird durch den Sing. hervorgehoben.

74. 1. ἵναπερ — ὤρητο. Kap. 48, 6. — τὸ πρῶτον. 80, 1.

2. οἱ Μεγαρήs — ὅσοι μὲν — οἱ δὲ ἄλλοι statt τῶν Μ. ὅσοι μὲν etc. wie 71, 1. — πρὸς τοὺς Ἀθ. ohne Art. angeschlossen an das Verbalsubst. πραγμάτων. Konstruktion wie πράσσειν πρὸς 68, 4. 73, 4. Es liefse sich ja leicht τῶν einfügen wegen der vorausgehenden Endung, aber s. zu 1, 18, 1. — τοὺς ἐκ Πηγῶν. 66, 1.

3. φανεράν, ein terroristisches Mittel, um desto sicherer die Verurteilung zu erlangen. — τὰ μά-

λιστα auch 76, 3. 1, 92. 5, 16, 1. 25, 3.

4. ψῆφον διενεργεῖν = διαψηφίσασθαι. μετὰστασις, eigentlich Umwälzung, ist hier zugleich der aus derselben hervorgegangene neue politische Zustand. Beachte wieder das Wortspiel. μετὰστασις ist Prädikatsnomen, daher ist es falsch ἢ nach αὕτη einzuschieben, wie Cobet will. Dies war ein Umschwung, welcher....

75. 1. τῆς Ἀντάνδρου. 52, 3. — ἀργυρολόγων, sc. νεῶν. — Δημόδοκος nur hier, Ἀριστ. 50, 1; Λάμαχος jedenfalls derselbe, der im sicil. Feldzug s. Tod fand, der Sohn

σκευὴν τοῦ χωρίου καὶ ἐδόκει αὐτοῖς δεῖν εἶναι μὴ, ὥσπερ τὰ Ἄναια ἐπὶ τῇ Σάμῳ, γένηται, ἔνθα οἱ φεύγοντες τῶν Σαμίων καταστάντες τοὺς τε Πελοποννησίους ὠφέλουν ἐς τὰ ναυτικά κυβερνήτας πέμποντες καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει Σαμίους ἐς ταραχὴν καθίστασαν καὶ τοὺς ἐξιόντας ἐδέχοντο· οὕτω δὲ ξυναγείραντες ἀπὸ τῶν ξυμμάχων στρατιὰν καὶ πλεύσαντες, μάχη τε νικήσαντες τοὺς ἐκ τῆς Ἀντάνδρου ἐπέξελθόντας, ἀναλαμβάνουσι τὸ χωρίον πάλιν. καὶ οὐ πολὺ ὕστερον ἐς τὸν Πόντον 2 ἐσπλεύσας Λάμαχος, ἐν τῇ Ἡρακλεώτιδι ὀρεῖσας ἐς τὸν Κάληκα ποταμὸν ἀπόλλυσι τὰς ναῦς ὕδατος ἄνωθεν γενομένου καὶ κατελθόντος αἰφνιδίου τοῦ θρύματος. αὐτὸς τε καὶ ἡ στρατιὰ περὶ διὰ Βιθυνῶν Θρακῶν, οἱ εἰσι πέραν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀφικνεῖται ἐς Καλχηδόνα τὴν ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Πόντου Μεγαρέων ἀποικίαν.

76. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ θέρει καὶ Δημοσθένης Ἀθηναίων στρατηγὸς τεσσαράκοντα ναυσὶν ἀφικνεῖται ἐς Ναύπακτον, εὐθύς μετὰ τὴν ἐκ τῆς Μεγαρίδος ἀναχώρησιν. τῷ γὰρ Ἴππο- 2 κράτει καὶ ἐκείνῳ τὰ Βοιωτία πράγματα ἀπὸ τινων ἀνδρῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπράσσετο, βουλομένων μεταστῆσαι τὸν κόσμον καὶ ἐς δημοκρατίαν ὥσπερ οἱ Ἀθηναῖοι τρέψαι· καὶ Πτοιοδώρου μάλιστα ἀνδρὸς φυγάδος ἐκ Θηβῶν ἐσηγουμένου τάδε αὐτοῖς παρεσκευάσθη. Σίφας μὲν ἐμελλόν τινες προδώσειν· αἱ δὲ Σι- 3 φραὶ εἰσι τῆς Θεσπικῆς γῆς ἐν τῷ Κρισαίῳ κόλπῳ ἐπιθαλασσίδιοι. Χαιρώνειαν δέ, ἥ ἐς Ὀρχομενὸν τὸν Μινύειον πρότερον καλούμενον, νῦν δὲ Βοιωτίον, ξυντελεῖ, ἄλλοι ἐξ Ὀρχομενοῦ ἐνεδίδοσαν, καὶ οἱ Ὀρχομενίων φυγάδες ξυνέπρασσον τὰ μάλιστα καὶ ἄνδρας ἐμισθοῦντο ἐκ Πελοποννήσου· ἔστι δὲ ἡ Χαιρώνεια ἔσχατον τῆς Βοιωτίας πρὸς τῇ Φανοτίδι τῆς Φωκίδος,

des Xenophanes. — μὴ, ὥσπερ κτέ. Konstr. μὴ γένηται (sc. ἐπὶ τῇ Λέσβῳ) ὥσπερ τὰ Ἄναια ἐπὶ τῇ Σάμῳ (sc. ἐγένετο). δεῖν μὴ 3, 102, 4. — τὰ Ἄναια, 3, 19; 32. — καταστάντες 3, 86, 5. — ἐς τὰρ. καθ. Wie sagt der Deutsche?

2. οἱ πολὺ ὕστερον verb. mit ἀπόλλυσι, nicht mit ἐσπλεύσας wegen §. 1 ὁ γὰρ κτέ. — ὀρεῖσας hat das Obj. τὰς ναῦς mit ἀπόλλυσι gemeinschaftl. St. zieht ορμήσας vor. — ἄνωθεν in dem Sinne wie ἐξ οὐρανοῦ 2, 77, 6. — αὐτὸς

τε. Cl. jetzt des Gegensatzes wegen δέ.

76. 1. ἀναχώρησιν. 74, 2.

2. οἱ Ἀθ., sc. ἐδημοκρατοῦντο.

3. Ὀρχομενὸν τὸν M. zu 3, 87, 4. — ξυντελεῖ. 2, 15, 2. Den selbständigen Städten des boiot. Bundes, wahrscheinl. zehn damals, waren wieder kleinere unterthänig (ξύμμοροι, ξυντελεῖς). — ἐνεδίδοσαν. das Impf.: sie arbeiteten an der Übergabe. s. 5, 62, 2. zu 1, 105, 6. — τὰ μάλιστα. zu 74, 3. — ἔσχατον. Üb. das Neutr. zu 1, 138, 5.

4 καὶ Φωκέων μετεῖχόν τινες. τοὺς δὲ Ἀθηναίους ἔδει Ἀήλιον καταλαβεῖν, τὸ ἐν τῇ Ταναγραίᾳ πρὸς Εὐβοίαν τετραμμένον Ἀπόλλωνος ἱερόν, ἅμα δὲ ταῦτα ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ γίνεσθαι, ὅπως μὴ ξυμβοηθήσωσιν ἐπὶ τὸ Ἀήλιον οἱ Βοιωτοὶ ἄθροοι, ἀλλ' ἐπὶ
5 τὰ σφέτερα αὐτῶν ἕκαστοι κινούμενα. καὶ εἰ κατορθοῖτο ἡ πείρα καὶ τὸ Ἀήλιον τειχισθείη, ὁδῶς ἤλπιζον, εἰ καὶ μὴ παραντίκα νεωτερίζοιτο τι τῶν κατὰ τὰς πολιτείας τοῖς Βοιωτοῖς, ἐχομένων τούτων τῶν χωρίων καὶ ληστευομένης τῆς γῆς καὶ οὔσης ἐκάστοις διὰ βραχέος ἀποστροφῆς οὐ μενεῖν κατὰ χώ-
ραν τὰ πράγματα, ἀλλὰ χρόνῳ τῶν Ἀθηναίων μὲν προσιόν-
των τοῖς ἀφεστηκόσι, τοῖς δὲ οὐκ οὔσης ἀθρόας τῆς δυνάμεως, καταστήσειν αὐτὰ ἐς τὸ ἐπιτηδεῖον.

77. Ἡ μὲν οὖν ἐπιβουλὴ τοιαύτη παρεσκευάζετο· ὁ δὲ Ἱπποκράτης αὐτὸς μὲν ἐκ τῆς πόλεως δύναμιν ἔχων, ὁπότε και-
ρὸς εἴη, ἐμελλε στρατεύειν ἐς τοὺς Βοιωτοὺς, τὸν δὲ Δημο-
σθένη προαπέστειλε ταῖς τεσσαράκοντα ναυσὶν ἐς τὴν Ναύπα-
κτον, ὅπως ἐξ ἐκείνων τῶν χωρίων στρατὸν ξυλλέξας Ἀκαρνάνων
τε καὶ τῶν ἄλλων ξυμμάχων πλεοὶ ἐπὶ τὰς Σίφας ὡς προδο-
θησομένας· ἡμέρᾳ δ' αὐτοῖς εἶρητο ἥ ἔδει ἅμα ταῦτα πράσσειν.
2 καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης ἀφικόμενος, Οἰνιάδας δὲ ὑπὸ τῇ Ἀκαρνάνων
πάντων κατηναγκασμένους καταλαβὼν ἐς τὴν Ἀθηναίων ξυμμαχίαν
καὶ αὐτὸς ἀναστήσας τὸ ξυμμαχικὸν τὸ ἐκείνῃ πᾶν, ἐπὶ Σαλύν-
θιον καὶ Ἀργαίους στρατεύσας πρῶτον καὶ προσποιοισάμενος,
τᾶλλα ἡτοιμάζετο ὡς ἐπὶ τὰς Σίφας, ὅταν δέη, ἀπαντησόμενος.

78. Βρασίδας δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦ θέρους πο-
ρευόμενος ἐπτακοσίοις καὶ χιλίοις ὀπλίταις ἐς τὰ ἐπὶ Θράκης
ἐπειδὴ ἐγένετο ἐν Ἡρακλείᾳ τῇ ἐν Τραχίνι καί, προπέμψαντος
αὐτοῦ ἔγγελλον ἐς Φάρσαλον παρὰ τοὺς ἐπιτηδεῖους, ἀξιοῦντος
διάγειν ἑαυτὸν καὶ τὴν στρατιάν, ἤλθον ἐς Μελιτίαν τῆς Ἀχαΐας

5. νεωτερίζοιτο nur sehr wenige Codd., die übrigen νεωτερίζοι, das als Transit. auf ἡ πείρα bezogen eine fremdartige Sprechweise gäbe und in der intrans. Bedeutung „eine Neuerung stattfände“ um so weniger genommen werden kann, da 4, 41, 3, 8, 73, 1 in ganz gleichem Zusammenhange das Pass. gebraucht ist. — διὰ βραχέος vom Raume. — ἀποστροφῆς, eine Zuflucht. s. 8, 75, 3.

77. 2. Οἰνιάδας. zu 2, 9, 4. — Σαλύνθιον καὶ Ἀργ. 3, 111, 4. 114, 2.

78. 1. Ἡρακλεία 3, 92. — τοὺς ἐπιτηδεῖους die spartan. gesinnten Oligarchen; wie sonst die Thess. mit den Athen. standen s. im folg. u. 2, 22, 3. Die im folg. Genannten sind offenbar Oligarchen. — τῆς Ἀχαΐας in Phthiotis. — ἤλθον κτέ. ist noch Vordersatz.

Πάναιρός τε καὶ Ἀῶρος καὶ Ἱππολοχίδας καὶ Τορύλαος καὶ
 Στρόφακος, πρόξενος ὢν Χαλκιδέων, τότε δὴ ἐπορεύετο. ἦγον 2
 δὲ καὶ ἄλλοι Θεσσαλῶν αὐτὸν καὶ ἐκ Λαρίσσης Νικονίδας,
 Περδίκκας ἐπιτήδειος ὢν. τὴν γὰρ Θεσσαλίαν ἄλλως τε οὐκ εὐ-
 πορον ἦν διέναι ἄνευ ἀγωγοῦ καὶ μετὰ ὅπλων γε δὴ, καὶ τοῖς
 πᾶσι γε ὁμοίως Ἑλλήσιν ὑποπτον καθειστήκει τὴν τῶν πέλας
 μὴ πείσαντας διέναι, τοῖς τε Ἀθηναίοις ἀεὶ ποτε τὸ πλήθος
 τῶν Θεσσαλῶν εὖνουν ὑπῆρχεν. ὥστε εἰ μὴ δυναστείᾳ μᾶλλον 3
 ἢ ἰσονομίᾳ ἐχρῶντο τὸ ἐγχώριον οἱ Θεσσαλοί, οὐκ ἂν ποτε
 προῆλθεν, ἐπεὶ καὶ τότε πορευομένων αὐτῶ ἀπαντήσαντες ἄλλοι
 τῶν τάναντία τούτοις βουλομένων ἐπὶ τῷ Ἐνιπεῖ ποταμῷ ἐκώ-
 λυνον καὶ ἀδικεῖν ἔφασαν ἄνευ τοῦ πάντων κοινοῦ πορευόμε-
 νον. οἱ δὲ ἔγοντες οὔτε ἀκόντων ἔφασαν διάξειν, αἰφνιδίον τε 4
 παραγενόμενον ξένοι ὄντες κομίζειν. ἔλεγε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Βρα-
 σίδας τῇ Θεσσαλῶν γῇ καὶ αὐτοῖς φίλος ὢν ἵεναι, καὶ Ἀθηναίοις
 πολεμίοις οὐσι καὶ οὐκ ἐκείνοις ὅπλα ἐπιφέρειν, Θεσσαλοῖς τε
 οὐκ εἰδέναι καὶ Λακεδαιμονίοις ἐχθρὰν οὔσαν ὥστε τῇ ἀλλήλων
 γῇ μὴ χοῖσθαι, νῦν τε ἀκόντων ἐκείνων οὐκ ἂν προσελθεῖν
 (οὐδὲ γὰρ ἂν δύνασθαι), οὐ μέντοι ἀξιοῦν γε εἰργεσθαι. καὶ 5
 οἱ μὲν ἀκούσαντες ταῦτα ἀπῆλθον· ὁ δὲ κελεύοντων τῶν ἀγω-
 γῶν, πρὶν τι πλεον ξυστῆναι τὸ κωλύσον, ἐχώρει οὐδὲν ἐπι-
 σχῶν δρόμῳ. καὶ ταύτῃ μὲν τῇ ἡμέρᾳ, ἣ ἐκ τῆς Μελιτίας
 ἀφώρμησεν, ἐς Φάρσαλόν τε ἐτέλεσε καὶ ἐστρατοπεδεύσατο ἐπὶ
 τῷ Ἀπιδανῷ ποταμῷ, ἐκεῖθεν δὲ ἐς Φάκιον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐς
 Περραιβίαν. ἀπὸ δὲ τούτου ἤδη οἱ μὲν τῶν Θεσσαλῶν ἀγωγοὶ 6
 πάλιν ἀπῆλθον, οἱ δὲ Περραιβοὶ αὐτόν, ὑπήκοοι ὄντες Θεσσαλῶν,
 κατέστησαν ἐς Δίον τῆς Περδίκκου ἀρχῆς, ὃ ὑπὸ τῷ Ὀλύμπῳ
 Μακεδονίας πρὸς Θεσσαλοὺς πόλισμα κεῖται.

79. Τούτῳ τῷ τρόπῳ Βρασίδας Θεσσαλίαν φθάσας διέδραμε
 πρὶν τινα κωλύειν παρασκευάσασθαι, καὶ ἀφίκετο ὡς Περδί-
 καν καὶ ἐς τὴν Χαλκιδικήν. ἐκ γὰρ τῆς Πελοποννήσου, ὡς τὰ 2

2. καὶ — γε δὴ, und nun gar.
 s. 92, 4. — τῶν πέλας 1, 32, 1.

3. τὸ ἐγχώριον, adverbial wie
 τὰ πλείστον ἄξια ἐχρῶντο 2, 15, 5.
 4, 3, 3 τὸ ἀρχαῖον. Die Lesart des
 Dionysios τῷ ἐγγωρίῳ kann ich nicht
 billigen. Cobet korr. κατὰ τὸ ἐγχώ-
 ριον willkürlich. Zur Sache 3, 62, 3.

5. τὸ κωλύσον. zu 2, 51, 5. Bevor

eine größere Masse sich zusamen-
 schare, um ihn zu hindern. . . . Vgl.
 außer and. Stellen Dem. Olynth.
 1, 12. — ἐτέλεσε. zu 2, 97, 1. —
 Ἀπιδ. nördl. v. Phars.

6. τῶν fehlt in sehr vielen Codd.
 — Περραιβία nördl. Landschaft v.
 Thess. — Δίον am Thermaischen
 Busen.

τῶν Ἀθηναίων ἡτύχει, δεισαντες οἱ τε ἐπὶ Θωράκης ἀφεστῶτες Ἀθηναίων καὶ Πελοπόννησος ἐξήγαγον τὸν στρατόν, οἱ μὲν Χαλκιδῆς νομίζοντες ἐπὶ σφᾶς πρῶτον ὀρμήσειν τοὺς Ἀθηναίους (καὶ ἅμα αἱ πλησιόχωροι πόλεις αὐτῶν αἱ οὐκ ἀφεστηκνῆναι ξυνεπήγον κρύφα), Πελοπόννησος δὲ πολέμιος μὲν οὐκ ὦν ἐκ τοῦ φανεροῦ, φοβούμενος δὲ καὶ αὐτὸς τὰ παλαιὰ διάφορα τῶν Ἀθηναίων καὶ μάλιστα βουλόμενος Ἀρριβαίων τὸν Λυγκηστῶν βασιλέα παραστήσασθαι. ξυνέβη δὲ αὐτοῖς, ὥστε ῥᾶον ἐκ τῆς Πελοποννήσου στρατὸν ἐξαγαγεῖν, ἢ τῶν Λακεδαιμονίων ἐν τῷ παρόντι κακοπραγία.

80. Τῶν γὰρ Ἀθηναίων ἐγκειμένων τῇ Πελοποννήσῳ καὶ οὐχ ἥμισυ τῇ ἐκείνων γῇ, ἥλιπζον ἀποτρέψειν αὐτοὺς μάλιστα, εἰ ἀντιπαρὰλποῖεν πέμψαντες ἐπὶ τοὺς ξυμμάχους αὐτῶν στρατιάν, ἄλλως τε καὶ ἐτοιμῶν ὄντων τρέφειν τε καὶ ἐπὶ ἀποστία-
 2 σει σφᾶς ἐπικαλουμένων. καὶ ἅμα τῶν Εἰλωτῶν βουλομένοις ἦν ἐπὶ προφάσει ἐκπέμψαι, μὴ τι πρὸς τὰ παρόντα τῆς Πύλου
 3 ἐχομένης νεωτερίσωσιν· ἐπεὶ καὶ τότε ἔπραξαν, φοβούμενοι αὐτῶν τὴν σκαιότητα καὶ τὸ πλῆθος (αἱ γὰρ τὰ πολλὰ Λακεδαιμονίοις πρὸς τοὺς Εἰλωτας τῆς φυλακῆς πέρι μάλιστα καθε-
 στήκει)· προείπον αὐτῶν ὅσοι ἀξιοῦσιν ἐν τοῖς πολεμίοις γεγε-
 νῆσθαι σφίσιν ἄριστοι, κρίνεσθαι, ὥς ἐλευθερώσονται, πείραν
 ποιούμενοι καὶ ἡγούμενοι τούτους σφίσιν ὑπὸ φρονήματος,
 οἵπερ καὶ ἡξίωσαν πρῶτος ἕκαστος ἐλευθεροῦσθαι, μάλιστα ἂν
 4 καὶ ἐπιθέσθαι. καὶ προκρίναντες ἐς δισχιλίους, οἱ μὲν ἐστεφανώσαντό τε καὶ τὰ ἱερὰ περιήλθον ὥς ἐλευθερωμένοι, οἱ δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον ἡφάνισάν τε αὐτοὺς καὶ οὐδεὶς ἤσθετο ὅτῳ
 5 τρόπῳ ἕκαστος διεφθάρη. καὶ τότε προθύμως τῷ Βρασίδῃ αὐ-

79. 2. οἱ — ἀφεστῶτες die Chalkideer und die Bottiaier: 1, 58, 1. — ἐξήγαγον, auch §. 3, mit der Andeutung, daß es schwer war sie aus dem Peloponnes herauszubringen. — πολέμιος κτέ. 2, 29, 6. 7. — Ἀρριβαίων, St. u. Cl. ziehen die Form der Inschriften der Lesart der Hdd. vor.

80. 1. ἀποτρέψειν. s. 3, 63, 2. Cobet zieht ἀποστρέψειν vor. — ἐτοιμῶν ὄντων sc. τῶν ξυμμάχων.

2. τῶν Εἰλ., gen. part., verb. mit ἐκπέμψαι. — βουλομένοις ἦν. zu 2, 3, 2.

3. τὴν σκαιότητα, st. νεότητα der meisten Hdd. Vgl. imprudentia bei Cäsar. Es ist ein ähnl. Ausdr. wie unser deutsches „dumme Streiche.“ Rauchenst. δεινότητα. Ich vermutete καινότητα = rerum novarum cupiditas. Dadurch wären beide Lesarten erklärt. — πέρι, hinsichtlich, hier: behufs. — ἐν τοῖς πολ., im Kriegswesen. — κρίνεσθαι, sollten ausgewählt werden. Das Subj. τούτους ist in ὅσοι enthalten.

4. προκρίναντες κτέ. Üb. den Nom. u. die Satzform zu 3, 34, 3.

τῶν ξυνέπεμψαν ἑπτακοσίους ὀπλίτας, τοὺς δ' ἄλλους ἐκ τῆς Πελοποννήσου μισθῷ πείσας ἐξήγαγεν.

81. Αὐτόν τε Βρασίδαν βουλόμενον μάλιστα Λακεδαιμόνιοι ἀπέστειλαν, προθυμῆθησαν δὲ καὶ οἱ Χαλκιδῆς, ἄνδρα ἔν τε τῇ Σπάρτῃ δοκοῦντα δραστήριον εἶναι ἐς τὰ πάντα καὶ ἐπειδὴ ἐξῆλθε πλείστου ἄξιον Λακεδαιμονίοις γενόμενον. τό ² τε γὰρ παραντίκα ἑαυτὸν παρασχὼν δίκαιον καὶ μέτριον ἐς τὰς πόλεις ἀπέστησε τὰ πολλά, τὰ δὲ προδοσίᾳ εἶλε τῶν χωρίων, ὥστε τοῖς Λακεδαιμονίοις γίνεσθαι ξυμβαίνειν τε βουλομένοις, ὅπερ ἐποίησαν, ἀνταπόδοσιν καὶ ἀποδοχὴν χωρίων καὶ τοῦ πολέμου ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου λώφῃσιν, ἔς τε τὸν χρόνον ὕστερον μετὰ τὰ ἐκ Σικελίας πόλεμον ἢ τότε Βρασίδου ἀρετὴ καὶ ξύνεσις, τῶν μὲν πείρα αἰσθομένων, τῶν δὲ ἀκοῇ νομισάντων, μάλιστα ἐπιθυμίαν ἐνεποίει τοῖς Ἀθηναίων ξυμμάχοις ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους. πρῶτος γὰρ ἐξελθὼν καὶ δόξας εἶναι κατὰ ³ πάντα ἀγαθὸς ἐλπίδα ἐγκατέλιπε βέβαιον ὥς καὶ οἱ ἄλλοι τοιοῦτοί εἰσιν.

82. Τότε δ' οὖν ἀφικομένον αὐτοῦ ἐς τὰ ἐπὶ Θοράκης οἱ Ἀθηναῖοι πυθόμενοι τὸν τε Περδίκαν πολέμιον ποιοῦνται, νομίσαντες αἴτιον εἶναι τῆς παρόδου, καὶ τῶν ταύτῃ ξυμμάχων φυλακὴν πλέονα κατεστήσαντο.

83. Περδίκας δὲ Βρασίδαν καὶ τὴν στρατιὰν εὐθὺς λαβὼν μετὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως στρατεύει ἐπὶ Ἀρριβαῖον τὸν Βρομεροῦ, Λυγκηστῶν Μακεδόνων βασιλέα, ὅμορον ὄντα, διαφορὰς τε αὐτῷ οὔσης καὶ βουλόμενος καταστρέψασθαι. ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ² τῷ στρατῷ μετὰ τοῦ Βρασίδου ἐπὶ τῇ ἐσβολῇ τῆς Λύγκου, Βρασίδας λόγοις ἔφη βούλεσθαι πρῶτον ἐλθὼν πρὸ πολέμου Ἀρριβαῖον ξύμμαχον Λακεδαιμονίων, ἣν δύνηται, ποιῆσαι. καὶ ³ γὰρ τι καὶ Ἀρριβαῖος ἐπεκηρυκεύετο, ἐτοῖμος ὢν Βρασίδα μέσφ δικαστῇ ἐπιτρέπειν, καὶ οἱ Χαλκιδέων πρέσβεις ξυμπαρόντες

81. 1. προθυμῆθησαν, sc. τοὺς Λακ. αὐτὸν ἀποστείλαι.

2. ὅπερ ἐποίησαν. was sie wirklich thaten. 5, 17. Dieser Zusatz ist ohne Zweifel etwas matt. Krüg. vermutet ἐπόθησαν, aber meines Erachtens müßte ein solcher Begriff hier im Impf. stehn; auch kommt d. Verb. im Th. nicht vor. — μετὰ τὰ ἐκ Σ. zu 3, 102, 3. — ἀρετῇ,

edle Gesinnung. — νομισάντων will Cobet streichen, doch ist dieser Wechsel echt thukyd. Die Obj. sind leicht zu ergänzen.

3. πρῶτος, nämlich in diesem Kriege, wenn es mit ἐξελθὼν zu verbinden ist. Cl. zieht es zu ἐγκατέλιπε.

83. 2. λόγοις Holzapfel: ἐς λόγους. Doch läßt es sich ganz gut als

ἐδίδασκον αὐτὸν μὴ ὑπεξελεῖν τῷ Περδίκκᾳ τὰ δεινὰ, ἵνα προθυμοτέρῳ ἔχοιεν καὶ ἐς τὰ ἐαντῶν χρησθαι. ἅμα δέ τι καὶ εἰρήκυσαν τοιοῦτον οἱ παρὰ τοῦ Περδίκκου ἐν τῇ Λακεδαιμόνι, ὥς πολλὰ αὐτοῖς τῶν περὶ αὐτὸν χωρίων ξύμμαχα ποιήσοι, ὥστε ἐκ τοῦ τοιοῦτου κοινῇ μᾶλλον ὁ Βρασίδας τὰ τοῦ

5 Ἀρριβαίου ἡξίου πράσσειν. Περδίκκας δὲ οὔτε δικαστὴν ἔφη Βρασίδα τῶν σφετέρων διαφορῶν ἀγαγεῖν, μᾶλλον δὲ καθαιρέτην ὃν ἂν αὐτὸς ἀποφαίνοιη πολεμίῳ, ἀδικήσειν τε εἰ αὐτοῦ

6 τρέφοντος τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ ξυνέσται Ἀρριβαίῳ. ὁ δὲ ἔκοντος καὶ ἐκ διαφορᾶς ξυγγίγνεται, καὶ πεισθεὶς τοῖς λόγοις ἀπήγαγε τὴν στρατιὰν πρὶν ἐσβαλεῖν ἐς τὴν χώραν. Περδίκκας δὲ μετὰ τοῦτο τρίτον μέρος ἄνθ' ἡμίσεος τῆς τροφῆς ἐδίδου, νομίζων ἀδικεῖσθαι.

84. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ θέρει εὐθὺς ὁ Βρασίδας ἔχων καὶ Χαλκιδέας ἐπὶ Ἀκανθοῦ τὴν Ἀνδρίων ἀποικίαν ὀλίγον πρὸ τρυγῆτον ἐστράτευσεν. οἱ δὲ περὶ τοῦ δέχεσθαι αὐτὸν κατ' ἀλλήλους ἐστασίαζον, οἳ τε μετὰ τῶν Χαλκιδέων ξυνεπάροντες καὶ ὁ δῆμος. ὅμως δὲ διὰ τοῦ καρποῦ τὸ δέος ἐτι ἔξω ὄντος πεισθὲν τὸ πλῆθος ὑπὸ τοῦ Βρασίδου δέξασθαι τε αὐτὸν μόνον καὶ ἀκούσαντας βουλευσασθαι, δέχεται· καὶ καταστὰς ἐπὶ τὸ πλῆθος (ἦν δὲ οὐδὲ ἀδύνατος, ὥς Λακεδαιμόνιος, εἰπεῖν) ἔλεγε τοιάδε.

85. „Ἡ μὲν ἐκπεμφίς μου καὶ τῆς στρατιᾶς ὑπὸ Λακεδαιμονίων, ὧς Ἀκάνθιοι, γεγένηται τὴν αἰτίαν ἐπαληθεύουσα ἦν ἀρχόμενοι τοῦ πολέμου προείπομεν, Ἀθηναίοις ἐλευθεροῦντες

2 τὴν Ἑλλάδα πολεμήσειν· εἰ δὲ χρόνῳ ἐπήλθομεν, σφαλέντες τῆς ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ πολέμου δόξης, ἣ διὰ τάχους αὐτοὶ ἄνευ τοῦ

Dat. instr. fassen. — ἐδίδασκον = ἐκέλευον; auch 7, 18, 1 so konstr.

3. ἐς τὰ ἐαντῶν, für ihre eigenen Zwecke.

4. κοινῇ, gemeinsam mit Arrhibaos, in einer Konferenz mit ihm, nicht mit Waffengewalt, wie Perdikkas verlangte. Diese einfache Erklärung empfiehlt sich auch durch das folg. ξυνέσται, ξυγγίγνεται. In der Bedeutung „unparteiisch“, welche and. annehmen, kommt das Adv. nicht vor.

6. ἐκ διαφορᾶς, näml. mit Perdikkas.

84. 1. Ἀκανθος nördl. d. Isthmus

v. Akte. — τρυγῆτον in diesen Gegenden v. Ende August bis Ende September.

2. ἀκούσαντας. Der Akk., für den nur eine schlechte Handschr. ἀκούσαντες giebt, ist anomal; doch s. zu 1, 12, 1. — ὥς, für, restringierend, wie ut. zu 3, 113, 6. — ἔλεγε. zu 1, 26, 1.

85. Brasidas hält den Verhältnissen des Altertums gemäß eine Rede, wo ein moderner General eine Proklamation würde anschlagen lassen.

1. ἐλευθεροῦντες, das Partic. enthält den Hauptbegriff.

2. χρόνῳ, spät. — δόξης, Mei-

ὑμετέρον κινδύνον ἡλπίσαμεν Ἀθηναίους καθαρῶς, μηδεὶς
 μεμψθῆ· νῦν γὰρ, ὅτε παρέσχεν, ἀφιγμένοι καὶ μετὰ ὑμῶν
 πειρασόμεθα κατεργάζεσθαι αὐτούς. θαυμάζω δὲ τῇ τε ἀπο- 3
 κλήσει μου τῶν πύλων καὶ εἰ μὴ ἀσμένους ὑμῖν ἀφίγμαι. ἡμεῖς 4
 μὲν γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι οἰόμενοι τε παρὰ ξυμμάχους καὶ πρὶν
 ἔργῳ ἀφικέσθαι τῇ ῥοῦν γνώμῃ ἤξουν, καὶ βουλομένοις ἔσεσθαι,
 κίνδυνον [τε] τοσόνδε ἀνεργήσαμεν διὰ τῆς ἀλλοτρίας πολλῶν
 ἡμερῶν ὁδὸν ἰόντες καὶ πᾶν τὸ πρόθυμον παρεχόμενοι· ὑμεῖς 5
 δὲ εἴ τι ἄλλο ἐν νῦν ἔχετε ἢ εἰ ἐναντιώσεσθε τῇ τε ὑμετέρῃ
 αὐτῶν ἐλευθερίᾳ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, δεινὸν ἂν εἴη. καὶ 6
 γὰρ οὐ μόνον ὅτι αὐτοὶ ἀντίστασθε, ἀλλὰ καὶ οἷς ἂν ἐπίω,
 ἥσσόν τις ἐμοὶ πρόσεισι, δυσχερὲς ποιούμενοι εἰ ἐπὶ οὓς πρῶ-
 τον ἦλθον ὑμᾶς, καὶ πόλιν ἀξιόχρεων παρεχομένους καὶ ξύνεσιν
 δοκοῦντας ἔχειν, μὴ ἐδέξασθε· καὶ τὴν αἰτίαν οὐχ ἔξω πιστὴν
 ἀποδεικνύναι, ἀλλ’ ἢ ἄδικον τὴν ἐλευθερίαν ἐπιφέρειν ἢ ἀσθε-
 νῆς καὶ ἀδύνατος τιμωρῆσαι τὰ πρὸς Ἀθηναίους, ἣν ἐπίωσιν,
 ἀφίχθαι. καίτοι στρατιᾷ γε τῇδ’ ἦν νῦν ἐγὼ ἔχω ἐπὶ Νίσαιαν 7
 ἐμοῦ βοηθήσαντος οὐκ ἠθέλησαν Ἀθηναῖοι πλείονες ὄντες προσ-

nung, Erwartung. — παρέσχεν
 intrans. zu 1, 120, 3.

3. τῇ — πύλων = ὅτι ἀπεκλή-
 σατέ με τῶν πύλων, woraus sich
 die beiden Genet. erklären. vgl. zu 2,
 49, 7. Der Dat. wegen. zu 3, 97, 2.

4. οἰόμενοι κτέ. Konstr. und ver-
 stehe: οἰόμενοι ἤξουν τε παρὰ (ἀν-
 δρας), καὶ πρὶν (ἡμᾶς) ἔργῳ ἀφι-
 κέσθαι, τῇ ῥοῦν γνώμῃ ξυμμάχους
 (όντας). Dem τέ entspr. erst das
 zweite καί. Es ist verstellt, wie
 sehr häufig. — βουλομένοις ἔσεσθαι.
 zu 2, 3, 2. Subj. τὸ ἦκειν ἡμᾶς. —
 [τε] hier unzweifelhaft falsch. —
 ἀνεργήσαμεν, wir haben gewagt,
 poetisch kühner Ausdruck. zu 3,
 14, 1.

5. υμεῖς δὲ dem ἡμεῖς μὲν genau
 entsprechend: „was euch angeht“.
 — καὶ τῶν, ohne Wiederholung von
 τῇ, zu 25, 2.

6. οὐ μόνον ὅτι elliptisch wie
 unser: nicht nur dafs. Plat.
 Symp. p. 179 B οὐ μόνον ὅτι ἄν-
 δρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες. vgl. B.
 150, 2. vielleicht ist an beiden

Stellen μόνον zu streichen. — ἡμᾶς.
 Das Subj. von ἐδέξασθε ist in den
 Relativsatz gezogen, wie auch im
 Lat. oft geschieht. — τὴν αἰτίαν,
 den Grund, warum ihr mich nicht
 aufgenommen. — πιστὴν, als einen
 vertrauenerweckenden. — ἀλλ’
 ἢ κτέ. Aus ἔξω ἀποδεικνύναι ist
 hiezu etwa δόξω zu entnehmen. —
 τὰ πρὸς Ἀθ., eigentl. in den Be-
 ziehungen zu den Ath., d. i. gegen
 die Ath.

7. Es folgt die Widerlegung der
 im Vorigen enthaltenen Vorwürfe,
 jedoch in chiasmischer Ordnung,
 indem der zweite (ἄδικον — ἐπι-
 φέρειν) zuerst erörtert wird, der
 erste (ἀσθενῆς — ἀφίχθαι) 86, 1.
 — τῇδε — πλείονες. Hier opfert der
 Redner seinem Zwecke die Wahr-
 heit auf; denn nicht nur war sein
 jetziges Heer fast durchweg ein
 anderes in seinen Bestandteilen
 als das bei Nisaia (70, 1. 72, 1. 78,
 1. 84, 1) und sicherlich bedeutend
 schwächer (72, 2. 78, 1. 94, 1),
 sondern die Ath. standen ihm auch
 damals an Zahl nach (73, 4). vgl.

μίξαι, ὥστε οὐκ εἰκὸς νηίτη γε αὐτοὺς τῷ ἐν Νισαίᾳ στρατῷ ἶσον πλήθος ἐφ' ὑμᾶς ἀποστείλαι.

86. „Αὐτός τε οὐκ ἐπὶ κακῷ, ἐπ' ἐλευθερώσει δὲ τῶν Ελλήνων παρελήλυθα, ὅρκους τε Λακεδαιμονίων καταλαβὼν τὰ τέλη τοῖς μερίστοις ἢ μὴν οὖς ἂν ἔρωγε προσαγάγωμαι ξυμμάχους ἔσσεσθαι αὐτονόμους, καὶ ἅμα οὐχ ἵνα ξυμμάχους ὑμᾶς ἔχωμεν ἢ βία ἢ ἀπάτη προσλαβόντες, ἀλλὰ τοῦναντίον ὑμῖν
2 δεδουλωμένοις ὑπὸ Ἀθηναίων ξυμμαχήσοντας. οὐκ οὖν ἀξιῷ οὗτ' αὐτὸς ὑποπεύεσθαι, πίστει γε διδοὺς τὰς μεγίστας, οὔτε τιμωρὸς ἀδύνατος νομισθῆναι, προσχωρεῖν τε ὑμᾶς θαρσύναντας.
3 καὶ εἴ τις ἰδίᾳ τινὰ δεδιώς ἔρα, μὴ ἐγὼ τισι προσθῶ τὴν πό-
4 λιν, ἀπρόθυμός ἐστι, πάντων μάλιστα πιστευσάτω. οὐ γὰρ ξυστασιάσω ἡκω, οὐδ' ἂν σαφῇ τὴν ἐλευθερίαν νομίζω ἐπιφέρειν, εἰ τὸ πάτριον παρὲς τὸ πλεον τοῖς ὀλίγοις ἢ τὸ ἔλασσον τοῖς πᾶσι
5 δουλώσαιμι. χαλεπωτέρα γὰρ ἂν τῆς ἀλλοφύλου ἀρχῆς εἴη, καὶ ἡμῖν τοῖς Λακεδαιμονίοις οὐκ ἂν ἀντὶ πόνων χάρις καθίσταται, ἀντὶ δὲ τιμῆς καὶ δόξης αἰτία μᾶλλον· οἷς τε τοὺς Ἀθηναίους ἐγκλήμασι καταπολεμοῦμεν, αὐτοὶ ἂν φαινοίμεθα ἐχθίονα ἢ ὁ
6 μὴ ὑποδείξας ἀρετὴν κατακτώμενοι. ἀπάτη γὰρ εὐπρεπεῖ αἰσχίον τοῖς γε ἐν ἀξιώματι πλεονεκτῆσαι ἢ βία ἐμφανεῖ· τὸ μὲν γὰρ ἰσχύος δικαιοῦσει, ἣν ἡ τύχη ἔδωκεν, ἐπέρχεται, τὸ δὲ γνώ-

auch 108, 5. — ὥστε κτέ. Poppo, zu νηίτη aus dem Folg. στρατῷ ergänzend, erklärt: *Quamobrem* (quum apud Nisaeam configere cum hoc exercitu noluerint) *Athenienses navali quidem expeditione* (sumptuosa et difficili, qua majorem exercitum transvehere non possint) *aequalem ei, qui ad Nisaeam praesto erat, ... missuros non est verisimile*. Keine der mannigfachen Korrekturen hat die Stelle gebessert.

86. 1. ὅρκους τε und καὶ ἅμα entsprechen sich.

2. οὗτ' αὐτὸς κτέ. Der Sinn der Antithese ist: Ich verdiene weder persönl. verdächtigt, noch meiner Streitmacht nach für schwach gehalten zu werden. — πίστει γε Konj. von Reiske für πίστει γε.

3. τινὰ δεδιώς, μὴ — τισι. Eine

der Attrakt. des Subj. verwandte Ausdrucksweise. s. K. 8, 7 τὴν νῆσον ταύτην φοβούμενοι μὴ ἐξ αὐτῆς τὸν πόλεμον σφίσι ποιῶνται. Der Satz soll der Furcht vor Oligarchie begegnen.

4. οὐδ' ἂν σαφῇ hat Bauer mit Recht korr. aus ἀσαφῇ der Hdd. Die Freiheit, welche ich euch brächte, würde — wie ich glaube — keine wahre Freiheit sein, wenn etc. — τὸ πάτριον παρὲς das (in jeder Stadt) Herkömmliche, die altgewohnte Verfassung, aufser Augen setzend.

5. χαλεπωτέρα. Das Subj. ist ἐλευθερία. — ἐχθίονα ist Prädik.: als gehässiger.

6. ἀπάτη κτέ. Ähnl. Gedanke 1, 77, 4. — δικαιοῦσει, mit der Berufung auf das Recht des

μης ἀδίκου ἐπιβουλῇ. οὕτω πολλὴν περιωπὴν τῶν ἡμῖν ἐς τὰ μέγιστα διαφόρων ποιούμεθα.

87. „Καὶ οὐκ ἂν μείζω πρὸς τοῖς ὄρκοις βεβαίωσιν λάβοιτε ἢ οἷς τὰ ἔργα ἐκ τῶν λόγων ἀναθροόμενα δόκησιν ἀναγκάειαν παρέχεται ὡς καὶ ξυμφέρει ὁμοίως ὡς εἶπον. εἰ δ' ἐμοῦ 2 ταῦτα προῖσχομένου ἀδύνατοι μὲν φήσετε εἶναι, εὖνοι δ' ὄντες ἀξιῶσθε μὴ κακούμενοι διωθεῖσθαι, καὶ τὴν ἐλευθερίαν μὴ ἀκίνδυνον ὑμῖν φαίνεσθαι, δίκαιόν τε εἶναι, οἷς καὶ δυνατὸν δέχεσθαι αὐτήν, τούτοις καὶ ἐπιφέρειν, ἄκοντα δὲ μηδένα προσαναγκάζειν, μάρτυρας μὲν θεοὺς καὶ ἥρωας τοὺς ἐγγωρίους ποιήσομαι ὡς ἐπ' ἀγαθῷ ἦκων οὐ πείθω, γῆν δὲ τὴν ὑμετέραν δηῶν πειράσομαι βιάζεσθαι, καὶ οὐκ ἀδικεῖν ἐτι νομῶ, 3 προσεῖναι δέ τί μοι κατὰ δύο ἀνάγκας τὸ εὖλογον, τῶν μὲν Λακεδαιμονίων, ὅπως μὴ τῷ ὑμετέρῳ εὖνῳ, εἰ μὴ προσαχθήσεσθε, τοῖς ἀπὸ ὑμῶν χορήμασι φερομένοις παρ' Ἀθηναίους βλάπτωνται, οἱ δὲ Ἕλληνες ἵνα μὴ κωλύωνται ὑφ' ὑμῶν δουλείας ἀπαλλαγῇναι. οὐ γὰρ δὴ εἰκότως γ' ἂν τὰδ' ἐπράσσομεν, οὐδὲ 4 ὀφείλομεν οἱ Λακεδαιμόνιοι μὴ κοινοῦ τινος ἀγαθοῦ αἰτία τοὺς μὴ βουλομένους ἐλευθεροῦν. οὐδ' αὖ ἀρχῆς ἐφίεμεθα, παῦσαι 5

Stärkern. — περιωπὴν, aufmerksame Beachtung. — ἡμῖν, St. ὑμῖν u. erklärt διάφορα als streit. Interessen.

87. 1. ἢ οἷς, i. e. ἢ (βεβαίωσιν) τούτων οἷς, als (eine Sicherstellung) von seiten derer, für die. οἷς wird wohl am besten mit παρέχεται verbunden: für die ihre Thaten, an ihren Worten gemessen, den unabweisl. Glauben erwecken. — ἀναθροόμενα (von ἀθροεῖν) eigtl. „betrachtet“. — εἶπον, sie sagten, verhießsen. Sinn: das der wirkl. Nutzen, den sie den Unterdrückten bringen, nicht hinter ihren Verheissungen zurückbleibt.

2. μὴ — διωθεῖσθαι, sc. ἐμέ, mich ungestraft abzuweisen. — ὑμῖν φαίνεσθαι, sowie auch das Folg., hängt von φήσετε, nicht von ἀξιῶσθε ab. — μάρτυρας κτέ. Ähnl. Archidamos 2, 74, 3.

3. προσεῖναι δέ τί κτέ. τί entw. mit Cl. als determ. Akk. zu fassen

= einigermaßen, also wohl „in gewisser Beziehung“, oder mit Kr. als Prädik. zu erklären: ich werde nicht mehr glauben, damit ein Unrecht zu begehen, sondern das die Berechtigung als etwas Erhebliches, in erheblichem Masse, mir zukommt. Badhams Korr. δ' ἐτι ist nicht ansprechend. — τῶν μὲν Λακ., von seiten der L., von κατὰ δύο ἀνάγκας abhängen zu lassen, macht schon das eine Erläuterung ankündigende Zahlwort ratsam. — τῷ ὑμετέρῳ εὖνῳ. zu 1, 37, 4. Ironie. — ἀπὸ 34, 2. — φερομένοις. Üb. die Stellung zu 1, 11, 3. — οἱ δὲ Ἕλλ., variierte Struktur statt des symmetrischen τῶν δὲ Ἕλλ. — ἵνα notwendig nachgestellt. zu 1, 77, 2.

4. οὐ γὰρ κτέ., τὰδ' ἐπράσσομεν u. Dobr. für τὰδε πρᾶσσομεν, denn sonst würden wir dieses (die Befreiung der Griechen) nicht mit Recht betreiben. — μὴ — αἰτία eigntl. μὴ ἐλευθεροῦντες — αἰτία. vgl. zu 1, 141, 6.

δὲ μᾶλλον ἐτέρους σπεύδοντες τοὺς πλείους ἂν ἀδικοῦμεν, εἰ
 6 ξύμπασιν αὐτονομίαν ἐπιφέροντες ὑμᾶς τοὺς ἐναντιοιμένους
 τε Ἑλλήσιν ἄρξαι πρῶτοι ἐλευθερίας καὶ αἰδίων δόξαν κατα-
 θέσθαι, καὶ αὐτοὶ τὰ τε ἴδια μὴ βλαφθῆναι καὶ ξυμπάσῃ τῇ
 πόλει τὸ κάλλιστον ὄνομα περιθεῖναι.“

88. Ὁ μὲν Βρασίδης τοσαῦτα εἶπεν. οἱ δὲ Ἀκάνθιοι,
 πολλῶν λεχθέντων πρότερον ἐπ' ἀμφοτέρω, κρύφα διαψη-
 φισάμενοι, διὰ τε τὸ ἐπαργῶν εἰπεῖν τὸν Βρασίδαν καὶ περὶ
 τοῦ καρποῦ φόβῳ ἔγνωσαν οἱ πλείους ἀφίστασθαι Ἀθηναίων,
 καὶ πιστώσαντες αὐτὸν τοῖς ὄρκοις οὓς τὰ τέλη τῶν Λακεδαι-
 μονίων ὁμόσαντα αὐτὸν ἐξέπεμψαν, ἥ μὴν ἔσεσθαι ξυμμάχους
 αὐτονόμους οὓς ἂν προσαγῆγῃται, οὕτω δέχονται τὸν στρατόν.
 καὶ οὐ πολλῷ ὕστερον καὶ Στάγειρος Ἀνδρῶν ἀποικία ξυν-
 απέστη. ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῷ θέρει τούτῳ ἐγένετο.

89. Τοῦ δ' ἐπιγιννομένου χειμῶνος εὐθὺς ἀρχομένου,
 ὥς τῷ Ἱπποκράτει καὶ Δημοσθένει στρατηγοῖς οὓσιν Ἀθηναίων
 τὰ ἐν τοῖς Βοιωτοῖς ἐνεδίδото, καὶ ἔδει τὸν μὲν Δημοσθένη
 ταῖς ναυσὶν ἐς τὰς Σίφας ἀπαντῆσαι, τὸν δ' ἐπὶ τὸ Δῆλιον,
 γενομένης διαμαρτίας τῶν ἡμερῶν ἐς ἃς ἔδει ἀμφοτέρους στρα-
 τεύειν, ὁ μὲν Δημοσθένης πρότερον πλεύσας πρὸς τὰς Σίφας
 καὶ ἔχων ἐν ταῖς ναυσὶν Ἀκαρνᾶνας καὶ τῶν ἐκεῖ πολλοὺς ξυμ-
 μάχων, ἄπρακτος γίγνεται μηνυθέντος τοῦ ἐπιβουλευματος ὑπὸ
 Νικομάχον, ἀνδρὸς Φωκέως ἐκ Φανοτέως, ὃς Λακεδαιμονίοις
 2 εἶπεν, ἐκείνοι δὲ Βοιωτοῖς καὶ βοηθείας γενομένης πάντων
 Βοιωτῶν (οὐ γὰρ πῶ Ἱπποκράτης παρελύπει ἐν τῇ γῇ ὦν) προ-
 καταλαμβάνονται αἱ τε Σίφαι καὶ ἡ Χαιρῶνεια. ὥς δὲ ἦσθοντο
 οἱ πρᾶσσοντες τὸ ἀμάχημα, οὐδὲν ἐκίνησαν τῶν ἐν ταῖς πό-
 λεσιν.

90. Ὁ δὲ Ἱπποκράτης ἀναστήσας Ἀθηναίους πανδημί,
 αὐτοὺς καὶ τοὺς μετοίκους καὶ ξένων ὅσοι παρήσαν, ὕστερος

6. ἄρξαι πρῶτοι 2, 36, 1. 68, 2.
 — καταθέσθαι. zu 1, 128, 4. —
 περιθεῖναι, wie einen Schmuck.

88. 1. περὶ τοῦ κ. φ., was 84,
 2 hiefs: διὰ τοῦ καρποῦ τὸ δέος
 ἐτι ἔξω ὄντος. — ὁμόσαντα, wir:
 geschworen hatten, als sie.
 86, 1. Kr. ὁμόσαντες.

2. Στάγειρος in den Inschriften

Στάγιος, die Vaterstadt des Aristoteles, am strymon. Busen.

89. 1. ἐνεδίδото κτέ., sie sollten
 übergeben werden. K. 76. 77.
 — ἐκείνοι δὲ Βοιωτοῖς dem Relativsatze angefügt. zu 1, 122, 3. —
 οἱ πρᾶσσοντες die 76, 2 f., bez. Revolutionäre.

90. 1. ξένων, eine ausserordentl.,

ἀφικνεῖται ἐπὶ τὸ Δῆλιον, ἤδη τῶν Βοιωτῶν ἀνακεχωρηκό-
των ἀπὸ τῶν Σιφῶν· καὶ καθίσας τὸν στρατὸν Δῆλιον ἐτείχιζε
τοιῶδε τρόπῳ [τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος]. τάφρον μὲν κύκλῳ 2
περὶ τὸ ἱερὸν καὶ τὸν νεῶν ἔσκαπτον, ἐκ δὲ τοῦ ὀρύγματος
ἀνέβαλλον ἀντὶ τείχους τὸν χοῦν, καὶ σταυροὺς παρακατα-
πηγνύντες, ἄμπελον κόπτοντες τὴν περὶ τὸ ἱερὸν ἐσέβαλλον
καὶ λίθους ἅμα καὶ πλίνθιν ἐκ τῶν οἰκοπέδων τῶν ἐγγὺς καθαι-
ροῦντες, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐμετεώριζον τὸ ἔργον. πύργους τε
ξύλινους κατέστησαν, ἧ καὶ τοῦ ἱεροῦ οἰκοδόμημα
οὐδὲν ὑπῆρχεν· ἥπερ γὰρ ἦν στοὰ κατεπεπτώκει. ἡμέρᾳ δὲ 3
ἄρξάμενοι τρίτῃ ὥς οἰκοθεὺν ὥρμησαν, ταύτην τε εἰργάζοντο
καὶ τὴν τετάρτην καὶ τῆς πέμπτης μέχρι ἀρίστου. ἔπειτα, ὥς τὰ 4
πλείστα ἀπετετέλεστο, τὸ μὲν στρατόπεδον προαπεχώρησεν ἀπὸ
τοῦ Δηλίου οἶον δέκα σταδίους ὥς ἐπ' οἴκου πορευόμενον, καὶ
οἱ μὲν ψιλοὶ οἱ πλείστοι εὐθὺς ἐχώρουν, οἱ δ' ὀπλῖται θέμενοι
τὰ ὄπλα ἡσύχαζον· Ἱπποκράτης δὲ ὑπομένων ἔτι καθίστατο φυ-
λακάς τε καὶ τὰ περὶ τὸ προτείχισμα, ὅσα ἦν ὑπόλοιπα, ὥς
χορῇ ἐπιτελέσαι.

91. Οἱ δὲ Βοιωτοὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ξυνελέγοντο
ἐς τὴν Τάναγραν· καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων παρήσαν
καὶ ἡσθάνοντο τοὺς Ἀθηναίους προχωροῦντας ἐπ' οἶκον, τῶν
ἄλλων βοιωταρχῶν, οἱ εἰσιν ἔνδεκα, οὐ ξυνεπαινούντων μά-
χεσθαι, ἐπειδὴ οὐκ ἐν τῇ Βοιωτίᾳ ἔτι εἰσί (μάλιστα γὰρ ἐν

sonst, wie es scheint, nicht vor-
kommende Mafsregel. Die zu den
Seeleuten sonst angeworbenen ξένοι
(s. 1, 121, 2. 143, 1) sind hier nicht
gemeint. — [τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπ.] ist
von v. Herw. als Glossem beseitigt.

2. τὸ ἱερὸν καὶ τὸν νεῶν öfters
unterschieden z. B. auch 5, 18, 1.
Ersteres ist der umfassendere Be-
griff: Tempelbezirk, letzteres der
engere: Gotteshaus, Raum für das
Götterbild. — ἄμπελον, λίθους und
πλίνθιν sind auch die Obj. von
ἐσέβαλλον, sc. ἐς τὸν χοῦν. Üb. den
Sing. zu 2, 4, 2. Wegen der Bauart
s. 2, 75, 2. — οἰκοπέδων, eigentl.
Hausstellen, dann Trümmer
eingefallener Gebäude, z. B.
der gleich erwähnten Säulenhalle.
Andre nehmen οἰκόπεδα geradezu

für οἰκίαι. St. vgl. 2, 75, 2. — ἦν,
früher da war.

3. ὥς, seitdem. So ὅτε 1, 13, 3.

91. οἱ εἰσιν ἔνδεκα geht blofs
auf βοιωταρχῶν, nicht mit auf τῶν
ἄλλων. Von diesen elf Boiotarchen
kamen zwei auf Theben: 2, 2, 1.
7, 30, 3; die übrigen neun gehörten
den neun Städten an, welche mit
Theben zusammen wahrsch. damals
den boiot. Bund ausmachten; vgl.
zu 76, 3. Dafs der Oberbefehl
wechselte, geht, dünkt mich, so-
wohl aus der Natur des Verhält-
nisses, als auch aus uns. St. (ἡγε-
μονίας οὐσης αὐτοῦ) hervor; wie
oft aber, und ob viell. nur zwis-
chen den beiden Boiotar-
chen aus Theben, ist unbekannt.
U. v. Wilamowitz-Möllendorf Herm.

μεθορίοις τῆς Ὠρωπίας οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν, ὅτε ἔθεντο τὰ ὅπλα), Παγώνδας ὁ Αἰολάδου, βοιωταρχῶν ἐκ Θηβῶν μετ' Ἀριαντίδου τοῦ Λυσίμαχίδου, καὶ ἡγεμονίας οὔσης αὐτοῦ βουλόμενος τὴν μάχην ποιῆσαι καὶ νομίζων ἄμεινον εἶναι κινδυνεῦσαι, προσκαλὼν ἐκάστους κατὰ λόχους, ὅπως μὴ ἀθρόοι ἐκλίποιεν τὰ ὅπλα, ἐπειθε τοὺς Βοιωτοὺς ἵνα ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὸν ἄγωνα ποιεῖσθαι, λέγων τοιάδε.

92. „Χρῆν μὲν, ὦ ἄνδρες Βοιωτοί, μὴδ' ἐς ἐπίνοιάν τινα ἡμῶν ἐλθεῖν τῶν ἀρχόντων ὥς οὐκ εἰκὸς Ἀθηναίοις, ἣν ἄρα μὴ ἐν τῇ Βοιωτίᾳ ἐτι καταλάβωμεν αὐτούς, διὰ μάχης ἐλθεῖν. τὴν γὰρ Βοιωτίαν ἐκ τῆς ὁμόρου ἐλθόντες τεῖχος ἐνοικοδομησάμενοι μέλλουσι φθεῖρειν, καὶ εἰς δὴ πον πολέμιοι ἐν ᾧ τε ἂν χωρίῳ καταληφθῶσι καὶ ὅθεν ἐπελθόντες πολέμια ἔδρασαν.
- 2 νυνὶ δ' εἴ τῳ καὶ ἀσφαλέστερον ἔδοξεν εἶναι, μεταγνώτω. οὐ γὰρ τὸ προμηθές, οἷς ἂν ἄλλος ἐπὶ, περὶ τῆς σφετέρας ὁμοίως ἐνδέχεται λογισμὸν καὶ ὅστις τὰ μὲν ἑαυτοῦ ἔχει, τοῦ πλείονος
- 3 δὲ ὀρεγόμενος ἑκὼν τι ἐπέρχεται. πάτριόν τε ὑμῖν στρατὸν ἀλλόφυλον ἐπελθόντα καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ ἐν τῇ τῶν πέλας ὁμοίως ἀμύνεσθαι, Ἀθηναίους δὲ καὶ προσέτι ὁμόρους ὄντας
- 4 πολλῷ μάλιστα δεῖ. πρὸς τε γὰρ τοὺς ἀστυγέιτονας πᾶσι τὸ ἀντίπαλον καὶ ἐλεύθερον καθίσταται, καὶ πρὸς τούτους γε δὴ, οἷ καὶ μὴ τοὺς ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀποθεν πειρῶνται δουλοῦ-

VIII, 440 u. Mitteilgen des Arch. Instit. III, 88: ἐπὶ τὰ für ἔνδεκα. — τῆς Ὠρωπίας, dies gehörte aber damals den Ath.: 2, 23, 3. 4, 99. — καὶ — καί, et — et. — ποιῆσαι, herbeiführen wie 2, 86, 6 τὴν ναυμαχίαν. Dag. μάχην ποιεῖσθαι. Vgl. ähnl. A. πόλεμον, εἰρήνην ποιεῖν u. ποιεῖσθαι! — ἐκλίποιεν τὰ ὅπλα. Um eine Rede anzuhören, erschienen die Soldaten waffenlos: 6, 58, 1. 2. — ἐπειθε. 93, 1 ἐπεισεν. Warum die verschied. Tempora?

92. Die energische Anrede des P. wirft trotz ihrer Kürze sehr scharfe Streiflichter auf die politische Situation, indem sie in meisterhafter Gruppierung die einschlagenden Gesichtspunkte bündig zusammenfaßt.

1. ἐς ἐπίνοιαν ἐλθεῖν wie 3, 46,

6. — τινά ist Subjektsakk. — διὰ μάχης ἐ. zu 1, 40, 4. — καταληφθῶσι — ἔδρασαν. Von der allgemeinen Behauptung geht die Rede auf den bestimmten Fall über; daher die verschiedenen Modi. s. 2, 44, 1.

2. νυνὶ δ', Gegensatz zu χρῆν μὲν. — ἔδοξεν. Subj.: τὸ μὴ διὰ μάχης ἐλθεῖν. — ὁμοίως — ὅστις, läßt zu, gestattet in gleichem Maße Überlegung wie dem, welcher. Wegen des Gedankens s. 1, 86, 4.

4. τὸ ἀντίπαλον, das Gewachsenensein, d. i. die Widerstandsfähigkeit. — ἐλεύθερον ist Prädik., als Freiheit, als Bürgerschaft der Freiheit. — καὶ — γε δὴ, und nun gar. s. 78, 2. — τούτους Emend. von Duker für τούτοις. — μὴ fast = μὴ ὅτι, um nicht zu

σθαι, πῶς οὐ χρη καὶ ἐπὶ τὸ ἐσχατον ἀγῶνος ἐλθεῖν; (παράδειγμα δὲ ἔχομεν τοὺς τε ἀντιπέρας Εὐβοέας καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος τὸ πολὺ ὥς αὐτοῖς διάκειται) καὶ γινῶναι ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις οἱ πλησιόχωροι περὶ γῆς ὄρων τὰς μάχας ποιοῦνται, ἡμῖν δὲ ἐς πᾶσαν, ἣν νικηθῶμεν, εἰς ὄρος οὐκ ἀντίλεκτος παρήσεται· ἐσελθόντες γὰρ βία τὰ ἡμέτερα ἔξουσιν. τοσοῦτῳ ἐπικινδυνότεραν ἐτέρων τὴν παροίκησιν τῶνδε ἔχομεν. εἰώθασι τε οἱ ἰσχύος πον θράσει τοῖς πέλας, ὥσπερ Ἀθηναῖοι νῦν, ἐπιόντες τὸν μὲν ἡσυχάζοντα καὶ ἐν τῇ ἑαυτοῦ μόνον ἀμυνόμενον ἀδέεστερον ἐπιστρατεύειν, τὸν δὲ ἔξω ὄρων προαπαντῶντα καί, ἣν καιρὸς ἦ, πολέμου ἄρχοντα ἥσσον ἐτοίμως κατέχειν. πείραν δὲ 6 ἔχομεν ἡμεῖς αὐτοῦ ἐς τοῦσδε· νικήσαντες γὰρ ἐν Κορωνείᾳ αὐτούς, ὅτε τὴν γῆν ἡμῶν στασιαζόντων κατέσχον, πολλὴν ἄδειαν τῇ Βοιωτίᾳ μέχρι τοῦδε κατεστήσαμεν. ὣν χρη μνησθέντας ἡμᾶς 7 τοὺς τε πρεσβυτέρους ὁμοιωθῆναι τοῖς πρὶν ἔργοις, τοὺς τε νεωτέρους πατέρων τῶν τότε ἀγαθῶν γενομένων παῖδας πειραῖσθαι μὴ αἰσχυῖναι τὰς προσηκούσας ἀρετάς, πιστεύσαντας δὲ τῷ θεῷ πρὸς ἡμῶν ἔσεσθαι, οὗ τὸ ἱερὸν ἀνόμως τειχίσαντες νέμονται, καὶ τοῖς ἱεροῖς ἃ ἡμῖν θυσασμένοις καλὰ φαίνεται, ὁμοσε χωρῆσαι τοῖσδε καὶ δεῖξαι ὅτι ὧν μὲν ἐφίενται πρὸς τοὺς μὴ ἀμνημονέους ἐπιόντες κτάσθων, οἷς δὲ γενναῖον τὴν τε αὐτῶν ἀεὶ ἐλευθεροῦν μάχην καὶ τὴν ἄλλων μὴ δουλοῦσθαι ἀδίκως, ἀνανταγώνιστοι ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἀπίασιν.“

93. Τοιαῦτα ὁ Παγώνδας τοῖς Βοιωτοῖς παραινέσας ἐπεισεν εἶναι ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους. καὶ κατὰ τάχος ἀναστήσας ἤγε τὸν στρατόν· ἥδη γὰρ καὶ τῆς ἡμέρας ὀψὲ ἦν. ἐπεὶ δὲ προσ-

sagen. — παράδειγμα, als warnendes Beispiel. — διάκειται „ist ursprünglich: wie ihnen, den Euboern und übrigen Hellenen, ihr Zustand bestellt ist, wie Xen. An. 7, 3, 17 ἄμεινον ὅμιν διακείσεται“. Kr. — ἐς πᾶσαν, sc. τὴν γῆν. Gegensatz zu περὶ γῆς ὄρων.

5. ἐτέρων = τῆς ἐτέρων. zu 1, 71, 3. — τὸν — ἐπιστρατεύειν. Üb. den Akk. zu 60, 2. — κατέχειν, sustinere. Wegen des Gedankens s. 6, 34, 4 ff. Reiske: κατατρέχειν, wenig passend. Van Herw. nimmt eine Lücke an.

6. αὐτοῦ. hievon. — νικήσαντες enthält den Hauptbegriff. Zur Sache 1, 113, 2.

7. ἔσεσθαι, sc. αὐτόν. zu 3, 4, 5. — ὧν μὲν — οἷς δὲ κτέ. Der Gegensatz ist nicht streng logisch geformt; es müßte eigentl. heißen: πρὸς οὓς μὲν μὴ ἀμνημονέους ἐπίασι κτάσθων ὧν ἐφίενται, οἷς δὲ κτέ. Ähnl. 93, 4 ἐπ' ἀσπίδας κτέ. — κτάσθων. Der Imper. nach ὅτι ungewöhnl., doch fast gerade so, wie wenn ὅτι die direkte Rede einleitet. Zur Form 3, 39, 6. — ἀπ' αὐτῶν bezieht sich auf οἷς δέ: quibus —, ab iis. zu 3, 13, 5.

- ἐμιξεν ἐγγὺς τοῦ στρατεύματος αὐτῶν, ἐς χωρίον καθίσας ὅθεν
 λόφον ὄντος μεταξὺ οὐκ ἐθεώρουν ἀλλήλους, ἔτασσε τε καὶ
 2 παρεσκευάζετο ὡς ἐς μάχην. τῷ δὲ Ἱπποκράτει ὄντι περὶ τὸ
 Δήλιον ὡς αὐτῷ ἡγγέλθη ὅτι Βοιωτοὶ ἐπέρχονται, πέμπει ἐς
 τὸ στράτευμα κελεύων ἐς τάξιν καθίστασθαι, καὶ αὐτὸς οὐ
 πολλῷ ὕστερον ἐπῆλθε, καταλιπὼν ὡς τριακοσίους ἱππέας περὶ
 τὸ Δήλιον, ὅπως φύλακές τε ἅμα εἶεν, εἴ τις ἐπίοι αὐτῷ, καὶ
 3 τοῖς Βοιωτοῖς καιρὸν φυλάξαντες ἐπιγένοιτο ἐν τῇ μάχῃ. Βοιω-
 τοὶ δὲ πρὸς τούτους ἀντικατέστησαν τοὺς ἀμυννομένους· καὶ
 ἐπειδὴ καλῶς αὐτοῖς εἶχεν, ὑπερεφάνησαν τοῦ λόφου καὶ ἔθεντο
 τὰ ὅπλα, τεταγμένοι ὥσπερ ἔμελλον, ὀπλῖται ἐπτακισχίλιοι μά-
 4 πεντακόσιοι. εἶχον δὲ δεξιὸν μὲν κέρας Θηβαῖοι καὶ οἱ ξύμ-
 μοροι αὐτοῖς· μέσοι δὲ Ἀλιάρτιοι καὶ Κορωνάιοι καὶ Κωπαιῆς
 καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ τὴν λίμνην· τὸ δὲ εὐώνυμον εἶχον Θε-
 σπιῆς καὶ Ταναγραῖοι καὶ Ὀρχομένιοι. ἐπὶ δὲ τῷ κέρα ἑκατέρω
 οἱ ἱππῆς καὶ φιλοὶ ἦσαν. ἐπ' ἀσπίδας δὲ πέντε μὲν καὶ εἴκοσι
 5 Θηβαῖοι ἐτάξαντο, οἱ δὲ ἄλλοι ὡς ἕκαστοι ἔτυχον· αὕτη μὲν
 Βοιωτῶν παρασκευὴ καὶ διάκοσμος ἦν.

94. Ἀθηναῖοι δὲ οἱ μὲν ὀπλῖται ἐπὶ ὀκτὼ πᾶν τὸ στρα-
 τόπεδον ἐτάξαντο, ὅντες πλήθει ἰσοπαλεῖς τοῖς ἐναντίοις, ἱπ-
 πῆς δὲ ἐφ' ἑκατέρω τῷ κέρα. φιλοὶ δὲ ἐκ παρασκευῆς μὲν
 ὀπλισμένοι οὔτε τότε παρήσαν οὔτε ἐγένοντο τῇ πόλει· οἵπερ
 δὲ ξυνεσέβαλον, ὅντες πολλαπλάσιοι τῶν ἐναντίων, ἄοπλοι τε
 πολλοὶ ἠκολούθησαν, ἅτε πανστρατιᾶς ξένων τῶν παρόντων
 καὶ ἀστῶν γενομένης, καὶ ὡς τὸ πρῶτον ὤρμησαν ἐπ' οἶκον,

93. 1. καθίσας sc. τὸ στρά-
 τευμα, ebenso bei ἔτασσε zu er-
 gänzen.

2. αὐτῷ pleonastisch, wie 2, 62,
 1 αὐτόν, wo indes viel mehr Grund
 dazu war als hier. Daher streicht
 es Kr.

3. ἀμυννομένους Konj. von Du-
 kas für ἀμυνόμενους. Üb. d. Artik.
 zu 4, 78, 5. — ἔθεντο τὰ ὅπλα,
 stellten sich kampffertig auf.
 s. 2, 2, 4 u. a. — ὥσπερ ἔμελλον,
 sc. τάσσεσθαι mit Bezug auf §. 1.
 — πελτασταὶ hier zum ersten Male
 in einem griech. Heere erwähnt.

4. δεξιὸν κέρας ohne Art., und
 gleich τὸ εὐώνυμον. s. 1, 48, 4. 2,
 83, 3 u. a. — ξύμμοροι. zu 76, 3.
 — λίμνην den Kopaissee. — ἐπ'
 — ἐτάξαντο, die Tiefe der Stellung.
 Die Tiefe des athen. Heeres wird
 im folg. Kap. angegeben, die ge-
 wöhnliche.

94. 1. πᾶν τὸ στρ. ist Appos. zu
 ὀπλῖται. — πλήθει ἰσ. ungef. 7000.
 ἐκ παρασκευῆς planmäßig. — παν-
 στρατιᾶς. Sonst kommt bei Klas-
 sikern nur der adverb. Dat. παν-
 στρατιᾷ vor, wie πανοικησία, πανσυ-
 δίη u. a. — ξένων u. ἐπ' οἶκον.

οὐ παρεγένοντο ὅτι μὴ ὀλίγοι. καθεστῶτων δὲ ἐς τὴν τάξιν 2
καὶ ἤδη μελλόντων ξυνιέναι, Ἱπποκράτης ὁ στρατηγὸς ἐπι-
παριὼν τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων παρεκελεύετό τε καὶ
ἔλεγε τοιαύδε.

95. „Ὡ Ἀθηναῖοι, δι' ὀλίγον μὲν ἡ παραίνεσις γίνε-
ται, τὸ ἴσον δὲ πρὸς γε τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας δύναται καὶ
ὑπόμνησιν μᾶλλον ἔχει ἢ ἐπικέλευσιν. παραστῇ δὲ μηδενὶ 2
ὑμῶν ὡς ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ οὐ προσῆκον τοσόνδε κίνδυνον ἀναρ-
ριπτοῦμεν. ἐν γὰρ τῇ τούτων ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ὁ ἀγὼν ἔσται·
καὶ ἦν νικήσωμεν, οὐ μὴ ποτε ὑμῖν Πελοποννήσιοι ἐς τὴν χώραν
ἄνευ τῆς τῶνδε ἵππον ἐσβάλωσιν, ἐν δὲ μιᾷ μάχῃ τήνδε τε
προσκητᾶσθε καὶ ἐκείνην μᾶλλον ἐλευθεροῦτε. χωρήσατε οὖν 3
ἀξίως ἐς αὐτοὺς τῆς τε πόλεως, ἣν ἕκαστος πατρίδα ἔχων πρῶ-
την ἐν τοῖς Ἑλλησιν ἀγάλλεται, καὶ τῶν πατέρων, οἱ τοῖσδε
μάχῃ κρατοῦντες μετὰ Μινωανίδου ἐν Οἰνοφύτοις τὴν Βοιωτίαν
ποτὲ ἔσχον.“

96. Τοιαῦτα τοῦ Ἱπποκράτους παρακελευομένου καὶ μέ-
χρι μὲν μέσου τοῦ στρατοπέδου ἐπελθόντος, τὸ δὲ πλεόν οὐκέτι
φθάσαντος, οἱ Βοιωτοί, παρακελευσαμένου καὶ σφίσιν ὡς διὰ
ταχέων καὶ ἐνταῦθα Παγώνδου, παιανίσαντες ἐπῆσαν ἀπὸ τοῦ
λόφου. ἀντεπῆσαν δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ προσέμιξαν δρόμῳ.
καὶ ἐκατέρων τῶν στρατοπέδων τὰ ἔσχατα οὐκ ἦλθεν ἐς χεῖρας, 2
ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἔπαθε· θύακες γὰρ ἐκώλυσαν. τὸ δὲ ἄλλο καρ-
τερᾷ μάχῃ καὶ ὠδισμοῦ ἀσπίδων ξυνειστίηκει. καὶ τὸ μὲν εὐώ- 3
νυμον τῶν Βοιωτῶν καὶ μέχρι μέσου ἡσῶτο ὑπὸ τῶν Ἀθη-
ναίων, καὶ ἐπείσαν τοὺς τε ἄλλους ταύτη καὶ οὐχ ἡμιστά τοὺς

90, 1, 4. — παρεγένοντο, in der Schlacht. — ὅτι μὴ. zu 26, 2.

95. 1. τὸ ἴσον, das Gleiche wie eine lange. — πρὸς γε Konj. von Reiske statt πρὸς τε.

2. παραστῇ 61, 2. — οὐ προσῆκον. zu 1, 74, 1. — ἀναρριπτοῦμεν. zu 3, 14, 1. — ἄνευ τῆς τ. ἔ. Diese, die stärkste im peloponn. Bunde, würde ihnen dann fehlen. — μᾶλλον ἐλευθεροῦτε, denn den jährl. Einfällen der Pelop. ausgesetzt, besitzt Attika nicht seine volle Freiheit. Rauchenst. faßt προσκητᾶσθε und ἐλευθ. als Imperat.

3. πρῶτην, als die erste, vor- züglichste. — ἀγάλλεται ἔχων,

Konstr. wie bei and. Verben des Affekts. — ἐν Οἰνοφ. 1, 108.

96. 1. φθάσαντος, sc. ἐπελθεῖν. — καὶ — ἐνταῦθα. Welche Beziehung hat das doppelte καὶ? — ὡς διὰ ταχέων limitativ, auch 125, 4. ὡς ἐξ ὀλίγου 108, 6. ὡς ἐκ τῶν δυνατῶν 2, 3, 4. 7, 74, 1.

2. ἐκατέρων τῶν στρατοπέδων. Als Nom. ist meines Erachtens zu denken ἐκατέρων τὰ στρατόπεδα, da es sonst nach dem Sprachgebrauche des Thuk. ἐκατέρων τοῦ στρατοπέδου heissen müßte. — θύακες, Bäche oder Gräben.

3. ἐπείσαν, οἱ Ἀθ — νυκλω-

Θεσπιέας. ὑποχωρησάντων γὰρ αὐτοῖς τῶν παρατεταγμένων, καὶ κυκλωθέντων ἐν ὀλίγῳ, οἵπερ διεφθάρησαν Θεσπιέων, ἐν χερσὶν ἀμυνόμενοι κατεκόπησαν· καὶ τινες καὶ τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν κύκλωσιν ταραχθέντες ἡγήνησάν τε καὶ ἀπέκτειναν ἀλλήλους.

4 τὸ μὲν οὖν ταύτῃ ἡσῶτο τῶν Βοιωτῶν καὶ πρὸς τὸ μαχόμενον κατέφυγε, τὸ δὲ δεξιόν, ἧ οἱ Θηβαῖοι ἦσαν, ἐκράτει τῶν Ἀθη-
 5 ναίων καὶ ὠσάμενοι κατὰ βραχὺ τὸ πρῶτον ἐπηκολούθουν. καὶ ξυνέβη Παγώνδου περιπέμψαντος δύο τέλη τῶν ἱππέων ἐκ τοῦ ἀφανοῦς περὶ τὸν λόφον, ὥς ἐπόνει τὸ εὐάνυμον αὐτῶν, καὶ ὑπερφανέντων αἰφνιδίως, τὸ νικῶν τῶν Ἀθηναίων κέρας, νομί-
 6 σαν ἄλλο στράτευμα ἐπιέναι, ἐς φόβον καταστῆναι. καὶ ἀμφοτέρωθεν ἤδη, ὑπὸ τε τοῦ τοιούτου καὶ ὑπὸ τῶν Θηβαίων ἐφεπομένων καὶ παραρρηγνύντων, φυγὴ καθειστικήει παντὸς τοῦ
 7 στρατοῦ τῶν Ἀθηναίων. καὶ οἱ μὲν πρὸς τὸ Ἀήλιόν τε καὶ τὴν θάλασσαν ὥρμησαν, οἱ δὲ ἐπὶ τοῦ Ὠρωποῦ, ἄλλοι δὲ πρὸς Πάρνηθα τὸ ὕρος, οἱ δὲ ὥς ἕκαστοί τινα εἶχον ἐλπίδα σωτη-
 8 ρίας. Βοιωτοὶ δὲ ἐρεπόμενοι ἔκτεινον, καὶ μάλιστα οἱ ἱππῆς οἱ τε αὐτῶν καὶ οἱ Λοκροὶ, βεβρηθηκότες ἄρτι τῆς τροπῆς γιγνομένης· νυκτὸς δὲ ἐπιλαβούσης τὸ ἔργον ῥᾶον τὸ πλῆθος
 9 τῶν φευγόντων διεσώθη. καὶ τῇ ὑστεραίᾳ οἱ τε ἐκ τοῦ Ὠρωποῦ καὶ οἱ ἐκ τοῦ Ἀηλίου φυλακὴν ἐγκαταλιπόντες (εἶχον γὰρ αὐτὸ ὅμως ἔτι) ἀπεκομίσθησαν κατὰ θάλασσαν ἐπ' οἶκον.

97. Καὶ οἱ Βοιωτοὶ τροπαῖον στήσαντες καὶ τοὺς ἐαντῶν ἀνελόμενοι νεκροὺς τοὺς τε τῶν πολεμίων σκυλεύσαντες καὶ φυλακὴν καταλιπόντες ἀνέχωρησαν ἐς τὴν Τάναρον, καὶ τῷ
 2 Ἀηλίῳ ἐπεβούλευον ὥς προσβαλοῦντες. ἐκ δὲ τῶν Ἀθηναίων κῆρυξ πορευόμενος ἐπὶ τοὺς νεκροὺς ἀπαντᾷ κήρυκι Βοιωτῶ, ὃς αὐτὸν ἀποστρέψας καὶ εἰπὼν ὅτι οὐδὲν πράξει πρὶν ἂν αὐτὸς ἀναχωρήσῃ πάλιν, καταστὰς ἐπὶ Ἀθηναίους ἔλεγε τὰ παρὰ τῶν Βοιωτῶν, ὅτι οὐ δικαίως δράσειαν παραβαίνοντες τὰ νόμιμα

θέντων, τῶν Θεσπιέων. Ranchenst. will διεκρίθησαν st. διεφθάρησαν.

4. κατὰ βραχὺ, in kleinen Abteilungen, allmählich. s. 7, 79, 5. 8, 106, 2. zu 4, 10, 4. Es ist nebst τὸ πρῶτον mit ὠσάμενοι zu verbinden.

5. ὑπερφανέντων die boiot. Reiter. In dieser Schlacht kämpft Sokrates als Hoplite, Alkibiades als Reiter

mit. Der letztere rühmt in Platos Sympos. die Tapferkeit u. Geistesgegenwart des Sokrates sehr, u. im Laches wird ihm das Lob zu teil, daß Athen nicht ins Unglück geraten wäre, wenn die anderen seinem Beispiele gefolgt wären.

97. 2. ἐκ τῶν Ἀθ., aus Athen. — καὶ εἰπὼν. zu 1, 1, 1.

τῶν Ἑλλήνων· πᾶσι γὰρ εἶναι καθεστηκὸς ἰόντας ἐπὶ τὴν ἀλλή- 3
λων ἱερῶν τῶν ἐνόντων ἀπέχεσθαι, Ἀθηναίους δὲ Δήλιον τει-
χίσαντας ἐνοικεῖν, καὶ ὅσα ἄνθρωποι ἐν βεβήλῳ δρωσι πάντα
γίνεσθαι αὐτόθι, ὕδωρ τε δὲ ἦν ἄψανστον σφίσι πλὴν πρὸς τὰ
ἱερὰ χέριβι χοῆσθαι, ἀνασπάσαντας ὑδρεύεσθαι· ὥστε ὑπὲρ τε 4
τοῦ θεοῦ καὶ ἑαυτῶν Βοιωτοῦς, ἐπικαλουμένους τοὺς ὁμωχέτας
δαίμονας καὶ τὸν Ἀπόλλω, προαγορεύειν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ
ἀπιόντας ἀποφύγεσθαι τὰ σφέτερα αὐτῶν.

98. Τοσαῦτα τοῦ κήρυκος εἰπόντος οἱ Ἀθηναῖοι πέμψαν-
τες παρὰ τοὺς Βοιωτοὺς ἑαυτῶν κήρυκα, τοῦ μὲν ἱεροῦ οὔτε
ἀδικῆσαι ἔφασαν οὔδεν οὔτε τοῦ λοιποῦ ἐκόντες βλάψειν· οὐδὲ
γὰρ τὴν ἀρχὴν ἐσελθεῖν ἐπὶ τούτῳ, ἀλλ' ἵνα ἐξ αὐτοῦ τοὺς
ἀδικοῦντας μᾶλλον σφᾶς ἀμύνωνται. τὸν δὲ νόμον τοῖς Ἑλλη- 2
σιν εἶναι, ὧν ἂν ἡ τὸ κράτος τῆς γῆς ἐκάστης, ἦν τε πλέονος
ἦν τε βραχυτέρας, τούτων καὶ τὰ ἱερὰ αἰεὶ γίνεσθαι, τρόποις
θεραπεύόμενα οἷς ἂν πρὸς τοῖς εἰωθόσι καὶ δύνωνται. καὶ γὰρ 3
Βοιωτοὺς καὶ τοὺς πολλοὺς τῶν ἄλλων, ὅσοι ἔξαναστήσαντές
τινα βία νέμονται γῆν, ἀλλοτρίοις ἱεροῖς τὸ πρῶτον ἐπελθόν-
τας οἰκτεῖα νῦν κεκτῆσθαι, καὶ αὐτοὶ εἰ μὲν ἐπὶ πλέον δυνήθη- 4
ναι τῆς ἐκείνων κρατῆσαι, τοῦτ' ἂν ἔχειν· νῦν δέ, ἐν ᾧ μέρει
εἰσὶν, ἐκόντες εἶναι ὡς ἐκ σφετέρου οὐκ ἀπιέναι. ὕδωρ τε ἐν 5
τῇ ἀνάγκῃ κινῆσαι, ἦν οὐκ αὐτοὶ ὕβρει προσθέσθαι, ἀλλ' ἐκεί-
νους προτέρους ἐπὶ τὴν σφετέραν ἐλθόντας ἀμυνόμενοι βιάζε-

3. ἦν u. vorher δρῶσι in Indik., wie häufig bei den Griechen in den Nebensätzen der orat. obl. Das Impf., weil die Thebaner gegenwärtig nicht im Besitz des Heiligtums sind. — χέριβι χοῆσθαι, um es als Weihwasser zu gebrauchen, zur Lustration der Opfernden.

4. ὁμωχέτας, ein boiotisches Wort, nur aus dieser St. bekannt, wird erklärt als gleichbedeutend mit ὁμοβωμίους 3, 59, 2. — τὰ σφέτ. αὐτ., ihre Toten und was sie zu Delion hatten.

98. 1. τὴν ἀρχὴν adv. Akkus. von vornherein, wie schon 2, 74, 1; nur in negat. Sätzen.

2. οἷς ἂν — δύνωνται, mit denen man sie neben dem Herkömmlichen auch abwarten könne.

Sinn: die Abwartung werde aufser durch das Herkommen auch durch die Möglichkeit bedingt. Zu δύνωνται braucht man nur θεραπεύειν, nicht θεραπεύεσθαι zu ergänzen; man erhielte sonst noch einen Fall wie λόγια ἐλέγοντο u. a. zu 1, 126, 5. St. u. Cl. πρὸ τοῦ.

3. Βοιωτοῦς. 1, 12, 3.

4. εἰ — δυνήθηται = ἐδυνήθησαν. s. §. 5 und zu 1, 91, 5. — ἐπὶ πλέον in größserem Umfange z. B. auch 1, 9, 3. — ἔχειν, behalten, behaupten. — ἐκόντες εἶναι. zu 2, 89, 8.

5. ἀλλ' — χοῆσθαι. Konstr. ἀλλὰ βιάζεσθαι (sie würden gezwungen, passiv wie z. B. 19, 3) χοῆσθαι (sc. τῷ ὕδατι) ἀμυνόμενοι ἐκείνους κτε. Über den Anschluß an den Relativsatz zu 89, 1.

- 6 σθαι χρῆσθαι. πᾶν δ' εἰκὸς εἶναι τὸ πολέμῳ καὶ δεινῷ τινι κατειργόμενον ξύγγνωμόν τι γίνεσθαι καὶ πρὸς τοῦ θεοῦ. καὶ γὰρ τῶν ἀκουσίῳν ἁμαρτημάτων καταφυγὴν εἶναι τοὺς βωμούς, παρανομίαν τε ἐπὶ τοῖς μὴ ἀνάγκῃ κακοῖς ὀνομασθῆναι
7 καὶ οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ξυμφορῶν τι τολμήσασι. τοὺς τε νεκροὺς πολὺν μειζόνως ἐκείνους ἀντὶ ἱερῶν ἀξιοῦντας ἀποδιδόναί ἄσεβειν ἢ τοὺς μὴ ἐθέλοντας ἱεροῖς τὰ πρέποντα κομίζεισθαι.
8 σαφῶς τε ἐκέλευον σφίσιν εἰπεῖν μὴ ἀπιούσιν ἐκ τῆς Βοιωτῶν γῆς (οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐκείνων ἐτι εἶναι, ἐν ᾗ δὲ δορὶ ἐκτῆσαντο), ἀλλὰ κατὰ τὰ πάτρια τοὺς νεκροὺς σπένδουσιν ἀναριεῖσθαι.

99. Οἱ δὲ Βοιωτοὶ ἀπεκρίναντο, εἰ μὲν ἐν τῇ Βοιωτίᾳ εἰσίν, ἀπιόντας ἐκ τῆς ἑαυτῶν ἀποφάρεσθαι τὰ σφέτερα, εἰ δὲ ἐν τῇ ἐκείνων, αὐτοὺς γιγνώσκειν τὸ ποιητέον, νομίζοντες τὴν μὲν Ὠρωπίαν, ἐν ᾗ τοὺς νεκροὺς ἐν μεθορίοις τῆς μάχης γενομένης κείσθαι ξυνέβη, Ἀθηναίων κατὰ τὸ ὑπήκοον εἶναι, καὶ οὐκ ἂν αὐτοὺς βία σφῶν κρατῆσαι αὐτῶν· οὐδ' αὖ ἐσπένδοντο δῆθεν ὑπὲρ τῆς ἐκείνων· τὸ δὲ „ἐκ τῆς ἑαυτῶν“ εὐπρεπὲς εἶναι ἀποκρινασθαι „ἀπιόντας καὶ ἀπολαβεῖν ἢ ἀπαιτοῦσιν.“ ὁ δὲ κῆρυξ τῶν Ἀθηναίων ἀκούσας ἀπῆλθεν ἄπρακτος.

6. τὸ πολέμῳ, zwar nur sehr wenig von Hdschr. bezeugt, ist wenigstens passender als τῷ πολέμῳ. Eigtl.: alles, was durch Krieg eingeengt, bedrängt wird. s. 6, 6, 2 κατειργόντων αὐτοὺς τῷ πολέμῳ. 1, 76, 2. 6, 91, 2. 7, 57, 7. Was sonst von Personen gilt, ist hier auf das Handeln übertragen, wie ξύγγνωμόν τι, etwas Verzeihliches, zeigt. Also dem Sinne nach: alles durch Krieg Abgedrungene. Classen schreibt τῷ — κατειργόμενῳ, letzteres Verm. v. Reiske; dann erwartet man aber, abgesehen von der Härte, τῷ von πολέμῳ in der Konstr. zu trennen, ξύγγνωμὴν γίνεσθαι. — πρὸς τοῦ θεοῦ 1, 71, 5.

7. τοὺς τε κτέ. Konstr. ἐκείνους ἀξιοῦντας ἀποδιδόναί τοὺς νεκροὺς ἀντὶ ἱερῶν πολὺν μειζόνως ἄσεβειν. Warum τοὺς νεκροὺς voransteht, ist klar. Üb. μειζόνως zu 1, 130, 1. — ἱεροῖς — κομίζεισθαι, durch Tempel das Gebührende er-

langen, d. h. erst durch Wiedergabe des Tempels das erkaufen, was sich von selbst gebührt, näml. die nach altem Herkommen nicht zu versagende Erlaubnis, die Toten zu sammeln. Mit einem oder zwei Codd. τὰ μὴ πρέποντα zu schreiben, wobei man ἱεροῖς κομίζεισθαι ergänzt, scheint mir nicht wohlgethan.

8. σαφῶς τε κτέ. sie sollten ihnen bestimmt erklären, erlauben, nicht indem sie, unter der Bedingung dafs sie. — δορὶ. zu 1, 128, 7. — σπένδουσι für das sonst gebräuchl. Med. zu 1, 112, 3. Das Präsens kann wohl bedeuten: dadurch dafs. St. schreibt statt εἰπεῖν: εἰκεῖν u. billigt P's σπεύδουσιν.

99. ἐκείνων und αὐτοὺς geht auf die Ath. s. zu 2, 11, 6. — καὶ οὐκ, und doch nicht. — δῆθεν (zu 1, 127, 1) gehört zu ὑπὲρ τῆς ἐκείνων: über das angebl. (den Ath.) gehörige Gebiet. — τὸ δὲ führt den Satz ἐκ τῆς ἑαυτῶν ἀπιόντας

100. Καὶ οἱ Βοιωτοὶ εὐθύς μεταπεμφόμενοι ἐκ τε τοῦ Μηλῆως κόλπου ἀκοντιστὰς καὶ σφενδονήτας, καὶ βεβοηθηκότων αὐτοῖς μετὰ τὴν μάχην Κορινθίων τε δισχιλίων δπλιτῶν καὶ τῶν ἐκ Νισαίας ἐξεληλυθόντων Πελοποννησίων φρουρῶν καὶ Μεγαρέων ἅμα, ἐστράτευσαν ἐπὶ τὸ Ἀήλιον καὶ προσέβαλον τῷ τειχίσματι. ἄλλω τε τρόπῳ πειράσαντες καὶ μηχανὴν προσήγαγον, ἥπερ εἶλεν αὐτό, τοιάνδε. κεραίαν μεγάλην δίχα πρί- 2 σαντες ἐκοίλαναν ἕπασαν, καὶ ξυνήρμοσαν πάλιν ἀκριβῶς ὥσπερ αὐλόν, καὶ ἐπ' ἄκραν λέβητά τε ἤστησαν ἀλύσεισι καὶ ἀκροφύσιον ἀπὸ τῆς κεραίας σιδηροῦν ἐς αὐτὸν νεῦον καθεῖτο, καὶ ἐσεσιδήρωτο ἐπὶ μέγα καὶ τοῦ ἄλλου ξύλου. προσήγον δὲ ἐκ 3 πολλοῦ ἀμάξαις τῷ τείχει, ἧ μάλιστα τῇ ἀμπέλῳ καὶ τοῖς ξύλοις ὠκοδόμητο· καὶ ὁπότε εἴη ἐγγύς, φύσας μεγάλας ἐσθύντες ἐς τὸ πρὸς ἑαυτῶν ἄκρον τῆς κεραίας ἐφύσων. ἡ δὲ πνοὴ ἰούσα 4 στεγανῶς ἐς τὸν λέβητα, ἔχοντα ἀνθρακὰς τε ἡμμένους καὶ θεῖον καὶ πίσσαν, φλόγα ἐποίει μεγάλην καὶ ἤψε τοῦ τείχους, ὥστε μηδένα ἐπ' αὐτοῦ ἔτι μῆναι, ἀλλὰ ἀπολιπόντας ἐς φυγὴν καταστῆναι καὶ τὸ τείχοςμα τούτῳ τῷ τρόπῳ ἄλῃναι. τῶν δὲ 5 φρουρῶν οἱ μὲν ἀπέθανον, διακόσιοι δὲ ἐλήφθησαν· τῶν δὲ ἄλλων τὸ πλῆθος ἐς τὰς ναῦς ἐσβὰν ἀπεκομίσθη ἐπ' οἶκον.

101. Τοῦ δὲ Ἀηλίου ἐπτακαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ ληφθέντος μετὰ τὴν μάχην καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων κήρυκος οὐδὲν ἐπισταμένου τῶν γεγενημένων ἐλθόντος οὐ πολὺ ὕστερον αὐθις περὶ τῶν νεκρῶν ἀπέδωκαν οἱ Βοιωτοὶ καὶ οὐκέτι ταῦτ' ἀπεκρίναντο.

κτέ. ein (M. 280), und dieser ist Subj. des Ganzen, das Prädik. εὐ-
προεπὲς εἶναι ἀποκρίνασθαι ist etwas künstlich zwischengeschoben.

100. 1. μεταπεμφόμενοι voraufgestellt, obgleich es nur zu dem Gliede mit τέ gehört. zu 1, 16. — ἄλλω τε κτέ. Weil ἄλλω auf eine Korrelation zwischen τέ und καὶ hinzuweisen scheint, fasste Bh. ἄλλω — πειρ. als Bestimmungstück zu προσέβαλον. So wäre der Satz gebildet wie 5, 61, 4 προσβολὰς ἐποι-
οῦντο, βουλόμενοι ἄλλως τε προσγε-
νέσθαι σφίσι, καὶ ὁμηροὶ — ἦσαν αὐτόθι — κείμενοι und vieles Ähnliche. vgl. zu 1, 16. 110, 2. 3, 94, 3. Be. 473. Aber πειράσαντες drückt nicht aus „indem sie es versuchten“, sondern „nachdem sie es versucht

hatten“. Daher hat Cl. richtiger τε als Kopula für den neuen Satz προσήγαγον genommen u. falst καὶ dann als auch. Die Korr. des προσέβαλον in προσέβαλλον erachte ich nicht für nötig.

2. ἐπ' ἄκραν, sc. τὴν κεραίαν. — καθεῖτο. Welches Tempus? — τοῦ ἄλλου ξ. hängt von ἐπὶ μέγα ab, welches die Stelle des Subj. von ἐσεσιδήρωτο vertritt. zu 1, 50, 2. Eigentl. τοῦ ἄλλου ὃ ξύλου ἦν. zu 2, 14, 1.

3. ἐκ πολλοῦ vom Raume.

4. τοῦ τείχους genet. part.

5. τῶν δὲ ἄλλων, sc. φρουρῶν. Nach diesen Angaben muß die 96, 9 in Delion zurückgelassene Besatzung beträchtlich gewesen sein.

2 ἀπέθανον δὲ Βοιωτῶν μὲν ἐν τῇ μάχῃ ὀλίγῳ ἐλάσσους πεντακοσίων, Ἀθηναίων δὲ ὀλίγῳ ἐλάσσους χιλίων καὶ Ἱπποκράτης ὁ στρατηγός, ψιλῶν δὲ καὶ σκευοφόρων πολλὸς ἀριθμὸς.

3 Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην καὶ ὁ Δημοσθένης ὀλίγῳ ὕστερον, ὡς αὐτῷ τότε πλεύσαντι τὰ περὶ τὰς Σίφας τῆς προδοσίας περὶ οὐ προηχώρησεν, ἔχων τὸν στρατὸν ἐπὶ τῶν νεῶν τῶν τε Ἀκαρνάνων καὶ Ἀργαίων καὶ Ἀθηναίων τετρακοσίους ὀπλίτας,

4 ἀπόβασιν ἐποιήσατο ἐς τὴν Σικωνίαν. καὶ πρὶν πάσας τὰς ναῦς καταπλεῦσαι, βοηθήσαντες οἱ Σικωνῖοι τοὺς ἀποβεβηκότας ἔτρεψαν καὶ κατεδίωξαν ἐς τὰς ναῦς, καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ ζῶντας ἔλαβον. τροπαῖον δὲ στήσαντες τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπέδωκαν.

5 Ἀπέθανε δὲ καὶ Σιτάλκης Ὀδρυσῶν βασιλεὺς ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἡμέρας τοῖς ἐπὶ Δηλίῳ, στρατεύσας ἐπὶ Τριβαλλοῦς καὶ νικηθεὶς μάχῃ. Σεύθης δὲ ὁ Σπαρδάκου ἀδελφιδόυς ὢν αὐτοῦ ἐβασίλευσεν Ὀδρυσῶν τε καὶ τῆς ἄλλης Θοράκης ἥσπερ καὶ ἐκείνος.

102. Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος Βρασίδης ἔχων τοὺς ἐπὶ Θοράκης ξυμμάχους ἐστράτευσεν ἐς Ἀμφίπολιν τὴν ἐπὶ Στρυμόνι ποταμῷ Ἀθηναίων ἀποικίαν. τὸ δὲ χωρίον τοῦτο ἐφ' οὗ νῦν ἡ πόλις ἐστὶν ἐπέλασε μὲν πρότερον καὶ Ἀρισταγόρας ὁ Μιλήσιος, φεύγων βασιλέα Δαρεῖον, κατοικίσαι, ἀλλὰ ὑπὸ Ἡδῶνων ἐξεκρουσθῆ, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔτεσι δύο καὶ τριακοντα ὕστερον, ἐποίκους μυρίους σφῶν τε αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων τὸν βουλούμενον πέμψαντες, οἱ διεφθάρησαν ἐν Δραβήσῳ ὑπὸ Θοράκων. καὶ αὖθις ἐνὸς δέοντι τριακοστῷ ἔτει ἐλθόντες οἱ Ἀθηναῖοι, Ἀγνωνος τοῦ Νικίου οἰκιστοῦ ἐκπεμφθέντος, Ἡδῶνας ἐξελάσαντες ἐκτίσαν τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπερ πρότερον Ἐννέα ὁδοὶ ἐκαλοῦντο. ὠρμῶντο δὲ ἐκ τῆς Ἡϊόνος,

101. 2. ψιλῶν δὲ καὶ σκευοφόρων, vorzügl. der letztern, denn von erstern nahmen überhaupt nur wenige an der Schlacht teil: 94, 1.

3. τὰ — προδοσίας, der Plan mit Siphai hinsichtl. des Verrats, ein auffallend umständl. Ausdruck. Zur Sache K. 89. — τῶν — Ἀργαίων verb. mit τὸν στρατὸν, mit τετρακοσίους ὀπλ. nur Ἀθηναίων.

5. τοῖς ἐπὶ Δ. ist Neutr. s. 129,

2, 114, 3. — Τριβαλλοῦς 2, 96, 4. — Σπαρδάκου st. Σπαρδάκου der meist. Hdd., wie 2, 101, 5. St. hält Σπαρδόκον für die richtige Form. — ἐβασίλευσεν. zu 1, 3, 2.

102. 2. ἐπέλασε κτέ., im J. 499 oder 497 v. Chr. vgl. auch Herod. 5, 126. — διεφθάρησαν κτέ. s. 1, 100, 3.

3. οἰκιστοῦ πρᾶδικ. — ἐκαλοῦντο dem Πρᾶδικ. assimiliert. zu 1, 10, 1.

ἦν αὐτοὶ εἶχον ἐμπόριον ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ ἐπιθά-
λάσσιον, πέντε καὶ εἴκοσι σταδίους ἀπέχον ἀπὸ τῆς νῦν πόλεως,
ἦν Ἀμφίπολιν Ἄγνων ὠνόμασεν, ὅτι ἐπ' ἀμφοτέρω περιρρέον-
τος τοῦ Στρυμόνος, [διὰ τὸ περιέχειν αὐτήν,] τείχει μακρῷ ἀπο-
λαβὼν ἐκ ποταμοῦ ἐς ποταμὸν περιφανῇ ἐς θάλασσαν τε καὶ
τὴν ἡπειρον ᾠκισεν.

103. Ἐπὶ ταύτην οὖν ὁ Βρασίδης ἤρας ἐξ Ἀγνῶν τῆς
Χαλκιδικῆς ἐπορεύετο τῷ στρατῷ. καὶ ἀφικόμενος περὶ δελήην
ἐπὶ τὸν Αὐλῶνα καὶ Βρομίσκον, ἧ ἡ Βόλβη λίμνη ἐξήρσιν ἐς
θάλασσαν, καὶ δειπνοποιησάμενος ἐχώρει τὴν νύκτα. χειμῶν 2
δὲ ἦν καὶ ὑπένιφεν· ἧ καὶ μᾶλλον ὥρμησε, βουλόμενος λαθεῖν
τοὺς ἐν τῇ Ἀμφιπόλει πλὴν τῶν προδιδόντων. ἦσαν γὰρ Ἀρ- 3
γίλων τε ἐν αὐτῇ οἰκήτορες (εἰσὶ δὲ οἱ Ἀργίλιοι Ἀνδρίων
ἄποικοι) καὶ ἄλλοι οἱ ξυνέπρασσον ταῦτα, οἱ μὲν Περόδικα
πειθόμενοι, οἱ δὲ Χαλκιδεῦσι. μάλιστα δὲ οἱ Ἀργίλιοι, ἐγγὺς 4
τε προσοικοῦντες καὶ αἰεὶ ποτε τοῖς Ἀθηναίοις ὄντες ὑποπτοι
καὶ ἐπιβουλεύοντες τῷ χωρίῳ, ἐπειδὴ παρέτυχεν ὁ καιρὸς καὶ
Βρασίδης ἦλθεν, ἐπραξάν τε ἐκ πλείονος πρὸς τοὺς ἐμπολιτευ-
οντας σφῶν ἐκεῖ ὅπως ἐνδοθήσεται ἡ πόλις, καὶ τότε δεξάμενοι
αὐτὸν τῇ πόλει καὶ ἀποστάντες τῶν Ἀθηναίων ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ
κατέστησαν τὸν στρατὸν πρὸ ἔω ἐπὶ τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ.
ἀπέχει δὲ τὸ πόλισμα πλέον τῆς διαβάσεως, καὶ οὐ καθεῖτο 5

4. [διὰ — αὐτήν] ist ohne Zweifel
Glossem. Thuk. gebraucht nie διὰ
τὸ c. inf. v. der Absicht, περιέχειν
heißt nicht rings umfassen,
einschließen. vgl. über διὰ von
der Absicht 4, 40, 2. Zur Sache:
Der Fluß machte einen nach Osten
offnen Bogen; in diesem lag die
Stadt und zwar auf beiden Seiten
einer Anhöhe, sodafs sie nach der
See- und Landseite hin weit sicht-
bar war. Die offne Seite schlofs
nun Hagnon durch eine Mauer.

103. 1. Ἀγνῶν unbekannt. — Αὐ-
λῶν wahrscheinl. der Abfluß der
Βόλβη jetzt Besikia. — Βρομίσκος,
das Städtchen an der Mündung, wo
Euripides' Grabmal war. Zwischen
Bq. u. Ἀμφιπ. lag Ἀργίλιος.

4. ἐπειδὴ — ἦλθεν ist, wenn
diese Worte an der richtigen Stelle
stehn, mit Cl. nicht von dem gegen-

wärtigen Anmarsch des Brasidas
auf Amphipolis zu verstehn (wie-
wohl hierzu παρέτυχεν ὁ καιρὸς
am besten paßte), sondern von
seinem Erscheinen an der thrak.
Küste vor etwa drei Monaten. Auf
diese Zeit vor seinem jetzigen
Marsche ist dann ἐκ πλείονος zu
beziehen. Hinsichtlich der Satzver-
bindung durch τὸ ἐκ πλείονος —
καὶ τότε vgl. 6, 74, 1. — πόλει dat.
instr. zu δεξάμενοι vgl. recipere
urbe. — πρὸ ἔω, nur in wenigen
Codd. (πρὸς ἔω hat keiner), ist dem
πρόσω vorzuziehen, das Thuk. nir-
gends gebraucht. Jenes ist die
nähere Erklärung zu ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ.

5. ἀπέχει κτέ., es ist aber die
Stadt, Amphipolis nämlich, eine
weitere (eine ziemliche) Strecke
von der Brücke entfernt. —
οὐ καθεῖτο, waren nicht herab-

τείχη ὥσπερ νῦν, φυλακὴ δέ τις βραχεῖα καθειστήκει· ἦν βια-
σάμενος ῥαδίως ὁ Βρασίδης, ἅμα μὲν τῆς προδοσίας οὔσης,
ἅμα δὲ καὶ χεიმῶνος ὄντος καὶ ἀπροσδόκητος προσπεσών, διέβη
τὴν γέφυραν, καὶ τὰ ἔξω τῶν Ἀμφιπολιτῶν οἰκούντων κατὰ
πᾶν τὸ χωρίον εὐθὺς εἶχε.

104. Τῆς δὲ διαβάσεως αὐτοῦ ἄφνω τοῖς ἐν τῇ πόλει γεγε-
νημένης, καὶ τῶν ἔξω πολλῶν μὲν ἀλισκομένων, τῶν δὲ καὶ
καταφευγόντων ἐς τὸ τεῖχος, οἱ Ἀμφιπολίται ἐς θόρυβον μέγαν
2 κατέστησαν, ἄλλως τε καὶ ἀλλήλοις ὑποπτοὶ ὄντες. καὶ λέγεται
Βρασίδαν, εἰ ἠθέλησε μὴ ἐφ' ἀρπαγὴν τῷ στρατῷ τραπέσθαι,
3 ἀλλ' εὐθὺς χωρῆσαι πρὸς τὴν πόλιν, δοκεῖν ἂν εἰλεῖν. νῦν δὲ
ὁ μὲν ἰδρύσας τὸν στρατὸν ἐπὶ τὰ ἔξω ἐπέδραμε, καὶ ὡς οὐδὲν
4 αὐτῷ ἀπὸ τῶν ἔνδον ὡς προσεδέχετο ἀπέβαινε, ἡσύχαζεν· οἱ
δ' ἐναντίοι τοῖς προδιδοῦσι, κρατοῦντες τῷ πλήθει ὥστε μὴ αὐ-
τίκα τὰς πύλας ἀνοίγεσθαι, πέμπουσι μετὰ Εὐκλέους τοῦ στρα-
τηγοῦ, ὃς ἐκ τῶν Ἀθηναίων παρῆν αὐτοῖς φύλαξ τοῦ χωρίου,
ἐπὶ τὸν ἕτερον στρατηγὸν τῶν ἐπὶ Θράκης, Θουκυδίδην τὸν
Ὀλόρου, ὃς τάδε ξυνέγραψεν, ὅντα περὶ Θάσου (ἔστι δὲ ἡ νῆ-
σος Παρίων ἀποικία, ἀπέχονσα τῆς Ἀμφιπόλεως ἡμίσεος ἡμέρας
5 μάλιστα πλοῦν), κελεύοντες σφίσι βοηθεῖν. καὶ ὁ μὲν ἀκούσας
κατὰ τάχος ἐπὶ ναυσὶν αἰ ἔτυχον παροῦσαι ἔπλει, καὶ ἐβούλετο
φθάσαι μάλιστα μὲν οὖν τὴν Ἀμφίπολιν, πρὶν τι ἐνδοῦναι, εἰ
δὲ μή, τὴν Ἡϊόνα προκαταλαβόν.

105. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Βρασίδης δεδιώς καὶ τὴν ἀπὸ τῆς
Θάσου τῶν νεῶν βοήθειαν καὶ πυνθανόμενος τὸν Θουκυδίδην
κτῆσιν τε ἔχειν τῶν χρυσεῖων μετάλλων ἐργασίας ἐν τῇ περὶ
ταῦτα Θράκη καὶ ἀπ' αὐτοῦ δύνασθαι ἐν τοῖς πρώτοις τῶν

geführt. — ἀπροσδόκητος hat
Thuk. ungefähr gleich oft im pas-
siven, wie im aktiven Sinne; s.
Béant. lexic.

104. 1. πολλῶν ist Teil des Prä-
dik.: in Menge.

2. ἂν gehört nur zu εἰλεῖν.

3. ἰδρύσας wie sonst d. Passiv
z. B. 3, 72, 3. 4, 44, 2.

4. μετὰ Εὐκλ. mit Zustimmung
des E., der nur hier genannt ist. —
ἐκ τῶν Ἀθηναίων läßt sich hier
wohl halten; in 1, 110, 4 mit Bekk.
in ἐκ τῶν Ἀθηναίων korr. — τὸν
Ὀλόρου. Über diesen Zusatz zu 1,

1, 1. — ἡμίσεος ἡμ. von ἡμισυ ἡμέ-
ρας, wie 83, 6 ἀνθ' ἡμίσεος τῆς
τροφῆς. Einige gute Codd. u. meh-
rere neuere Ausgg. ἡμισείας ἡμ.,
was doch einer Korrektur gar zu
ähnlich sieht.

5. μὲν οὖν mitten im Satze. zu
3, 101, 2.

105. 1. κτῆσιν verb. mit ἐργασίας:
Berechtigung zum Betriebe,
zur Ausbeutung. Über diese
Goldbergwerke zu 1, 100, 2 und
über den Besitztitel des Thuk. uns.
Einl. — ἀπ' αὐτοῦ, τοῦ ἔχειν τὴν
κτῆσιν κτῆ. ἀπὸ = infolge. — ἐν

ἡπειρωτῶν, ἡπείλετο προκατασχεῖν, εἰ δύναιτο, τὴν πόλιν, μὴ ἀφικνουμένου αὐτοῦ τὸ πλῆθος τῶν Ἀμφιπολιτῶν, ἐλπίσαν ἐκ θαλάσσης ξυμμαχικὸν καὶ ἀπὸ τῆς Θωράκης ἀγείραντα αὐτὸν περιποιήσειν σφᾶς, οὐκ ἐτι προσχωροίη. καὶ τὴν ξύμβασιν με- 2 τρίαν ἐποιεῖτο, κήρυγμα τόδε ἀνειπών, Ἀμφιπολιτῶν καὶ Ἀθηναίων τῶν ἐνόντων τὸν μὲν βουλόμενον ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ τῆς ἴσης καὶ ὁμοίας μετέχοντα μένειν, τὸν δὲ μὴ ἐθέλοντα ἀπιέναι τὰ ἑαυτοῦ ἐκφερόμενον πέντε ἡμερῶν.

106. Οἱ δὲ πολλοὶ ἀκούσαντες ἀλλοιότεροι ἐγένοντο τὰς γνώμας, ἄλλως δὲ καὶ βραχὺ μὲν Ἀθηναίων ἐμπολιτεῦον, τὸ δὲ πλεῖον ξύμμικτον· καὶ τῶν ἔξω ληφθέντων συχνοὶ οἰκείοι ἐνδον ἦσαν· καὶ τὸ κήρυγμα πρὸς τὸν φόβον δίκαιον εἶναι ἐλάμβανον, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι διὰ τὸ ἄσμενοι ἂν ἐξελθεῖν, ἡγούμενοι οὐκ ἐν ὁμοίῳ σφίσιν εἶναι τὰ δεινὰ καὶ ἅμα οὐ προσδεχόμενοι βοήθειαν ἐν τάχει, ὁ δὲ ἄλλος ὁμιλος πόλεως τε ἐν τῷ ἴσῳ οὐ στερισκόμενοι καὶ κινδύνου παρὰ δόξαν ἀφιέμενοι. ὥστε τῶν πρᾶσσόντων τῷ Βρασίδῃ ἤδη καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ 2 διαδικαίουμένων αὐτά, ἐπειδὴ καὶ τὸ πλῆθος ἐώρων τετραμμένον καὶ τοῦ παρόντος Ἀθηναίων στρατηγοῦ οὐκ ἐτι ἀκροώμενον, ἐγένετο ἡ ὁμολογία καὶ προσεδέξαντο ἐφ' οἷς ἐκήρυξε. καὶ οἱ 3 μὲν τὴν πόλιν τοιοῦτῳ τρόπῳ παρέδωκαν, ὁ δὲ Θουκυδίδης καὶ αἱ νῆες ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ὅψε κατέπλεον ἐς τὴν Ἡϊόνα. καὶ τὴν 4 μὲν Ἀμφίπολιν Βρασίδης ἄρτι εἶχε, τὴν δὲ Ἡϊόνα παρὰ νύκτα

τοῖς πρώτοις hier nicht adverb., sondern wörtl. zu fassen = bei den Angesehensten.

2. ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ, im ungestörten Besitz seines Eigentums. — τῆς ἴσης καὶ ὁμ. zu 1, 15, 2. — πέντε ἡμερῶν Gen. der Zeit, wie zu übersetzen?

106. 1. βραχὺ — ἐμπολιτεῦον, der Nom., weil das Subj. βραχὺ wenigstens teilweise mit dem des Hauptsatzes οἱ πολλοὶ zusammenfällt. zu 1, 49, 4. — ξύμμικτον sc. ἐμπολιτεῦον. — πρὸς, in Vergleich zu. — ἐλάμβανον, mit dem prädik. Adj., wozu εἶναι tritt, wie gerne zu Adj. Daher die Lesart ὑπελάμβανον nur als Glossem zu betrachten ist. Ehe ich ὑπελ. aufnehme, würde ich εἶναι streichen. — οὐκ ἐν ὁμοίῳ, wie ὁ ἄλλος ὁμι-

λος d. h. sie hatten mehr Gefahr wie dieser. — ἐν τῷ ἴσῳ κτέ., im gleichen Masse wie vorher die Stadt nicht verlierend, d. h. ihre politischen Rechte behaltend. Cl. faßt es: weil sie zu gleicher Zeit, einerseits ihre bürgerl. Selbständigkeit nicht verlieren, andererseits unverhofft die Gefahr los sein würden. Rauchenst.: nicht in gleichem Falle wie die Athener, die froh waren, die Stadt verlassen zu können, aber doch dabei Einbuße an Liegenschaften u. Häusern erlitten.

2. πρᾶσσόντων 3, 4, 6. — καὶ vor ἐκ τοῦ φανεροῦ steigernd: sogar offen. — τετραμμένον, ungestimmt. s. §. 1 zu Anf. — προσεδέξαντο, sc. τὸν Βρασίδαν.

4. παρὰ νύκτα κτέ. zu 3, 49, 4. — Üb. d. Thätigkeit des Thuk. bei

ἐγένετο λαβεῖν· εἰ γὰρ μὴ ἐβοήθησαν αἱ νῆες διὰ τάχους, ἅμα ἔω ἂν εἴχετο.

107. Μετὰ δὲ τοῦτο ὁ μὲν τὰ ἐν τῇ Ἱόνι καθίστατο, ὅπως καὶ τὸ ἀντίκα, ἣν ἐπὶ ὁ Βρασίδης, καὶ τὸ ἔπειτα ἀσφαλῶς ἔξει, δεξιόμενος τοὺς ἐθελήσαντας ἐπιχωρῆσαι ἄνωθεν κατὰ
2 τὰς σπονδὰς· ὁ δὲ πρὸς μὲν τὴν Ἱόνα κατὰ τε τὸν ποταμὸν πολλοῖς πλοίοις ἄνω καταπλεύσας, εἰ πως τὴν προύχουσαν ἄκραν ἀπὸ τοῦ τείχους λαβὼν κρατοίῃ τοῦ ἔσπλου, καὶ κατὰ γῆν ἀποπειράσας ἅμα, ἀμφοτέρωθεν ἀπεκρούσθῃ, τὰ δὲ περὶ
3 τὴν Ἀμφίπολιν ἐξηρτύετο. καὶ Μύρκινός τε αὐτῷ προσεχώρησεν, Ἡδωνικὴ πόλις, Πιττακοῦ τοῦ Ἡδώνων βασιλέως ἀποθανόντος ὑπὸ τῶν Γοάξιος παίδων καὶ Βραυροῦς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ Γαληψὸς οὐ πολλῷ ὕστερον καὶ Οἰσύμη· εἰσὶ δὲ αὗται Θασίων ἀποικίαι. παρὼν δὲ καὶ Περγάκιος εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν ξυγκαθίστη ταῦτα.

108. Ἐχομένης δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως οἱ Ἀθηναῖοι ἐς μέγα δέος κατέστησαν, ἄλλως τε καὶ ὅτι ἡ πόλις αὐτοῖς ἦν ὠφέλιμος ξύλων τε ναυπηγησίμων πομπῇ καὶ χρημάτων προσόδῳ, καὶ ὅτι μέχρι μὲν τοῦ Στρυμόνος ἦν πάροδος Θεσσαλῶν διαγόντων ἐπὶ τοὺς ξυμμάχους σφῶν τοῖς Λακεδαιμονίοις, τῆς δὲ γεφύρας μὴ κρατούντων, ἄνωθεν μὲν μεγάλης οὔσης ἐπὶ πολὺ λίμνης τοῦ ποταμοῦ, τὰ δὲ πρὸς Ἱόνα τριήρεσι τηρουμένων, οὐκ ἂν δύνασθαι προελθεῖν· τότε δὲ ῥάδια ἤδη [ἐνομίζετο] γεγενῆσθαι.
2 καὶ τοὺς ξυμμάχους ἐφοβοῦντο μὴ ἀποστῶσιν. ὁ γὰρ Βρασίδης

dieser Begebenheit vgl. die lesenswerte Abhandlung von Classen in den krit. Bem. zu dieser St.

107. 1. ἄνωθεν, aus der obern Stadt, Amphipolis.

2. τὴν — τείχους, die von der Mauer vorspringende Landspitze. Über die Wortstellung zu 1, 11, 3.

3. Γοάξιος ionische Form. zu 1, 64, 2.

108. 1. σφῶν, τῶν Ἀθ. — κρατούντων, sc. τῶν Λακεδ., gen. abs., obgleich auch zu dem folg. Inf. δύνασθαι die Lak. Subj. sind. zu 2, 83, 3. — τοῦ ποταμοῦ verb. mit ἐπὶ πολὺ: über eine weite Strecke des Flusses, ein zwar nicht unbedenklich. Hyperbaton, aber ein passenderer Sinn, als wenn man

mit and. λίμνης τοῦ ποταμοῦ, ein vom Flusse gebildeter Sumpf, zusammennimmt, oder τοῦ ποταμοῦ als Subj. faßt. — τὰ πρὸς Ἱόνα, an der Seite nach Eon. — τηρουμένων, da sie beobachtet wurden, näml. die Laked. — Zu οὐκ — προελθεῖν ist aus dem obigen ἐς μέγα δέος κατέστησαν ein ἐνόμιζον zu denken s. Kap. 8, 7. 5, 29, 3. — ῥάδια, es sei leicht geworden, näml. προελθεῖν, ist Konj. von Kistemacher statt ῥάδια, was auf πάροδος bezogen sinnwidrig wäre. — [ἐνομίζετο] hat Kistemacher mit Recht verdächtigt, weil vorher der Inf. allein steht; es kommt hinzu, daß die Codd. zwischen ἐνομίζετο, ἐνόμιζε u. ἐνόμιζον schwanken.

ἐν τε τοῖς ἄλλοις μέτριον ἑαυτὸν παρείχε καὶ ἐν τοῖς λόγοις πανταχοῦ ἐδήλου ὡς ἐλευθερώσων τὴν Ἑλλάδα ἐκπεμφθεῖν. καὶ αἱ πόλεις πυνθανόμεναι αἱ τῶν Ἀθηναίων ὑπήκοοι τῆς 3 τε Ἀμφιπόλεως τὴν ἄλωσιν καὶ ἃ παρέχεται, τὴν τε ἐκείνου προαότητα, μάλιστα δὴ ἐπήρθησαν ἐς τὸ νεωτερίζειν, καὶ ἐπεκηρυκεύοντο πρὸς αὐτὸν κρύφα, ἐπιπαριέναι τε κελεύοντες καὶ βουλόμενοι αὐτοὶ ἕκαστοι πρῶτοι ἀποστῆναι. καὶ γὰρ καὶ ἄδεια 4 ἐφαίνετο αὐτοῖς, ἐψευσμένοις μὲν τῆς Ἀθηναίων δυνάμεως ἐπὶ τοσοῦτον ὅση ὕστερον διεφάνη, τὸ δὲ πλεον βουλήσει κρίνοντες ἀσφαεῖ ἢ προνοίᾳ ἀσφαλεῖ, εἰωθότες οἱ ἄνθρωποι οὐ μὲν ἐπιθυμοῦσιν ἐλπίδι ἀπερισκέπτῳ διδόναι, ὃ δὲ μὴ προσίενται λογισμῷ αὐτοκράτορι διωθεῖσθαι. ἅμα δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐν 5 τοῖς Βοιωτοῖς νεωστὶ πεπληγμένων καὶ τοῦ Βρασίδου ἐφορκὰ καὶ οὐ τὰ ὄντα λέγοντος, ὡς αὐτῷ ἐπὶ Νίσαιαν τῇ ἑαυτοῦ μόνῃ στρατιᾷ οὐκ ἠθέλησαν οἱ Ἀθηναῖοι συμβαλεῖν, ἐθάρσουν καὶ ἐπίστευον μηδένα ἂν ἐπὶ σφᾶς βοηθῆσαι· τὸ δὲ μέριστον, διὰ 6 τὸ ἡδονὴν ἔχον ἐν τῷ αὐτίκα καὶ ὅτι τὸ πρῶτον Λακεδαιμονίων ὀργάντων ἐμελλον πειράσσεσθαι, κινδυνεύειν παντὶ τρόπῳ ἐτοῖμοι ἦσαν. ὧν αἰσθόμενοι οἱ μὲν Ἀθηναῖοι φυλακὰς, ὡς ἐξ ὀλίγου καὶ ἐν χειμῶνι, διέπεμπον ἐς τὰς πόλεις, ὃ δὲ ἐς τὴν Λακεδαιμόνα ἐφιέμενος στρατιάν τε προσαποστέλλειν ἐκέλευε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Σπρυμόνι ναυπηγίαν τριήρων παρεσκευάζετο. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τὰ μὲν καὶ φθόνῳ ἀπὸ τῶν πρώτων ἄν- 7

3. ἃ παρέχεται, die Bedingungen, welche Brasidas bot. — κελεύοντες die Leute, an πόλεις angeschlossen, wie häufig.

4. ἐφαίνετο schwebte vor Augen. — ἐπὶ τοσοῦτον ὅση, eigentlich: ihre Täuschung über d. Macht der Ath. war ebenso groß, als diese später sich zeigte, d. i. sie täuschten sich um so stärker über die Macht der Ath., je größer diese später sich zeigte. — κρίνοντες. Üb. den Nom. zu 2, 53, 4. — εἰωθότες οἱ ἄ. — Üb. diesen Nom. zu 1, 49, 4. — διδόναι scheint mir der Symmetrie mit dem Folg. wegen besser transit. gefasst zu werden (hingeben, anheimstellen. s. 2, 42, 4 ἐλπίδι τὸ ἀφανὲς τοῦ κατορθώσκειν ἐπιτρέψαντες), als

mit dem Schol. und and. intrans. (huldigen).

5. οὐ τὰ ὄντα. zu 85, 7. — ἐπὶ Νίσαιαν wohl darum, weil βοηθήσαντι vorschwebte, wie es 85, 7 heisst ἐπὶ Νίσαιαν ἐμὸν βοηθήσαντος. Mehrere schieben βοηθήσαντι ein.

6. διὰ τὸ ἡδονὴν ἔχον, wegen des Ansprechenden der Sache, oder: weil die Sache angenehm war. — ὀργάντων 2, 21, 3. — ὡς — χειμῶνι restringierend. zu 96, 1. — ἐφιέμενος, auftragend, Aufträge gebend — ein sonst nur dichterischer Gebrauch. Andere erklären: dringend, wo dann ἐς τὴν Λακ. mit ἐκέλευε zu verbinden wäre. — ἐκέλευε. zu 1, 26, 1.

7. φθόνῳ ἀπό. vgl. ἀρχὴ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρός u. a. zu 1, 130, 1.

δρῶν οὐχ ὑπερέτησαν αὐτῷ, τὰ δὲ καὶ βουλόμενοι μᾶλλον τοὺς τε ἄνδρας τοὺς ἐκ τῆς νήσου κομίσασθαι καὶ τὸν πόλεμον καταλῦσαι.

109. Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος Μεγαρῆς τε τὰ μακρὰ τεῖχη, ἃ σφῶν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον, κατέσκαψαν ἐλόντες ἐς ἔδαφος, καὶ Βρασιίδας μετὰ τὴν Ἀμφιπόλεως ἄλωσιν ἔχων τοὺς ξυμμάχους
 2 στρατεύει ἐπὶ τὴν Ἀκτὴν καλουμένην. ἔστι δὲ ἀπὸ τοῦ βασιλέως διορύγματος ἔσω προύχουσα, καὶ ὁ Ἄθως αὐτῆς ὕψος ὑψηλὸν
 3 τελευτᾷ ἐς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. πόλεις δὲ ἔχει Σάνην μὲν Ἀνδρῶν ἀποικίαν παρ' αὐτὴν τὴν διώρυχα, ἐς τὸ πρὸς Εὐβοίαν πέλαγος τετραμμένην, τὰς δὲ ἄλλας Θυσσὸν καὶ Κλεωνὰς καὶ
 4 Ἀκροθῶνους καὶ Ὀλόφυξον καὶ Δίον· αἱ οἰκοῦνται ξυμμίκτοις ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων, καὶ τι καὶ Χαλκιδικὸν ἐνὶ βραχύ, τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικόν, τῶν καὶ Αἰημιόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρσηνῶν οἰκησάντων, καὶ Βισαλτικὸν καὶ Κρηστωνικὸν καὶ
 5 Ἡδῶνες· κατὰ δὲ μικρὰ πολίσματα οἰκοῦσι. καὶ οἱ μὲν πλείους προσεχώρησαν τῷ Βρασιίδῃ, Σάνη δὲ καὶ Δίον ἀντέστη, καὶ αὐτῶν τὴν χώραν ἐμμείνας τῷ στρατῷ ἐδήον.

110. Ὡς δ' οὐκ ἐσήκουνον, εὐθὺς στρατεύει ἐπὶ Τορῶνν τὴν Χαλκιδικήν, κατεχομένην ὑπὸ Ἀθηναίων· καὶ αὐτὸν ἄνδρες ὀλίγοι ἐπήγοντο, ἐτοῖμοι ὄντες τὴν πόλιν παραδοῦναι. καὶ ἀφικόμενος ἱνκτὸς ἔτι καὶ περὶ ὄρθρον τῷ στρατῷ ἐκαθέζετο πρὸς τὸ Διοσκοῦρειον, ὃ ἀπέχει τῆς πόλεως τρεῖς μάλιστα σταδίου.
 2 τὴν μὲν οὖν ἄλλην πόλιν τῶν Τορωναίων καὶ τοὺς Ἀθηναίους τοὺς ἐμφρουροῦντας ἔλαθεν· οἱ δὲ πράσσοντες αὐτῷ εἰδότες ὅτι ἦξι, καὶ προελθόντες τινὲς αὐτῶν λάθρα ὀλίγοι ἐτήρουν τὴν

109. 1. τε τὰ Konj. v. Haacke für τὰ τε. — εἶχον. 69, 4.

2. βασιλέως, Xerxes. Herod. 7, 22, wo auch ἔσω ebenso gebraucht ist, wie hier. — αὐτῆς scheint von τελευτᾷ abzuhängen (vgl. 3, 104, 5): bildet das Ende derselben.

3. Σάνη also zu unterscheiden von dem gleichnamigen auf Pallene. Kirchhoff Sitzgsber. d. Berl. Ak. 1882 S. 923 hält hier u. 5, 18. das Σάνη für dasselbe, auf Akte.

4. διγλώσσων, indem sie aufer ihrer Muttersprache auch griechisch verstanden. — τῶν — οἰκησάντων. „Dem hellenischen Mutterlande angehörige Tyrrenher sind allein

die pelasgischen Burgbauer in Athen, die, vertrieben von da, nach Lemnos, Imbros und (Müller, Orchom. Beil. 4. 438) Skyros zogen, von da später nach Thrakien. Herod. 1, 57. Thuk. 4, 109.“ Wachsmuth Hell. Alterth. I, S. 779. 2. A. Üb. die Stellung von οἰκησάντων zu 1, 11, 3. — ἐμμείνας — ἐδήον. zu 2, 19, 2.

110. 1. Τορῶνν auf Sithonia.

2. „προελθόντες für προσελθόντες einige Handschr. Dem letztern widerspricht ἐτήρουν τὴν πρόσοδον. Der Sinn: sie gingen hinaus“. Kr. Durch καὶ προελθ. — ὀλίγοι wird dem vorangegangenen weitem

πρόσδοον, καὶ ὡς ἤσθοντο παρόντα, ἐσκομίζουσι παρ' αὐτοὺς ἐργειρίδια ἔχοντας ἄνδρας ψιλοὺς ἐπτά (τοσοῦτοι γὰρ μόνοι ἄνδρῶν εἴκοσι τὸ πρῶτον ταχθέντων οὐ κατέδεισαν ἐσελθεῖν· ἦρχε δὲ αὐτῶν Λυσίστρατος Ὀλύμπιος), οἳ διαδύντες διὰ τοῦ πρὸς τὸ πέλαγος τείχους καὶ λαθόντες τοὺς τε ἐπὶ τοῦ ἀνώτατα φυλακτηρίου φρουροὺς, οὔσης τῆς πόλεως πρὸς λόφον, ἀναβάντες διέφθειραν καὶ τὴν κατὰ Καναστραῖον πυλίδα διήρουν.

111. Ὁ δὲ Βρασίδης τῷ μὲν ἄλλῳ στρατῷ ἡσύχαζεν ὀλίγον προελθὼν, ἑκατὸν δὲ πελταστὰς προπέμπει, ὅπως, ὅποτε πύλαι τινὲς ἀνοιχθεῖεν καὶ τὸ σημεῖον ἀρθεῖη ὃ ξυνέκειτο, πρῶτοι ἐσδράμοιεν. καὶ οἱ μὲν χρόνου ἐγγιγνομένου καὶ θαν- 2 μάζοντες κατὰ μικρὸν ἔτυχον ἐγγὺς τῆς πόλεως προσελθόντες· οἱ δὲ τῶν Τορωναίων ἔνδοθεν παρὰσκενάζοντες μετὰ τῶν ἐσεληλυθόντων, ὡς αὐτοῖς ἢ τε πυλὶς διήρητο καὶ αἱ κατὰ τὴν ἀγορὰν πύλαι τοῦ μοχλοῦ διακοπέντος ἀνεφύγοντο, πρῶτον μὲν κατὰ τὴν πυλίδα τινὰς περιαγαρόντες ἐσεκόμισαν, ὅπως κατὰ νότον καὶ ἀμφοτέρωθεν τοὺς ἐν τῇ πόλει οὐδὲν εἰδότες ἐξ- ἀπίνης φοβήσειαν, ἔπειτα τὸ σημεῖον τε τοῦ πυρός, ὡς εἴρητο, ἀνέσχον καὶ διὰ τῶν κατὰ τὴν ἀγορὰν πυλῶν τοὺς λοιποὺς ἤδη τῶν πελταστῶν ἐσεδέχοντο.

112. Καὶ ὁ Βρασίδης ἰδὼν τὸ ξύνθημα ἔθει δρόμῳ, ἀνα- στήσας τὸν στρατὸν ἐμβοήσαντά τε ἄθροον καὶ ἐκπληξιν πολλὴν τοῖς ἐν τῇ πόλει παρασχόντα. καὶ οἱ μὲν κατὰ τὰς πύλας εὐθὺς 2 ἐσέπιπτον, οἱ δὲ κατὰ δοκοὺς τετραγώνους, αἱ ἔτυχον τῷ τείχει πεπτωκότι καὶ οἰκοδομουμένῳ πρὸς λίθων ἀνολκὴν προσκείμε-

Subj. ein engeres beigeordnet. — πρόσσοντες 106, 2 u. zu 3, 4, 6. — διαδύντες — λαθόντες. Warum dies mögl. war, zeigt 112, 2. — ἀνώτατα b. Thuk. nur hier, sonst in att. Prosa ἀνωτάτω, b. Herod. u. den Tragik. häufig. — Καναστραῖον ist ein Vorgebirge auf der Halbinsel Pallene, der auf Sithonia gelegenen Stadt Torone gegenüber. Daher diese Bezeichnung der Pforte.

111. 1. θανμάξ. v. Herw. sc. πῶς οὕτω αἰρεται τὸ σημεῖον, doch vermutet er, dals καὶ zu streichen u. der Gen. dann v. θανμάξων abhängig zu machen sei.

2. παρὰσκενάζοντες = πρόσσοντες. — αἱ κατὰ τὴν ἀγ. π., an der

der Pforte entgegengesetzten Seite der Stadt, also an der Landseite. Hier lauerten die heimlich herangekommenen Peltasten, und von hier aus führte man einige derselben um die Stadt herum nach der Pforte. — τοῦ μοχλοῦ διακοπέντος. zu 2, 4, 3. — ἀνέσχον. Zu Classens Veränderung des völlig genügenden Ao. in das Impf. ἀνέσχον (gebilligt v. Stahl) sehe ich schlechterdings keinen Grund. 3, 22, 8 ist das Sachverhältnis ein ganz anderes.

112. 1. ἔθει δρόμῳ 3, 111, 2, 4, 67, 5.

2. οἰκοδ., dafür v. Herw. ἀνοικοδομ. verlangt. Es kann doch wohl

- 3 ναι. Βρασίδης μὲν οὖν καὶ τὸ πλῆθος εὐθὺς ἄνω καὶ ἐπὶ τὰ μετέωρα τῆς πόλεως ἐτράπετο, βουλόμενος κατ' ἄκρας βεβαίως ἔλαιν αὐτήν· ὁ δὲ ἄλλος ὅμιλος κατὰ πάντα ὁμοίως ἐσκεδάννυντο.

113. Τῶν δὲ Τορωναίων γιγνομένης τῆς ἀλώσεως τὸ μὲν πολὺ οὐδὲν εἶδος ἐθορυβεῖτο, οἱ δὲ πράσσοντες καὶ οἷς ταῦτα
2 ἤρεσκε μετὰ τῶν ἐσελθόντων εὐθὺς ἦσαν. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι (ἐντυχον γὰρ ἐν τῇ ἀγορᾷ ὀπλῖται καθεύδοντες ὥς πεντήκοντα) ἐπειδὴ ἤσθοντο, οἱ μὲν τινες ὀλίγοι διαφθείρονται ἐν χειρὶν αὐτῶν, τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν περὶ, οἱ δὲ ἐς τὰς ναῦς, αἱ ἐφρουροῦν δύο, καταφνύοντες διασφύζονται ἐς τὴν Ἀγκυθον τὸ φρουρίον, ὃ εἶχον αὐτοὶ καταλαβόντες ἄκρον τῆς πόλεως ἐς
3 τὴν θάλασσαν ἀπειλημμένον ἐν στενῷ ἰσθμῷ. κατέφνυον δὲ καὶ τῶν Τορωναίων ἐς αὐτοὺς ὅσοι ἦσαν σφίσιν ἐπιτήδειοι.

114. Γεγενημένης δὲ ἡμέρας ἤδη καὶ βεβαίως τῆς πόλεως ἐχομένης ὁ Βρασίδης τοῖς μὲν μετὰ τῶν Ἀθηναίων Τορωναίοις καταπεφηνόσι κήρυγμα ἐποίησατο τὸν βουλόμενον ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ ἐξελθόντα ἀδεῶς πολιτεύειν, τοῖς δὲ Ἀθηναίοις κήρυκα προσπέμφας ἐξιέναι ἐκέλευσεν ἐκ τῆς Ἀγκυθου ὑποσπόνδους
2 καὶ τὰ ἑαυτῶν ἔχοντας ὥς οὔσης Χαλκιδέων. οἱ δὲ ἐκλείπειν μὲν οὐκ ἔφασαν, σπείσασθαι δὲ σφίσιν ἐκέλευον ἡμέραν τοὺς νεκροὺς ἀνελέσθαι. ὁ δὲ ἐσπείσατο δύο. ἐν ταύταις δὲ αὐτὸς
3 τε τὰς ἐγγὺς οἰκίας ἐκρατύνατο καὶ Ἀθηναῖοι τὰ σφέτερα. καὶ ξύλλογον τῶν Τορωναίων ποιήσας ἔλεξε τοῖς ἐν τῇ Ἀκάνθῳ

auch gesagt werden: im Bau für im Wiederaufbau begriffen sein. Daher halte ich an d. Überlieferung fest.

3. τὸ πλῆθος, die Mehrzahl der Soldaten. — βουλόμενος nach Βρασίδης καὶ τὸ πλῆθος. zu 72, 4. 3, 109, 2. — κατ' ἄκρας hier wohl im eigentl. Sinne: von oben her; vgl. Herod. 6, 82, 3. Die gewöhnl. Bedeutung: vollständig erklärt sich leicht aus dieser ursprünglichen.

113. 2. καθεύδοντες. Daß sie vor Tagesanbruch, wo der Überfall geschah, noch schliefen (ganz derselbe Fall wie 3, 112, 3. 4, 32, 1 ἐν ταῖς εὐναῖς ἐτι), ist keinem Erklärer aufgefallen außer Cl., welcher gegen die Hdschr. ἐγκαθεύδοντες „excubias agentes“ (nur aus Xen. Hell. 2, 4, 24 bekannt),

schreibt. Danach änderte auch St. — αὐτῶν verb. mit οἱ μὲν τινες. — αὐτοί, selbst, allein. — ἐς τὴν θ. ἀπειλ. prägnanter Ausdruck für ἐς τὴν θάλασσαν ἀνέχον καὶ ἀπειλημμένον. — ἐν στενῷ ἰσθμῷ. Die Abtrennung findet statt in der Landenge. Auch 120, 3 τῆς Παλλήνης ἐν τῷ ἰσθμῷ ἀπειλημμένης. Nur scheinbar bedeutet ἐν vermittels, durch. s. 7, 8, 2. 11, 1.

3. σφίσιν, i. e. τοῖς Ἀθ., die das Hauptsubj. der ganzen Erzählung sind. zu 1, 30, 3.

114. 1. καταπεφηνόσι. Üb. die Stellung zu 1, 11, 3. — ἐξελθόντα, sc. ἐκ τῆς Ἀγκυθου.

2. σπείσασθαι c. Inf. wie 3, 109, 2.

3. τοῖς ἐν τῇ Ἀκ. sc. λεχθεῖσι; τὰ ἐν τῇ Ἀκ. K. 85—87.

παραπλήσια, ὅτι οὐ δίκαιον εἶη οὔτε τοὺς πράξαντας πρὸς αὐτὸν τὴν λῆψιν τῆς πόλεως χεῖρους οὐδὲ προδότας ἡγεῖσθαι (οὐδὲ γὰρ ἐπὶ δουλείᾳ οὐδὲ χρήμασι πεισθέντας δρᾶσαι τοῦτο, ἀλλ' ἐπὶ ἀγαθῷ καὶ ἐλευθερίᾳ τῆς πόλεως), οὔτε τοὺς μὴ μετασχόντας οἰεσθαι μὴ τῶν αὐτῶν τεύξεσθαι· ἀπῆλθαι γὰρ οὐ διαφθερῶν οὔτε πόλιν οὔτε ἰδιώτην οὐδένα. τὸ δὲ κήρυγμα 4 ποιήσασθαι τούτου ἕνεκα τοῖς παρ' Ἀθηναίους καταπεφηνόσιν, ὥς ἡγούμενος οὐδὲν χεῖρους τῇ ἐκείνων φιλίᾳ· οὐδ' ἂν σφῶν πειρασασμένους αὐτοὺς τῶν Λακεδαιμονίων δοκεῖν ἦσσαν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον, ὅσῳ δικαιοτέρα πράσσουσιν, εὖνους ἂν σφίσι γενέσθαι, ἀπειρία δὲ νῦν πεφοβῆσθαι. τοὺς τε πάντας παρα- 5 σκευάζεσθαι ἐκέλευσεν ὥς βεβαίους τε ἐσομένους ξυμμάχους καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε ἤδη ὅ τι ἂν ἀμαρτάνωσιν αἰτίαν ἔχοντας· τὰ δὲ πρότερα οὐ σφεῖς ἀδικεῖσθαι, ἀλλ' ἐκείνους μᾶλλον ὑπ' ἄλλων κρείσσονων, καὶ ξυγγνώμην εἶναι εἰ τι ἡραντιοῦντο.

115. Καὶ ὁ μὲν τοιαῦτα εἰπὼν καὶ παραθαρσύνας διελθουσῶν τῶν σπονδῶν τὰς προσβολὰς ἐποιεῖτο τῇ Αἰγυπτῷ· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἡμύναντό τε ἐκ φανύλου τειχίσματος καὶ ἀπ' οἰκῶν ἐπάλξεις ἐχουσῶν, καὶ μίαν μὲν ἡμέραν ἀπεκρούσαντο· τῇ δ' 2 ὑστεραίᾳ μηχανῆς μελλούσης προσάξεσθαι αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἐναντίων, ἀφ' ἧς πῦρ ἐνήσειν διανοοῦντο ἐς τὰ ξύλινα παραφράγματα, καὶ προσιδόντος ἤδη τοῦ στρατεύματος, ἧ ῥοντο μάλιστα αὐτοὺς προσκομιεῖν τὴν μηχανὴν καὶ ἦν ἐπιμαχώτατον, πύργον ξύλινον ἐπ' οἰκῆμα ἀντέστησαν, καὶ ὕδατος ἀμφορέας πολλοὺς καὶ πίθους ἀνεφόρησαν καὶ λίθους μεγάλους, ἀνθρωποὶ τε πολλοὶ ἀνέβησαν. τὸ δὲ οἰκῆμα λαβὼν μεῖζον ἄχθος ἐξάπινης 3 κατερράγη καὶ ψόφου πολλοῦ γενομένου τοὺς μὲν ἐγγὺς καὶ ὀρῶντας τῶν Ἀθηναίων ἐλύπησε μᾶλλον ἢ ἐφόβησεν, οἱ δὲ ἄποθεν, καὶ μάλιστα οἱ διὰ πλείστου, νομίσαντες ταύτῃ ἑαλωκέναι ἤδη τὸ χωρίον φυγῇ ἐς τὴν θάλασσαν καὶ τὰς ναῦς ὤρμησαν.

4. ὡς ἡγούμενος, *quippe qui existimaret.* s. 6, 32, 3. 7, 40, 2. — ἂν — *an.* zu 1, 36, 3. — τῶν Λακ. ist Appos. zu σφῶν. s. 2, 29, 3. Cobet u. St. streichen es.

5. τὸ ἀπὸ τοῦδε adverbial von jetzt an. 2, 46, 1. — αἰτίαν ἔχοντας, würden sie die Verantwortung haben. Der Genet. hiezu liegt in ὅ τι, d. i. τούτου ὅ. — σφεῖς, οἱ Λακ. Br. ist ihr Vertreter.

— ἐκείνους, τοὺς Τορωναίους. — ἄλλων, τῶν Αἰγ.

115. 1. τέ nach ἡμύναντο ist so gestellt, als wenn das entsprechende Satzglied sein eignes Verb. haben sollte. Das Umgekehrte zu 1, 16.

2. προσάξεσθαι im passiv. Sinne. — ἐνήσειν. Üb. das Fut. zu 1, 27, 3.

3. οἱ διὰ πλείστου, die Entferntesten.

116. Καὶ ὁ Βρασίδης ὡς ἤσθετο αὐτοὺς ἀπολείποντάς τε τὰς ἐπάλλξεις καὶ τὸ γιγνόμενον ὁρῶν, ἐπιφερόμενος τῷ στρατῷ εὐθύς τὸ τείχος λαμβάνει, καὶ ὅσους ἐγκατέλαβε διέφθειρε.
- 2 καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τοῖς τε πλοίοις καὶ ταῖς ναυσὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐκλιπόντες τὸ χωρίον ἐς Παλλήνην διεκομίσθησαν· ὁ δὲ Βρασίδης (ἔστι γὰρ ἐν τῇ Ἀγκυρῇ Ἀθηνᾶς ἱερὸν, καὶ ἔτυχε κηρύξας, ὅτε ἔμελλε προσβάλλειν, τῷ ἐπιβάντι πρώτῳ τοῦ τείχους τριάκοντα μνᾶς ἀργυρίου δώσειν) νομίσας ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ ἢ ἀνθρωπείῳ τὴν ἄλωσιν γενέσθαι, τὰς τε τριάκοντα μνᾶς τῇ θεῷ ἀπέδωκεν ἐς τὸ ἱερὸν καὶ τὴν Ἀγκυρὴν καθελὼν καὶ ἀνα-
- 3 σκευάσας τέμενος ἀνῆκεν ἅπαν. καὶ ὁ μὲν τὸ λοιπὸν τοῦ χειμῶνος ἃ τε εἶχε τῶν χωρίων καθίστατο καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπεβούλευε· καὶ τοῦ χειμῶνος διελθόντος ὄγδοον ἔτος ἐτελεύτα τῷ πολέμῳ.

117. Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ Ἀθηναῖοι ἅμα ἤρι τοῦ ἐπιγυμνομένου θέρους εὐθύς ἐκχειρίαν ἐποιήσαντο ἐνιαύσιον, νομίσαντες Ἀθηναῖοι μὲν οὐκ ἂν ἔτι τὸν Βρασίδαν σφῶν προσ-
 αποστήσαι οὐδὲν πρὶν παρασκευάσαιντο καθ' ἡσυχίαν, καὶ ἅμα, εἰ καλῶς σφίσιν ἔχοι, καὶ ξυμβῆναι τὰ πλείω, Λακεδαιμόνιοι δὲ ταῦτα τοὺς Ἀθηναίους ἡγούμενοι ἅπερ ἔδεισαν φοβεῖσθαι, καὶ γενομένης ἀνοκωχῆς κακῶν καὶ ταλαιπωρίας μᾶλλον ἐπι-

116. 1. ὡς ἤσθετο — καὶ ὁρῶν zu 1, 1, 1. — τέ ist umgestellt. zu 1, 16.

2. τοῖς — ναυσί. Auch 2, 84, 2. 6, 65, 2 werden πλοῖα und νῆες neben einander gestellt, doch in der umgekehrten Ordnung. νῆες sind Kriegsschiffe, πλοῖα kleinere Fahrzeuge, die jene begleiten. Von Kriegsschiffen waren hier nur zwei vorhanden: 113, 2. — ἔστι γὰρ κτλ. Die Parenthese ist voraufgeschickt. — Ἀθηνᾶς, dafür St. die durch die Inschr. beglaubigte ältere Form Ἀθηναῖας, auch 5, 10, 2. — ἀνασκευάσας wohl: nachdem er hatte aufräumen lassen. Das Med. 1, 18, 2, wo der Schol. erklärt: τὰ σκευῇ ἀναλαβόντες. — τέμενος, als heiligen Bezirk.

3. ἐτελεύτα τῷ πολέμῳ. Diese kürzere Abschlusformel des Kriegsjahres findet sich aufer an dieser

St. nur im fünften Buche in den fünf Jahren der Zwischenzeit zwischen dem Frieden des Nikias und dem sicilischen Zuge, wo einmal sogar die Formel ganz fehlt und nur steht: καὶ τὸ θέρους ἦρχε τοῦ ἐνδεκάτου ἔτους 5, 24, 2. Unser Formel am nächsten steht 2, 47, 1 πρώτον ἔτος τοῦ πολέμου τοῦδε ἐτελεύτα. Sonst immer τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα τῷδε ὃν Θων. ξυνέγραψεν, doch zweimal mit der kleinen Änderung: ἐτελεύτα τῷ πολέμῳ τῷδε (2, 70. 6, 7). Einmal ist dem Zahlwort der Art. beigesetzt: 2, 70 τὸ δεύτερον ἔτος, den Krüg. wegen der übrigen Stellen verdächtig.

117. Jahr 423. 1. καὶ ξυμβῆναι, Ao. nach νομίσ. im Sinn des Fut. zu 3, 46, 2. — ἅπερ ἔδεισαν, nämlich dals Brasidas, wenn sie keinen Waffenstillstand schlossen, ihnen noch mehr Städte abtrünnig machen

θυμήσειν αὐτοὺς πειρασασμένους ξυναλλαγῆναι τε καὶ τοὺς ἄνδρας σφίσις ἀποδόντας σπονδὰς ποιήσασθαι καὶ ἐς τὸν πλείω χρόνον. τοὺς γὰρ δὴ ἄνδρας περὶ πλείονος ἐποιοῦντο κομίσασθαι, ὡς ἐτι Βρασίδης ἠντύχει, καὶ ἔμελλον ἐπὶ μείζον χωρήσαντος αὐτοῦ καὶ ἀντίπαλα καταστήσαντος τῶν μὲν στéρεσθαι, τοῖς δ' ἐκ τοῦ ἴσου ἀμυνόμενοι κινδυνεύειν [καὶ κρατήσῃν]. 3 γίγνεται οὖν ἐκχειρία αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ξυμμάχοις ἥδε.

118. „Περὶ μὲν τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου δοκεῖ ἡμῖν χρῆσθαι τὸν βουλόμενον ἀδόλως καὶ ἀδεῶς κατὰ τοὺς πατρίους νόμους. τοῖς μὲν Λακεδαιμονίοις 2 ταῦτα δοκεῖ καὶ τοῖς ξυμμάχοις τοῖς παροῦσι· Βοιωτοὺς δὲ καὶ Φωκίας πείσειν φασὶν ἐς δύναμιν προσκηρυκεύμενοι. περὶ δὲ 3 τῶν χρημάτων τοῦ θεοῦ ἐπιμελεῖσθαι ὅπως τοὺς ἀδικοῦντας ἐξευρήσομεν, ὀρθῶς καὶ δικαίως τοῖς πατρίοις νόμοις χρώμενοι καὶ ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς καὶ τῶν ἄλλων οἱ βουλόμενοι, τοῖς πατρίοις νόμοις χρώμενοι πάντες. περὶ μὲν οὖν τούτων ἔδοξε Λακεδαι- 4 μονίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις κατὰ ταῦτα· τάδε δὲ ἔδοξε Λακε-

würde. — πειρασασμένους, sc. τῆς ἀνοκωχῆς.

2. τοὺς γὰρ δὴ κτέ. Von dieser höchst kontroversen Stelle, deren letzte, wie es scheint, unhaltbare Worte ich mit Kr. eingeklammert habe, ohne ihm jedoch in der sonstigen Erklärung folgen zu können, begnüge ich mich durch Übersetzung den mir wahrscheinlichsten Sinn anzugeben: „die Gefangenen näml. wiederzuerhalten, darauf legten sie um so mehr Wert, da Bras. noch immer glücklich war und sie zu erwarten hatten, wenn er weiter vorschritte und ein Gleichgewicht herstellte (zw. Athen und Sparta), jener (der Gefangenen) beraubt zu werden, diese aber (ihre übrigen Truppen), mit gleichen Kräften kämpfend, zu gefährden.“ Cl. u. van Herw. billigen Herbsts Erklärg. v. κινδυνεύειν καὶ κρατ. = die Chance haben selbst den Sieg zu gewinnen. St. ändert. — ἐπὶ μείζον s. 100, 2. 1, 17, 1. 118, 2.

118. In diesem Dokument hat man sich den verschiedenen Ursprung der offenbar nicht homogenen Bestandteile herauszufinden

nicht ohne Erfolg bemüht. Vermutl. umfasste der ursprüngliche, von beiderseitigen Bevollmächtigten redigierte Entwurf nur §. 1. 3. 5—8 und von 10 die Worte: αἱ — ἔσσονται. Die Spartaner, im Einverständnisse mit ihren Bundesgenossen, setzten hinzu §. 2. 4. 9 und von 10 die Worte: οἱ — κελεύετε. Sovervollständig ward das Ganze in Athen genehmigt und hier §. 11 ff., die Ratifikation enthaltend, hinzugefügt. Schütz, Ztschr. f. Gymnw. 1883, S. 452 scheidet §. 10—14 v. d. Urkunde ganz aus.

1. χρῆσθαι, sc. αὐτῶ. — ἀδόλως καὶ ἀδεῶς stehende Formel in Verträgen.

2. τοῖς παροῦσι. K. 119. — Βοιωτοὺς — προσκηρ. stand in dieser Form schwerlich in der Urkunde; darauf deutet die 3. Person φασίν. (Schütz a. a. O.) doch s. §. 9.

3. ἐπιμελεῖσθαι, wofür St. die ältere Form ἐπιμελεσθαι (vgl. 6, 54, 6) verlangt, hängt ab von δοκεῖ (§. 1).

4. Die Worte: κατὰ ταῦτα· — ξυμμάχοις stehen nur in drei Codd.; doch erfordert sie der Zusammen-

δαιμονίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις, ἐὰν σπονδὰς ποιῶνται οἱ Ἀθη-
ναῖοι, ἐπὶ τῆς αὐτῶν μένειν ἑκατέρους ἔχοντας ἅπερ νῦν ἔχομεν,
τοὺς μὲν ἐν τῷ Κορυφασίῳ ἐντὸς τῆς Βουφράδος καὶ τοῦ Το-
μέως μένοντας, τοὺς δὲ ἐν Κυθήροις μὴ ἐπιμισγομένους ἐς τὴν
ξυμμαχίαν, μήτε ἡμᾶς πρὸς αὐτοὺς μήτε αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς,
τοὺς δὲ ἐν Νισαίᾳ καὶ Μινώᾳ μὴ ὑπερβαίνοντας τὴν ὁδὸν τὴν
ἀπὸ τῶν πυλῶν τῶν παρὰ τοῦ Νίσου ἐπὶ τὸ Ποσειδώνιον, ἀπὸ
δὲ τοῦ Ποσειδωνίου εὐθὺς ἐπὶ τὴν γέφυραν τὴν ἐς Μινῶαν
(μὴδὲ Μεγαρέας καὶ τοὺς ξυμμάχους ὑπερβαίνειν τὴν ὁδὸν
ταύτην), καὶ τὴν νῆσον, ἥνπερ ἔλαβον οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντας,
μὴδὲ ἐπιμισγομένους μηδετέρους μηδετέρωσσε, καὶ τὰ ἐν Τροι-
ζῇνι, ὅσαπερ νῦν ἔχουσι καὶ οἷα ξυνέθεντο πρὸς Ἀθηναίους.
5 καὶ τῇ θαλάσῃ χρωμένους, ὅσα ἂν κατὰ τὴν ἑαυτῶν καὶ κατὰ
τὴν ξυμμαχίαν, Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ξυμμάχους πλεῖν μὴ

hang. Mehrere Hdschr. haben vor dem ersten ξυμμ. noch ἄλλοις, zwei vor dem zweiten, an sich zulässig (zu 2, 14, 1), jedoch mit den übrigen vier Stellen dieser Urkunde nicht im Einklang. Kiel, Fleckeis. 123 S. 313 setzt es nur an der zweiten Stelle u. erklärt „allen übrigen Bundesgen.“ näml. den B. „ohne Ausnahme“ ohne jede Berechtigung. Die in den Worten περὶ — κατὰ ταῦτα liegende Zustimmung der Peloponnesier zeigt, daß auch diese nicht in der Vertragsurkunde standen. — τοὺς μὲν — τοὺς δὲ κτέ. Die einzelnen, in Feindeslande stehenden Truppenteile der Ath. werden durch diesen §. in Demarkationslinien eingeschlossen. Für Sparta ist derselbe in sofern günstig, als eine entsprechende Beschränkung für Brasidas in Thrakien nicht ausdrückl. stipuliert wird, wie man wegen ἑκατέρους κτέ. erwarten sollte. Dieser Leichtsinn der Athener rächte sich bald. S. Kap. 122. 123. 135. — Κορυφασίῳ. K. 3 ff. — Βουφρ. u. Τομ. unbekannte Örtlichkeiten. — Κυθήροις. K. 54. — μήτε — πρὸς ἡμᾶς. Ohne diesen Zusatz würde sich μὴ — ξυμμαχίαν nur auf die genannten Ath. beziehn. — Νισαίᾳ καὶ Μινῳᾳ. K. 67. 69 ff. Schütz

a. a. O. will καὶ Μιν. streichen. Es ist entbehrlich. — παρὰ τοῦ Νίσου, ungewiß ob ein Tempel oder ein Standbild des Nisos. Der Genet. „scheint entschuldbar als eine durch die vorang. Genetivbestimmung τὴν ἀπὸ τῶν πυλῶν veranlaßte Attraktion: es schwebt auch hier noch der Begriff des von einem Punkte ausgehenden Weges vor, wie wenn wir sagen wollten: „Der Weg vom Thore vom Nisostempel“ statt: „am Nisost.“ E. Doch würde dies nur von ἀπὸ τοῦ Νισαίου, was mehrere Codd., darunter ein guter, haben, gelten, da παρὰ mit dem Genetiv wohl das örtl. Ausgehen nicht bezeichnen kann. Haacke vermutet τῷ Νίσου, Dobree τὸ Νίσου oder τὸ τοῦ Νίσου. Nisos der mythische Gründer von Nisaia; durch den Verrat seiner Tochter Skylla fiel die Stadt Nisaia in die Hände des Minos, Nisos verlor sein Leben. Gen. s. Ov. Met. 8, 6 ff. u. die Arbeit v. E. Siecke. Progr. des Friedrichs-Gymn. 1884. — γέφυραν 427. 3, 51, 3. — μὴδὲ Μεγ. nachträgl. Zusatz und ohne grammat. Zusammenhang mit der Participialkonstr. — Τροιζῇνι. 45, 2. — ξυνέθεντο, sc. οἱ Τροιζῆνιοι.

5. ὅσα ἂν, sc. χρῶνται αὐτῇ. zu

μακροῦ νηί, ἄλλω δὲ κωπήρει πλοίῳ, ἐς πεντακόσια τάλαντα ἄγοντι μέτρα. κήρυκι δὲ καὶ πρεσβείᾳ καὶ ἀκολούθοις, ὁπόσοις 6 ἂν δοκῇ, περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου καὶ δικῶν ἐς Πελοπόννησον καὶ Ἀθήναζε σπονδὰς εἶναι ἰούσι καὶ ἀπιοῦσι, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. τοὺς δὲ αὐτομόλους μὴ δέχεσθαι ἐν τού- 7 τῳ τῷ χρόνῳ, μήτε ἐλεύθερον μήτε δοῦλον, μήτε ἡμᾶς μήτε ὑμᾶς. δίκας τε διδόναι ὑμᾶς τε ἡμῖν καὶ ἡμᾶς ὑμῖν κατὰ τὰ πάτρια, 8 τὰ ἀμφίλογα δίκη διαλύοντας ἔνευ πολέμου. τοῖς μὲν Λακεδαι- 9 μονίοις καὶ τοῖς ξυμμαχοῖς ταῦτα δοκεῖ· εἰ δέ τι ὑμῖν εἴτε κάλλιον εἴτε δικαιοτέρον τούτων δοκεῖ εἶναι, ἰόντες ἐς Λακεδαιμόνα διδάσκετε· οὐδενὸς γὰρ ἀποστήσονται, ὅσα ἂν δίκαια λέγητε, οὔτε οἱ Λακεδαιμόνιοι οὔτε οἱ ξύμμαχοι. οἱ δὲ ἰόντες τέλος ἔχοντες 10 ἰόντων, ἥπερ καὶ ὑμεῖς ἡμᾶς κελεύετε. αἱ δὲ σπονδαὶ ἐνιαυτὸν 11 ἔσονται. ἔδοξε τῷ δήμῳ. Ἀκαμαντὶς ἐπρυτάνευε, Φαίνιππος ἐγραμμάτευε, Νικιάδης ἐπεστάτει. Ἀάχης εἶπε, τύχῃ ἀγαθῇ τῇ Ἀθηναίων, ποιεῖσθαι τὴν ἐκχειρίαν, καθὰ ξυγχωροῦσι Λακε- 12 δαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι αὐτῶν· καὶ ὠμολόγησαν ἐν τῷ δήμῳ 12 τὴν ἐκχειρίαν εἶναι ἐνιαυτόν, ἄρχειν δὲ τήνδε τὴν ἡμέραν, τετράδα ἐπὶ δέκα τοῦ Ἐλαφηβολιῶνος μηνός. ἐν τούτῳ τῷ 13 χρόνῳ ἰόντας ὡς ἀλλήλους πρέσβεις καὶ κήρυκας ποιεῖσθαι τοὺς λόγους, καθ' ὅτι ἔσται ἡ κατάλυσις τοῦ πολέμου. ἐκκλησίαν δὲ ποιήσαντας τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς πρυτάνεις, 14 πρῶτον [περὶ τῆς εἰρήνης βουλευσασθαι Ἀθηναίους,] καθ' ὅτι

(Χρηματίζουσι πρὸς τὸν δῆμον) καὶ vgl. *Berkh* 1917 246.

1, 111, 1. — ἄλλω sonst ein. — ἐς — μέτρα, Lasten führend bis zu.

6. Mit ἰούσι καὶ ἀπιοῦσι vgl. die bekannte Stelle Xen. Anab. 2, 3, 7: ὁ δὲ ἡρώτα, εἰ αὐτοῖς τοῖς ἀνδράσι σπένδοντο τοῖς ἰούσι καὶ ἀπιοῦσιν u. ebenda 2, 1, 22 ähnl. ohne Artikel.

9. ἀποστήσονται sich ablehnend verhalten.

10. τέλος, Vollmacht. — κελεύετε Präis., weil der Befehl noch fort dauert „wie ihr es auch von uns verlangt.“

11. Die gewöhnlichen Kurialien eines Psephisma. Ἀκαμαντὶς eine der 10 Phylen. Unter diesen wechselte alle 35 oder 36 Tage die Prytanie des Rates. Tägl. wurde aus der φυλὴ πρυτανεύουσα durchs Los ein anderer zum ἐπιστάτης gewählt,

der außer andern Obliegenheiten den Vorsitz in der Volkversammlung führte. Der γραμματεὺς wechselte mit jeder Prytanie und mußte immer einer andern als der regierenden Phyle angehören: Hermann Staatsalt. §. 127. — εἶπε, beantragte. — τύχῃ ἀγαθῇ κτέ. die stehende Formel, wie es z. B. in einem chalkid.-athen. Vertrag heisst: Ἀντικλῆς εἶπε· ἀγαθῇ τύχῃ τῇ Ἀθηναίων, ποιεῖσθαι τὸν ὅρκον. Rev. arch. Bd. 33. S. 243. Mit dieser Formel vgl. d. lat. quod bonum faustum felix fortunatumque esset.

12. ὠμολόγησαν ἐν τῷ δήμῳ = ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ faßt Schütz als Einschiebung des Thuk. in den Vertrag. — τήνδε τὴν ἡμέραν ist Subj. s. 2, 12, 3.

14. τοὺς στρατηγοὺς. s. 2, 59, 3. Üb. den Akk. zu 1, 49, 4. — καθ'

ἂν ἐσίῃ ἡ πρεσβεία περὶ τῆς καταλύσεως τοῦ πολέμου. σπείσασθαι δὲ αὐτίκα μάλα τὰς πρεσβείας ἐν τῷ δήμῳ τὰς παρούσας ἢ μὴν ἐμμενεῖν ἐν ταῖς σπονδαῖς τὸν ἐνιαυτόν.

119. Ταῦτα ξυνέθεντο Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξυμμαχοὶ Ἀθηναίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις, καὶ ὥμοσαν Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ 2 ξυμμαχοὶ μηνὸς ἐν Λακεδαίμονι Γεραστίον δωδεκάτῃ. ξυνετίθεντο δὲ καὶ ἐσπένδοντο Λακεδαιμονίων μὲν οὔδε· Ταῦρος Ἐχτιμίδα, Ἀθήναιος Περικλείδα, Φιλοχαρίδας Ἐρνεϊδαῖδα· Κορινθίων δὲ Αἰνέας Ὠκύτου, Εὐφραμίδας Ἀριστωναύμου· Σικωνίων δὲ Λαμότιμος Νανκράτους, Ὀνάσιμος Μεγακλέους· Μεγαρέων δὲ Νίκασος Κεκάλου, Μενεκράτης Ἀμφιδώρου· Ἐπιδαυρίων δὲ Ἀμφίας Εὐπαῖδα· Ἀθηναίων δὲ οἱ στρατηγοὶ Νικόστρατος Διτρέφους, Νικίας Νικηράτου, Αὐτοκλῆς Τολμαίου. 3 ἢ μὲν δὴ ἐκεχειρία αὕτη ἐγένετο, καὶ ξυνῆσαν ἐν αὐτῇ περὶ τῶν μειζύων σπονδῶν διὰ παντός ἐς λόγους.

120. Περὶ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας αἷς ἐπήρχοντο Σκιώνη

ὅτι ἂν ἐσίῃ, unter welchen Bedingungen auch immer sie einträte, näml. in die Volksversammlung; gleichviel ob die Spartaner den Gesandten einen bestimmten Modus der Verhandlungen vorgeschrieben hätten oder nicht, es solle jedenfalls über den Frieden beraten werden. Die Erklärung mehrerer: unter welchen Bedingungen sie eintreten solle, ist mit ἂν nicht vereinbar. — ἐμμενεῖν ἐν. Krüg. will „nach dem sonstigen Sprachgebrauche des Thuk.“ ἐν tilgen. Wer möchte aber die Aktenstücke, die ein Autor mitteilt, nach dem eignen Sprachgebrauche desselben regulieren! Daß ἐμμένω ἐν in Inschriften und bei Polyb. mehrmals so vorkommt, bemerkt Poppo nach Steph. Thes.

119. 1. Λακεδαιμόνιοι κτέ. Diese zuerst von Krüg. nach einem Cod. gegebene Lesart dieser Stelle trägt durchaus die Spuren der Ächtheit. Die Vulg. dafür bloß: Λακεδαιμόνιοι καὶ ὁμολόγησαν καὶ οἱ ξυμμαχοὶ Ἀθηναίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις, doch für καὶ ὁμολόγησαν die meisten Codd. καὶ ὥμοσαν teils vor, teils nach Λακ., wodurch der ganze Zusatz hier sehr verdächtig wird,

während sich nachher καὶ ὥμοσαν Λακ. κτέ. sehr passend mit μηνὸς κτέ. verbindet. — ἐν Λακεδαίμονι zeigt seine Beziehung durch die Stellung an. Derselbe Tag, der 118, 12 nach dem attischen Kalender bezeichnet war, denn auch 5, 19, 1 wird das laked. u. athen. Datum nebeneinander bezeichnet.

2. Kirchhoff u. Steup rechnen die Urkunde bis zu diesem §. Doch s. dagegen Schütz, Ztschr. f. Gymnw. 1883. S. 452. — Ταῦρος κτέ. Vor den Genet. fehlt der Artikel, wie gewöhnlich in Urkunden. — Ἐρνεϊδαῖδα. St. mit Valckenaer u. Cobet: Ἐρνεϊλαῖδα.

120. 1. ἐπήρχοντο. Man leitete diese Form gewöhnl. von ἐπέρχεσθαι, desgl. προσέρχοντο K. 121, 1 von προσέρχεσθαι ab. Da aber von ἐρχομαι außer dem Präs. Ind. keine andere Form bei Attikern vorkommt (Elmsley zu Eur. Heracl. 210), so sind sie mit Herbst S. 7—10 gegen Cobet von ἐπάρχεσθαι abzuleiten, „nach einander die Vertragsspende darbringen, nach einander opfern“, und von προσάρχεσθαι, „jemandem die Erstlinge weihen“ (vgl. Plat. Theait. 168 C. Buttmann Lexil. I 4. Aufl. S. 96 ff.). Der Ausdruck

ἐν τῇ Παλλήνῃ πόλιν ἀπέστη ἀπ' Ἀθηναίων πρὸς Βρασίδαν. φασὶ δὲ οἱ Σκιωναῖοι Πελληνῆς μὲν εἶναι ἐκ Πελοποννήσου, πλείοντας δ' ἀπὸ Τροίας σφῶν τοὺς πρώτους κατενεχθῆναι ἐς τὸ χωρίον τοῦτο τῷ χειμῶνι ᾧ ἐχρήσαντο Ἀχαιοί, καὶ αὐτοῦ οἰκῆσαι. ἀποστᾶσι δ' αὐτοῖς ὁ Βρασίδης διέπλευσε νυκτὸς ἐς 2 τὴν Σκιώνην, τριήρει μὲν φιλία προπλεύουση, αὐτὸς δὲ ἐν κελητῷ ἄποθεν ἐφεπόμενος, ὅπως, εἰ μὲν τινι τοῦ κέλητος μείζονι πλοίῳ περιτυγχάνοι, ἢ τριήρης ἀμύνη αὐτῷ, ἀντιπάλου δὲ ἄλλης τριήρους ἐπιγενομένης οὐ πρὸς τὸ ἔλασσον νομίζων τρέψεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ναῦν, καὶ ἐν τούτῳ αὐτὸν διασώσειν. περαιωθεὶς δὲ καὶ ξύλλογον ποιήσας τῶν Σκιωναίων ἔλεγεν ᾧ 3 τε ἐν τῇ Ἀκάνθῳ καὶ Τορώνῃ, καὶ προσέτι φάσκων ἀξιοτάτους αὐτοὺς εἶναι ἐπαίνου, οἷτινες τῆς Παλλήνης ἐν τῷ ἰσθμῷ ἀπειλημμένης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Ποτίδαιαν ἐχόντων καὶ ὄντες οὐδὲν ἄλλο ἢ νησιῶται αὐτεπάγγελτοι ἐχώρησαν πρὸς τὴν ἑλευθερίαν καὶ οὐκ ἀνέμειναν ἀτολμία ἀνάγκην σφίσι προσγενέσθαι περὶ τοῦ φανερώς οἰκείου ἀγαθοῦ· σημείον τ' εἶναι τοῦ καὶ ἄλλο τι ἂν αὐτοὺς τῶν μεγίστων ἀνδρείως ὑπομεῖναι, εἰ τε τεθῇσεται κατὰ νοῦν τὰ πράγματα, πιστοτάτους τε τῇ ἀληθείᾳ ἡγήσεσθαι αὐτοὺς Λακεδαιμονίων φίλους καὶ τὰλλα τιμῆσειν.

121. Καὶ οἱ μὲν Σκιωναῖοι ἐπήρθησάν τε τοῖς λόγοις καὶ θαρσύναντες πάντες ὁμοίως, καὶ οἷς πρότερον μὴ ἤρεσκε τὰ πρᾶσσόμενα, τὸν τε πόλεμον διανοοῦντο προθύμως οἶσιν καὶ τὸν Βρασίδαν τὰ τ' ἄλλα καλῶς ἐδέξαντο καὶ δημοσίᾳ μὲν χροσφ' στεφάνῳ ἀνέδησαν ὥς ἐλευθεροῦντα τὴν Ἑλλάδα, ἰδίᾳ

προσάρχεσθαι ist K. 121 von Thuk. sowohl in Bezug auf den gegenwärtigen Frühling, wo die Skionäer hier den Brasidas in ihrer Stadt feiern, wie auf die heroischen Ehren, die sie dem Sieger und Befreier von Hellas darbringen, gleich glücklich gewählt. — Die Stadt im Pelop. hieß *Πελλήνη*.

2. *διέπλευσε*, von Torone: K. 116. 122, 2. — *ἀμύνη* die best. Codd. für *ἀμύνη*. 7, 4, 1 ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι, εἰ μὴ δύναιντο κολῦσαι, μηκέτι οἱ τοῖς ὅσιν ἀποτείχισαι, S. Widmann, de finalium enunt. usu Thuc. S. 33 u. 54. — *αὐτῷ* streicht St. — *νομίζων*. Der Satz wird anders gewendet, als der Anfang ὅπως,

εἰ μὲν erwarten liefs. — *τρέψεσθαι*. Subj. ist die „andere Triere.“

3. ἐν — *Τορώνῃ*. K. 85 ff. 114. — ἐν — *ἀπειλ.* zu 113, 2. — οὐδὲν ἄλλο ἢ Kap. 14, 3. — εἰ τε τεθ. ist nach Krügers Konj. aufgenommen statt εἰ τεθ. Ohne τέ würde der Satz sinnwidrig zum vorigen gehören.

121. 1. οἶσιν. Üb. das Fut. 115, 2 u. zu 1, 27, 3. — *προσέρχοντο*. zu 120, 1. — *ἀθλητῇ*, einem siegreichen, wie es bei Plutarch von Perikles heisst (s. das. Kap. 28, 2): *στεφάνοις ἀνέδουν καὶ ταινίαις ὥσπερ ἀθλητὴν νικηφόρον*. Auch schon bei *ἐταυρίον* ist ὥσπερ ἀθλητὴν zu denken.

- 2 δὲ ἐταινίουν τε καὶ προσήρχοντο ὥσπερ ἀθλητῇ. ὁ δὲ τό τε παραιντικά φυλακὴν τινα αὐτοῖς ἐγκαταλιπὼν διέβη πάλιν, καὶ ὕστερον οὐ πολλῶ στρατιὰν πλείω ἐπεραίωσε, βουλόμενος μετ' αὐτῶν τῆς τε Μένδης καὶ τῆς Ποτιδαίας ἀποπειραῖσαι, ἡγούμενος καὶ τοὺς Ἀθηναίους βοηθῆσαι ἂν ὥς ἐς νῆσον καὶ βουλόμενος φθάσαι· καὶ τι αὐτῷ καὶ ἐπράσσετο ἐς τὰς πόλεις ταύτας προδοσίας πέρι.

122. Καὶ ὁ μὲν ἔμελλεν ἐργειρῆσειν ταῖς πόλεσι ταύταις· ἐν τούτῳ δὲ τριῖναι οἱ τὴν ἐκχειρίαν περιαγγέλλοντες ἀφικνοῦνται παρ' αὐτόν, Ἀθηναίων μὲν Ἀριστάννυμος, Λακεδαιμονίων δὲ Ἀθήναιος. καὶ ἡ μὲν στρατιὰ πάλιν διέβη ἐς Τορώνην, οἱ δὲ τῷ Βρασίδᾳ ἀνήγγελλον τὴν ξυνθήκην, καὶ ἐδέξαντο πάντες οἱ ἐπὶ Θωράκης ξύμμαχοι Λακεδαιμονίων τὰ πεπραγμένα.
- 3 Ἀριστάννυμος δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις κατήνει, Σκιωναίους δὲ αἰσθόμενος ἐκ λογισμοῦ τῶν ἡμερῶν ὅτι ὕστερον ἀφεστήκοιεν, οὐκ ἔφη ἐνσπόνδους ἔσεσθαι. Βρασίδης δὲ ἀντέλεγε πολλὰ, ὥς
- 4 πρότερον, καὶ οὐκ ἠφίει τὴν πόλιν. ὥς δ' ἀπήγγειλεν ἐς τὰς Ἀθήνας ὁ Ἀριστάννυμος περὶ αὐτῶν, οἱ Ἀθηναῖοι εὐθὺς ἐτοῖμοι ἦσαν στρατεύειν ἐπὶ τὴν Σκιώνην. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πρόσβεις πέμψαντες παραβήσεσθαι ἔφασαν αὐτοὺς τὰς σπονδάς, καὶ τῆς πόλεως ἀντεποιοῦντο Βρασίδᾳ πιστεύοντες, δίκην τε
- 5 ἐτοῖμοι ἦσαν περὶ αὐτῆς κρίνεσθαι. οἱ δὲ δίκην μὲν οὐκ ᾔθελον κινδυνεύειν, στρατεύειν δὲ ὥς τάχιστα, ὁργὴν ποιούμενοι εἰ καὶ οἱ ἐν ταῖς νήσοις ἤδη [ὄντες] ἀξιοῦσι σφῶν ἀφίστασθαι,
- 6 τῇ κατὰ γῆν Λακεδαιμονίων ἰσχύϊ ἀνωφελεῖ πιστεύοντες. εἶχε δὲ καὶ ἡ ἀλήθεια περὶ τῆς ἀποστάσεως μᾶλλον ἢ οἱ Ἀθηναῖοι ἐδικαίουν· δύο γὰρ ἡμέραις ὕστερον ἀπέστησαν οἱ Σκιωναῖοι. ψήφισμά τ' εὐθὺς ἐποίησαντο, Κλέωνος γνώμῃ πεισθέντες,

2. ὥς ἐς νῆσον. Wodurch Palene einer Insel gleich geworden, s. 120, 3. Der Grund, warum der Abfall von Inseln den Ath. ganz besonders empfindl. war, 122, 5. s. 3, 39, 2, 5, 99.

122. 2. τῷ Βρασίδᾳ wird verdächtigt, da bereits die Meldung erwähnt sei. Es ist aber nur gesagt, daß, gerade als Bras. im Begriff war, das Unternehmen gegen Mende u. Pot. auszuführen, die Gesandten ankamen, welche über-

all den Waffenstillstand zu verkünden hatten. Die Ankündigung desselben an Bras. wird nun hier bes. erwähnt. Ich halte St.'s Korr. wie Classens künstl. Erklärung für unnötig.

3. τοῖς ἄλλοις κατήνει korr. St. in τοὺς ἄλλους κατ. Ich fasse es „für —“. — ἠφίει st. ἀφίει nach St.

4. δίκην zu κρίνεσθαι wie 1, 39, 1.

5. ἤδη verb. mit ἀξιοῦσι. — ὄντες hat Kr. beseitigt. — ἀνωφελεῖ = καίπερ ἀνωφελεῖ οὐδὲν, daher ohne Artikel. zu 1, 49, 5.

Σκιωναίους ἐξελεῖν τε καὶ ἀποκτεῖναι. καὶ τὰλλα ἡσυχάζοντες ἐς τοῦτο παρεσκευάζοντο.

123. Ἐν τούτῳ δὲ Μένδη ἀφίσταται αὐτῶν, πόλις ἐν τῇ Παλλήνῃ, Ἑρετριέων ἀποικία. καὶ αὐτοὺς ἐδέξατο ὁ Βρασίδης, οὐ νομίζων ἀδικεῖν, ὅτι ἐν τῇ ἐκχειρίᾳ φανερώς προσεχώρησαν· ἔστι γὰρ ἃ καὶ αὐτὸς ἐνεκάλει τοῖς Ἀθηναίοις παραβαίνειν τὰς σπονδάς. διὸ καὶ οἱ Μενδαῖοι μᾶλλον ἐτόλμησαν, τὴν τε τοῦ 2 Βρασίδου γνώμην ὁρῶντες ἐτοίμην, τεκμαιρόμενοι καὶ ἀπὸ τῆς Σκιώνης ὅτι οὐ προυδίδου, καὶ ἅμα τῶν πρᾶσσόντων σφίσιν ὀλίγων τε ὄντων καὶ ὥς τότε ἐμέλλησαν οὐκέτι ἀνέντων, ἀλλὰ περὶ σφίσιν αὐτοῖς φοβουμένων τὸ κατάδηλον καὶ καταβιασμένων παρὰ γνώμην τοὺς πολλούς. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εὐθύς πυ- 3 θύμενοι, πολλῷ ἔτι μᾶλλον ὀργισθέντες, παρεσκευάζοντο ἐπ' ἀμφοτέρας τὰς πόλεις. καὶ Βρασίδης προσδεχόμενος τὸν ἐπί- 4 πλοον αὐτῶν ὑπεκκομίζει ἐς Ὀλυνθον τὴν Χαλκιδικὴν παῖδας καὶ γυναικας τῶν Σκιωναίων καὶ Μενδαίων, καὶ τῶν Πελοποννησίων αὐτοῖς πεντακοσίους ὀπλίτας διέπεμψε καὶ πελταστὰς τριακοσίους Χαλκιδέων, ἄρχοντά τε τῶν ἀπάντων Πολυδαμίδαν. καὶ οἱ μὲν τὰ περὶ σφᾶς αὐτοὺς, ὥς ἐν τάχει παρесоμένων τῶν Ἀθηναίων, κοινῇ ἡττρεπίζοντο.

124. Βρασίδης δὲ καὶ Περδίκκας ἐν τούτῳ στρατεύουσιν ἅμα ἐπὶ Ἀρριβαῖον τὸ δεύτερον ἐς Αὐγκον. καὶ ἦγον ὁ μὲν ὢν ἐκράτει Μακεδόνων τὴν δύναμιν καὶ τῶν ἐνοικούντων Ἑλλήνων ὀπλίτας, ὁ δὲ πρὸς τοῖς αὐτοῦ περιλοιπίοις τῶν Πελοποννησίων Χαλκιδέας καὶ Ἀκανθίους καὶ τῶν ἄλλων κατὰ δύναμιν ἐκάστων. ξύμπαν δὲ τὸ ὀπλιτικὸν τῶν Ἑλλήνων τρισχίλιοι μάλιστα, ἑπτάς δ' οἱ πάντες ἡκολούθουν Μακεδόνων

123. 1. ἔστιν ἃ Akk. der Beziehung zu παραβ. τὰς σπ. „in einigen Punkten“ wie 16, 2.

2. ὀλίγων τε κτέ. Der 1. Grund: Br. ist der Sache günstig, denn er läßt Skione nicht im Stich; der 2. Grund: die den Abfall unter ihnen betreiben, lassen nicht mehr ab von ihrem Beginnen (suppl. πράσσειν), einmal weil sie in der Minderzahl sind (Oligarchen), dann weil sie eben einmal (τότε 121, 2) die Sache angefangen hatten, sondern zwingen jetzt aus Furcht vor der Entdeckung, die ihnen

Gefahr bringen würde, auch das Volk zum Abfall. Statt der Subordination ist die Koordination (καὶ καταβιασ.) angewandt. Durch Streichung des letzten καὶ (Cl.) würde die Konstruktion leichter.

4. παῖδας καὶ γυν. wohl nicht alle, denn bei der Einnahme durch die Athener (5, 32, 1) sind noch Weiber u. Kinder in der Stadt.

124. 1. τὸ δεύτερον. K. 83. — τῶν Ἑλλήνων in den Seestädten wie Thermē u. Pydna, welches von Griechen gegründet war. — περιλοιπίοις mit Bezug auf 123, 4. —

ξὺν Χαλκιδεῦσιν ὀλίγου ἐς χιλίους, καὶ ἄλλος ὅμιλος τῶν βαρ-
 2 βάρων πολὺς. ἐσβαλόντες δὲ ἐς τὴν Ἀρριβαίου καὶ εὐρόντες
 ἀντεστρατοπεδευμένους αὐτοῖς τοὺς Λυγκηστάς, ἀντεκαθέζοντο
 3 καὶ αὐτοί. καὶ ἐχόντων τῶν μὲν πεζῶν λόφον ἐκατέρωθεν, πε-
 δίου δὲ τοῦ μέσου ὄντος, οἱ ἱππῆς ἐς αὐτὸ καταδραμόντες ἱπο-
 μάχησαν πρῶτα ἀμφοτέρων, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Βρασίδας καὶ ὁ
 Περδίκκας, προελθόντων πρότερον ἀπὸ τοῦ λόφου μετὰ τῶν
 ἱππέων τῶν Λυγκηστῶν ὀπλιτῶν καὶ ἐτοιμῶν ὄντων μάχεσθαι,
 ἀντεπαγαρόντες καὶ αὐτοὶ ξυνέβαλον καὶ ἔτρεψαν τοὺς Λυγκη-
 στάς, καὶ πολλοὺς μὲν διέφθειραν, οἱ δὲ λοιποὶ διαφνύοντες
 4 πρὸς τὰ μετέωρα ἠσύχαζον. μετὰ δὲ τοῦτο τροπαῖον στήσαν-
 τες δύο μὲν ἢ τρεῖς ἡμέρας ἐπέσχον, τοὺς Ἰλλυριοὺς μένοντες,
 οἳ ἔτυχον τῷ Περδίκκᾳ μισθοῦ μέλλοντες ἤξειν. ἔπειτα ὁ Περ-
 δίκκας ἐβούλετο προῖέναι ἐπὶ τὰς τοῦ Ἀρριβαίου κόμας καὶ μὴ
 καθῆσθαι, Βρασίδας δὲ τῆς τε Μένδης περιορώμενος, μὴ τῶν
 Ἀθηναίων πρότερον ἐπιπλευσάντων τι πάθῃ, καὶ ἅμα τῶν Ἰλλυ-
 ρίων οὐ παρόντων, οὐ πρόθυμος ἦν, ἀλλὰ ἀναχωρεῖν μᾶλλον.

125. Καὶ ἐν τούτῳ διαφερομένων αὐτῶν ἠγγέλθη ὅτι καὶ
 Ἰλλυριοὶ μετ' Ἀρριβαίου, προδόντες Περδίκκᾳ, γερύνηται.
 ὥστε ἥδη ἀμφοτέροις μὲν δοκοῦν ἀναχωρεῖν διὰ τὸ δέος αὐτῶν,
 ὄντων ἀνθρώπων μαχίμων, κυρωθὲν δὲ οὐδὲν ἐκ τῆς διαφο-
 ρᾶς ὀπηνίκα χρὴ ὀρμᾶσθαι, νυκτός τε ἐπιγενομένης, οἱ μὲν
 Μακεδόνες καὶ τὸ πλῆθος τῶν βαρβάρων εὐθὺς φοβηθέντες,
 ὅπερ φιλεῖ μεγάλα στρατόπεδα, ἀσαφῶς ἐκπλήγνυσθαι, καὶ νο-
 μίσαντες πολλαπλασίους μὲν ἢ ἦλθον ἐπιέναι, ὅσον δὲ οὐπω
 παρεῖναι, καταστάντες ἐς αἰφνίδιον φυγὴν ἐχώρουν ἐπ' οἶκον,

ὀλίγον, beinahe, auch 8, 35, 3, ist aus einem Citate des Priscian in den neuern Ausgg. hergestellt statt ὀλίγω.

3. πεδίου — ὄντος aus τὸ μέσον ἦν πεδίον. — ἀμφοτέρων verb. mit οἱ ἱππῆς. — διαφνύοντες st. des überlief. Präs. mit Meineke.

4. μισθοῦ Gen. pretii. — περι-ορώμενος c. gen. sorgsam im Auge behaltend. Vgl. κήδεσθαι, φυλατ-τεσθαι (Kap. 11, 4). — πρόθυμος ἦν, sc. προῖέναι.

125. 1. καὶ οἱ Ἰλλ., zu den übrigen Gründen des Rückzuges kam noch der, daß auch etc. Doch lassen gute Hdschr. u. einige neuere Ausgg.

καὶ aus. — δοκοῦν — κυρωθὲν δὲ οὐδὲν, zu 1, 74, 1. — ἐκ infolge. — ὀπηνίκα von der Tagesstunde. vgl. Plat. Kriton zu Anf. — ἀσαφῶς ἐκπλήγνυσθαι. Statt des ursprüngl. zu ὅπερ gedachten allgemeinen Prädik. ποιεῖν (s. 5, 70 ὅπερ φιλεῖ τὰ μεγάλα στρατόπεδα — ποιεῖν) tritt gleich das konkrete ein. zu 2, 40, 3. — ἀσαφῶς, ohne sichtbare Veranlassung. s. K. 20, 2. — ὅσον οὐπω, beinahe schon, auch 6, 34, 9, 8, 92, 7. Siebenmal bei Thuk. ὅσον οὐ und darunter zweimal mithinzugefügtem ἤδη: 6, 57, 2, 8, 96, 3. Meistens steht παρεῖναι dabei, nur dreimal ein an-

καὶ τὸν Περδίκκην τὸ πρῶτον οὐκ αἰσθανόμενον, ὥς ἔγνω, ἠνάρκασαν πρὶν τὸν Βρασίδαν ἰδεῖν (ἄποθεν γὰρ πολὺ ἀλλήλων ἐστρατοπεδεύοντο) προαπελθεῖν. Βρασίδης δὲ ἅμα τῇ ἑφ 2 ὥς εἶδε τοὺς Μακεδόνας προανακχωρηκότας, τοὺς τε Ἴλλυριοὺς καὶ τὸν Ἀρριβαῖον μέλλοντας ἐπιέναι, ξυναγαγὼν καὶ αὐτὸς ἐς τετράγωνον τάξιν τοὺς ὀπλίτας καὶ τὸν ψιλὸν ὄμιλον ἐς μέσον λαβὼν, διενοεῖτο ἀναχωρεῖν. ἐκδρομοὺς δέ, εἴ πῃ προσ- 3 βάλλοιεν αὐτοῖς, ἔταξε τοὺς νεωτάτους, καὶ αὐτὸς λογάδας ἔχων τριακοσίους τελευταῖος γνώμην εἶχεν ὑποχωρῶν τοῖς τῶν ἐναντίων πρώτοις προσκεισομένοις ἀνθιστάμενος ἀμύνεσθαι. καὶ 4 πρὶν τοὺς πολεμίους ἐγγὺς εἶναι, ὥς διὰ ταχέων παρεκελεύσατο τοῖς στρατιώταις τοιάδε.

126. „Εἰ μὲν μὴ ὑπώπτευνον, ἄνδρες Πελοποννήσιοι, ὑμᾶς τῷ τε μεμυνῶσθαι καὶ ὅτι βάρβαροι οἱ ἐπιόντες καὶ πολλοὶ ἐκ- πληξιν ἔχειν, οὐκ ἂν ὁμοίως διδαχὴν ἅμα τῇ παρακελεύσει ἐποί- ούμην· νῦν δὲ πρὸς μὲν τὴν ἀπόλειψιν τῶν ἡμετέρων καὶ τὸ πληθὸς τῶν ἐναντίων βραχεῖ ὑπομνήματι καὶ παραινέσει τὰ μέ- 2 γιστα πειράσομαι πεῖθειν. ἀγαθοῖς γὰρ εἶναι ὑμῖν προσήκει τὰ πολέμια οὐ διὰ ξυμμάχων παρουσίαν ἐκάστοτε, ἀλλὰ δι' οἰκίαν ἀρετὴν, καὶ μηδὲν πληθὸς πεφοβῆσθαι ἑτέρων, οἷγε μὴδ' ἀπὸ πολιτειῶν τοιούτων ἦκετε, ἐν αἷς οὐ πολλοὶ ὀλίγων ἄρχουσιν, ἀλλὰ πλείονων μᾶλλον ἐλάσσονος, οὐκ ἄλλω τινὶ κτησάμενοι τὴν 3 δυναστείαν ἢ τῷ μαχόμενοι κρατεῖν. βαρβάρους δὲ οὓς νῦν ἀπει- ρία δέδितε, μαθεῖν χρή, ἐξ ὧν τε προηγωνίσθε τοῖς Μακεδόσιν αὐτῶν καὶ ἀφ' ὧν ἐγὼ εἰκάζω τε καὶ ἄλλων ἀκοῇ ἐπίσταμαι, οὐ

deres Verb. — πρὶν — ἰδεῖν. Schol.: πρὶν διαλεχθῆναι τῷ Βρασίδῃ.

2. προανακχ. st. προεκχ. korr. von v. Herw., da sonst das Folg. keinen Sinn hat. — καὶ αὐτός verb. mit διενοεῖτο ἀναχωρεῖν. — τετράγωνον τάξιν sonst πλαίσιον bezeichnet.

3. τελευταῖος, als der letzte.

4. ὥς διὰ ταχέων. zu 96, 1.

126. In dieser Anrede ist besonders die lebensvolle Charakteristik der Kampfpfart der Barbaren zu beachten. vgl. Roscher Klio S. 490 f.

1. πολλοί, sc. εἶναι. — πρὸς, im Hinblick auf, bei. — τῶν ἡμετ., sc. ξυμμάχων.

2. ἐκάστοτε verbinde mit παρ- ουσίαν. — οἷ γε da ja, wenn anders ihr, daher auch μηδὲ. S.

übrigens Aken, Grundzüge d. Lehre v. Tempus u. Modus im Griechischen S. 173. — τοιούτων nicht auf das Folg. zu beziehn, sondern auf das Vorherg., also zu erklären: ὥστε τὸ πληθὸς πεφοβῆσθαι. — ἐν αἷς = ἐν ταύταις γὰρ, näml. ἀφ' ὧν ἦκετε. zu 2, 44, 2. — οὐκ ἄλλω κτέ. Hinweisung auf die Unterwerfung der alten Achaier (der spätern Perier) durch die siegreichen Dorier (Spartiaten).

3. βαρβάρους. Den Artikel ersetzt gewissermaßen der folgende Relativsatz. zu 1, 85, 1. — ἐξ ὧν = ἐκ τούτων ᾧ, wie ἀγῶνα ἀγωνίζεσθαι. — αὐτῶν ist gen. part. Die Makedoner unter den Barbaren sind die Lynkester: 2, 99, 2. 4, 124, 3.

- 4 δεινούς ἐσομένους. καὶ γὰρ ὅσα μὲν τῷ ὄντι ἀσθενῇ ὄντα τῶν πολεμίων δόκησιν ἔχει ἰσχύος, διδαχὴ ἀληθῆς προσγενομένη περὶ αὐτῶν ἐθάρσυνε μᾶλλον τοὺς ἀμυνομένους· οἷς δὲ βεβαίως τι πρόσεστιν ἀγαθόν, μὴ προειδώς τις ἂν αὐτοῖς τολμηρότερον
- 5 προσφέρουτο. οὗτοι δὲ τὴν μέλλησιν μὲν ἔχουσι τοῖς ἀπείροις φοβεράν· καὶ γὰρ πλήθει ὕψεως δεινοὶ καὶ βοῆς μεγέθει ἀφόρητοι, ἥ τε διὰ κενῆς ἐπανάσεις τῶν ὅπλων ἔχει τινὰ δῆλωση ἀπειλῆς. προσμῖξαι δὲ τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὰ οὐχ ὅμοιοι· οὔτε γὰρ τάξιν ἔχοντες αἰσχυνθεῖεν ἂν λιπεῖν τινα χώραν βιαζόμενοι, ἥ τε φυγὴ καὶ ἡ ἐφοδος αὐτῶν ἴσην ἔχουσα δόξαν τοῦ καλοῦ ἀνεξέλεγκτον καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἔχει. αὐτοκράτωρ δὲ μάχη μάλιστα ἂν καὶ πρόφασιν τοῦ σφῆσεσθαι τινι προπύοντως πορίσειε, τοῦ τε ἐς χεῖρας ἔλθειν πιστότερον τὸ ἐκφοβήσιν ἡμᾶς ἀκινδύνως
- 6 ἡγούνται· ἐκείνῳ γὰρ ἂν πρὸ τούτου ἐχρῶντο. σαφῶς τε πᾶν τὸ προὔπαρχον δεινὸν ἀπ' αὐτῶν ὁρᾶτε ἔργῳ μὲν βραχὺ ὄν, ὕψει δὲ καὶ ἀκοῇ κατασπέρχον. ὁ ὑπομείναντες ἐπιφερόμενον καί, ὅταν καιρὸς ᾗ, κόσμῳ καὶ τάξει αὐθις ὑπαγαγόντες, ἐς τε τὸ ἀσφαλὲς θάσσον ἀφῆξεσθε καὶ γνώσεσθε τὸ λοιπὸν ὅτι οἱ τοιοῦτοι ὅχλοι τοῖς μὲν τὴν πρώτην ἐφοδὸν δεξαμένοις ἄποθεν ἀπειλαῖς τὸ ἀνδρεῖον μελλήσει ἐπικομποῦσιν, οἱ δ' ἂν εἴξωσιν αὐτοῖς, κατὰ πόδας τὸ εὐψυχον ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ὀξεῖς ἐνδείκνυνται.“

127. Τοιαῦτα ὁ Βρασίδας παραινέσας ὑπήγε τὸ στράτευμα. οἱ δὲ βάρβαροι ἰδόντες πολλὴ βοή καὶ θορόβῳ προσέκειντο, νο-

4. τῶν πολ. verb. mit ὅσα. Und dies = εἴ τινα. — προσγενομένη halte ich für richtig, die Korr. προγεν. (Torstrick; Cl.) für unnötig gerade wegen des folg. πρόσεστιν. — Üb. περὶ αὐτῶν und nachher αὐτοῖς zu 3, 13, 5. — ἐθάρσυνε Ao. der Erfahrung zu 1, 70, 7. Dagegen παραθαρσύνει 115, 1. — οἷς δὲ κτέ. Sinn: Nur wirkli. Tapfern gegenüber ist Nichtkenntnis vorteilhaft. — μὴ gehört nur zu προσειδώς.

5. τὴν μέλλησιν, eigentl. das angreifen Wollen, der Gegensatz im folg. προσμῖξαι δέ. s. §. 6 und zu 1, 69, 4. — πλήθει ὕψεως, „durch das Massenhafte des Anblicks, der Erscheinung.“ Kr. — διὰ κενῆς. zu 1, 14, 3. — οὔτε verneint zugleich τάξιν ἔχοντες und αἰσχυνθεῖεν ἂν. — ἴσην — καλοῦ, „da beides bei ihnen für

gleich ehrenvoll gilt.“ Cl. — ἀνεξέλεγκτον, unerwiesen, ungewils, auch 1, 21, 1. — αὐτοκράτωρ, willkürlich, eigenmächtig. Am ähnlichsten 108, 4 λογισμῷ αὐτοκράτορι. — τοῦ σφῆσεσθαι, sich zu retten durch die Flucht, se sauver. — τὸ ἐκφοβήσιν, den Versuch zu erschrecken. — γὰρ ἂν, denn sonst. — ἐκείνῳ näml. τῷ ἐς χεῖρας ἔλθειν.

6. τε und so. — κατασπέρχον, bedrängend, imponierend, schreckend. Auch bei Aristoph. Ach. 1188, sonst nur bei Späten. — τὸ ἀνδρεῖον ἐπικ., die Tapferkeit entgegenprahlen. — μελλήσει wohl als dat. modi zu fassen: μέλλοντες, sc. ἐνμύξαι, ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς συμμινύντες. — κατὰ πόδας, auf der Ferse (nachfolgend). Vor diesem Satzteil ist τούτοις aus οἱ ἂν zu denken. — ὀξεῖς, sc. ὄντες.

μίσαντες φεύγειν τε αὐτὸν καὶ καταλαβόντες διαφθερεῖν. καὶ 2
ὥς αὐτοῖς αἶ τε ἐκδρομαὶ ὅπῃ προσπίπτοιεν ἀπήντων καὶ αὐτὸς
ἔχων τοὺς λογάδας ἐπικειμένους ὑφίστατο, τῇ τε πρώτῃ ὁρμῇ
παρὰ γνώμην ἀντέστησαν καὶ τὸ λοιπὸν ἐπιφερομένους μὲν δε-
χόμενοι ἡμύνοντο, ἡσυχάζοντων δὲ αὐτοὶ ὑπεχώρουν· τότε δὴ
τῶν μετὰ τοῦ Βρασίδου Ἑλλήνων ἐν τῇ εὐρυχωρίᾳ οἱ πολλοὶ τῶν
βαρβάρων ἀπέσχοντο, μέρος δέ τι καταλιπόντες αὐτοῖς ἐπακο-
λουθοῦν προσβάλλειν, οἱ λοιποὶ χωρήσαντες δρόμῳ ἐπὶ τε τοὺς
φεύγοντας τῶν Μακεδόνων οἷς ἐντύχοιεν ἔκτεινον καὶ τὴν ἐσ-
βολήν, ἣ ἐστὶ μετὰξὺ δυοῖν λόφῳ στενὴ ἐς τὴν Ἀρριβαίου,
φθάσαντες προκατέλαβον, εἰδότες οὐκ οὔσαν ἄλλην τῷ Βρα-
σίδᾳ ἀναχώρησιν. καὶ προσιώντος αὐτοῦ ἐς αὐτὸ ἤδη τὸ ἄπο-
ρον τῆς ὁδοῦ κυκλοῦνται ὥς ἀποληψόμενοι.

128. Ὁ δὲ γνούς προεῖπε τοῖς μεθ' αὐτοῦ τριακοσίοις, ὃν
ᾤετο μᾶλλον ἂν ἐλεῖν τῶν λόφῳ, χωρήσαντας πρὸς αὐτὸν δρόμῳ
ὥς τάχιστα ἕκαστος δύναται ἄνευ τάξεως, πειρᾶσαι ἀπ' αὐτοῦ
ἐκκροῦσαι τοὺς ἤδη ἐπόντας βαρβάρους, πρὶν καὶ τὴν πλείονα
κύκλωσιν σφῶν αὐτόσε προσμῖξαι. καὶ οἱ μὲν προσπεσόντες 2
ἐκράτησάν τε τῶν ἐπὶ τοῦ λόφου, καὶ ἡ πλείων ἤδη στρατιὰ τῶν
Ἑλλήνων ῥᾶον πρὸς αὐτὸν ἐπορεύοντο· οἱ γὰρ βάρβαροι καὶ ἐφο-
βήθησαν, τῆς τροπῆς αὐτοῖς ἐνταῦθα γενομένης σφῶν ἀπὸ τοῦ
μετεώρου, καὶ ἐς τὸ πλεῖον οὐκέτ' ἐπηκολούθουν, νομίζοντες
καὶ ἐν μεθορτοῖς εἶναι αὐτοὺς ἤδη καὶ διαπεφευγέναι. Βρα- 3
σίδας δὲ ὥς ἀντελάβετο τῶν μετεώρων, κατὰ ἀσφάλειαν μᾶλλον
ἰὼν αὐθημερὸν ἀφικνεῖται ἐς Ἀρμισαν πρῶτον τῆς Περδίκκου
ἀρχῆς. καὶ αὐτοὶ ὀργιζόμενοι οἱ στρατιῶται τῇ προαναχωρήσει 4
τῶν Μακεδόνων, ὅσοις ἐνέτυχον κατὰ τὴν ὁδὸν ζεύγουν αὐ-

127. 1. διαφθερεῖν st. διαφθεί-
ρειν mit St.

2. αἶ ἐκδρομαὶ wohl αἶ προσβο-
λαὶ τῶν ἐκδρομῶν. And. erklären
es mit dem Schol.: οἱ τεταγμένοι
πρὸς τὸ ἐκτρέχειν. — ἐπικειμένους
ist Attribut zu dem bei ὑφίστατο
zu ergänzenden αὐτοῖς. — προσ-
βάλλειν, um anzugreifen. vgl.
36, 1. — χωρήσαντες δρόμῳ κτέ.
Üb. die Wortstellung zu 1, 16.

128. 1. πρὸς αὐτόν zu 3, 13, 5.
— ἐπόντας von Poppo korr. für
das kaum recht zu erklärende ἐπι-
όντας. Dieselbe Verwechslung auch

131, 2 in allen Codd. aufser einem.
— τὴν — σφῶν, ihre, der Laked.,
weitere Umzingelung — der
abstrakte Begriff für den konkreten:
die zu ihrer weitem, vollstän-
digen, Umzingelung Bestimm-
ten. vgl. ἐπίπλους 8, 102, 2. φυγὴ
8, 64, 4. δονεῖα 5, 23, 3.

2. στρατιὰ — ἐπορεύοντο, wie
φρουρά 57, 2. u. wohl stets bei
ὁμιλος. — αὐτοῖς sowohl als σφῶν
geht auf die Barbaren, jenes auf
alle, dieses auf den geworfenen Teil.
— ἐς τὸ πλεῖον. wie 2, 21, 1.

4. αὐτοί, für ihre Person. —

τῶν βοεικοῖς ἢ εἴ τιτι σκευεῖ ἐκπεπτωκότι, οἷα ἐν νυκτερινῇ καὶ φοβερᾷ ἀναχωρήσει εἰκὸς ἦν ξυμβῆναι. τὰ μὲν ὑπολόβοντες
 5 κατέκοπτον, τῶν δὲ οἰκείωσιν ἐποιοῦντο. ἀπὸ τούτου τε πρῶτον Περδίκκας Βρασίδαν τε πολέμιον ἐνόμισε καὶ ἐς τὸ λοιπὸν Πελοποννησίων τῇ μὲν γνώμῃ δι' Ἀθηναίους οὐ ξύνηδες μῖσος εἶχε, τῶν δὲ ἀναγκαίων ξυμφόρων διαναστάς ἐπρασσεν ὅτῳ τρόπῳ τάχιστα τοῖς μὲν ξυμβήσεται, τῶν δὲ ἀπαλλάξεται.

129. Βρασίδης δὲ ἀναχωρήσας ἐκ Μακεδονίας ἐς Τορῶν-
 νην καταλαμβάνει Ἀθηναίους Μένδην ἤδη ἔχοντας, καὶ αὐτοῦ
 ἡσυχάζων ἐς μὲν τὴν Παλλήνην ἀδύνατος ἤδη ἐνόμιζεν εἶναι
 2 διαβὰς τιμωρεῖν, τὴν δὲ Τορῶνν ἐν φυλακῇ εἶχεν. ὑπὸ γὰρ
 τὸν αὐτὸν χρόνον τοῖς ἐν τῇ Ἀύγκῳ ἐξέπλευσαν ἐπὶ τε τὴν
 Μένδην καὶ τὴν Σκιώνην οἱ Ἀθηναῖοι, ὥσπερ παρεσκευά-
 ζοντο, ναυὶ μὲν πεντήκοντα, ὧν ἦσαν δέκα Χῖαι, ὀπλίταις
 δὲ χιλίοις ἑαυτῶν καὶ τοξόταις ἑξακοσίοις καὶ Θορὰξὶ μισθω-
 τοῖς χιλίοις καὶ ἄλλοις τῶν αὐτόθεν ξυμμάχων πελτασταῖς.
 ἐστρατήγει δὲ Νικίας ὁ Νικηράτου καὶ Νικόστρατος ὁ Λαιτρε-
 3 φους. ἄραντες δὲ ἐκ Ποτιδαίας ταῖς ναυσὶ καὶ σχόντες κατὰ
 τὸ Ποσειδώνιον ἐχώρουν ἐς τοὺς Μενδαίους. οἱ δ' αὐτοὶ τε
 καὶ Σκιωναίων τριακόσιοι βεβοηθηκότες Πελοποννησίων τε οἱ
 ἐπίκουροι, ξύμπαντες δὲ ἐπτακόσιοι ὀπλίται, καὶ Πολυδαμίδας
 ὁ ἄρχων αὐτῶν, ἔτυχον ἐξεστρατοπεδευμένοι ἔξω τῆς πόλεως
 4 ἐπὶ λόφον καρτεροῦ. καὶ αὐτοῖς Νικίας μὲν, Μεθωναῖος τε
 ἔχων εἰκοσι καὶ ἑκατὸν ψιλούς καὶ λογάδας τῶν Ἀθηναίων
 ὀπλιτῶν ἐξήκοντα καὶ τοὺς τοξότας ἅπαντας, κατὰ ἀτραπὸν
 τινα τοῦ λόφου περὶόμενος προσβῆναι καὶ τραυματιζόμενος
 ὑπ' αὐτῶν οὐκ ἡδυνήθη βιάσασθαι. Νικόστρατος δὲ ἄλλη

οἰκείωσιν ἐποιοῦντο Umschreibung für οἰκείωντο.

5. Πελοποννησίων — μῖσος, einen seinem Geiste der Ath. wegen nicht gewohnten Haß gegen die Pelop.; denn im Herzen halste er die Ath. weit heftiger. — τῶν — διαναστάς, seiner unabwieslichen Interessen sich entschlagend, die ihn zur Bekämpfung der Ath. treiben mußten. Madv. Advn. 1, 323 verlangt τῷ ἀν. ξυμφόρῳ, so auch Cl. u. St. — πρᾶσσειν mit ὅτῳ τρόπῳ nur hier, sonst ὅπῃ wie 1, 65, 2. 129, 3. vgl.

8, 54, 2; andere Verba mit gleicher Konstr. s. zu 1, 107, 4.

129. 2. τοῖς ἐν τῇ Α. zu 101, 5. — παρεσκευάζοντο. 122, 6.

3. οἱ ἐπίκουροι. 500 Hopliten hatte Brasidas hinübergeschickt: 123, 4; doch ein Teil derselben lag in Skione: 131, 1. — ἐξεστρ., seltenes Wort. Cl. ἐστρατοπεδευμένοι mit drei guten Codd.

4. αὐτοῖς wird öfter, auch ohne stärker betont zu sein, zu Anfang des Satzes gleich nach καὶ gestellt. s. 110, 1. 123, 1. — τραν., wohl nicht er persönlich (vgl. 130, 2),

ἐφόδω ἐκ πλείονος παντὶ τῷ ἄλλῳ στρατοπέδῳ ἐπὶ τῷ λόφῳ
 ὄντι δυσπροσβάτῳ καὶ πάντῳ ἐθορυβήθη, καὶ ἐς ὀλίγον ἀφίκετο
 πᾶν τὸ στρατεύμα τῶν Ἀθηναίων νικηθῆναι. καὶ ταύτῃ μὲν 5
 τῇ ἡμέρᾳ, ὥς οὐκ ἐνέδοσαν οἱ Μενδαῖοι καὶ οἱ ξύμμαχοι, οἱ
 Ἀθηναῖοι ἀναχωρήσαντες ἐστρατοπεδεύσαντο, καὶ οἱ Μενδαῖοι
 νυκτὸς ἐπελθούσης ἐς τὴν πόλιν ἀπῆλθον.

130. Τῇ δ' ὕστεραίᾳ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι περιπλεύσαντες
 ἐς τὸ πρὸς Σκιώνης τό τε προάστειον εἶλον καὶ τὴν ἡμέραν
 ἄπασαν ἐδήρουν τὴν γῆν οὐθενὸς ἐπεξιόντος (ἦν γὰρ τι καὶ
 στασιασμοῦ ἐν τῇ πόλει), οἱ δὲ τριακόσιοι τῶν Σκιωναίων τῆς
 ἐπιούσης νυκτὸς ἀπεχώρησαν ἐπ' οἴκου. καὶ τῇ ἐπιγιννομένῃ 2
 ἡμέρᾳ Νικίας μὲν τῷ ἡμίσει τοῦ στρατοῦ προῖδ' ἅμα ἐς τὰ
 μεθόρια τῶν Σκιωναίων τὴν γῆν ἐδήρουν, Νικόστρατος δὲ τοῖς
 λοιποῖς κατὰ τὰς ἄνω πύλας, ἥ ἐπὶ Ποτιδαίας ἔρχονται, προσ-
 ἐκάθητο τῇ πόλει. ὁ δὲ Πολυδαμίδας (ἔτυχε γὰρ ταύτῃ τοῖς 3
 Μενδαίοις καὶ ἐπικούροις ἐντὸς τοῦ τείχους τὰ ὅπλα κείμενα)
 διατάσσει τε ὥς ἐς μάχην καὶ παρήνει τοῖς Μενδαίοις ἐπεξιέ-
 ναι. καὶ τινος αὐτῷ τῶν ἀπὸ τοῦ δήμου ἀντειπόντος κατὰ τὸ 4
 στασιωτικὸν ὅτι οὐκ ἐπέξεισιν οὐδὲ δεοίτο πολεμεῖν, καὶ ὥς
 ἀντεῖπεν ἐπισπασθέντος τῇ χειρὶ ὑπ' αὐτοῦ καὶ θορυβηθέντος,
 ὁ δῆμος εὐθύς ἀναλαβὼν τὰ ὅπλα περιοργῆς ἐχώρει ἐπὶ τε Πε-
 λοποννησίους καὶ τοὺς ἐναντία σφίσι μετ' αὐτῶν πράξαντας,
 καὶ προσπεσόντες τρέπουσιν ἅμα μὲν μάχῃ αἰφνιδίῳ, ἅμα δὲ 5
 τοῖς Ἀθηναίοις τῶν πυλῶν ἀνοιγομένων φοβηθέντων· ᾤθησαν
 γὰρ ἀπὸ προειρημένου τινὸς αὐτοῖς τὴν ἐπιχείρησιν γενέσθαι.

sondern seine Mannschaft. — ἐκ πλείονος hier vom Raume: aus weiterer Entfernung, also auf einem längern Wege. — ἐς ὀλίγον ἀφίκετο, dem Sinne nach vom Schol. richtig erklärt durch ὀλίγον ἐδέησε, scheint eine vereinzelt gebliebene Wendung zu sein. Den zu 3, 49, 4 behandelten Ausdrücken analog wäre παρ' ὀλίγον ἦλθε.

130. 1. τὸ πρὸς Σκ., die Seite nach Sk. hin, die südliche. Wegen des Genet. zu 1, 62, 1. — τι καὶ στασιασμοῦ vgl. den ähnl. Ausdr. Kap. 28, 5, 3, 44, 2. u. ὅ.

2. τὰς ἄνω κτ., das nordwestl. Thor.

3. κείμενα part. perf. pass. zu τίθημι. ὅπλα τίθεσθαι bekannter Ausdr.

4. ὅτι mit Indik. u. Optat.

Ebenso 2, 80, 1. 8, 51, 1. in umgekehrter Ordnung 8, 50, 1. — οὐδὲ δεοίτο, und kein Bedürfnis habe, fühle. Der Sing. ist „für den dreisten Demagogen, der sich als Repräsentant des ganzen Volkes geriert, sehr charakteristisch“ (E.), wie er ja auch ἐπέξεισιν sagt. — ὥς ἀντεῖπεν, sowie, sobald er widersprach, Wiederholung von ἀντειπόντος. — θορυβηθέντος, in Schrecken gejagt war.

5. τῶν πυλῶν ἀν. steht dem μάχῃ αἰφν. parallel zu 1, 80, 1. — φοβηθέντων, sc. τῶν Πελοπ. — ἀπὸ προειρημένου wie ἀπὸ ξυνθήματος Kap. 67, 4. infolge Verabredung. vgl. auch im folg. §. οὐκ ἀπὸ ξυμβάσεως.

- 6 καὶ οἱ μὲν ἐς τὴν ἀκρόπολιν, ὅσοι μὴ αὐτίκα διεφθάρησαν, κατέφυγον, ἥνπερ καὶ τὸ πρότερον αὐτοὶ εἶχον· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι (ἥδη γὰρ καὶ ὁ Νικίας ἐπαναστρέψας πρὸς τὴν πόλει ἦν) ἐσπεύοντες ἐς τὴν Μένδην πόλιν, ἅτε οὐκ ἀπὸ ξυμβάσεως ἀνοιχθεῖσαν, ἀπάσῃ τῇ στρατιᾷ ὡς κατὰ κράτος ἐλόντες διήροπασαν, καὶ μόλις οἱ στρατηγοὶ κατέσχον ὥστε μὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους
- 7 διαφθεῖρεσθαι. καὶ τοὺς μὲν Μενδαίους μετὰ ταῦτα πολитеύειν ἐκέλευον ὥσπερ εἰώθεσαν, αὐτοὺς κρίναντας ἐν σφίσιν αὐτοῖς εἴ τινας ἡγοῦνται αἰτίους εἶναι τῆς ἀποστάσεως· τοὺς δ' ἐν τῇ ἀκροπόλει ἀπετείχισαν ἐκατέρωθεν τείχει ἐς θάλασσαν καὶ φυλακὴν ἐπικαθίσταντο. ἐπειδὴ δὲ τὰ περὶ τὴν Μένδην κατέσχον, ἐπὶ τὴν Σκιώνην ἐχώρουν.

131. Οἱ δὲ ἀντεπεξεληθόντες αὐτοὶ καὶ Πελοποννήσιοι ἰδρύθησαν ἐπὶ λόφου καρτεροῦ πρὸ τῆς πόλεως, ὃν εἰ μὴ ἔλοιεν
- 2 οἱ ἐναντίοι, οὐκ ἐρίγνετο σφῶν περιτείχισις. προσβαλόντες δ' αὐτῷ κατὰ κράτος οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μάχῃ ἐκκρούσαντες τοὺς ἐπόντας ἐστρατοπεδεύσαντό τε καὶ ἐς τὸν περιτειχισμόν, τρο-
- 3 παλον στήσαντες, παρεσκευάζοντο. καὶ αὐτῶν οὐ πολὺ ὕστερον ἥδη ἐν ἔργῳ ὄντων οἱ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ἐν τῇ Μένδῃ πολιορκούμενοι ἐπίκουροι βιασάμενοι παρὰ θάλασσαν τὴν φυλακὴν νυκτὸς ἀφικνοῦνται, καὶ διαφυγόντες οἱ πλείστοι τὸ ἐπὶ τῇ Σκιώνῃ στρατόπεδον ἐσῆλθον ἐς αὐτήν.

132. Περιτειχιζομένης δὲ τῆς Σκιώνης Περγόκκας τοῖς τῶν Ἀθηναίων στρατηγοῖς ἐπικηρυκευσάμενος ὁμολογίαν ποιεῖται πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν τοῦ Βρασίδου ἔχθραν περὶ

6. αὐτοί, selbst, allein. s. 113, 2. 8, 95, 6. — ἐς τὴν *M. π. Cl.* streicht ἐς, and. wollen *Μένδην* tilgen, beides unnötig, wie ich glaube. — οὐκ verneint bloß ἀπὸ ξυμβ., nicht ἀνοιχθ.

7. ἀπετείχισαν κτέ., schnitten sie ab durch eine zu beiden Seiten der Burg bis zum Meere geführte Mauer. — φυλακὴν ἐπικαθίσταντο mit *Poppo* u. Stahl statt der Lesart der Hdd. ἐπεκαθίσταντο (*ἐπεκαθίσταντο*), da diese Form bei *Thuk.* u. die Verbindung mit *φυλ.* überhaupt ungebräuchlich ist.

131. 1. ἔλοιεν der Optat. als Gedanke der Skionaier; ebendeswegen σφῶν. Mit beiden würde genauer

ein οὐκ ἂν γίνεσθαι ἐνόμιζον stimmen, als das objektive οὐκ ἐρίγνετο: es kam nicht zur *περ.*

2. ἐπόντας Konj. v. *Poppo* statt ἐπόντας, durch eine Hdschr. bestätigt (*Kap.* 128, 1).

3. οἱ ἐν — ἐν. Eigentüml. ist hier ἐκ und ἐν zugleich gebraucht, ἐκ mit Rücksicht auf ἀφικνοῦνται, ἐν nur bezogen auf πολιορκούμενοι. — τὴν φυλακὴν. 130, 7. — παρὰ θάλ. verb. mit ἀφικνοῦνται. — τὸ στρατόπεδον, das der *Ath.* — ἐπὶ wie 3, 16, 1 τὸ ἐπὶ *Λέσβῳ* ναντικόν „gegen.“

132. 1. περὶ — ἀναχωρήσεως ohne Art. an τὴν — ἔχθραν angefügt. zu 1, 18, 1. Die Sache anlangend, scheinen mir die *Ausl.* ἀναχώρησις

τῆς ἐκ τῆς Λύγκου ἀναχωρήσεως, εὐθὺς τότε ἀρξάμενος πράσσειν. καὶ ἐτύγγανε γὰρ τότε Ἰσχαγόρας ὁ Λακεδαιμόνιος στρα- 2
τιὰν μέλλων πεξῆ πορεύσειν ὡς Βρασίδαν, ὁ δὲ Περδικκας, ἅμα
μὲν κελεύοντος τοῦ Νικίου, ἐπειδὴ ξυνεβεβήκει, ἐνδηλὸν τι
ποιεῖν τοῖς Ἀθηναίοις βεβαιότητος πέρι, ἅμα δ' αὐτὸς οὐκέτι
βουλόμενος Πελοποννησίους ἐς τὴν αὐτοῦ ἀφικνεῖσθαι, παρα-
σκευάσας τοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ ξένους, χρώμενος αἰὲ τοῖς πρώτοις,
διεκώλυνσε τὸ στράτευμα καὶ τὴν παρασκευὴν, ὥστε μὴδὲ πευ-
ρᾶσθαι Θεσσαλῶν. Ἰσχαγόρας μέντοι καὶ Ἀμεινίας καὶ Ἀριστεὺς 3
αὐτοὶ τε ὡς Βρασίδαν ἀφίκοντο, ἐπιδεῖν πεμψάντων Λακεδαι-
μονίων τὰ πράγματα, καὶ τῶν ἡβώντων αὐτῶν παρανόμως ἔν-
δρας ἐξῆγον ἐκ Σπάρτης, ὥστε τῶν πόλεων ἄρχοντας καθιστά-
ναι καὶ μὴ τοῖς ἐντυχοῦσιν ἐπιτρέπειν. καὶ Κλεαρίδαν μὲν τὸν
Κλεωνόμου καθίστησιν ἐν Ἀμφιπόλει, Πασιτελίδαν δὲ τὸν
Ἡγησάνδρου ἐν Τορώνῃ.

133. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ θέρει Θηβαῖοι Θεσπιέων τεῖχος πε-
ριεῖλον, ἐπικαλέσαντες ἀττικισμόν, βουλόμενοι μὲν καὶ αἰεί,
παρεστηκὸς δὲ ἄρῃον ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἀθηναίους μάχῃ
ὅ τι ἦν αὐτῶν ἄνθος ἀπωλώλει. καὶ ὁ νεὼς τῆς Ἥρας τοῦ 2
αὐτοῦ θεροῦς ἐν Ἀργεῖ κατεκαύθη, Χρυσίδος τῆς λερείας λύχνον
τινὰ θείσης ἡμμένον πρὸς τὰ στέμματα καὶ ἐπικαταδαρθούσης,

unrichtig auf das K. 83 Erzählte zu beziehen; denn damals fand gar kein Einfall in Lynkos statt (83, 2. 6), also auch kein „Rückzug aus Lynkos“, und außerdem mußte die damals zw. Brasidas und Perdikkas entstandene Spannung gehoben sein, ehe sie zusammen den zweiten Zug gegen Lynkos unternahmen (124, 1). Ich verstehe daher den Rückzug von dieser zweiten Expedition: 128, 5, seit welcher denn doch bis jetzt soviel Zeit verflossen war, daß εὐθὺς τότε ἀρξάμενος πράσσειν ganz füglich gesagt werden konnte.

2. καὶ — Βρασίδαν vorausgeschickte Erklärung des Folg. Über καὶ — γὰρ —, δὲ zu 1, 31, 2. — ὁ Λακεδ. Üb. den Art. zu 3, 100, 2. — παρασκευάσας, bearbeitete, stiftete an.

3. τῶν ἡβώντων αὐτῶν — ἔνδρας, einige von den Jünglingen derselben, näml. der Spartaner. — παρανόμως, nicht gegen

ein bestimmtes Gesetz, sondern gegen den anerkannten Grundsatz, nur gereiften Männern politische Funktionen anzuvertrauen, also gegen den Geist ihrer Institutionen. — ὥστε von der beabsichtigten Folge. — Dieser Fall ist das erste Beispiel von Harmosten. — τοῖς ἐντυχοῦσιν, den gerade in den Wurf kommenden, den ersten besten. — καθίστησιν, Ischagoras als Haupt der Kommissäre. — Πασιτελίδαν hat Dobree emendiert nach 5, 3, 1. 2.

133. 1. παρεστηκὸς — ἄρῃον, indem es ihnen (jetzt) um so leichter in den Sinn kam. Das Pf. in diesem Sinne auch 61, 2. 6, 78, 1 und oft der Ao. II. Üb. das Partic. zu 1, 74, 1. Zu der Änderung παρεσχηκὸς ist kein Grund. — μάχῃ, bei Delion, K. 96. — ἄνθος in dem bildl. Sinne sonst nicht in d. att. Prosa.

2. ὁ νεὼς τῆς Ἥρας an d. Strafe

3 ὥστε ἔλαθεν ἀφθέντα πάντα καὶ καταφλεχθέντα. καὶ ἡ Χρυσὶς μὲν εὐθὺς τῆς νυκτὸς δεῖσασα τοὺς Ἀργεῖους ἐς Φλιοῦντα φεύγει· οἱ δὲ ἄλλην ἰέρειαν ἐκ τοῦ νόμου τοῦ προκειμένου κατεστήσαντο Φαιινίδα ὄνομα. ἔτη δὲ ἡ Χρυσὶς τοῦ πολέμου
4 τοῦδε ἐπέλαβεν ὁκτὼ καὶ ἑνατον ἐκ μέσου, ὅτε ἐπεφεύγει· καὶ ἡ Σκιώνη τοῦ θέρους ἤδη τελευτῶντος περιετείχιστό τε παντελῶς, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπ' αὐτῇ φυλακὴν καταλιπόντες ἀνεχώρησαν τῷ ἄλλῳ στρατῷ.

134. Ἐν δὲ τῷ ἐπιόντι χειμῶνι τὰ μὲν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων ἡσύχαζε διὰ τὴν ἐκχειρίαν, Μαντινῆς δὲ καὶ Τεγεᾶται καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐκατέρων ξυνέβαλον ἐν Λαοδικίῳ τῆς Ὀρεσθίδος, καὶ νίκη ἀμφιδήριτος ἐγένετο· κέρως γὰρ ἐκάτεροι τρέψαντες τὸ καθ' αὐτούς, τροπαῖά τε ἀμφοτέροι ἐστησαν καὶ σκῦλα ἐς Δελφοὺς ἀπέπεμψαν. διαφθαρέντων μέντοι πολλῶν ἐκατέροις καὶ ἀγχωμάλου τῆς μάχης γενομένης καὶ ἀφελομένης νυκτὸς τὸ ἔργον οἱ Τεγεᾶται μὲν ἐπηνλίσαντό τε καὶ εὐθὺς ἔστησαν τροπαῖον, Μαντινῆς δὲ ἀπεχώρησάν τε ἐς Βονυολίωνα καὶ ὕστερον ἀντέστησαν.

135. Ἀπεπείρασε δὲ τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος καὶ ὁ Βρασίδας τελευτῶντος καὶ πρὸς ἕαρ ἤδη Ποτιδαίας. προσελθὼν γὰρ νυκτὸς καὶ κλίμακα προσθεὶς μέχρι μὲν τούτου ἔλαθε. τοῦ γὰρ κώδωνος παρενεχθέντος οὕτως ἐς τὸ διάκνον, πρὶν ἐπανελθεῖν τὸν παραδιδόντα αὐτόν, ἡ πρόσθεσις ἐγένετο· ἔπειτα μέντοι εὐθὺς αἰσθομένων, πρὶν προσβῆναι, ἀπήγαγε πάλιν κατὰ τάχος τὴν στρατιάν καὶ οὐκ ἀνέμεινεν ἡμέραν γενέσθαι. καὶ ὁ χειμὼν ἐτελεύτα, καὶ ἑνατον ἔτος τῷ πολέμῳ ἐτελεύτα τῷδε δὲ Θουκυδίδης ξυνέγραψεν.

nach Mykenai, nicht das Heraion von Argos.

3. ἐπέλαβεν. vgl. Plut. Mar. 46 ἀποθνήσκει ἡμέρας ἐπὶ τῆς ἐβδόμης ὑπατίας ἐπιλαβόν. Die Bedeutung von ἐπὶ ist dieselbe wie in ἐπιβῶναι 2, 65, 6. 5, 26, 5. Über die Chrysis s. 2, 2, 1.

134. 1. Ὀρεσθίς, die Landschaft, in welcher Ὀρεσθειον (5, 64, 2) lag. Über d. a. Orte nichts Besonderes bekannt. — νίκη, St. verlangt ἡ. — ἀμφιδήριτος, poet. Wort.

2. ἀγχωμάλου. zu 3, 49, 1. — ἐπηνλίσαντο. zu 3, 5, 2.

135. 1. πρὸς ἕαρ ἤδη gehört zusammen. zu 1, 30, 4. — τοῦ γὰρ κώδωνος κτλ. Man sieht, dafs hier ein Posten dem andern die Schelle zuträgt. Eine andere und wohl die häufigere Art, die Wachsamkeit der Posten zu prüfen, war die, dafs eine Patrouille mit der Schelle die Runde machte, der dann jeder Posten zu antworten hatte. — πρὶν προσβῆναι, sc. τοὺς Λακεδαιμονίους.